

Marek Kawacki

SPRAWOZDAWCZOŚĆ SPÓŁEK W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

WYDAWNICTWO UEP

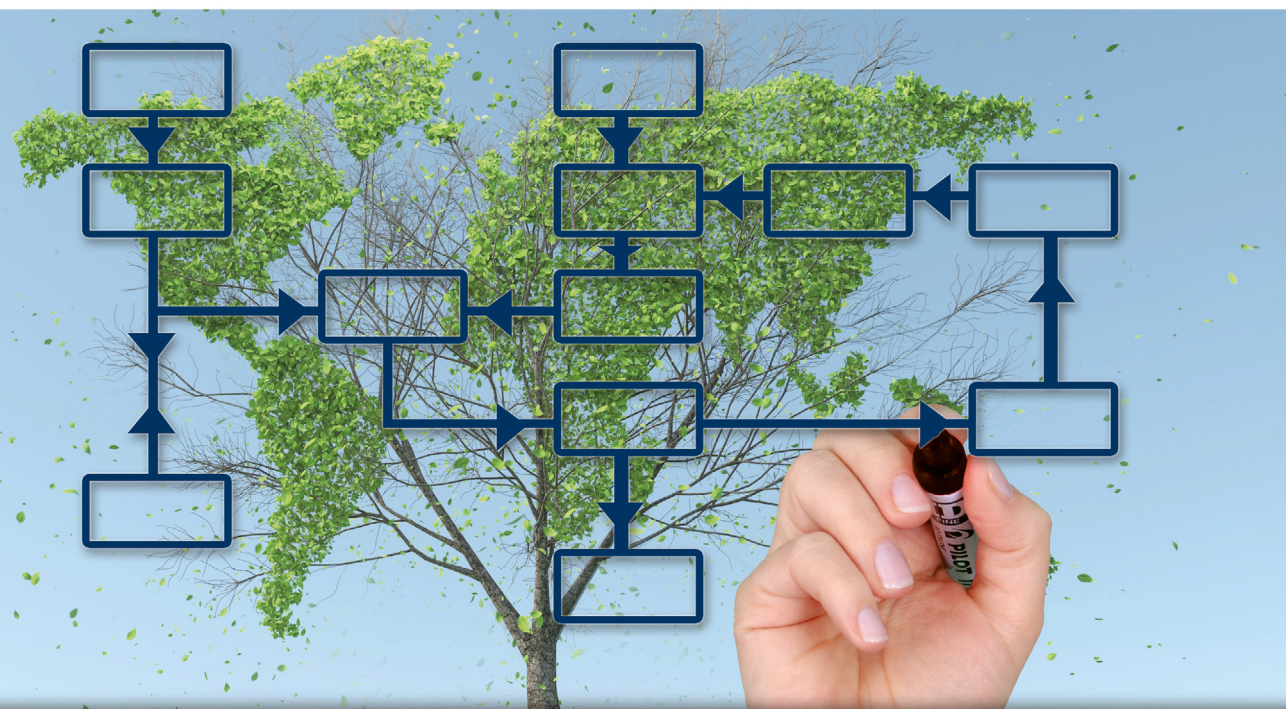

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

**SPRAWOZDAWCZOŚĆ
SPÓŁEK
W ZAKRESIE
ZRÓWNOWAŻONEGO
ROZWOJU**

Marek Kawacki

SPRAWOZDAWCZOŚĆ SPÓŁEK W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

WYDAWNICTWO UEP

UNIwersytet
EKONOMICZNY
W POZNANIU

Poznań 2023

Komitet Redakcyjny

*Barbara Borusiak, Szymon Cyfert, Bazyl Czyżewski, Aleksandra Gaweł (przewodnicząca),
Tadeusz Kowalski, Piotr Lis, Krzysztof Malaga, Marzena Remlein, Eliza Szybowicz (sekretarz),
Daria Wieczorek*

Recenzja

Arleta Szadziwska

Projekt okładki

Ewa Wąsowska

Redakcja i korekta

Marta Dobrecka

 Marek Kawacki

Sugerowane cytowanie: Kawacki, M. (2023). *Sprawozdawczość spółek w zakresie zrównoważonego rozwoju*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-180-4>

ISBN 978-83-8211-179-8

eISBN 978-83-8211-180-4

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-180-4>

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Poznań 2023

Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-
-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO W POZNANIU

ul. Powstańców Wielkopolskich 16, 61-895 Poznań

tel. 61 854 31 54, 61 854 31 55

www.wydawnictwo.ue.poznan.pl, e-mail: wydawnictwo@ue.poznan.pl

adres do korespondencji: al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań

Skład: Wydawnictwo eMPI², *Stanisław Tuchołka*

Druk: Zakład Graficzny Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu
ul. Towarowa 53, 61-896 Poznań, tel. 61 854 38 06, 61 854 38 03

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. Pojęcie, istota, cechy jakościowe i miejsce ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	11
1.1. Pojęcie i istota informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	11
1.2. Zakres przedmiotowy i cechy jakościowe informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	20
1.3. Raport roczny jako miejsce ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	30
1.4. Interesariusz – odbiorca informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	36
Rozdział 2. Teorie i koncepcje sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju	44
2.1. Sprawozdawczość w zakresie zrównoważonego rozwoju w kontekście sprawozdawczości finansowej i rachunkowości	44
2.2. Teoria interesariuszy, agencji, instytucjonalna, sygnalizacji i legitymizacji w ujawnianiu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	52
2.3. Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR)	60
2.4. Koszty i korzyści sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju dla spółek i ich interesariuszy	66
Rozdział 3. Regulacje prawne i standardy sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju	75
3.1. Kierunek działań politycznych Unii Europejskiej w ujawnianiu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju i dyrektywa NFRD ...	75
3.2. Analiza propozycji nowej dyrektywy ws. sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSRD)	81
3.3. Polskie regulacje prawne dotyczące sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju	90

3.4. Wybrane standardy dotyczące sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju	94
3.4.1. Global Reporting Initiative	94
3.4.2. Standard Informacji Niefinansowych	99
3.4.3. Inne standardy sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju	102
3.5. Standardy i praktyka weryfikacji informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	109
Rozdział 4. Systematyka informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w sprawozdawczości polskich spółek giełdowych	117
4.1. Klasyfikacja informacji niefinansowych przed rokiem 2017 – komentarz do badania ujawnień informacji niefinansowych spółek RESPECT Index z 2018 roku	117
4.2. Analiza współcześnie ujawnianych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w raportach rocznych polskich spółek giełdowych	120
4.2.1. Cel, zakres podmiotowy, etapy, metodyka i ograniczenia przeprowadzonego badania ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	121
4.2.2. Charakterystyka spółek wybranych do badania	126
4.2.3. Prezentacja wyników analizy ujawnianych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	130
4.3. Propozycja systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w sprawozdawczości polskich spółek giełdowych	138
Zakończenie	145
Załączniki	149
Bibliografia	154
Spis rysunków	174
Spis tabel	175
Sustainability reporting of companies (summary)	176

Wstęp

Sprawozdawczość spółek jest pojęciem, które do niedawna kojarzyło się niemal wyłącznie ze sprawozdawczością finansową, czyli metodami i sposobami raportowania spółek o ich sytuacji majątkowej i finansowej. Wraz z rozwojem sprawozdawczości pojawiła się jednak także potrzeba powiększenia zakresu sprawozdawczości o elementy niezwiązane ze sprawozdaniem finansowym, a nawet dotyczące kwestii, które z różnych powodów są niemożliwe do zawarcia w ramach klasycznego sprawozdania finansowego.

W ciągu ostatniego dziesięciolecia zaobserwować można zwiększoną praktykę spółek polegającą na dobrowolnym ujawnianiu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Spółki, kierując się różnymi bodźcami i zachętami, także finansowymi w ramach przedstawionych w niniejszej książce teorii – interesariuszy, sygnalizacji, agencji i innych – zaczęły same i w sposób dobrowolny ujawniać dodatkowe informacje.

Ukuty i spopularyzowany przez Roberta Edwarda Freemana w latach 80. ubiegłego wieku termin interesariusz (*stakeholder*) – określający całą potencjalną grupę odbiorców informacji z zakresu informacji niefinansowych – stał się kluczowy, rozszerzając dotychczasową grupę odbiorców informacji poza postulowaną przez Milтона Friedmana grupę akcjonariuszy/właścicieli (*shareholders*) jako wyłącznych „mocodawców” spółek i wskazując na fakt, że inne grupy osób i instytucji, które nie zainwestowały w daną spółkę, mogą ponieść skutki jej działalności – na przykład pracownicy mogą wymagać od spółek raportowania informacji o warunkach pracy, a całe społeczeństwo raportowania informacji o wpływie jednostki na środowisko naturalne, którego koszty degradacji poniosą nie tylko właściciele, którzy zainwestowali kapitał w jednostkę.

Miejscem ujawnień takich informacji stały się początkowo sprawozdania z działalności i inne dokumenty ujawniane w ramach raportu rocznego przy sprawozdaniu finansowym. Wraz z czasem zyskała jednak na popularności praktyka zawierania tego typu informacji w odrębnych i poświęconych wyłącznie im raportom. Raporty te, nazywane raportami społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (*Corporate Social Responsibility* – CSR), miały na celu prezentację informacji spółek o ich kwestiach społecznych, pracowniczych i środowiskowych, dotyczyły także innych problemów i obszarów zgłaszanych przez interesariuszy takich spółek.

Cechą raportów CSR było ich uporządkowanie i sporządzanie na podstawie wysokiej jakości standardów zapewniających tym raportom przydatność dla interesariuszy, czyli możliwość wykorzystania informacji w nich zawartych w procesach decyzyjnych przez ich odbiorców. W ostatnim czasie wykształciła się duża liczba standardów takich jak Global Reporting Initiative (GRI), Standard Informacji Niefinansowych autorstwa polskiego Stowarzyszenia Emitentów Giełdowych czy United Nations Global Compact i inne standardy rozwijane w celu usprawnienia procesu raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, zwiększenia ich jakości i przydatności dla odbiorców.

Należy zaznaczyć, że presja społeczna i instytucjonalna na największe z przedsiębiorstw – określane w prawodawstwie mianem jednostek zainteresowania publicznego – spowodowała, że w ostatnim czasie zaczęły pojawiać się regulacje na poziomie państwowym, a także organizacji międzynarodowych, nakładające na jednostki obowiązki raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Centrum nowego trendu obligatoryjnego (nakazanego prawem) ujawniania informacji niefinansowych stała się Europa, gdzie na skutek działań Komisji Europejskiej opublikowano w 2014 roku Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r. zmieniającą dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy (*Non-financial reporting directive* – NFRD), która narzuciła na największe jednostki państw Unii Europejskiej obowiązek ujawniania informacji niefinansowych. Obecnie w Dzienniku Urzędowym UE została już opublikowana jej zaktualizowana wersja w postaci Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (tekst mający znaczenie dla EOG; dalej: Dyrektywa CSRD), odpowiadającej na część mankamentów poprzedniej dyrektywy.

NFRD została wdrożona do polskiego prawodawstwa w ramach nowelizacji ustawy o rachunkowości (Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, dalej: UOR) w 2017 roku i wszystkie jednostki podlegające nowym przepisom były od 2018 roku aż do teraz zobowiązane upubliczniać informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju (w ustawie określone jako niefinansowe) w ramach sprawozdań z działalności (jako oświadczenia na temat informacji niefinansowych) lub osobnych raportów CSR (sprawozdań na temat informacji niefinansowych).

Wszystkie powyższe zdarzenia poskutkowały upublicznieniem przez spółki na terenie całej Europy i Polski (około 6000 w całej Europie, a 300 w Polsce) olbrzymiej liczby raportów dotyczących informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Spółki w ramach swoich raportów zaczęły masowo „chwalić” się swoimi

osiągnięciami związanymi ze zmniejszaniem zużycia energii i wody, emisji CO₂, zmniejszoną ilością odpadów, politykami zatrudnienia stawiającymi na różnorodność, z przeciwdziałaniem korupcji i łapownictwu itp. Aby jednak zapewnić tym raportom i informacjom z nich pochodzącym odpowiednią jakość, należało zadbać o ich przydatność i zastanowić się nad tym, czy mogą one być porównywalne między spółkami. Jeżeli ujawnianym informacjom nie zostanie zapewniona odpowiednia jakość, to nie będą one przydatne dla interesariuszy, a zamiast tego staną się szumem informacyjnym lub jedynie uzupełnią zestaw narzędzi marketingowych spółek.

Brak dotychczasowej jednolitej systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju wpływa negatywnie na możliwości ich badania – zarówno przez ich odbiorców, jak i środowisko naukowe, a docelowo obniża ich jakość, zmniejsza porównywalność pomiędzy raportami różnych spółek i obniża przydatność tych informacji dla interesariuszy. Zdaniem autora uporządkowana systematyka czy nawet klasyfikacja informacji w ramach różnych standardów jest konieczna, aby wytworzyły się narzędzia i metody badania tych informacji – podobnie jak współcześnie istnieją takie narzędzia i metody w przypadku informacji wyrażonych w pieniądzu i ujawnianych w ramach sprawozdań finansowych.

Głównym celem niniejszego opracowania jest zaproponowanie systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Dla realizacji celu głównego opracowania wyznaczono cztery cele szczegółowe:

- prezentacja pojęcia i istoty informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju wraz ze wskazaniem miejsca ich ujawnień i ich użytkowników,
- przedstawienie teorii i koncepcji wyjaśniających ujawnianie informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju przez spółki,
- opis obecnych regulacji prawnych i wybranych standardów dotyczących sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju,
- identyfikacja cech raportów w zakresie zrównoważonego rozwoju, stosowanych standardów ujawnień i przykładowych publikowanych w nich informacji przez spółki indeksu WIG-ESG z wykorzystaniem metody analizy treści.

Realizacja celu głównego zdecydowała o strukturze prezentacji prowadzonych rozważań. Treść monografii podzielono na cztery rozdziały, poprzedzone wstępem i podsumowane w zakończeniu.

W rozdziale 1 przedstawiono pojęcie informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz jego istotę na podstawie definicji z literatury naukowej oraz dokumentów i standardów dotyczących raportowania zintegrowanego, CSR, niefinansowego i zrównoważonego rozwoju. W rozdziale przedstawiono również raport roczny i jego składowe jako miejsce ujawnień oraz interesariuszy i ich grupy jako odbiorców tych informacji. Rozdział ten ma na celu przedstawienie zakresu pojęć podstawowych użytych w dalszej części książki.

W rozdziale 2 zaprezentowano teorie naukowe, które uzasadniają dobrowolne ujawnianie informacji niefinansowych. Przedstawiono kolejno miejsce sprawozdań w zakresie zrównoważonego rozwoju w kontekście istniejącej nauki rachunkowości, koncepcję CSR oraz teorie naukowe: interesariuszy, agencji, asymetrii, sygnalizacji, instytucjonalną i legitymizacji, których autorzy objaśniają przyczyny dobrowolnych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, ukazując listę kar i korzyści wynikających z ich ujawniania. Rozdział zamyka analiza zalet i wad ujawniania informacji niefinansowych w raportach rocznych spółek na przykładzie wybranych źródeł literatury.

Rozdział 3 został poświęcony w całości analizie przepisów prawnych (przyczozonej dyrektywy 2014/959UE i jej planowanej nowelizacji oraz polskiego prawodawstwa) oraz standardów dotyczących raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju. Rozdział kończy z kolei krótka analiza obecnych regulacji i możliwości weryfikacji raportów w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz jej przełożenia na jakość ujawnianych w nich informacji.

Monografię wieńczy rozdział 4 poświęcony badaniu ujawnień informacji niefinansowych przez największe polskie spółki giełdowe pochodzące z indeksu WIG-ESG (*de facto* WIG20 oraz mWIG40 – a więc 60 spółek o najwyższej giełdowej kapitalizacji). WIG-ESG zastąpił w ostatnim czasie indeks WIG-RESPECT i stanowi on obecnie główny indeks spółek odpowiedzialnych społecznie na polskiej giełdzie. W badaniu zidentyfikowano najważniejsze ujawniane informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju, co do których istnieje zdaniem autora możliwość ich porównywania między spółkami i ich systematyzacji bez względu na wykorzystany standard ujawnień oraz branżę danej spółki – oznacza to, że obok przedsiębiorstw przemysłowych zebrano dane również ze spółek sektora finansowego – banków oraz zakładu ubezpieczeniowego. Zebrane dane na temat informacji zrównoważonego rozwoju zostały następnie wykorzystane w opracowaniu autorskiej propozycji systematyki ujawnianych informacji pod koniec książki.

Opracowanie winno stanowić platformę do dyskusji nad szczegółową systematyką informacji ujawnianych w raportach dotyczących zrównoważonego rozwoju w obszarach: teoretycznym (podjętej próby określenia pojęć podstawowych w zakresie raportowania zrównoważonego rozwoju na podstawie badań), praktycznym (polegającym na wskazaniu standardów i prawodawstwa regulujących ten rodzaj raportowania) oraz normatywnym (polegającym na próbie stworzenia systematyki raportowanych informacji przez polskie spółki na podstawie danych z lat 2014–2020).

Wnioski końcowe z badania przedstawiono w zakończeniu książki.

Rozdział 1

POJĘCIE, ISTOTA, CECHY JAKOŚCIOWE I MIEJSCE UJAWNIENIA INFORMACJI W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

1.1. Pojęcie i istota informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju

Od początku istnienia ludzkiej cywilizacji wraz z rozwojem technologii zmniejszała się względna wielkość świata. O ile do XIX wieku podróże turystyczne miały charakter elitarny i były zarezerwowane dla wąskiej grupy społecznej arystokracji i ziemiaństwa, o tyle zmiany społeczno-gospodarcze i rozwój technologii szybkiego transportu przyczyniły się do rozwoju ruchu turystycznego. Proces ten został dodatkowo przyśpieszony poprzez uprzemysłowienie i ukończenie wielkich projektów naukowych i inżynierskich (przykładowo otwarcie Kanału Sueskiego w roku 1869), które ułatwiały coraz szybszy przewóz towarów, usług i informacji pomiędzy poszczególnymi kontynentami (Meyer, 2010, s. 180–181).

Proces globalizacji handlu i turystyki skutkowało utworzeniem wielu organizacji i zrzeszeń o zasięgu międzynarodowym – takich jak Unia Europejska, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Światowa Organizacja Handlu i podobne. Na rynkach światowych proces globalizacji jest widoczny w istniejącej presji na potrzebę powstania rządowych regulacji, które byłyby w stanie zapobiegać oszustwom, do których występowania mają skłonność gospodarki oparte na systemie rynkowym (Das, 2011, s. 8–10; Greenspan, 2008, s. 409–410, 419–420; Stiglitz, 2008, s. 193–198).

Wraz z postępem globalizacji zwiększył się i przyśpieszył także przepływ informacji. Zwłaszcza w ciągu kilku ostatnich dekad rozwój informatyki, informatyzacja społeczeństwa oraz wdrażana cyfryzacja danych wszelkiego typu przyczyniły się do zwiększenia powszechnego dostępu do informacji. O sukcesie lub porażce spółki może zdecydować ujawnienie konkretnej informacji, a dzięki postępom technicznym przepływ tej informacji jest niemalże natychmiastowy. Wykorzystywane aplikacje pozwalają chociażby na bieżące sprawdzanie cen akcji spółek na giełdzie, ich zakup, sprzedaż, czy też przeprowadzanie analiz w dowolnym miejscu i czasie (Arvidsson, 2011, s. 277–278; Brigham i Houston, 2005, s. 69–70; Kamela-Sowińska, 2015a, s. 78–79).

We współczesnym świecie – w erze informacji – informacje odgrywają istotną rolę we wszystkich dziedzinach życia: kulturze, polityce, gospodarce. Raportowanie wszelkiego typu informacji przez przedsiębiorstwa następuje w sposób ciągły i nieprzerwany poprzez różnego rodzaju kanały i media – bez względu na to, czy jest to reklama, wypowiedź członka zarządu, informacje na stronach internetowych, czy różnego rodzaju raporty (Bek-Gaik i Krasodomska, 2018, s. 26; Zakaria i in., 2021, s. 1).

Współczesną rewolucję technologiczną można też nazwać rewolucją nieograniczonego przetwarzania danych. Jest ona związana z pojęciem big data, czyli określeniem wykorzystywanym dla „zbioru wszystkich danych o stanie ludzkiego świata”. Ciągły wzrost mocy obliczeniowych, szeroki dostęp do nich oraz równoległy spadek ich kosztów umożliwiły gwałtowny rozwój technologii (Karmańska, 2016, s. 17).

Niektóre źródła literatury określają także informację mianem czwartego czynnika wytwórczego (obok ziemi, kapitału i pracy). Rola informacji rośnie wraz z postępującymi zmianami i przechodzeniem od gospodarki opartej na klasycznych czynnikach wytwórczych do gospodarki opartej na zasobach niematerialnych. Choć sam przepływ informacji jest tani, informacja, jako nośnik wiedzy, stanowi obecnie najdroższy zasób strategiczny na rynku, umożliwiający osiągnięcie i utrzymanie odpowiedniej pozycji konkurencyjnej w ramach branży. O ile ziemię, kapitał lub pracę da się w prosty sposób skwantyfikować, o tyle nie jest to już takie łatwe w przypadku wiedzy, która ze względu na swój charakter często jest pomijana jako zasób w rachunkach kosztów jednostek (Dziekański, 2012, s. 388–390; Piecuch, 2013, s. 161–162).

W literaturze pojawił się także termin „społeczeństwo informacyjne” określający społeczeństwo, w ramach którego informacja staje się rodzajem zasobu, dobra niematerialnego, którego wartość jest równoważna lub nawet większa od dóbr materialnych. Społeczeństwa takie cechuje gospodarka oparta na wiedzy, wysoki poziom scholaryzacji społeczeństwa i wysoki stopień decentralizacji społeczeństwa (Voss, 2009, s. 174).

Sama definicja informacji może rodzić szereg trudności, ponieważ jest to termin interdyscyplinarny, który może być definiowany na wiele sposobów w zależności od rodzaju nauki (Roszkowska, 2011, s. 58).

Informacje, ogólnie, stanowią dane uporządkowane w odpowiedni sposób i stanowiące kontekst umożliwiający podejmowanie decyzji, natomiast w kontekście działalności współczesnych przedsiębiorstw można ją także przedstawić jako zasób, który ma znaczący wpływ na konkurencyjną pozycję jednostki poprzez powiązanie z celem, działaniem i odbiorcą (Błażyńska, 2019, s. 9–10; Gad, 2013b, s. 172; Grudzewski i Hejduk, 2002, s. 19; Sobczyk, 2017, s. 397). Należy zaznaczyć, że każda informacja jest daną, ale nie każda dana jest daną uporządkowaną, a więc nie każda dana to informacja.

Informację można zdefiniować również jako dobro niematerialne, które w miarę postępu gospodarczego oraz rozwoju środków i form komunikacji społecznej nabiera większego znaczenia dla gospodarki. Potrzeby informacyjne z kolei można definiować jako uświadomiony brak wiadomości o charakterze gospodarczym, niezbędnej dla realizacji danego zadania biznesowego (Kamela-Sowińska, 2015a, s. 77, 2015b, s. 982; Niedzielska, 1986, s. 20–21; 2003, s. 16, za: Krasodomska, 2014, s. 15–16; Szcześniey i Cieślak, 2011, s. 42).

Informację można również zdefiniować jako treść wiadomości przekazywanej od nadawcy do odbiorcy wyrażonej w odpowiednim języku lub kodzie cechującą się możliwością przenoszenia w czasie i przestrzeni. Informacja powinna umożliwić jej odbiorcy dostosowanie się do świata zewnętrznego poprzez ukierunkowanie jego zachowań. Jeżeli informacja nie spełnia tego zadania, to stanowi będzie tzw. szum informacyjny (Meyer, 2010, s. 186).

Należy także zwrócić uwagę na to, że informacja może posiadać właściwości synergiczne. Posiadacz dwóch spójnych informacji (oznaczanych jako i1 i i2) uzyska wiedzę większą aniżeli wiedza, którą posiadliby wspólnie posiadacze informacji i1 i i2 podczas ich osobnego rozpatrywania (Krzakiewicz i Cyfert, 2013, s. 192–193).

Informacja zwykle ma największą wartość, gdy jest świeża. Na przykład wiedza w czasie rzeczywistym na temat lokalizacji, orientacji i prędkości pojazdów silnikowych jest niezbędna w autonomicznej jeździe, a dostęp do aktualnych informacji o cenach akcji i zmianach stóp procentowych jest niezbędny do opracowywania strategii handlowych na giełdzie (Sun i in., 2019).

Wartość informacji powinna być rozpatrywana z trzech perspektyw (Kwiecień, 2019, s. 221):

- syntaktyki, dającej odpowiedź na pytanie, w jaki sposób informacja jest formalnie opisana;
- semantyki, pozwalającej stwierdzić, w jaki sposób i w jakim zakresie desygnaty formalnego opisu informacji rzeczywiście wyrażają jej cechy;
- pragmatyki, która dostarcza odpowiedzi na pytanie, jak dana informacja wpływa na zachowanie odbiorcy.

W procesie decyzyjnym informacja będzie pełnić następujące funkcje (Kwiecień, 2019, s. 232):

- eksploatacyjną (wyjaśniającą – faza kontrolna procesu decyzyjnego),
- predyktywną (prognostyczną – faza strategiczna procesu decyzyjnego),
- pragmatyczną (praktyczną – faza rozpoznawcza, projektowa i kontrolna procesu decyzyjnego).

Należy zaznaczyć, że zmiany w globalnej gospodarce determinują nowe nurty w ekonomii i współcześnie powstawanie oraz dalsze funkcjonowanie przedsiębiorstw

jest nierozłącznie oparte na nawiązywaniu relacji z innymi podmiotami życia społeczno-gospodarczego. Utrzymywanie relacji z otoczeniem i swoimi pracownikami staje się nieodłączną częścią działalności jednostek (Falencikowski, 2015, s. 105; Kwiecień, 2019, s. 68). Przykładowo informacje ujawniane przez spółki obejmują określenie strategii, długoterminowej pozycji firmy na rynku, tego, co firma robi, a czego nie robi, oraz przekazują dane o powiązaniach pomiędzy składowymi spółek i o realizowanym zwrocie z inwestycji (Seddon i Lewis, 2003, s. 238). W tym kontekście wielu badaczy podkreślało znaczenie norm etycznych i „jakości relacji” dla efektywnego wykorzystania i rozpowszechniania wiedzy między stronami. Doceniane jest znaczenie wiedzy jako źródła przewagi konkurencyjnej. Firmy często dzielą się wiedzą i korzystają z wiedzy otrzymanej od zewnętrznych grup odbiorców w celu osiągnięcia sukcesu konkurencyjnego (Jones i in., 2018, s. 15).

Informatyzacja i cyfryzacja gospodarki dała spółkom możliwość eksperymentowania z nowymi formami mechanizmów tworzenia wartości, które są połączone w sieć w tym sensie, że wartość jest tworzona wspólnie przez spółkę i wszystkie jej składowe oraz jej partnerów. Podkreśla się także, że tworzenie wartości nie dotyczy tylko sfery finansowej, lecz także społecznej (Ornatowicz, 2016, s. 30; Seddon i Lewis, 2003, s. 236; Zott i in., 2011, s. 1029).

Informacja jest również uważana za źródło przewagi konkurencyjnej na wolnym rynku. Przewagą konkurencyjną jest uzyskanie przez jednostkę nadrzędnej pozycji rynkowej wobec konkurentów. Przewagą konkurencyjną można dzielić na przewagę jakościową, przewagę cenową i przewagę informacyjną. O przewadze jakościowej możemy pisać w momencie, w którym klientowi oferuje się produkt lub usługę o wyższej jakości od produktu lub usługi oferowanych przez konkurencję, i może to nastąpić w wyniku lepszego dopasowania do preferencji nabywcy. O przewadze cenowej można pisać w sytuacji, w której produkt o podobnej jakości oferowany jest odbiorcy po niższej cenie. W przypadku przewagi informacyjnej jest to narzędzie generujące wiedzę w celu informowania klientów o ofercie spółki oraz kształtowaniu preferencji nabywców. Produkt w obecnych czasach jest łatwiej skopiować, niż pozyskać daną potrzebną w celu osiągnięcia przewagi informację (Dziekański, 2012, s. 397; Flakiewicz, 2002, s. 18; Górny, 2013, s. 158; Kamela-Sowińska, 2015a, s. 76–77; Messner, 2007, s. 19).

Istotne dla osób wykonujących zawód księgowego, jako osób pracujących z informacjami oraz rozumiejących ich treść, jest jak najlepsze wykorzystanie zwiększającej się ich ilości w projektowaniu oraz wdrażaniu nowych procesów i procedur (Skoczyła i Dziadul, 2019, s. 118).

Żeby zrozumieć, czym są informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju, konieczne jest omówienie terminu zrównoważonego rozwoju (*sustainability*). Termin ten prawdopodobnie został zapożyczony od Hansa von Carlwitza, który w 1713 roku określił tym pojęciem taki sposób prowadzenia gospodarki leśnej,

w którym liczba wyciętych drzew mogła być zastąpiona przez odtworzone, nowe drzewa (Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 17–18).

Termin ten pojawił się w kontekście prowadzenia działalności przez instytucje i organizacje w 1980 roku na Światowej Strategii Ochrony Przyrody (Lemkowska, 2020, s. 46–47). W Raporcie Brundtland zrównoważony rozwój (*sustainable development*¹) jest definiowany jako zaspokajanie potrzeb obecnego pokolenia bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie (Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 21, 29). Rozwój ten wymaga zintegrowania działań w trzech kluczowych obszarach, którymi są: wzrost gospodarczy, rozwój społeczny i ochrona środowiska (Krasodomska, 2018, s. 273–274). W literaturze podkreśla się, że zrównoważony rozwój wymaga zaangażowania aktywnie uczestniczących w tym procesie stron (Munier, 2006, s. 21).

Przez pojęcie zrównoważonego rozwoju można rozumieć także taki sposób prowadzenia działalności gospodarczej, kształtowania i wykorzystania potencjału środowiska oraz taką organizację życia społecznego, które zapewnią dynamiczny rozwój jakościowo nowych procesów produkcyjnych, systemów zarządzania, trwałość użytkowania zasobów przyrodniczych oraz poprawę, a następnie zachowanie wysokiej jakości życia ludzi – jednostek, rodzin oraz społeczeństw (Paszkiwicz i Szadziwska, 2011, s. 628). Zrównoważonemu rozwojowi służy „zrównoważona działalność gospodarcza”, tzn. działalność, w której ramach mieści się uwzględnianie jej wpływu na środowisko naturalne oraz otoczenie. Wyraża się to w kwestiach poszanowania w ramach działalności praw pracowniczych oraz wpływu na lokalną społeczność. Często w dyskusjach czy opracowaniach na temat zrównoważonego rozwoju w kontekście prowadzenia działalności gospodarczej używa się skrótów ESG od słów „środowiskowe” (*environmental*), „społeczne” (*social*) oraz „z zakresu zarządzania” (*governance*) – skrót ten określa kryteria, które powinna spełniać działalność gospodarcza, aby mogła zostać uznana za zrównoważoną (Komisja Europejska, 2019; Komisja Nadzoru Finansowego, 2021).

W kontekście powyższych rozważań należy zauważyć, że zrównoważony rozwój można postrzegać w dwóch perspektywach – makro (na poziomie państwa) oraz mikro (na poziomie pojedynczych przedsiębiorstw). W ramach kontekstu mikro zwraca się uwagę na coraz większą rolę koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw i częstsze dostrzeganie idei zrównoważonego rozwoju w funkcjonowaniu i doskonaleniu systemów zarządzania przedsiębiorstwami (Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 40).

Zainteresowanie biznesu koncepcją zrównoważonego rozwoju wydaje się wzrastać na całym świecie. Świadczy o tym pojawienie się różnych wyspecjalizowanych stowarzyszeń biznesowych, programów, nagród, raportów i dokumentów

¹ W języku polskim obydwa zwroty – *sustainability* i *sustainable development* – są tłumaczone jako zrównoważony rozwój.

dyskusyjnych na temat konsekwencji zrównoważonego rozwoju dla biznesu. Istnieją także liczne firmy zajmujące się doradztwem w zakresie ochrony środowiska, zarządzania i rachunkowości, które oferują firmom usługi w zakresie zrównoważonego rozwoju (Milne i in., 2006, s. 802). Od roku 2008 i ówczesnego kryzysu finansowego wiele organizacji narodowych i międzynarodowych podkreśliło, że zrównoważony rozwój jest jedną z podstaw długoterminowego wzrostu gospodarczego i stabilności finansowej (Doni i in., 2020, s. 3).

W tym momencie spółki stoją przed wyzwaniem włączenia zrównoważonego rozwoju do swojej działalności. Wskazuje się, że poprzez wzrost świadomości społeczeństwa i zmianę jego oczekiwań nastąpił rozwój społeczno-gospodarczy i nacisk na spółki, aby raportować informacje o działalności jednostki w zakresie zrównoważonego rozwoju, a więc nie tylko odnośnie do wyników finansowych, lecz także pozwalające zmierzyć jego wpływ na społeczeństwo (Błażyńska, 2018a, s. 94; 2018b, s. 60; 2019b, s. 8; Falencikowski, 2018, s. 211; Morioka i in., 2016, s. 659; Szadziwska, Kotowska i in., 2020, s. 107). Wskazuje się, że nawet oczekiwania samych inwestorów ewoluują i zwracają się w stronę spółek giełdowych w zakresie przyjętej i realizowanej polityki społecznej, środowiskowej i zarządzania (Błażyńska, 2020a, s. 8, 2020b, s. 88).

Rob Gray (2010, s. 48) zaznacza, że większość raportów w zakresie zrównoważonego rozwoju i wiele działań przedstawicieli biznesu wokół zrównoważonego rozwoju ma niewiele, jeśli w ogóle, wspólnego z faktycznym zrównoważonym rozwojem. Organizacjom zależałoby na tym, żeby politycy zgodzili się na sposób rozumienia pojęcia zrównoważonego rozwoju przez te organizacje. Biznes ma tendencję do konstruowania dyskursu wokół zrównoważonego rozwoju w sposób, który ignoruje dyskurs w literaturze rozwojowej i społeczności naukowej. Kwestię utrudnia również fakt, że prosta ocena związku między pojedynczą organizacją a zrównoważonym rozwojem planety jest praktycznie niemożliwa. Relacje i wzajemne powiązania są po prostu zbyt złożone. Zrównoważony rozwój jest koncepcją opartą na systemie i, przynajmniej z punktu widzenia środowiska, zaczyna mieć sens dopiero na poziomie ekosystemów, więc prawdopodobnie trudno jest go naprawdę pojąć na czymkolwiek poniżej poziomu planetarnego i gatunkowego. Takiej samej krytyce podlegały propozycje i eksperymenty – głównie akademickie – które kwestionując obecne praktyki raportowania przez organizacje, oferowały swoją wersję rozumienia zrównoważonego rozwoju.

Niniejsza książka traktuje o informacjach w zakresie zrównoważonego rozwoju, a więc specyficznym typie informacji, który od 2018 roku jest w Polsce obligatoryjnie raportowany przez przedsiębiorstwa będące podmiotami ustawy o rachunkowości. Przez ostatnie lata zmieniły się jednak postrzeganie i termin, którymi te informacje określamy.

Nie ma jednej powszechnie przyjętej definicji informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju i ich klasyfikacji. Zbiór informacji zawierający kwestie

w zakresie zrównoważonego rozwoju często był nazywany w literaturze informacjami niefinansowymi i przed wejściem w życie aktualnych przepisów większość źródeł używała właśnie tego pojęcia (Bek-Gaik i Krasodomaska, 2018, s. 26; FEE, 2016, s. 7; Sobczyk, 2017, s. 397–398). Pojęcie informacji niefinansowych też nie było jednak rozumiane jednakowo na przestrzeni lat. Wiąże się to z tym, że raportowanie informacji przez spółki ewoluowało w czasie, odpowiadając na zgłaszane potrzeby użytkowników informacji. O ile jeszcze w latach 60. i 70. elementami głównie sporządzanymi przez jednostki był bilans i rachunek zysków i strat, o tyle wraz z czasem pojawiało się coraz więcej elementów dodatkowych – takich jak rachunek przepływów pieniężnych, zestawienie zmian w kapitale własnym lub informacja dodatkowa. Potrzeby użytkowników rozwijały się jednak dalej, wykraczając poza zbiór informacji, które określilibyśmy jako „finansowe”, a więc klasycznie kojarzone ze sprawozdaniem finansowym i jego elementami informującymi użytkowników wyłącznie o finansowej kondycji przedsiębiorstwa. Poszerzył się także krąg użytkowników sprawozdań finansowych. Wskazuje się, że nastąpiła ewolucja od sprawozdawczości finansowej – nastawionej głównie na właścicieli, koncentrację na okresowych wynikach i miernikach opartych na zysku – w stronę sprawozdawczości biznesowej, nastawionej na szerszy krąg użytkowników i skoncentrowaną na wzroście wartości firmy w czasie (Śnieżek i in., 2018, s. 45–49).

Według różnych definicji przyjętych w literaturze mianem informacji niefinansowych można było określać różne grupy informacji, wskazując na inne kryterium klasyfikacji. Na przestrzeni lat zbiór informacji niefinansowych określano różnymi definicjami. Wybrane z nich wraz z kryteriami użytymi do ich zdefiniowania przedstawiono w tabeli 1.1.

W 1994 roku zostały opublikowane badania American Institute of Certified Public Accountants (dalej także jako AICPA) znane jako Raport Jenkinsa. W ramach raportu definiowano informacje niefinansowe jako „dane wysokiej jakości dotyczące działalności jednostki oraz jej osiągnięć w postaci wskaźników, które są wykorzystywane przez kierownictwo dla celów zarządzania”. W tym samym raporcie wskazano, że dane te nie muszą być wyrażone w pieniądzu, można je wyrazić w innej jednostce – na przykład sztukach produktów, liczbie pracowników, jednostkach czasu i podobnych (za: Gad 2013a, s. 546–547). Jest to przykład definicji informacji niefinansowych ze względu na cel ujawnień – definicja ta nie przykładała dużej wagi do formy (pieniężnej lub niepieniężnej) czy miejsca ujawnień, a jedynie wskazywała, że informacje te powinny być przydatne kierownictwu i być wysokiej jakości. Jedną z popularnych definicji informacji niefinansowych przedstawili także Gernon i Meek (2001, s. 71–72). Rozumieli oni te informacje jako opisy, fakty lub opinie, które trudno jest wyrazić w mierniku innym niż pieniężny. Informacjami takimi mogą być na przykład misja, wizja lub strategia przedsiębiorstwa (Bauer i in., 2020, s. 44–45; Gernon i Meek, 2011,

Tabela 1.1. Ewolucja kryteriów definicji informacji niefinansowych na przykładzie wybranych definicji

Definicja informacji niefinansowych	Kryterium definicji	Źródło definicji
Dane wysokiej jakości dotyczące działalności jednostki oraz jej osiągnięć w postaci wskaźników, które są wykorzystywane przez kierownictwo dla celów zarządzania	Poprzez cel ujawnień	Raport Jenkinsa – badania American Institute of Certified Public Accountants, 1994; Gad, 2013a, s. 546–547
Opisy, fakty lub opinie, które trudno jest wyrazić lub które zostały wyrażone w mierniku innym niż pieniężny	Poprzez formę/miernik ujawnień	Gernon i Meek, 2001, s. 71–72
Informacje ujawnione poza sprawozdaniem finansowym i opinią oraz raportem biegłego rewidenta	Poprzez miejsce ujawnień	Krasodomska, 2014, s. 26–28; Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 24; Sobańska 2007, s. 285;
Informacje niefinansowe mają pokazać, co dany podmiot postanowił dokonać, w trzech obszarach: ekonomicznym, społecznym oraz środowiskowym, a następnie, czy cele te zostały osiągnięte	Poprzez przedmiot/zakres ujawnień	Kamela-Sowińska, 2016, s. 19; Komisja Europejska, za: Śnieżek i in., 2018, s. 71

Źródło: Opracowanie na podstawie źródeł wskazanych w tabeli.

s. 71–72, za: Krasodomska, 2010b, s. 47–48, 2014, s. 20). Jest to przykład definicji poprzez formę ujawnień, gdzie miernik determinuje klasyfikację informacji do danej grupy.

Wraz z rozwojem sprawozdawczości pojawiły się także coraz bardziej powszechne definicje informacji niefinansowych poprzez miejsce ujawnień. Według definicji stosowanych przez Joannę Krasodomską (2014, s. 26–28) informacjami niefinansowymi należało określać wszystkie informacje ujawnione poza sprawozdaniem finansowym i opinią oraz raportem biegłego rewidenta, w kontrze do informacji finansowych ujawnianych wewnątrz sprawozdania finansowego i/lub opinii/raportu biegłego rewidenta.

Podobnie Irena Olchowicz i Agnieszka Tłaczała wskazywały na fakt, że informacje zawarte wewnątrz informacji dodatkowej nadal (pomimo swojego opisowego charakteru) stanowiły część informacji finansowych, a dopiero działania Unii Europejskiej wprowadziły w 2014 roku wymogi ujawnień informacji niefinansowych (Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 24).

Z kolei nowsze definicje informacji niefinansowych Komisji Europejskiej i Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) znacznie zwężyły wraz z czasem przedmiotowy zakres informacji niefinansowych, wskazując, że dotyczą one jedynie ujawnień środowiskowych, społecznych i dotyczących ładu korporacyjnego. Jak pisze Aldona Kamela-Sowińska (2016, s. 19), informacje niefinansowe mają pokazać, co dany podmiot postanowił dokonać w trzech obszarach: ekonomicznym, społecznym oraz środowiskowym, a następnie, czy cele te zostały osiągnięte.

Istnieją także inne formy klasyfikacji i rozróżnienia informacji – na przykład podział ze względu na horyzont czasowy na informacje retrospektywne/histeryczne (dotyczące wyłącznie przeszłości) i prospektywne, dotyczące zdarzeń, które jeszcze nie nastąpiły, ale które mogą wystąpić w przyszłości (Robb i in., 2001, s. 81–82, za: Krasodomska, 2014, s. 22–23).

Istnieją nawet definicje informacji niefinansowych, które próbują odnosić się do ich prospektywności (Bauer i in., 2020, s. 45–46, 48–49; Sobczyk, 2017, s. 398). Trudno jednak na tej podstawie ograniczyć zbiór informacji niefinansowych jedynie do informacji prospektywnych.

Wszystkie przytoczone wyżej definicje (lub próby definicji) informacji niefinansowych są poprawne w takim stopniu, że jasno podają kryteria ograniczające uznanie danego zbioru za zbiór informacji niefinansowych. Autor niniejszego opracowania za nadrzędną będzie uważał definicję według miejsca ujawnień – pozwala ona najbardziej konkretnie wyznaczyć zbiór informacji niefinansowych i tym samym określić przedmiot rozważań w niniejszej monografii. Informacjami niefinansowymi mogą więc być określane wszystkie informacje ujawniane poza sprawozdaniem finansowym.

Ważniejsze z punktu widzenia tego opracowania jest jednak pojęcie informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Zgodnie z rozumieniem Dyrektywy CSRD (art. 19a, ust. 1) poprzez informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju będzie się rozumieć tę część informacji ujawnianą w ramach raportów rocznych, która zawiera informacje niezbędne do zrozumienia wpływu jednostki na kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem, oraz informacje niezbędne do zrozumienia, w jaki sposób kwestie łączące się ze zrównoważonym rozwojem wpływają na rozwój, wyniki i sytuację jednostki.

Taka definicja – choć zgodna z Dyrektywą CSRD – rodzi szereg trudności związanych z określeniem pełnego zbioru informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju i rozstrzygnięciem, która część informacji należy do zbioru informacji w tym zakresie.

Przykładowo suma przychodów może być informacją w zakresie zrównoważonego rozwoju, ponieważ wskaźnik całkowitego zużycia wody w litrach do sumy przychodów wymaga informacji o sumie przychodów do jego obliczenia. Oznacza to, że miejsce ujawnień, prospektywność czy forma (narracyjna lub liczbowa) nie będą determinowały, czy dana informacja jest informacją w zakresie zrównoważonego rozwoju, czy nie.

Do określenia informacji niewyrażonych w mierniku liczbowym autor będzie używał również pomocniczego pojęcia informacji jakościowych – będą to na przykład opisy polityk spółki w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz informacje zawarte w sprawozdaniu z działalności. Informacje liczbowe z kolei mogą być wyrażone w jednostkach takich jak waluta, sztuki, liczba pracowników itp., a więc formach o zwiększonej porównywalności w czasie i między jednostkami.

W myśl tak ustalonych definicji – informacji niefinansowych, informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju i informacji jakościowych – można postrzegać informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju jako podzbiór informacji niefinansowych – obydwie pojęcia nie muszą być traktowane jako synonimy. Przykładowo do zbioru informacji niefinansowych poza informacjami w zakresie zrównoważonego rozwoju można również zaliczyć sprawozdanie zarządu z działalności (Bauer i in., 2020, s. 57).

Nie każda informacja niefinansowa, czyli ujawniona poza sprawozdaniem finansowym, musi dotyczyć zagadnień zrównoważonego rozwoju. Podobnie forma (ilościowa lub jakościowa) nie będzie determinować przynależności danego zbioru informacji do zbioru informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Należy podkreślić, że w związku z terminologią przyjętą w Dyrektywie CSRD będą istniały informacje, które nie będą ani informacjami finansowymi, ani informacjami z zakresu zrównoważonego rozwoju – będą to informacje ujawniane poza sprawozdaniem finansowym i jednocześnie nieistotne dla zrozumienia wpływu jednostki na kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem. Dla celów niniejszej książki uznaje się tzw. oświadczenie na temat informacji niefinansowych publikowane w Polsce przez część spółek jako część sprawozdania z działalności za dopuszczalną formę sprawozdania w zakresie zrównoważonego rozwoju. W związku z tym informacje ujawnione w ramach oświadczenia na temat informacji niefinansowych powinny być w całości uznane za informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju i tak też będą postrzegane w monografii.

1.2. Zakres przedmiotowy i cechy jakościowe informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju

Po zdefiniowaniu pojęcia informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju warto się zastanowić nad ich zakresem przedmiotowym. Mimo że istnieją różne dokumenty i standardy związane z raportowaniem informacji w tym zakresie, nie istnieje ich uniwersalna klasyfikacja (Krasodomska, 2014, s. 28–48). Jest jednak możliwość, aby na podstawie różnych źródeł literatury, dokumentów i standardów wskazać potencjalny zakres przedmiotowy takich informacji. Uporządkowanie zakresu przedmiotowego pojęcia „informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju” jest bardzo istotne z tego powodu, że zakres ten nadal ewoluuje.

W 1995 istniał już podział treści ujawnień dobrowolnych według następującej klasyfikacji (Meek i Roberts, 1995, s. 561–570, za: Krasodomska, 2014, s. 22):

- strategiczne – informacje na temat spółki, strategii spółki, planowanych i wykonanych przejęć oraz zbyć, a także prowadzonych prac badawczo-rozwojowych,

- niefinansowe – informacje o zarządzie, pracownikach, społecznej odpowiedzialności i wartości dodanej,
- finansowe – informacja segmentowa i finansowa, a także informacje o walutach obcych i cenach akcji.

Należy zauważyć, że w ramach tej klasyfikacji informacje strategiczne nie były określone mianem niefinansowych pomimo ich charakteru niepieniężnego, z kolei informacje finansowe (takie jak cena akcji) były wskazane jako część ujawnień dobrowolnych.

Według nowszego dokumentu FASB z 2001 roku informacje ujawniane dobrowolnie można podzielić na sześć części (FASB, 2001, s. 6):

- dane biznesowe (*business data*) – dane używane przez zarząd jednostki,
- analiza zarządu danych biznesowych (*management's analysis of business data*) – głównie zawierających informacje o powodach zmian w danych ujawnianych w części pierwszej,
- informacje prospektywne (*forward-looking information*) – czyli podsumowanie szans i ryzyk związanych z przyszłymi przewidywanymi kierunkami działalności jednostki,
- informacje o zarządzie i akcjonariuszach (*information about management and shareholders*) – określenie powiązań między tymi podmiotami i wynagrodzeń zarządu oraz dywidend,
- tło przedsiębiorstwa (*background about the company*) – strategię, cele, zakres i opis działalności,
- informacje o wartościach niematerialnych i prawnych (*information about intangible assets*).

Należy przy tym zwrócić uwagę, że wartości niematerialne i prawne były wtedy *de facto* aktywem pozabilansowym i dokument zwracał uwagę na konieczność ich zawarcia w sprawozdaniu. Ponadto ze współczesnego punktu widzenia informacje o aktywach pozabilansowych zawiera się w informacji dodatkowej do sprawozdania finansowego, więc nie mieszczą się one w zakresie informacji o zrównoważonym rozwoju. Klasyfikacja FASB skupia się głównie na danych finansowych.

Inny zakres przedmiotowy w podziale na cztery kategorie zaproponował w 2007 roku Kaevan Gazdar, również dzieląc informacje niefinansowe według treści (2007, s. 5–6):

- informacje o etyce – między innymi społecznej odpowiedzialności, równowadze celów i dobrych praktykach,
- informacje o konkurencyjności – między innymi o wartości marki, bazie klientów, wskaźnikach rynkowych,
- informacje o zasobach ludzkich – dotyczące wydajności, zaangażowania, talentu,

- informacje o zarządzaniu – między innymi strategii, ładzie korporacyjnym i prognozach.

Susanne Arvidsson dzieliła informacje niefinansowe na pięć kategorii (2011, s. 290):

- społeczna odpowiedzialność – wskaźniki zrównoważonego rozwoju, liczba wypadków, informacje dotyczące polityk środowiskowych, emisja dwutlenku węgla (CO₂), wypadki środowiskowe, certyfikaty dotyczące ochrony środowiska lub kwestii BHP, polityki etyczne,
- zasoby ludzkie – Human Capital Index (HCI), informacje o polityce zarządzania zasobami ludzkimi, informacje o zdolnościach/kwalifikacjach pracowników, satysfakcja pracowników, wymiany kadrowe, średnie wynagrodzenia pracowników oraz informacje o dniach urlopu, wolnych od pracy i zwolnieniach chorobowych,
- organizacyjne – informacje dotyczące wydajności organizacyjnej, incydentów i wydajności produktów,
- badania i rozwój – informacje o wdrożonych, wdrażanych i planowanych projektach rozwojowych w spółce,
- relacyjne – badania satysfakcji konsumentów oraz informacje na temat utrzymywania stałej bazy klientów.

Według Joanny Krasodomskiej informacje określone jako „niefinansowe” dotyczyły działalności jednostki w obszarach (Krasodomska, 2014, s. 28–48):

- zewnętrznych warunków działania,
- działalności operacyjnej,
- przewidywanego rozwoju,
- akcjonariatu i akcji,
- ładu korporacyjnego,
- społecznej odpowiedzialności.

Należy zwrócić uwagę na to, że w powyższych podziałach informacje dotyczące odpowiedzialności społecznej są tylko jedną kategorią informacji określanych jako „niefinansowe”, co dodaje zasadności dla uznania ich za zbiór informacji niefinansowych w ramach definicji w podrozdziale 1.1.

Oczywiście zakres przedmiotowy może być określony także inaczej – za pomocą standardów i praktyki ujawnień. Zakres przedmiotowy na podstawie standardów związanych z ujawnianiem informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju został szczegółowo omówiony w rozdziale 3, zaproponowana zaś w ramach książki autorska systematyka informacji niefinansowych stanowi rozdział 4 i cel główny niniejszej monografii – dlatego nie będą one omawiane w tym miejscu.

Powyższe przytoczone przykłady pokazują jednak, jak różne może być podejście do treści informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju i jak dużym

wyzwaniem dla środowiska nauki jest określenie ich zakresu przedmiotowego. Przykłady te pokazują również, że zakres przedmiotowy informacji określanych jako niefinansowe (czy później jako dotyczących zrównoważonego rozwoju) zmieniał się w czasie, niejako ewoluował w odpowiedzi na czynniki zewnętrzne, takie jak aktualizacje prawodawstwa czy praktykę ujawnień.

Z punktu widzenia pojęć podstawowych należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden czynnik łączący informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju – ich cechy jakościowe. Nawet jeżeli informacje ujawniane przez różne spółki będą różne co do treści lub treść ta będzie się zmieniać i ewoluować w czasie, to w założeniu może (lub nawet powinien) istnieć zestaw cech jakościowych lub generalnych zasad spełnionych przez wszystkie te informacje.

Nie sposób mówić o jakości czy cechach jakościowych ujawnianych informacji bez odniesienia do ich istotności – również bardzo ważnej z punktu widzenia informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Dawna definicja istotności z *The conceptual framework for financial reporting* z 2010 roku stwierdzała, że informacja jest istotna, jeśli jej pominięcie lub zniekształcenie może wpływać na decyzje, które użytkownicy podejmują na podstawie informacji finansowej dotyczącej konkretnej jednostki (Szczepańska, 2015, s. 182).

International Accounting Standards Board (IASB) wydała jednak niedawno nową interpretację terminu istotności ujawnianych informacji. Została ona wprowadzona do MSR 1 i MSR 8 oraz dostosowana do definicji ujętej w ramach koncepcyjnych MSSF. Nowe brzmienie definicji istotności, która będzie obowiązywać dla okresów sprawozdawczych rozpoczynających się po 1 stycznia 2020 roku, jest następujące: „Informacje są istotne, jeżeli można racjonalnie oczekiwać, że ich pominięcie, zniekształcenie lub zaciemnienie ma wpływ na decyzje, które główni użytkownicy raportów podejmują na podstawie sprawozdań dostarczających informacji finansowych o konkretnej jednostce raportującej” (Dyczkowska, 2019, s. 117).

Jedno z odniesień do istotności w kontekście informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju znajduje się w *Wytycznych dotyczących sprawozdawczości w zakresie informacji niefinansowych* (Komisja Europejska, 2017), gdzie stwierdza się, że spółki powinny ująć w sprawozdaniu z działalności „oświadczenie na temat informacji niefinansowych zawierające informacje w stopniu niezbędnym do zrozumienia rozwoju, wyników i sytuacji jednostki oraz wpływu jej działalności” – jest to wyraźne odniesienie do przedstawionej definicji istotności z roku 2010.

Istotność jest koncepcją, która jest już powszechnie wykorzystywana przez sporządzających informacje finansowe, audytorów i użytkowników tych informacji. Dogłębne zrozumienie przez przedsiębiorstwo najważniejszych elementów jego łańcucha wartości pomaga zidentyfikować podstawowe kwestie oraz ocenić, co sprawia, że dana informacja jest istotna.

Przywołując dalej zestaw cech jakościowych, można wyróżnić przede wszystkim najnowszy zestaw cech jakościowych określonych jako zasady raportowania

(*reporting principles*) pochodzących z nowej wersji standardów Global Reporting Initiative z 2021 roku², opracowany z uwzględnieniem dotychczasowej praktyki ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju (GRI, 2021, s. 20–24).

W standardzie *GRI 1: Foundation 2021* przytacza się, że zasady raportowania mają fundamentalne znaczenie dla osiągnięcia wysokiej jakości raportowania zrównoważonego rozwoju. Kierują one organizacją w zapewnianiu jakości i właściwej prezentacji raportowanych informacji. Informacje wysokiej jakości z kolei umożliwiają użytkownikom informacji dokonywanie świadomych ocen i decyzji dotyczących organizacji w zakresie jej kwestii odnośnie do zrównoważonego rozwoju. Każda zasada raportowania składa się z wymagań i wskazówek, jak stosować ją poprawnie. Lista tych zasad znajduje się w tabeli 1.2.

Tabela 1.2. Cechy jakościowe (zasady raportowania) informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju według Global Reporting Initiative

Nazwa zasady	Opis zasady
Dokładność (<i>accuracy</i>)	organizacja powinna raportować informacje, które są prawidłowe i wystarczająco szczegółowe, aby umożliwić ocenę wpływu organizacji na kwestie w zakresie zrównoważonego rozwoju
Równowaga (<i>balance</i>)	organizacja powinna przekazywać informacje w sposób bezstronny i rzetelnie przedstawiać negatywne i pozytywne wpływy organizacji na kwestie w zakresie zrównoważonego rozwoju
Przejrzystość (<i>clarity</i>)	organizacja powinna przedstawiać informacje w sposób przystępny i zrozumiały
Porównywalność (<i>comparability</i>)	organizacja powinna konsekwentnie wybierać, kompilować i raportować informacje, aby umożliwić analizę zmian we wpływach organizacji w czasie oraz analizę tych wpływów w porównaniu z wpływami innych organizacji.
Kompletność (<i>completeness</i>)	organizacja powinna dostarczyć wystarczająco dużo informacji, aby umożliwić ocenę wpływu organizacji w okresie sprawozdawczym
Kontekst w zakresie zrównoważonego rozwoju (<i>sustainability context</i>)	organizacja powinna raportować informacje o swoich wpływach w szerszym kontekście zrównoważonego rozwoju
Aktualność (<i>timeliness</i>)	organizacja powinna regularnie raportować informacje i udostępniać je na czas, aby użytkownicy informacji mogli podejmować decyzje
Sprawdzalność (<i>verifiability</i>)	organizacja powinna gromadzić, rejestrować, kompilować i analizować informacje w taki sposób, aby informacje można było zweryfikować w celu ustalenia ich jakości, prawdziwości i określenia zakresu, w jakim zastosowano zasady raportowania

Źródło: Na podstawie (GRI, 2021, s. 20–24).

² Szerzej o standardach *Global Reporting Initiative* z uwzględnieniem ich wersji z 2016 roku wykorzystywanej przez współczesne spółki przebadane w rozdziale 4 traktuje podrozdział 3.4.1. Cechy jakościowe podane w zaktualizowanej wersji z roku 2021 są różne od wersji z 2016 roku, które również opisano w podrozdziale 3.4.1.

Należy zauważyć, że zasady wskazane przez Global Reporting Initiative pojawiają się wewnątrz standardów w kolejności alfabetycznej według ich nazw angielskich, co wskazuje na ich równorzędność, w tabeli 1.2 zachowana została kolejność ze standardu pomimo przetłumaczenia zasad na język polski.

W standardach GRI cechy określające dokładność różnią się w zależności od formy informacji (jakościowych lub ilościowych) i zamierzonego wykorzystania informacji. Wskazuje się, że dokładność informacji ilościowych zależy od konkretnych metod wykorzystywanych do zbierania, kompilowania i analizowania danych. Dokładność informacji jakościowych zależy natomiast od poziomu ich szczegółowości i zgodności z dostępnymi dowodami. Użytkownicy informacji potrzebują wystarczających szczegółów, aby dokonać oceny na temat wpływów organizacji na kwestie w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Aby zastosować zasadę dokładności, organizacja powinna:

- zgłaszać informacje jakościowe, które są zgodne z dostępnymi dowodami i innymi zgłaszanymi informacjami;
- wskazać, które dane zostały zmierzone;
- odpowiednio opisać pomiary danych i podstawy obliczeń oraz zapewnić możliwość replikacji pomiaru i obliczenia z podobnymi wynikami;
- upewnić się, że margines błędów dla pomiarów danych nie wpływa w niewłaściwy sposób na wnioski lub oceny użytkowników informacji;
- wskazać, które dane zostały oszacowane, i wyjaśnić podstawowe założenia i techniki zastosowane do oszacowania, a także wszelkie ograniczenia szacunków.

Zasada równowagi wymaga z kolei bezstronności w przekazywaniu informacji bez względu na to, czy wpływ jest negatywny, czy pozytywny. Aby zachować zasadę równowagi, organizacja powinna:

- prezentować informacje w sposób, który pozwala użytkownikom informacji dostrzec negatywne i pozytywne tendencje rok do roku;
- wyraźnie odróżniać fakty od interpretacji faktów przez organizację;
- nie pomijać istotnych informacji dotyczących negatywnych skutków wpływu;
- nie przeceniać pozytywnych wiadomości lub skutków;
- nie prezentować informacji w sposób, który może niewłaściwie wpłynąć na wnioski lub oceny użytkowników informacji;

Aby zachować przejrzystość (zrozumiałość) informacji, organizacja powinna:

- rozważyć konkretne potrzeby użytkowników w zakresie dostępności informacji, związane z umiejętnościami, językiem i technologią;
- prezentować informacje w taki sposób, aby użytkownicy mogli bez nieuzasadnionego wysiłku znaleźć żądane informacje, na przykład poprzez spis treści, mapy lub linki;

- prezentować informacje w sposób zrozumiały dla użytkowników, którzy mają odpowiednią wiedzę na temat organizacji i jej działalności;
- unikać skrótów, terminów technicznych lub innych żargonów, które mogą być niezbrane użytkownikom lub, jeśli są używane, uwzględnić odpowiednie wyjaśnienia w odpowiednich sekcjach lub w glosariuszu;
- zgłaszać informacje w zwięzły sposób i zbiorcze informacje, jeśli jest to przydatne, bez pomijania niezbędnych szczegółów;
- używać grafik i skonsolidowanych tabel danych, aby informacje były dostępne i zrozumiałe.

Kolejną zasadą wskazaną w tabeli 1.2 była porównywalność. Informacje raportowane w porównywalny sposób umożliwiają organizacji i innym użytkownikom informacji ocenę obecnych wpływów organizacji w porównaniu z jej przeszłymi wpływami oraz jej celami i zadaniami. Porównywalność umożliwia również stronom zewnętrznym oceniać i porównywać wpływy organizacji z wpływami innych organizacji w ramach jej działań, podejmowania decyzji i wdrażania programów.

Jak wskazuje w swoich badaniach Joanna Krasodomska, porównywalność w czasie i między spółkami pozostaje jedną z najbardziej pożądanych cech informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju (2014, s. 233).

Aby zachować tę zasadę, organizacja powinna:

- przedstawić informacje za bieżący okres sprawozdawczy i co najmniej dwa poprzednie okresy, a także ewentualne cele i wyznaczone cele;
- używać przyjętych miar międzynarodowych (na przykład kilogramów, litrów) oraz standardowych współczynników przeliczeniowych i protokołów, gdzie ma zastosowanie, do kompilowania i raportowania informacji;
- zachować spójność w metodach stosowanych do pomiaru i obliczania danych oraz w wyjaśnianiu metod i zastosowanych założeń;
- zachować spójność w sposobie prezentowania informacji;
- zgłaszać łączne liczby lub dane bezwzględne (na przykład tony metryczne ekwiwalentu CO₂), a także współczynniki lub znormalizowane dane (na przykład emisje CO₂ na wyprodukowaną jednostkę) w celu umożliwienia porównań i dostarczenia not wyjaśniających przy stosowaniu wskaźników;
- dostarczać informacje kontekstowe (na przykład wielkość organizacji, położenie geograficzne), aby pomóc użytkownikom informacji zrozumieć czynniki, które powodują różnice między wpływami danej organizacji a wpływami innych organizacji;
- przedstawić aktualne ujawnienia wraz z przekształceniami danych historycznych, aby umożliwić porównania, jeśli takie przekształcenia nastąpiły w stosunku do informacji zgłoszonych wcześniej; może to obejmować zmiany długości okresu raportowania, metodologii pomiaru, stosowanych definicji lub innych elementów sprawozdawczości;

- jeśli nie przedstawiono przekształceń danych historycznych, należy wyjaśnić zmiany, aby wskazać informacje kontekstowe umożliwiające ocenę aktualnych ujawnień.

Kompletność obejmuje w grupach kapitałowych raportowanie informacji wszystkich jednostek grupy kapitałowej w ramach procesu konsolidacji. Aby zachować zasadę kompletności, organizacja powinna:

- prezentować działania, zdarzenia i wpływy za okres sprawozdawczy, którego dotyczą; obejmuje to raportowanie informacji o działaniach, które mają minimalny wpływ w krótkim okresie, ale których wpływ w okresie dającym się racjonalnie przewidzieć może stać się nieunikniony lub nieodwracalny w dłuższej perspektywie (na przykład działania, które generują bioakumulację lub trwałe zanieczyszczenia);
- nie pomijać informacji niezbędnych do zrozumienia wpływu organizacji jako całości.

Organizacja powinna także oceniać i raportować informacje na temat swoich wpływów w szerszym kontekście zrównoważonego rozwoju. Aby zachować tę zasadę, powinna:

- zgłaszać informacje o wpływie w odniesieniu do oczekiwań społecznych i oczekiwań odpowiedzialnego biznesu, postępowania określonego w autorytatywnych instrumentach międzyrządowych, których oczekuje się od organizacji;
- jeśli organizacja działa w różnych lokalizacjach, zgłosić informacje o jej wpływie w odniesieniu do odpowiednich kontekstów lokalnych (na przykład zgłaszanie całkowitego zużycia wody, a także zużycia wody w odniesieniu do zrównoważonych progów i kontekstu społecznego).

Zasada aktualności (albo terminowości) odnosi się do tego, jak regularnie i jak szybko po okresie sprawozdawczym publikowane są informacje. Aby ją zachować, jednostka powinna:

- znaleźć równowagę między potrzebą terminowego udostępniania informacji a zapewnieniem, że informacje są wysokiej jakości i spełniają wymagania wynikające z pozostałych zasad raportowania;
- zapewnić spójność długości okresów sprawozdawczych;
- wskazać okres, którego dotyczą zgłoszone informacje.

Ostatnią wskazaną w tabeli cechą jest sprawdzalność. Aby zachować zasadę sprawdzalności, organizacja powinna:

- ustanawiać kontrole wewnętrzne i organizować dokumentację w taki sposób, aby osoby inne niż przygotowujące raportowane informacje (na przykład

audytorzy wewnętrzni, zewnętrzni dostawcy usług zapewniających) mogły je przeglądać;

- udokumentować procesy decyzyjne leżące u podstaw raportowania zrównoważonego rozwoju organizacji w sposób, który pozwala na zbadanie kluczowych decyzji i procesów;
- jeśli organizacja projektuje systemy informacyjne na potrzeby raportowania zrównoważonego rozwoju, powinna projektować je w sposób, w jaki mogą one być badane w ramach zewnętrznego procesu atestacji;
- zidentyfikować oryginalne źródła zgłaszanych informacji i przedstawić wiarygodne dowody na ich poparcie – założenia lub obliczenia;
- zapewnić prezentację ujawnianych informacji w ich oryginalnych źródłach, które potwierdzą ich autentyczność w ramach akceptowalnych marginesów błędów;
- unikać dołączania informacji, które nie są poparte dowodami, chyba że są one istotne dla zrozumienia wpływu organizacji;
- przedstawić jasne wyjaśnienia wszelkich niepewności związanych ze zgłaszanymi informacjami.

Na inny zestaw cech jakościowych wskazuje International Integrated Reporting Council (IIRC) w ramach zasad sporządzania raportów zintegrowanych <IR>. Są to cechy czy zasady, którymi powinni się kierować odpowiedzialni za przygotowanie raportu zintegrowanego jednostki, a więc raportu łączącego elementy raportowania finansowego i raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju (Bini i Bellucci, 2020, s. 3). Cechy raportu zintegrowanego wskazano w tabeli 1.3.

W badaniach wskazywano w poprzednich latach, że na razie informacje niefinansowe ujawniane w raportach rocznych spółek są niskiej jakości i nie są chętnie wykorzystywane przez interesariuszy jednostki dla podejmowania decyzji (Fijałkowska i Macuda, 2017, s. 62).

Jeszcze kilka lat wcześniej informacja sprawozdawcza przyjmowała przede wszystkim formę kwotową, tj. była na ogół mierzona i wyrażana w pieniądzu i podlegała weryfikacji w celu zwiększenia jej wiarygodności i obiektywizmu. Informacje niefinansowe, których nie da się wyrazić w pieniądzu – na przykład liczba pracowników, wytworzonych/sprzedanych produktów i usług – towarzyszyły jednakże ujawnieniom informacji finansowych (FASB, 2008).

Istnieje także szereg cech informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju podawanych przez źródła literatury – na przykład ich perspektywność czy subiektywizm (Krasodomska, 2014, s. 26).

Funkcjonują również postulowane cechy jakościowe, na przykład neutralność – jako atrybut wiarygodności jest to cecha oznaczająca zachowanie bezstronności w ich sporządzaniu. Sprawozdanie nie jest neutralne w momencie, gdy selekcja lub sposób prezentacji informacji wywiera wpływ na formułowanie ocen lub podejmowanie decyzji przez użytkowników sprawozdań (Nowak, 2008, s. 30).

Tabela 1.3. Cechy raportów zintegrowanych według IIRC

Nazwa cechy	Opis cechy
Koncentracja na strategii i orientacja na przyszłość	raport zintegrowany powinien zapewniać wgląd w strategię organizacji oraz jej związek ze zdolnością organizacji do tworzenia wartości w krótkim, średnim i długim okresie oraz z jej wykorzystaniem i wpływem na kapitały
Powiązanie informacji	raport zintegrowany powinien przedstawiać całościowy obraz połączeń, wzajemnych powiązań i zależności między czynnikami, które wpływają na zdolność organizacji do tworzenia wartości w czasie
Relacje z interesariuszami	raport zintegrowany powinien zapewniać wgląd w charakter i jakość relacji organizacji z jego kluczowymi interesariuszami, w tym, w jaki sposób i w jakim stopniu organizacja rozumie, uwzględni i odpowiada na ich uzasadnione potrzeby i interesy
Istotność	raport zintegrowany powinien ujawniać informacje o sprawach, które istotnie wpływają na zdolność organizacji do tworzenia wartości w krótkim, średnim i długim terminie
Zwiężłość	raport zintegrowany powinien być zwięzły, tj. zawierać wszystkie pożądane informacje z zachowaniem porządku, bez zasypywania odbiorców nadmierną ilością danych niewprowadzających żadnych nowych informacji
Rzetelność i kompletność	raport zintegrowany powinien zawierać wszystkie istotne kwestie, zarówno pozytywne, jak i negatywne, w sposób wyważony i bez istotnego błędu
Spójność i porównywalność	informacje w raporcie zintegrowanym powinny być przedstawione w sposób spójny w czasie i umożliwiający porównanie z innymi organizacjami w zakresie, w jakim jest to istotne dla własnej zdolności organizacji do tworzenia wartości w czasie

Źródło: Na podstawie (Bini i Bellucci, 2020, s. 3).

Niestety współcześnie informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju bywają ujawniane w sposób selektywny, podkreślający pozytywne aspekty działalności jednostki (Lament, 2017, s. 64). Wyklucza to neutralność i obiektywność tych informacji.

Problemem może być także zachowanie porównywalności w grupie informacji narracyjnych. W przypadku informacji narracyjnych, czyli tych o charakterze jakościowym, a nie ilościowym (stąd określa się je czasem jako informacje miękkie lub nieskwantyfikowane), badanie tych informacji może sprawiać duże problemy ze względu na interdyscyplinarny charakter i wymagać metod lingwistycznych, takich jak wskaźnik czytelności i wskaźnik zrozumiałości, dyferencjał semantyczny, analiza etymologiczna, analiza treści/zawartości i inne podobne (Masztalerz, 2018a, s. 118, 2018b, s. 189). Ich porównywalność w czasie i między spółkami może być jednak mocno utrudniona. W poprzednich badaniach autor zgłaszał już trudności związane z porównywalnością informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju ze względu na to, że większość ujawnianych informacji posiada narracyjną formę lub jest ujawniana bez stosowania sygnatur umożliwiających ich odnalezienie w raportach spółek (Kawacki, 2018, 2020; Kuberska i Kawacki, 2022).

Rozważania na temat cech jakościowych informacji niefinansowych można zakończyć konkluzją, że pomimo dużej listy cech postulowanych w różnego typu dokumentach, standardach i artykułach naukowych ich praktyczna jakość i tak pozostaje niższa aniżeli jakość informacji finansowych. Jeżeli raportowanie w zakresie zrównoważonego rozwoju ma na celu wyjście poza rozproszone stwierdzenia jakościowe, musi zawierać mierniki ilościowe, a w dłuższym terminie nawet system księgowy dla tych miar ilościowych (Herzig i Schaltegger, 2006, s. 318), który z kolei dostarczy niezbędnych informacji umożliwiających porównywalność i weryfikację tych informacji – zwiększając ich wiarygodność, jakość i tym samym przydatność dla ich odbiorców.

1.3. Raport roczny jako miejsce ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju

Pod koniec XX wieku wzmogła się krytyka sprawozdania finansowego, a równocześnie rozwijała się dyskusja nad kierunkiem ewolucji sprawozdawczości spółek. Mniej istotna stała się rola zasobów materialnych w tworzeniu wartości, a kwestie takie jak wpływ jednostek na społeczeństwo i środowisko stały się kwestiami ważniejszymi dla szerszego kręgu odbiorców. Podejmowane przez jednostki gospodarcze próby sprostania tym wymogom poskutkowały ujawnianiem większej ilości informacji poza sprawozdaniem finansowym (Bek-Gaik i Krasodomska, 2018, s. 26).

Do tej pory to głównie sprawozdania finansowe stanowiły podstawowe źródło informacji o sytuacji danej jednostki dla odbiorców zewnętrznych, a także podkreślano w literaturze, że bez sprawozdania finansowego nie jest możliwe skuteczne podejmowanie decyzji na temat danej spółki (Gad, 2013b, s. 172; Nesterowicz, 2014, s. 323–324). Choć sprawozdania finansowe stanowią najstarszą, kilkusetletnią formę raportowania spółek, to ich intensywny rozwój nastąpił dopiero w ciągu ostatnich 200 lat (Walińska, 2015, s. 153–154).

W Polsce w pojęciu sprawozdania finansowego kryje się pięć elementów określonych ustawowo (UoR, art. 45):

- bilans,
- rachunek zysków i strat,
- rachunek przepływów pieniężnych,
- zestawienie zmian w kapitale własnym,
- informacja dodatkowa.

Inaczej wygląda to w ramach Międzynarodowego Standardu Rachunkowości nr 1 w ust. 10 (IFRS, 2022), gdzie każdy z powyższych elementów określany jest

mianem sprawozdania finansowego, a także uznaje się, że komplet sprawozdań finansowych powinien zawierać:

- bilans (nazywany sprawozdaniem z sytuacji finansowej na koniec okresu),
- rachunek zysków i strat (nazywany sprawozdaniem z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów za dany okres),
- zestawienie zmian w kapitale własnym za dany okres,
- rachunek przepływów pieniężnych (nazywany sprawozdaniem z przepływów pieniężnych za dany okres),
- noty – zawierające istotne informacje dotyczące polityki rachunkowości oraz inne informacje objaśniające
- dane porównawcze za poprzedni okres wraz z odpowiednimi informacjami narracyjnymi i opisami, jeżeli są istotne w zrozumieniu sprawozdania za poprzedni okres,
- sprawozdanie z sytuacji finansowej na początek poprzedniego okresu, gdy jednostka stosuje zasady (politykę) rachunkowości retrospektywnie lub dokonuje retrospektywnego przekształcenia pozycji w swoim sprawozdaniu finansowym, lub dokonuje reklasyfikacji pozycji w swoim sprawozdaniu finansowym.

Należy zaznaczyć, że w niniejszej monografii przez pojęcie „sprawozdanie finansowe” rozumiana będzie zawartość określona w polskiej ustawie o rachunkowości, a więc wspomniane pięć elementów (łącznie z informacją dodatkową).

Bilans oraz rachunek zysków i strat to elementy *stricte* finansowe – dostarczające informacji o zasobach majątkowych, źródłach finansowania i kształtowaniu się wyniku finansowego danej jednostki. Dodatkowo jednostki badane przez biegłego rewidenta (UoR, art. 64) są zobowiązane sporządzać rachunek przepływów pieniężnych, czyli zestawienie wpływów i wydatków jednostki oraz szczegółowe zestawienie zmian w kapitale własnym jednostki. Do elementów sprawozdania finansowego w Polsce zalicza się również informację dodatkową – zawierającą wstęp do sprawozdania oraz noty objaśniające.

Dzięki sprawozdaniu finansowemu interesariusz ma możliwość zajrzenia do wnętrza spółki poprzez analizę informacji liczbowych w połączeniu z ich interpretacjami z informacji dodatkowej w części not objaśniających do sprawozdania. Istnieje zresztą analiza finansowa, czyli nauka, która usprawnia powyższy proces przez abstrakcyjny rozbiór sprawozdania w ramach procesu myślowego i następnie przebadanie relacji i powiązań między poszczególnymi składnikami sprawozdania finansowego, aby w ten sposób dowiedzieć się o sposobie działania całego przedsiębiorstwa. W ramach analizy finansowej możliwa jest ocena efektywności danej jednostki, określenie sposobu wykorzystania środków własnych oraz przebadanie jej płynności, a więc zdolności do spłaty bieżących zobowiązań (Gabrusewicz i Remlein, 2011, s. 23–28).

W ramach analizy finansowej wykorzystywano w przeszłości dane spoza sprawozdania finansowego – na przykład dane pochodzące z dokumentacji księgowej i statystyki przedsiębiorstwa, takie jak informacje dotyczące liczby pracowników czy danych związanych z zatrudnieniem (Nesterowicz, 2014, s. 322; Nowak, 2008, s. 35).

W ostatnim czasie jest zauważalny zanik znaczenia informacji o charakterze wyłącznie finansowym i zmniejszyła się przydatność klasycznych sprawozdań finansowych. Sprawozdanie finansowe nadal pozostaje głównym nośnikiem informacji o spółce, ale potrzeby odbiorców informacji stają się coraz bardziej złożone (Fijałkowska, 2014, s. 76, 2016, s. 30; Flöstrand i Ström, 2006, s. 580–581; Wójcik-Jurkiewicz, 2014, s. 170). Za przykład można wskazać kwestię, że klasycznie definiowane sprawozdanie finansowe w ogóle nie zawiera elementów perspektywnych, a jedynie stanowi obraz przeszłości, którymi odbiorcy informacji są coraz częściej zainteresowani. Nie zawiera również informacji o ryzykach związanych z działalnością jednostki (Kamela-Sowińska, 2014b, s. 108–109; Krasodomska, 2010b, s. 48–52).

Praktyka gospodarcza na przełomie XX i XXI wieku zaczęła dowodzić, że informacje dostarczane przez klasyczne sprawozdanie finansowe były drugorzędne dla analityków finansowych (Kwiecień, 2015, s. 126). Współcześnie już od kilku lat istnieje praktyka rozszerzania sprawozdań finansowych o dodatkowe elementy stanowiące części tzw. raportu biznesowego czy raportu rocznego (Samelak, 2013, s. 115–119).

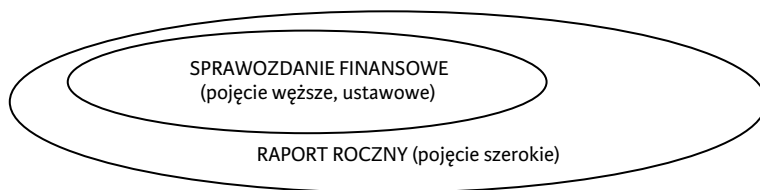
Raport roczny można zdefiniować jako zbiór sprawozdań zawierający zestaw informacji finansowych i niefinansowych, niezbędny do zaprezentowania, zrozumienia kontekstu, diagnozy i oceny efektów całokształtu działalności i zasobów przedsiębiorstwa, a także bieżącej oraz przyszłej jego sytuacji finansowej i rynkowej (Samelak, 2013, s. 188).

Zadaniem tych raportów jest wieloaspektowe i szczegółowe opracowanie, które ma prezentować nie tylko informacje finansowe, lecz także te dotyczące zrównoważonego rozwoju. Umożliwia to analizę zarówno danych majątkowo-finansowych przedsiębiorstwa, jak i jego celów strategicznych ukierunkowanych na przyszłość (Śniezek i Wiatr, 2012, s. 56). Raporty roczne przygotowywane przez spółki stanowią bardzo ważne narzędzie komunikacji z inwestorami i innymi odbiorcami informacji jednostek (Remlein i Roška, 2020, s. 87–88).

W literaturze w niedalekiej przeszłości raport roczny był także określany jako: „niezamaskowana reklama”, „dosyć skuteczna broń w wojnach o przejęcia przedsiębiorstw”, „prezenty dla potencjalnych akcjonariuszy i analityków z Wall Street, którzy mają wpływ na decyzje inwestycyjne” oraz „platformy menedżerskie do głoszenia ich filozofii i zachwalające siebie i swoje firmy” (Ingram i Frazier, 1983, s. 49), co świadczy, że początkowo raporty te miały także charakter marketingowy, a to pokrywa się niejako z dzisiejszym postrzeganiem raportów w zakresie

zrównoważonego rozwoju (Adams, 2008, s. 367–368; Grabiński i in., 2014, s. 185; Śnieżek i Wiatr, 2012, s. 46–47).

Na rysunku 1.1 zaprezentowano różnice między pojęciem sprawozdania finansowego a raportu rocznego (czy też biznesowego). W założeniu sprawozdanie finansowe jest pojęciem określonym w Polsce ustawowo, wąskim i stałym w postrzeganiu. Pojęcie raportu rocznego odnosi się natomiast do szerokiego spektrum różnego typu raportów i informacji ujawnianych nie tylko w ramach sprawozdania finansowego, lecz także w jego otoczeniu.

Rysunek 1.1. Sprawozdanie finansowe a raport roczny

Źródło: Na podstawie (Krasodomska, 2010b; Samelak, 2013; UoR).

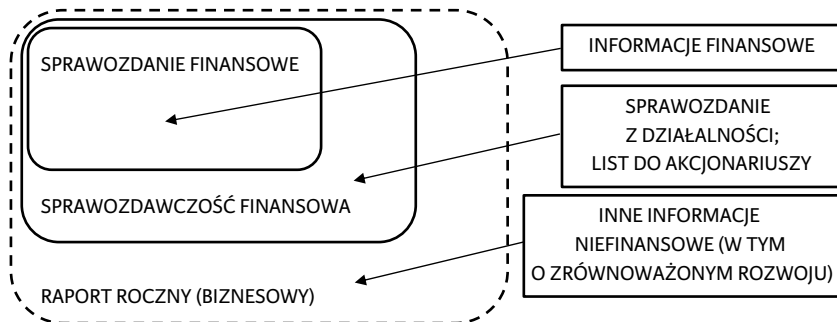
Istnieją także inne alternatywne formy mówienia o sprawozdawczości wykraczającej poza informacje finansowe. Przykładowo zostało wykształcone pojęcie rozszerzonej sprawozdawczości biznesowej, przez które należy rozumieć całość informacji ujawnianych przez spółkę zarówno w sprawozdaniu finansowym, jak i jego uzupełnieniach o dodatkowe informacje ilościowe i jakościowe. Rozszerzona sprawozdawczość biznesowa jest wskazywana jako narzędzie zwiększania przejrzystości spółek (Jędrzejka, 2011, s. 241–250, 2016, s. 10–15).

W literaturze pojawia się także pojęcie raportowania korporacyjnego, czy też sprawozdawczości przedsiębiorstwa w odniesieniu do raportowania niezawężonego jedynie do sprawozdania finansowego (Walińska, 2015, s. 152). Istnieje też pojęcie sprawozdawczości rzeczowej do określenia mierników wyrażonych w jednostkach naturalnych (Voss, 2009, s. 173).

Można także rozróżniać pojęcia sprawozdania finansowego i sprawozdawczości finansowej, wskazując, że choć sprawozdanie finansowe jest zawężone do elementów wymienionych w ustawie, to przez pojęcie sprawozdawczości finansowej nadal można rozumieć między innymi także sprawozdanie z działalności i list do akcjonariuszy (za: Gos, 2015, s. 177–178). Rysunek 1.2 obrazuje te zależności między poszczególnymi pojęciami.

Jak widać na rysunku 1.2, pojęcie raportu rocznego jest najobszerniejsze, ale też najprecyzyjniej określa największy ze zbiorów, zawierający zarówno sprawozdanie finansowe, jak i informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju i inne grupy informacji ujawniane przy sprawozdaniu finansowym i dlatego pojęcie to

będzie w niniejszej książce używane do określenia miejsca ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Rysunek 1.2. Zależności między pojęciami sprawozdania finansowego, sprawozdawczości finansowej i raportu rocznego (biznesowego)

Źródło: Na podstawie (Krasodomska, 2010b; Mućko, 2015, s. 177–178; Samelak, 2013).

Elementami raportu rocznego są (Dyduch, 2017, s. 35–36; Grabiński i in., 2014, s. 96–100; Krasodomska, 2014, s. 106):

- list do interesariuszy,
- sprawozdanie z działalności,
- sprawozdanie finansowe (w tym wskazane wcześniej wszystkie jego elementy – bilans, rachunek zysków i strat, rachunek przepływów pieniężnych, zestawienie zmian w kapitale własnym oraz informacja dodatkowa),
- weryfikacja sprawozdania finansowego (w tym raport i opinia biegłego rewidenta),
- sprawozdanie na temat informacji niefinansowych,
- pozostałe informacje ujmowane w ramach raportu rocznego.

W przypadku raportu rocznego lista jego elementów pozostaje otwarta, ponieważ zawiera pozycję „pozostałe”. Jeżeli więc w przyszłości pojawią się inne elementy raportu rocznego, to również będzie można rozszerzyć powyższą listę o dodatkowe elementy. Współcześnie wybór ujawnianych informacji, a także forma tych informacji zależy od uznania kierownictwa danej firmy (Gabrusewicz, 2016, s. 795).

Raport jest tworzony przez kierownictwo, biegłych rewidentów i grafików. Kierownictwo jednostki odpowiada za przygotowanie raportu, biegli rewidenci zaś są odpowiedzialni za jego weryfikację. Rolą grafików jest natomiast opracowanie raportu pod względem wizualnym (Grabiński i in., 2014, s. 82).

Pomimo że kierownictwo jest odpowiedzialne za sporządzenie raportu, w praktyce raporty opracowują księgowi oraz pracownicy działu ochrony

środowiska lub zrównoważonego rozwoju, a także jednostki komunikacji korporacyjnej lub nawet zewnętrzne agencje public relations. Sporządzenie takich raportów wymaga odpowiedniego przeszkolenia i interdyscyplinarnego działania wszystkich grup. Działania sprawozdawcze powinny być osadzone w ogólnej koncepcji komunikacji korporacyjnej i powiązane z marką, reputacją i podejściem marketingowym firmy, którymi zarządza dział marketingu i komunikacji korporacyjnej. Jeśli przyjmie się również, że podejście wewnętrzne i zewnętrzne do raportowania musi być połączone, wiedza na temat kryteriów oceny zewnętrznych systemów oceny i oceny oraz trendów w zakresie zrównoważonego rozwoju w mediach również staje się kluczową częścią raportowania, która może być rozważona poprzez zaangażowanie agencji public relations, która będzie się specjalizować w kwestiach zrównoważonego rozwoju. Wymagana jest także praca zespołowa różnych działów lub agencji komunikacji zewnętrznej (Herzig i Schaltegger, 2006, s. 317–318).

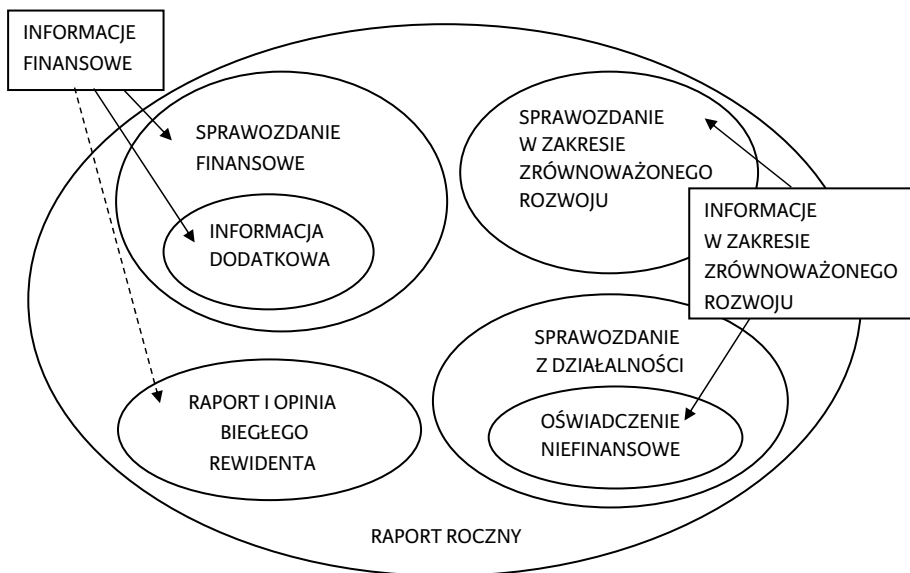
Pojęcie raportu rocznego (biznesowego) może również zawierać informacje, których nie znajdziemy w sprawozdaniu finansowym, takie jak na przykład (Krasodomska, 2010b, s. 48–52):

- opis rynku, misji, strategii, struktury organizacyjnej,
- zarządzanie ryzykiem,
- nadzór korporacyjny, czyli zasady zarządzania i kontroli danej spółki przez jej władze,
- inne informacje: dotyczące pracowników, klientów, prac badawczo-rozwojowych oraz ekologii.

Podmioty w coraz większym zakresie publikują te i podobne informacje w dodatkowych częściach raportu dołączanych do sprawozdania finansowego, które mają na celu stworzenie kontekstu dla sprawozdania finansowego poprzez generowanie informacji uzupełniających. Raporty przestają więc dotyczyć wyłącznie sfery ekonomicznej działania danego biznesu, ale w coraz większym stopniu są związane z kwestiami zrównoważonego rozwoju, społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. Ostateczna forma i zawartość raportów rocznych nie jest jednak jeszcze przesądzona (Błażyńska, 2015b, s. 251; Michalczuk i Mikulska, 2014, s. 199–200).

Mimo że przytoczona wcześniej definicja tych informacji z Dyrektywy CSRD nie determinuje miejsca ich ujawnień, wszystkie informacje ujawniane w ramach sprawozdania w zakresie zrównoważonego rozwoju należy uznać za informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju. Możliwe miejsca ujawnień takich informacji w ramach raportu rocznego prezentuje rysunek 1.3. Na rysunku pokazano, że współcześnie informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju są głównie ujawniane albo w osobnym raporcie dotyczącym wyłącznie kwestii zrównoważonego rozwoju, albo w ramach części sprawozdania z działalności określonej do teraz

jako „oświadczenie na temat informacji niefinansowych” czy w skrócie „oświadczenie niefinansowe”. Identyfikacja zbiorów informacji dotyczących kwestii zrównoważonego rozwoju poza poświęconymi im częściami w ramach treści raportu rocznego może być dużym utrudnieniem dla użytkowników tych informacji.

Rysunek 1.3. Możliwe miejsca ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w sprawozdawczości spółek

Źródło: Na podstawie (Krasodomska, 2014; Olchowicz i Tłaczała, 2015; Samelak 2013; UoR).

Raport roczny można uznać za kluczowy element sprawozdawczości spółek ze względu na jego obowiązkowy charakter w przeciwieństwie do innych rodzajów sprawozdań. W ramach raportu możliwa jest także weryfikacja części informacji w nim zawartych przez biegłego rewidenta – w szczególności informacji zawartych wewnątrz sprawozdania finansowego (Dyduch, 2017, s. 35–36).

1.4. Interesariusz – odbiorca informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju

Jedną z najbardziej istotnych kwestii do wzięcia pod uwagę w komunikowaniu dowolnej informacji jest jej odbiorca. Aby informacja posiadała cel i sens, musi posiadać swojego odbiorcę, a więc osobę, lub inny podmiot, która na podstawie tej informacji wyciągnie konkretne wnioski i podejmie decyzję.

Od początku obecnego wieku można zaobserwować mnożenie się sposobów ujawniania informacji i źródeł ich udostępniania. Podział na różne typy informacji i wiedzy zacieśniał się wraz z czasem. W warunkach globalizacji i ery informacji może dochodzić nawet do zjawiska chaosu lub szumu informacyjnego, w ramach którego trudno jest odbiorcom pozyskać pożądane przez nich informacje dla nich użyteczne (Dziekański, 2012, s. 388–390).

Wraz z zaufaniem do danej spółki czy jej innowacyjnością również dzielenie się rzetelną informacją o stanie przedsiębiorstwa stało się jednym z atrybutów organizacji efektywnych rynkowo (Ciechan-Kujawa, 2014, s. 30–33).

Kryzys finansowy w roku 2008 udowodnił, że podawanie do społecznej wiadomości informacji nieprawdziwych lub błędnych może w łatwy sposób doprowadzić do całkowitej utraty zaufania do danej jednostki gospodarczej. Przykładem mogą być błędy w sprawozdaniach General Electric, oszustwa Goldman Sachs przy sprzedaży instrumentów niedochodowych opartych na hipotekach *subprime* czy Citigroup podające nieprawdziwe informacje o handlu takimi instrumentami, co doprowadziło do widocznej utraty zaufania wobec tych podmiotów (Kwiecień, 2015, s. 128; Żądło, 2014, s. 123–126).

Utrata zaufania wobec jednostki może nawet przyczynić się do upadłości danej jednostki. W teorii spółka pozbawiona zaufania swoich kontrahentów nie będzie w stanie prowadzić z nimi relacji handlowych i pozyskiwać kredytów kupieckich, ponieważ kontrahenci nie będą przekonani, czy spółka zdoła się wywiązać ze swoich zobowiązań. Spadek zaufania do społeczeństwa i inwestorów może z kolei wywołać przez określony czas problemy ze sprzedażą papierów wartościowych, emisją akcji, zaciąganiem pożyczek, kredytów itd., obniżając płynność danego przedsiębiorstwa i powodując jego problemy finansowe. Przyjmuje się, że racjonalnie działający na rynku podmiot nie powinien być chętny do inwestycji w spółkę nierzetelną i całkowicie pozbawioną zaufania (Morris i in., 2005, s. 726; Żądło, 2014, s. 194–195).

Zakłada się, że jednostka potrzebuje silnej marki, aby utrzymać bazę lojalnych klientów i utrzymać wzrost sprzedaży, natomiast wizerunek jest niezbędny do prowadzenia działalności na wolnym rynku. Wizerunek to subiektywnie i relatywnie postrzegana chęć podmiotów do prowadzenia działań ze spółką (w relacjach jako klient, dostawca, akcjonariusz itp.). Marka jest z kolei własnością danej spółki i stanowi o jej pozycji na rynku. Zniszczenie wizerunku spółki może doprowadzić w efekcie do upadku jej marki. Marka, podobnie jak dobre stosunki z klientami czy umiejętności pracowników, może wpływać na wizerunek spółki i jej postrzeganie przez interesariuszy (Cieciura, 2012, s. 15; Shams, 2015, s. 314–316).

Kryzys zaufania w sferze sprawozdawczości spółek zwykle szedł w parze z kryzysami gospodarczymi w ciągu ostatnich 100 lat. Próba przebudowy systemu sprawozdawczości i próba odbudowy zaufania do spółek i ujawnianych przez

nie informacji powodowały rozwój sprawozdawczości i rachunkowości spółek (Łada, 2015, s. 133–134).

Spółkom powinno zależeć na uzyskaniu właściwego i optymalnego poziomu ujawnianych informacji i dbaniu o ich wysoką jakość. Aby tego dokonać, należy zdefiniować potencjalnego odbiorcę tych informacji, określić cel ujawnień informacji oraz ustalić, które z informacji powinny zostać ujawnione (Śniezek i Wiatr, 2012, s. 47).

Pierwotnym i najważniejszym odbiorcą informacji o spółce jest jej właściciel. Każda jednostka gospodarcza, która działa na rynku, posiada swoich właścicieli. Jeżeli jest to spółka akcyjna, jej właściciele będą nazywani akcjonariuszami (*shareholders*). Akcjonariuszami czy szerzej właścicielami mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne, a także jednostki nieposiadające osobowości prawnej.

Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne nazywane są w polskim prawie spółkami kapitałowymi (Kodeks spółek handlowych, art. 4 ust. 1 pkt 2). Spółki te dążą do maksymalizacji swojej wartości – w przypadku spółek akcyjnych wyrażonej w maksymalizacji wartości akcji notowanych na giełdzie. Niekoniecznie jest to tożsame z maksymalizacją cen akcji spółki, ponieważ rynek akcji nie działa w sposób efektywny i nie zawsze cena akcji z danego dnia odzwierciedla wartość wewnętrzną danej akcji. W założeniu właściciel będzie tym bogatszy, im większa jest wartość jego przedsiębiorstwa (Samant i Sangle, 2016, s. 109).

Problemem może być natomiast etyczne postrzeganie relacji zysków właścicieli danej firmy do korzyści dla społeczeństwa. Na pewno rozwój i maksymalizacja wartości spółki może się przełożyć na wzrost jakości usług i towarów spółki, wynalezienie nowych technologii czy niższe koszty produkcji, a więc niższe ceny produktów, ale jednocześnie przedsiębiorstwa mogą tworzyć monopole i łamać przepisy bezpieczeństwa w celu ograniczenia kosztów produkcji. Możliwe jest także zanieczyszczanie przez nie środowiska (Brigham i Houston, 2005, s. 28–44).

Z szerszej perspektywy może istnieć szerszy krąg odbiorców informacji (poza właścicielami), którzy byliby zainteresowani działalnością jednostki. Dlatego też współcześnie przez termin odbiorcy raportu rocznego należy rozumieć szerszy krąg osób. W praktyce każda osoba, która na podstawie informacji zawartych w raporcie podejmie wiążące decyzje, będzie interesariuszem (*stakeholder*) takiej jednostki (Kamela-Sowińska, 2013, s. 24). Wiąże się to z faktem, że coraz częściej przedsiębiorstwa dostrzegają potrzebę wypracowania i służenia własnemu wyższemu celowi oprócz konieczności dostarczania zysków, a więc gronem odbiorców sprawozdań również stanie się szersza grupa nieskupiona wyłącznie na zyskach i wzroście wartości (Freeman i in., 2020, s. 8).

Interesariusz nie musi posiadać udziałów ani akcji danej jednostki, jednak będzie także z innych powodów zainteresowany jej działalnością. Pojęcie

„interesariusz” pojawiło się po raz pierwszy w roku 1963, kiedy zostało użyte przez Stanford Research Institute (obecnie SRI International) w Menlo Parku w Kalifornii w Stanach Zjednoczonych (Freeman, 2010, s. 31). Oryginalnym autorem pojęcia jest Robert Edward Freeman, który opracował całą teorię interesariuszy (*stakeholder theory*)³; jej opis zawarł w książce *Strategic management – stakeholder approach* wydanej po raz pierwszy w roku 1984 (Freeman, 2010, s. ii).

Autor pojęcia interesariusza wskazywał dwa rodzaje interesariuszy – zewnętrznych oraz wewnętrznych. Spośród interesariuszy wewnętrznych wymieniał między innymi (Freeman, 2010, s. 8–11):

- właścicieli (*owners*),
- klientów (*customers*),
- pracowników (*employees*),
- dostawców (*suppliers*).

Wśród interesariuszy zewnętrznych wymieniał między innymi (Freeman, 2010, s. 11–22):

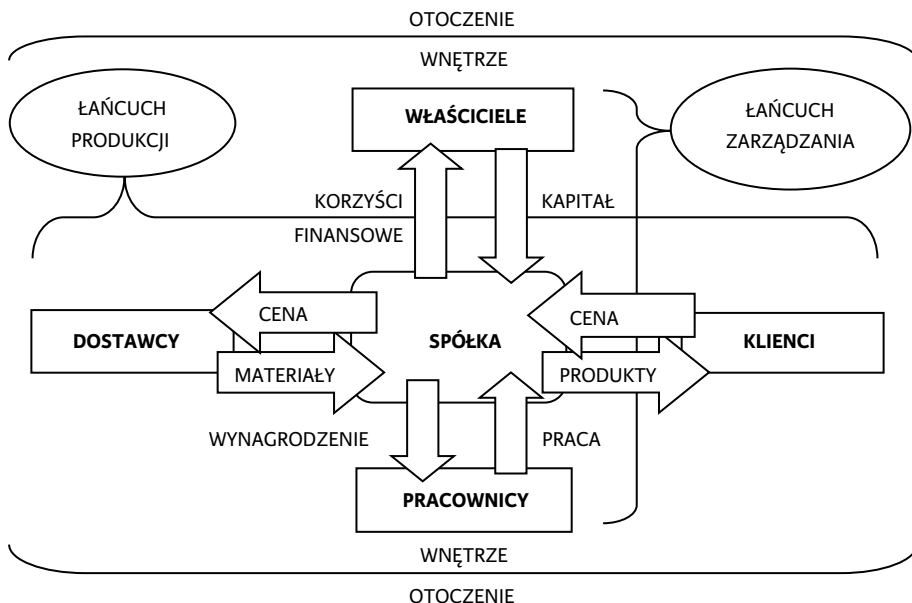
- rządy państw (*governments*),
- konkurencję (*competitors*),
- rzeczników konsumentów (*consumer advocates*),
- ekologów (*environmentalists*),
- specjalne grupy interesu (*special interest groups*),
- media.

Należy zaznaczyć, że w klasyfikacji interesariuszy stosowanej przez Freemana zarówno klienci, jak i dostawcy są częścią łańcucha produkcji, a więc częścią całego biznesu, przez co klasyfikowani są jako interesariusze wewnętrzni. Obrazuje to między innymi rysunek 1.4.

Na rysunku 1.4 rozrysowane są dwa łańcuchy – łańcuch produkcji i łańcuch zarządzania. W przykładowej spółce produkcyjnej materiały są dostarczane przez dostawców w zamian za cenę materiałów i po przetworzeniu dostarczane klientom jako produkty. W ramach drugiego z łańcuchów pracownicy otrzymują wynagrodzenie w zamian za pracę, która przyczynia się do pozyskania przez właścicieli korzyści ekonomicznych w zamian za oddany spółce kapitał. Obydwa łańcuchy stanowią wnętrze danej spółki.

Jak wskazano wcześniej, najogólniej rzecz ujmując, interesariusz jest to osoba, która „posiada interes w danym, rozważanym obszarze” (de Bussy i Kelly, 2010, s. 296). Istnieje w związku z tym wiele różnych klasyfikacji i grup interesariuszy wymienianych w wielu różnych źródłach literatury oraz samych przepisach prawnych.

³ Teoria ta będzie opisana szerzej w rozdziale 2.

Rysunek 1.4. Struktura przykładowej spółki i umiejscowienie interesariuszy wewnętrznych według metodologii Freemana

Źródło: Na podstawie (Freeman, 2010, s. 3–8).

W literaturze rachunkowości istnieje także podział interesariuszy na dwie grupy (Krasodomska, 2014, s. 16–17):

- klasycznych – dawców kapitału takich jak banki, akcjonariusze, pożyczkodawcy i kredytodawcy,
- nowych – pracowników, kontrahentów, związki zawodowe, klientów, agencje rządowe czy społeczeństwo.

Zaznacza się, że dawcy kapitału pozostają najważniejszym interesariuszem. Inwestora wymienia się w literaturze oraz założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej inwestorów jako głównego i nadrzędnego odbiorcę informacji. Inwestorami kieruje cel ekonomiczny, którym jest pomnażanie wartości przedsiębiorstwa/wartości kapitału przez spółkę, przez co jego decyzje są kluczowe z punktu widzenia całej organizacji. Czasami w państwach grupy modelu kontynentalnego, czy inaczej niemiecko-francuskiego, głównym interesariuszem określa się zwykle kredytodawcę, który jako alternatywa dla akcjonariusza jest tam głównym dostarczycielem kapitału (Grabiński i in., 2014, s. 18–19; Maruszewska, 2015, s. 181; Roberts i in., 2005, s. 584–585).

O istotności tzw. klasycznej grupy interesariuszy świadczy fakt, że przez długi czas ramy koncepcyjne sprawozdawczości finansowej wskazywały na nadrzędność oczekiwań inwestorów, a nie ogółu interesariuszy wobec danego przedsiębiorstwa. Pozostałe grupy określane były natomiast mianem inwestorów potencjalnych, czyli osób, które nie posiadają jeszcze akcji jednostki, ale są nimi zainteresowane i mogą je nabyć w przyszłości (Wójtowicz, 2015, s. 102). W tej wersji należy zwrócić uwagę na to, że grupa interesariuszy, która nie wyrażała chęci zakupu akcji danej jednostki, nie była w ogóle brana pod uwagę w ramach koncepcyjnych.

Kliki różnych autorów oraz instytucji podejmowało się w ostatnich latach próby wyszczególnienia listy interesariuszy organizacji. Zbiorną listę wszystkich interesariuszy wymienianych w różnych źródłach literatury (między innymi artykułach polskich naukowców) przedstawiono w tabeli 1.4.

Tabela 1.4 pokazuje, że różnych grup interesu może być bardzo wiele i każda z tych grup może mieć własne, unikatowe cele, którymi będzie się kierować, i dla każdej z grup inne rodzaje informacji mogą być przydatne i użyteczne (Boesso i Kumar, 2016, s. 815–818) – przykładowo (Ciechan-Kujawa, 2014, s. 50–51; Czakon, 2013, 198–208; Górny, 2013, s. 160):

- akcjonariusz kierowany celem przyrostu wartości przedsiębiorstwa będzie zainteresowany szerokim zestawem informacji o sytuacji finansowo-majątkowej oraz strategii jednostki,
- rada nadzorcza spółki (dla celów zarządczych i kontrolnych) i pracownicy (dla celu wzrostu poziomu jakości życia) będą wymagać pełnych i rzetelnych informacji, klienci będą wymagali informacji jasnych, czytelnych i powszechnie dostępnych,
- państwo będzie wymagało informacji o przestrzeganiu prawa,
- społeczeństwo (w celu wzrostu jakości życia, ale także ochrony środowiska) będzie wymagało informacji o nieszkodliwości i bezpieczeństwie działalności.

Potrzeby zgłaszane przez interesariuszy mogą wpływać na decyzje organizacji o ujawnianiu konkretnych informacji. Dla szerokiego grona interesariuszy coraz większe znaczenie mają takie propozycje wartości, jak ekologiczny charakter procesów produkcyjnych, zaangażowanie społeczne i wolontariat pracowniczy (Hedman i Kalling, 2003, s. 50; Karwowski, 2017, s. 72).

Interesariusze posiadają unikatowe cele oraz potrzeby. Ponieważ każda grupa interesariuszy, a nawet każda indywidualna osoba będzie poszukiwać innych informacji, potrzeby informacyjne nie będą mogły być zamknięte w jednym ściśle określonym zestawie informacji ułożonym w ramach jednolitego standardu. Wskazuje się również, że wraz z czasem będzie rosła ilość potrzeb informacyjnych zgłaszanych przez interesariuszy (Macuda, 2015, s. 100; Voss, 2009, s. 173).

Tabela 1.4. Interesariusze organizacji wymieniani w literaturze przedmiotu

Grupa interesariuszy	Źródło literatury
Właściciele/inwestorzy	Krasodomska 2014, s. 55; Komisja Europejska, 2021, s. 3; Świdarska i Więclaw, 2016, s. 54–55; Gos, 2015, s. 16; Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 25; Maruszewska, 2015, s. 182; Bauer i in., 2020, s. 214
Rząd, urzędy, agendy rządowe, samorządy, regulatorzy	Krasodomska, 2014, s. 55; Świdarska i Więclaw, 2016, s. 54–55; Gos, 2015, s. 16; Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 25; Bauer i in., 2020, s. 214
Rządy innych państw	Krasodomska, 2014, s. 55;
Wierzytiele	Krasodomska, 2014, s. 55; Świdarska i Więclaw, 2016, s. 54–55; Gos, 2015, s. 16; Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 25; Maruszewska, 2015, s. 182
Media	Krasodomska, 2014, s. 55
Konkurencja	Krasodomska, 2014, s. 55; Świdarska i Więclaw, 2016, s. 54–55
Potencjalni inwestorzy	Krasodomska, 2014, s. 55
Analitycy finansowi	Krasodomska, 2014, s. 55
Klienci	Krasodomska, 2014, s. 55; Gos, 2015, s. 16; Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 25; Maruszewska, 2015, s. 182; Bauer i in., 2020, s. 214–215
Grupy biznesu	Krasodomska, 2014, s. 55
Opinia publiczna	Krasodomska, 2014, s. 55
Dostawcy	Krasodomska, 2014, s. 55; Gos, 2015, s. 16; Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 25; Maruszewska, 2015, s. 182
Pracownicy	Krasodomska, 2014, s. 55; Świdarska i Więclaw, 2016, s. 54–55; Gos, 2015, s. 16; Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 25; Maruszewska, 2015, s. 182; Bauer i in. 2020, s. 213–214
Wspólnoty lokalne	Krasodomska, 2014, s. 55
Organizacje pozarządowe	Komisja Europejska, 2021, s. 3; Maruszewska, 2015, s. 182
Partnerzy społeczni	Komisja Europejska, 2021, s. 3
Doradcy i analitycy finansowi	Świdarska i Więclaw, 2016, s. 54–55
Zarząd organizacji, kierownictwo	Świdarska i Więclaw, 2016, s. 54–55; Bauer i in., 2020, s. 213
Spółeczeństwo	Gos, 2015, s. 16; Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 25; Maruszewska, 2015, s. 182
Środowisko i ekolodzy	Maruszewska, 2015, s. 182; Różańska, 2014, s. 434; Bauer i in., 2020, s. 217
Przyszłe pokolenia	Masztalerz, 2014, s. 72
Rodzina	Staniszewska, 2015, s. 229–237
Dysponenci dotacji	Nesterowicz, 2014, s. 324
Organizacje międzynarodowe	Mainardes i in., 2012, s. 1871

Źródło: Na podstawie wskazanych w tabeli źródeł.

Należy także zwrócić uwagę na to, że interesariusze (Feldman i March, 1981, s. 177–178):

- nie wykorzystują w toku podejmowania decyzji wszystkich dostępnych informacji posiadanych w danym momencie,
- zawsze pożądamy informacji w większej ilości niż aktualnie ujawniona ilość.

Można wręcz założyć, że potrzeby informacyjne interesariuszy są nieograniczone, ale przydatność kolejnych informacji ujawnianych przez organizację jest dla nich coraz mniejsza. Nie jest także możliwa sytuacja, w której wszyscy interesariusze będą mieli te same żądania względem danej organizacji. Przy braku możliwości ze strony organizacji zaspokojenia wszystkich potrzeb interesariuszy może zaistnieć konieczność ustalenia hierarchii ich potrzeb informacyjnych, czyli kolejności i priorytetu, w których potrzeby poszczególnych grup będą kolejno zaspokajane (Bendjenna i in., 2012, s. 265). Dlatego też tak ważne jest ustalenie interesariuszy danej organizacji przed próbą zaspokojenia ich potrzeb informacyjnych i przed rozpoczęciem procesu tworzenia raportu rocznego.

Rozdział 2

TEORIE I KONCEPCJE SPRAWOZDAWCZOŚCI W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

2.1. Sprawozdawczość w zakresie zrównoważonego rozwoju w kontekście sprawozdawczości finansowej i rachunkowości

Podstawową składową polityki informacyjnej przedsiębiorstwa działającego w globalnym otoczeniu jest jego sprawozdawczość – zarówno finansowa, jak i niefinansowa (Wójcik-Jurkiewicz, 2020, s. 208). Raportowanie o zrównoważonym rozwoju sięga dziesięcioleci; jednak zyskało na znaczeniu, zwłaszcza w ciągu ostatnich dwóch dekad, na całym świecie ze względu na rosnące zapotrzebowanie interesariuszy na większą przejrzystość (Bergmann i Posch, 2018, s. 2). Obszar działalności z zakresu środowiskowego, społecznego i pracowniczego nie był przez długi czas utożsamiany z typową działalnością biznesową jednostek (Kobiela-Pionnier, 2020, s. 90).

Odejście światowych korporacji – pod koniec ubiegłego wieku – od zarządzania krótkookresowego zorientowanego na maksymalizację zysku i rozwój zarządzania strategicznego nastawionego na wzrost wartości dla akcjonariuszy w długim okresie wymagało epokowych zmian w procesie tworzenia informacji w ich systemach rachunkowości (Sobańska i Walińska, 2018, s. 161).

Przepisy dotyczące sprawozdawczości na temat informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju zostały umiejscowione w ramach przepisów dotyczących rachunkowości – w Polsce w UoR, a za granicą w Międzynarodowych Ramach Raportowania Zintegrowanego (IIRC, 2013) oraz Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE, odnoszącej się do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności (Dz.Urz. UE, L 330/1, z 15.11.2014; Bek-Gaik i Rapacz, 2018, s. 209–210).

W tym kontekście należy jednak zastanowić się nad słusznością tej decyzji. Ile informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju mają wspólnego z rachunkowością od strony naukowej? Czy można uzasadnić zdanie, że raportowanie tych informacji jest częścią rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, albo przynajmniej, że są to informacje uzupełniające informacje pochodzące z rachunkowości? Wraz ze wzrostem ujawnianych przez firmy dobrowolnych informacji innych niż wymagane przez regulacje pojawił się w rzeczywistości rachunkowej

problem związany z rolą regulacji rachunkowości i treścią jej minimalnych wymagań (Depoers, 2000, s. 245). Tradycyjnie rachunkowość była postrzegana jako system prowadzący do sporządzenia sprawozdań finansowych i innych informacji o treści ekonomicznej, które następnie udostępniano użytkownikom zewnętrznym w ściśle sprecyzowanych terminach i w określonej formie. Proces komunikacji przedsiębiorstwa z interesariuszami przypomina więc monolog, gdyż przebiega w jedną stronę – od jednostek do interesariuszy, w tym inwestorów. Odbiorcy informacji nie mają wpływu na sam proces ich tworzenia, który jest wysoce uregulowany i sformalizowany (Krasodomska i in., 2021, s. 172).

Jednym z podstawowych zadań rachunkowości jest identyfikacja, pomiar i komunikacja informacji wyrażonych w miernikach pieniężnych (Bauer i in., 2020, s. 81–82). Jednocześnie podkreśla się w literaturze, że rachunkowość jest nauką praktyczną i zawsze była związana z aktualnym systemem społecznym, dostosowując swoje narzędzia i metody do jego wymagań. Podlega przy tym nieustannym przeobrażeniom czy inaczej ewolucji (Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 47–48).

Ustalenie pojęcia, zakresu i zadań rachunkowości było prostsze we wcześniejszych fazach rozwoju tej nauki. Współcześnie z kolei trwa nieustanne rozszerzanie zakresu podmiotowego i przedmiotowego rachunkowości, co wyraża się dołączaniem do rachunkowości nowych kwestii, takich jak na przykład kapitał intelektualny. Utrudnia to ostatecznie określenie kształtu nauki rachunkowości (Sawicki, 2016, s. 176–178).

Już w latach 90. ubiegłego wieku Elżbieta Burzym (1993, s. 5–6, 2008, s. 25) w swoich artykułach pisała o społecznym i ekologicznym aspekcie działalności gospodarczej przedsiębiorstw w kontekście ich wpływu na rachunkowość w ramach „rachunkowości odpowiedzialności społecznej” (*social responsibility accounting*)⁴. W ramach nauki rachunkowości podejmowano już wtedy próby krytyki dochodu narodowego jako miernika efektów gospodarowania oraz próby tworzenia tzw. bilansów socjalnych, w których przedsiębiorstwa prezentowały opinii społecznej wszelkie przejawy ich działalności.

Według Burzym rachunkowość można było definiować jako (2008, s. 33) „uniwersalny, elastyczny, podmiotowy, zdeterminowany metodą bilansową – a zorientowany na potrzeby racjonalnego zarządzania i rozrachunku odpowiedzialności – system informacyjno-kontrolny, którego przedmiotem są skierowane retrospektywnie i prospektywnie identyfikacja, pomiar, analiza zjawisk gospodarczych i komunikowanie o tych zjawiskach oraz występujących między nimi relacjach, w zakresie całokształtu wartościowo wymiernej działalności gospodarczej podmiotu, tj. realizowanych przez ten podmiot – w powiązaniu z otoczeniem – procesów obejmujących: powstawanie, przepływ i podział wartości materialnych oraz wynikające stąd rozrachunki z innymi podmiotami gospodarczymi”.

⁴ Szerzej o tym pojęciu w podrozdziale 2.3.

Co ważne – w ramach tej definicji łączony jest już pomiar *ex post* dotyczący retrospektywnej i przyczynowej analizy danych z pomiarem *ex ante* dotyczącym analizy prospektywnej (Burzym, 2008, s. 34–36).

W ramach tak postrzeganej rachunkowości możliwe jest eksponowanie społecznego aspektu odpowiedzialności przedsiębiorstw nie tylko przez powiązania pomiędzy ekonomią i ekologią, ale też dzięki występowaniu powiązań pomiędzy podmiotami gospodarczymi – przedsiębiorstwo jest odpowiedzialne za rezultaty swojej działalności przed państwem, pracownikami, kredytodawcami, kontrahentami, konsumentami oraz szerokim społeczeństwem. Rachunkowość może więc dawać podstawy do określania efektywności społeczno-ekonomicznej jednostki i jej „rozrachunku z odpowiedzialności”, gdzie działalność gospodarcza nie jest rozpatrywana w izolacji, ale z uwzględnieniem relacji jednostki z otoczeniem (Burzym, 2008, s. 53–55; Szadziwska, 2013a, s. 264–266, 2013b, s. 147).

Z kolei w 2018 roku autor niniejszej monografii pisał o możliwości powiązania ujawniania informacji niefinansowych (w tym w zakresie zrównoważonego rozwoju) z nauką rachunkowości ze względu na ich uzupełniający charakter. Rachunkowość jest wciąż ewoluującą nauką i jej postrzeganie oraz definiowanie się zmieniało, pozwalając wraz z czasem na ujęcie w jej ramach ujawnień niezwiązanych bezpośrednio z klasycznie pojmowaną sprawozdawczością finansową (szerzej – Kawacki, 2018, s. 37–54).

Rachunkowość jako nauka powinna także brać pod uwagę zmiany następujące w rzeczywistości gospodarczej. Jednym z celów rachunkowości jest poznanie i odwzorowanie stanu finansowego jednostek gospodarczych oraz obiektywne objawianie prawdy o transakcjach, ryzyku, zagrożeniach działania. Cechami nauki rachunkowości są dążenia do poznania prawdy, rozpoznania rzeczywistości oraz relacji między podmiotami i segmentami gospodarki. Rolą rachunkowości jest oczyszczanie zdarzeń będących przedmiotem jej badań z manipulacji – zarówno wizerunkowych, jak i spekulacyjnych, politycznych czy zarządczych – oraz poprawna kwantyfikacja wartości przejawów życia gospodarczego bez ograniczania się wyłącznie do przejawów finansowych (Kwiecień, 2015, s. 130–131, 2016, s. 69, 77).

Podstawowy cel rachunkowości może być też postrzegany jako dostarczenie informacji. Przyjmuje się w takim przypadku, że ostatecznym produktem rachunkowości jest sprawozdanie, zaś system rachunkowości powinien być zorganizowany w taki sposób, aby umożliwiać sporządzanie sprawozdań, nie tylko sprawozdań finansowych, ale także innych rodzajów raportów (Gos, 2014a, s. 25, 30; Michalczuk i Mikulska, 2014, s. 199). Rachunkowość ma na celu wiarygodne i rzetelne odzwierciedlanie rzeczywistości ekonomicznej organizacji biznesowych, co ma stanowić bazę dla podejmowania racjonalnych decyzji ekonomicznych (Fijałkowska, 2013, s. 85).

Próby określenia przedmiotu rachunkowości nie muszą się ograniczać wyłącznie do operacji gospodarczych, a zamiast tego mogą się odnosić do takich terminów jak zjawiska gospodarcze, rachunek gospodarczy lub procesy gospodarcze. Przedmiotem rachunkowości mogą być też zdarzenia generujące informacje niefinansowe, które będą następnie ujawniane w ramach odrębnego sprawozdania, ponieważ powyższe przedmioty rachunkowości nie ograniczają się wyłącznie do sprawozdania finansowego. Jest jednak wątpliwe założenie, że przytoczone wyżej definicje przedmiotu rachunkowości biorą pod uwagę ujawnienia informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju (Gos, 2014a, s. 26; Nowak, 2011, s. 16; Remlein, 2014, s. 127).

Inaczej wygląda to w kwestii definicji rachunkowości *stricte* finansowej, czyli ściśle określonego segmentu rachunkowości, w ramach którego umiejscowienie ujawnień w zakresie zrównoważonego rozwoju nie wydaje się możliwe. Definicja systemu rachunkowości finansowej mówi o tym, że jest to usankcjonowany prawnie zbiór zasad księgowych oraz metod wyceny i prezentacji sprawozdań finansowych. Celem takiej rachunkowości jest dostarczenie informacji o sytuacji finansowej firmy, jej majątku, strukturze finansowania, wypłacalności, płynności i przepływach pieniężnych (Szczęsny i Cieślik, 2011, s. 43; Świdarska, 2013, s. 160).

Ostatecznym produktem rachunkowości finansowej jest sprawozdanie finansowe. Celem takiego sprawozdania jest zaspokojenie potrzeb informacyjnych inwestorów oraz innych interesariuszy i pożyczkodawców, a w drugiej kolejności pozostałych interesariuszy. Pozostaje ono głównym źródłem informacji finansowych dla podejmowania decyzji inwestycyjnych, transakcyjnych i kredytowych. Niektórzy z użytkowników mogą jednak wymagać dodatkowych informacji, które nie są zawierane w sprawozdaniu finansowym (Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 23). Sprawozdawczość finansowa ma na celu dostarczanie informacji użytecznych dla inwestorów, kredytodawców i innych użytkowników zewnętrznych (Klimczak i Michalak, 2014, s. 122–123). Ujawnianie informacji w sprawozdaniach przedsiębiorstw jest podstawowym narzędziem w komunikacji z otoczeniem, które służy do przedstawienia kondycji finansowej jednostki i wykazania majątku, jakim dana organizacja dysponuje (Krużycka i Martyniuk, 2020, s. 93).

Zgodnie ze szkockim raportem MRCV Institute of Chartered Accountants of Scotland z 1986 roku za trzy cele sprawozdawczości finansowej można uznać (Shahwan, 2008, s. 195–196):

- pokazywanie wiarygodnego i rzetelnego obrazu w księgach rachunkowych,
- pokazywanie rzeczywistości gospodarczej jednostki,
- bycie użyteczną dla celów decyzyjnych interesariuszy.

Podstawą prawną rachunkowości finansowej w Polsce jest ustawa o rachunkowości – w jej ramach nie wymienia się ujawniania informacji niefinansowej jako przedmiotu rachunkowości. Przedmiotem rachunkowości w ustawie są z kolei:

- przyjęte zasady polityki rachunkowości,
- prowadzenie ksiąg rachunkowych ujmujących zapisy zdarzeń w porządku chronologicznym i systematycznym,
- okresowe ustalanie lub sprawdzanie drogą inwentaryzacji rzeczywistego stanu aktywów i pasywów,
- wycena aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego,
- sporządzanie sprawozdań finansowych,
- gromadzenie i przechowywanie dowodów księgowych i innej dokumentacji określonej w ustawie,
- poddanie badaniu i ogłaszanie sprawozdań finansowych.

W ramach tak wąsko określonego przedmiotu rachunkowości wydaje się dziwne, że do UoR dodano obowiązek sporządzania raportów niefinansowych. Oznacza to, że chociaż rachunkowość nie obejmuje swoim przedmiotem sporządzania sprawozdań innych niż finansowe oraz ujawniania informacji innych niż finansowe, obowiązek ich sporządzania i tak jest zawarty w UoR. Można to uzasadnić w ten sposób, że informacje niefinansowe uzupełniają w pewien sposób informacje pochodzące z rachunkowości. Pomimo że źródłem informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju nie są wyłącznie dane pochodzące z księgowości, mogą być przydatne w zrozumieniu kontekstu działalności przedsiębiorstwa w wymiarze zarówno finansowym, jak i w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Inną próbą poradzenia sobie z tą kwestią mogłoby być wydzielenie sprawozdawczości z obszaru rachunkowości, przy stwierdzeniu, że rachunkowość jest tylko jedną z podstaw szerokiej sprawozdawczości spółek. Jednak w ramach obecnego paradygmatu sprawozdawczość jest i pozostanie jedynie elementem rachunkowości, ponieważ głównym celem rachunkowości jest sporządzanie sprawozdań (Gos, 2014a, s. 28–29). Stwierdzenie, że w otoczeniu sprawozdania finansowego mogą być ujawniane inne informacje uzupełniające określane mianem niefinansowych lub informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, jest dużo prostszą metodą poradzenia sobie z tym problemem. Nie jest także wykluczone, aby postrzegać ujęcie sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju w ramach rachunkowości jako próby poradzenia sobie z szeregiem ograniczeń rachunkowości w związku z wyceną księgową niektórych zdarzeń i wartości. W literaturze wskazywano, że w ostatnich latach wzrosła widocznie luka pomiędzy wartością rynkową a wartością księgową spółek, i to pomimo inkluzji kapitału intelektualnego i wartości niematerialnych i prawnych do wartości księgowej. Może to oznaczać, że w ramach rachunkowości istnieje systemowy błąd w sposobie pomiaru wartości i potrzeba zmian w tradycyjnym modelu rachunkowości. Jeżeli potwierdziłaby się słuszność hipotezy o istnieniu takiego błędu, to może w przyszłości zaistnieć konieczność zmian w systemie rachunkowości w sposób umożliwiający zachowanie jej roli jako źródła informacji w podejmowaniu decyzji

gospodarczych. Zmiany takie obejmowałyby powstanie nowych narzędzi do pomiaru i sprawozdawczości dotyczących składników, które niegdyś były uznawane za niematerialne i niemożliwe do oszacowania (Kamela-Sowińska, 2013, s. 20–21).

Oczywiście wartość rynkowa nie odzwierciedla wiarygodnie wartości wewnętrznej danej jednostki ze względu na ograniczony dostęp do informacji stron mających wpływ na jej kształtowanie. Rynek nie jest racjonalny i na kształtowanie się cen mają również wpływać emocje, takie jak panika czy euforia giełdowa. Nie należy więc wskazywać, że wina w zwiększaniu luki między wartością rynkową a wartością księgową jednostek leży po stronie rachunkowości. Może być bowiem tak, że to wartość rynkowa jest zawyżona ze względu na nadpłynność gotówki na rynku w ostatnich latach po kryzysie roku 2008. Jeżeli jednak przyjąć hipotezę o braku wyceny części składowych wartości wewnętrznej jednostki w ramach jej wartości księgowej, to można znaleźć logiczne przykłady, które wskazują na przyczyny istnienia takiej luki, na przykład:

- Informacje o pracownikach – pracownicy nie stanowią własności firmy ani jednostka nie stanowi kontroli nad swoimi pracownikami. W rachunkowości przyjmuje się, że wyceniać można jedynie kontrakty z niektórymi pracownikami (na przykład kontrakty z zawodnikami w klubach sportowych), ale sam pracownik nie będzie widoczny w sprawozdaniu finansowym. Może to być istotna przyczyna różnicy pomiędzy wartością rynkową a księgową, ponieważ rynek jest w stanie brać pod uwagę wpływ wykwalifikowanej kadry doświadczonych pracowników na wartość danej organizacji. Wycena pracowników w ramach rachunkowości zdaje się jednak niemoralna, przez co należy rozważyć raportowanie informacji na temat pracowników poza sprawozdaniem finansowym.
- Informacje o przyszłych zdarzeniach – sprawozdanie finansowe obejmuje wyłącznie informacje o zdarzeniach historycznych, już zakupionych aktywach, już zaciągniętych lub spłaconych zobowiązaniach i już wygenerowanych przychodach i kosztach. W samej definicji aktywów i zobowiązań z art. 3 UoR można wyczytać, że do bilansu mogą zostać wpisane jedynie te składniki, które już powstały. Jeżeli więc w ramach obecnie funkcjonującego paradygmatu nie ma możliwości ujęcia w sprawozdaniu finansowym informacji prospektywnych, to należy się zastanowić nad ich ujęciem poza sprawozdaniem finansowym, czyli w formie informacji niefinansowych,
- Koszty społeczne – jednostka swoim działaniem może generować również koszty społeczne, związane przykładowo z zanieczyszczeniem środowiska, które wybiegają daleko w przyszłość i mogą nie dotyczyć aktywów samej jednostki, w związku z czym nie ma możliwości ich ujęcia w ramach wspólnego paradygmatu rachunkowości. Będzie jednak istniała możliwość ich odrębnego ujawnienia w osobnym raporcie spółki.

Powyższe przykłady stanowią oczywiście jedynie hipotetyczne możliwości zjawisk i zdarzeń, które mogą wpływać na wartość rynkową jednostki. Badania przeprowadzone w latach po kryzysie finansowym roku 2008 wskazywały, że nawet 80% wartości rynkowej spółki mogło nie być odzwierciedlone wewnątrz jej sprawozdania finansowego (Arvidsson, 2011, s. 278). Oznacza to zasadność poszukiwania wartości, zdarzeń i zjawisk wpływających na pozostałe 80% wartości rynkowej.

Jedną z możliwych odpowiedzi na ten problem, które mogłyby zmniejszyć lukę w wycenie księgowej do wartości rynkowej, może być zawarcie w raporcie rocznym wskazanych wyżej informacji w formie niefinansowej i w ramach zdefiniowanych w niniejszej monografii informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Pozwoliłoby to na zachowanie obecnych metod wyceny w rachunkowości i paradygmatu rachunkowości jako całości, ale jednocześnie umożliwiłoby interesariuszom analizę poszukiwanych informacji.

Zaznacza się jednak, że klasyczny raport finansowy zawierający informacje historyczne i wyrażone w mierniku pieniężnym, który zaspokaja wyłącznie potrzeby wąskiej grupy interesariuszy – inwestorów – przestał być adekwatny do aktualnych potrzeb interesariuszy (Arvidsson, 2011, s. 281–282; Krasodomska, 2010b, s. 45–46).

Inkluzja informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju do rachunkowości nie będzie jednak bezproblemowa. Istnieje duże ryzyko błędu w podawaniu informacji prospektywnych, dotyczących przyszłości, na przykład prognoz, która mogą się nie spełnić. Może powstać sytuacja, w której spółka wstrzyma się od publikacji informacji prospektywnych w celu obrony przed potencjalnym pozwem ze względu na upublicznienie fałszywych informacji. W Stanach Zjednoczonych funkcjonuje *safe harbor*, którym objęte są wszelkie informacje i materiały dotyczące strategii, perspektyw, celów, planów i zamierzeń jednostki. Klauzula *safe harbor* powoduje, że ujawnienie tych informacji wyłącza zarząd spółki z odpowiedzialności za publikację nieprawdziwych informacji ze względu na duże potencjalne różnice w odniesieniu do wartości faktycznie uzyskanych (Krasodomska, 2010b, s. 55).

Kolejnym problemem może się okazać relacja pomiędzy częstotliwością ujawnień a ich jakością. W wyniku zwiększenia częstotliwości ujawnień informacji niefinansowych możliwe jest zmniejszenie jakości raportowanych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, co z kolei może skutkować dużo większą zmiennością na rynkach kapitałowych, ponieważ inwestorzy będą się kierować w analizie informacji większą krótkowzrocznością (Błażyńska, 2015a, s. 14).

Obawy o jakość informacji i kontrole wewnętrzne ograniczają możliwości i wysiłki większości firm w dostarczaniu informacji ilościowych. Niemniej jednak wiele firm wykorzystało kombinację tekstu i grafiki, aby zilustrować nie tylko

relacje między wynikami finansowymi i niefinansowymi, lecz także zrozumienie przez kierownictwo tych powiązań, które należy wykonać, aby zbudować trwałą strategię (Eccles i in., 2015, s. 115).

Istnieje także konieczność tworzenia nowych standardów, instrumentów oraz narzędzi sprawozdawczych dla raportów niefinansowych celem zwiększania użyteczności tych informacji dla szerokiej grupy interesariuszy (Kamela-Sowińska, 2014a, s. 70). Badania dotyczące rozliczania zagadnień społecznych i środowiskowych rozwinęły się w ciągu ostatnich dziesięcioleci jako odrębny obszar studiów biznesowych. Można wyróżnić różne rodzaje sprawozdawczości na temat zrównoważonego rozwoju, takie jak raporty skupiające się konkretnie na jednym wymiarze zrównoważonego rozwoju (na przykład raporty finansowe; raporty społeczne; raporty środowiskowe) oraz raporty mniej lub bardziej zintegrowane. W tym przypadku jednym z głównych podejść jest opracowanie standardów, które zapewnią firmom wskazówki dotyczące tematów do rozważenia i uczynienie raportów porównywalnymi (Hörisch i in., 2020, s. 2).

Jedną ze wskazywanych metod, które mogłyby rozwiązać problem braku spójności i porównywalności informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, byłoby ustalenie przykładowo przez Komisję Europejską kodeksu na wzór niemieckiego kodeksu zrównoważonego rozwoju (<https://www.deutscher-nachhaltigkeitskodex.de/>). Określałby on najważniejsze wskaźniki efektywności dla większości organizacji, ale jednocześnie nie ograniczałby raportowania szerszej grupy wskaźników (FEE 2016, s. 27). Współcześnie podejmowane są już takie próby (zarówno odgórnie – przez Komisję Europejską, jak i oddolnie przez różnego typu instytucje i zrzeszenia), co zostanie przedstawione szerzej w rozdziale 3.

Najważniejsze jest jednak, że współcześnie sami inwestorzy stopniowo żądają coraz szerszych ujawnień przez spółki. W tej chwili zarówno American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) ze Stanów Zjednoczonych, jak i Canadian Institute of Chartered Accountants (CICA) z Kanady publikują raporty nakłaniające spółki giełdowe do publikacji raportów powiększonych o informacje niefinansowe nastawione na przyszłość (Tan i in., 2015, s. 3). Po roku 2020 nastąpiła wyraźna integracja sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju do sprawozdawczości finansowej jako całości (Lai i Stacchezzini, 2021, s. 409).

O ile jeszcze kilka lat temu istniał problem związany z brakiem powszechnej akceptacji idei sprawozdawczości spółek z dodatkiem informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju i koniecznością innego spojrzenia na czynniki sukcesu spółki poza kapitałem finansowym (Krasodomska, 2015, s. 90), o tyle obecnie można zauważyć, że akceptacja ta jest powszechna zarówno na poziomie interesariuszy (w tym inwestorów) korzystających z tych informacji, spółek, które je ujawniają, jak i państw oraz instytucji wymagających ich ujawniania w ramach sprawozdawczości.

2.2. Teoria interesariuszy, agencji, instytucjonalna, sygnalizacji i legitymizacji w ujawnianiu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju

Dobrowolne raportowanie informacji niefinansowych w trudnych warunkach rynkowych jest dowodem na fakt, że raportowanie kwestii społecznych i środowiskowych stało się równie ważne jak kwestii finansowych (Anam i Kacprzak, 2015, s. 1).

Istnieje współcześnie wiele wymienianych w literaturze teorii, które wyjaśniają, dlaczego informacje w zakresie zrównoważonego są ujawniane przez organizacje często w zakresie większym, niż wymagają tego przepisy prawne (Depoers, 2000, s. 245). Są to między innymi teorie (Adams, 2002, s. 224; Bini i Bellucci, 2020, s. 25; Szadziwska i in., 2018, s. 68–69; Zyznarska-Dworczak, 2017, s. 142–145):

- interesariuszy,
- agencji,
- instytucjonalna,
- sygnalizacji,
- legitymizacji.

Teoria interesariuszy (*stakeholder theory*) istnieje już od niemal 50 lat. Jest ona jedną z teorii objaśniających sposób podejmowania decyzji przez zarządzających biznesem (Barney i Harrison, 2020, s. 203). Z pojęciem interesariusza i jej dzisiejszą nazwą związana jest *de facto* od roku 1984 kiedy Freeman opublikował książkę *Strategic management: A stakeholder approach* i pojawiła się koncepcja interesariusza (Mitchell i in., 1997, s. 853).

Zgodnie z teorią interesariuszy organizacje muszą nie tylko odpowiadać przed inwestorami, ale także równoważyć wielość tych oczekiwań i interesów interesariuszy, które mogą mieć wpływ na działania organizacji, lub na które mogą mieć wpływ działania organizacji. Dobrowolne ujawnianie informacji społecznych i środowiskowych jest częścią tego dialogu między organizacją a jej interesariuszami (Bini i Bellucci, 2020, s. 24). Teoria interesariuszy określa ponadto, jak i w jakich warunkach zarządzający organizacją mogą i powinni reagować na zgłaszane przez interesariuszy oczekiwania (Mitchell i in., 1997, s. 855), ponieważ dotyczy wielu różnych zainteresowanych stron, których interesy mogą być ze sobą w konflikcie, a przynajmniej poszczególne grupy mogą działać w sposób niezwracający uwagi na interesy innych grup (Barney i Harrison, 2020, s. 210).

Wskazuje się, że teoria interesariuszy to teoria zarządzania organizacją i etyką. Teoria interesariuszy w wyraźny sposób odnosi się do moralności jako centralnej cechy zarządzania organizacją. Cele działalności spółdzielczej i sposoby ich

osiągania są krytycznie analizowane w teorii interesariuszy w sposób, który nie występuje w wielu teoriach strategicznych.

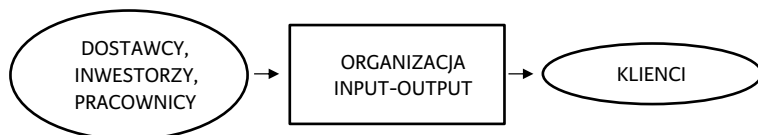
Spełnianie wymogów interesariuszy wymaga nie tylko maksymalizacji bogactwa akcjonariuszy. Dbałość o interesy i dobro tych, którzy mogą pomóc lub utrudnić osiągnięcie celów organizacji, jest główną cechą tej teorii. W ten sposób teoria interesariuszy jest w dużym stopniu podobna do alternatywnych modeli zarządzania strategicznego, takich jak teoria zależności zasobów (Phillips i in., 2003, s. 480–481).

Po publikacji Freemana z 1984 roku teoria interesariuszy ewoluowała i była rozwijana przez innych naukowców, między innymi (za: Mainardes i in., 2012, s. 1861–1862) : Goodpastera (1991), Clarksona (1994–1995), Donaldsona i Prestona (1995), Mitchella (1997), Rowleya (1997), Froomana (1999), Scotta i Lane'a (2000) oraz Baldwina (2002), ostatecznie trzy formy (de Bussy i Kelly, 2010, s. 291; Donaldson i Preston, 1995, s. 66–67; Spitzeck i in., 2010, s. 379–380):

- deskryptywną, prezentując model opisujący działanie korporacji jako zbioru interesów różnych grup,
- instrumentalną, podając ustalony wzorzec dla badania połączeń pomiędzy praktyką zarządzania dla celów interesariuszy a osiągnięciami różnych celów korporacji,
- normatywną, ze względu na to, że każdy z interesariuszy może być zidentyfikowany według swojego interesu w ramach korporacji i każda z grup interesariuszy będzie z założenia dbać o własny interes bez uwzględniania potrzeb innych grup.

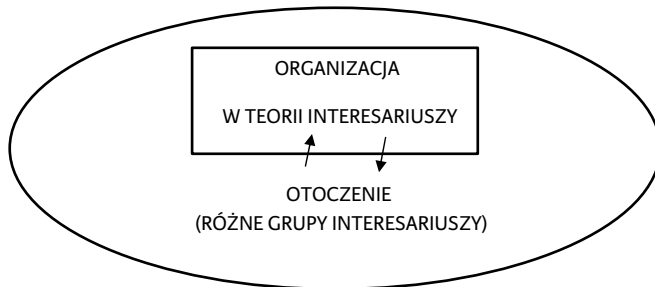
Model interesariuszy wyraźnie kontrastuje z klasycznym modelem input-output, ponieważ w jego ramach wszystkie osoby lub grupy posiadające uzasadnione interesy uczestniczące w przedsiębiorstwie robią to w celu uzyskania korzyści i nie ma pierwszeństwa jednego zestawu interesów i korzyści nad innymi (Donaldson i Preston, 1995, 68–69). Widać to także na rysunkach 2.1 i 2.2, gdzie są zestawione obydwa modele.

W modelu input-output organizacja jest jedynie „skrzynką”, w której inwestorzy, dostawcy i pracownicy (określeni jako grupa 1) składają się na ostateczny produkt dla klienta końcowego. W teorii interesariuszy natomiast każda

Rysunek 2.1. Schemat działania organizacji input-output

Źródło: Na podstawie (Donaldson i Preston, 1995, s. 68–69).

Rysunek 2.2. Schemat działania organizacji w teorii interesariuszy

Źródło: Na podstawie (Donaldson i Preston, 1995, s. 68–69).

zainteresowana strona będzie posiadać wkład i korzyści z interakcji z organizacją, definiując całą organizację (u Donaldsona „firmę”) na podstawie jej relacji z grupami interesariuszy.

W ciągu ostatnich dwóch dekad dialog i zaangażowanie interesariuszy odegrały fundamentalną rolę w definiowaniu treści raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju. Zaangażowanie interesariuszy jest kamieniem milowym w polityce CSR, ponieważ pozwala jednej stronie (organizacji) na interakcję z drugą (interesariuszem) w dwukierunkowym dialogu, w którym angażujący i zaangażowani wzajemnie się uczą z takich kontaktów, głęboko rewidując swoje oczekiwania i uprzedzenia. Z inicjatywami zaangażowania interesariuszy wiążą się jednak trzy kluczowe problemy: identyfikacja i dotarcie do szerokiego grona interesariuszy, ustalenie zgodnego zestawu oczekiwań interesariuszy na podstawie szeregu potencjalnie wykluczających się poglądów różnych interesariuszy i angażowanie ich w autentyczną dwustronną rozmowę (Manetti i Bellucci, 2016, s. 3).

Zwraca się uwagę na fakt, że teoria interesariuszy nie dotyczy do końca kwestii dystrybucji wyników finansowych. Pogląd ten przedstawia teorię interesariuszy przede wszystkim o tym, kto otrzymuje zasoby organizacji, i stwarza ostry i nieodłączny konflikt między udziałowcami a innymi interesariuszami w zakresie tego, kto co otrzymuje. Jeśli ktoś zaczyna od idei firmy jako posiadającej stałą część nadwyżki (tj. zysków) do dystrybucji i postrzega teorię interesariuszy oraz teorię akcjonariuszy jako dostarczające różnych schematów dystrybucji tego bogactwa, wówczas kontrast między nimi wydaje się ostry i sztywny. Jest to błąd polegający na myleniu teorii interesariuszy głównie lub wyłącznie z dystrybucją wyników finansowych, a nie z procesem i rozważaniem przy podejmowaniu decyzji (Parmar i in., 2010, s. 407–408).

Teoria interesariuszy postrzega jednostkę jako zbiór praw i obowiązków, które wywodzą się z powiązań oraz wzajemnych zależności pomiędzy spółką, a jednostką. Zgodnie z teorią każdy interesariusz zależy w jakiś sposób od spółki

i oddziałuje na nie w bezpośredni lub pośredni sposób poprzez oczekiwania i legitymację prawną (Maruszewska, 2015, s. 183).

Podsumowując, za podstawy teorii interesariusza można uznać następujące stwierdzenia (Mainardes i in., 2012, s. 1863):

- organizacje angażują się w relacje z różnymi grupami wpływającymi na te organizacje (lub w niektórych przypadkach to organizacje wpływają na grupy interesariuszy),
- teoria skupia się na procesach i wynikach relacji pomiędzy organizacjami i interesariuszami,
- interesy wszystkich interesariuszy są rozbieżne i nie ma jednego celu lub interesu, który sprzyjałby wszystkim zainteresowanym grupom,
- teoria skupia się na decyzjach zarządu,
- teoria identyfikuje, w jaki sposób interesariusze wpływają na proces podejmowania decyzji w organizacji,
- organizacje powinny dążyć do rozpoznania, zrozumienia i zrównoważenia potrzeb różnych grup interesariuszy.

Można także wspomnieć o tzw. nurcie menedżerskim w teorii interesariuszy, który zakłada, że to przedsiębiorstwo identyfikuje grupy interesariuszy, z którymi relacje powinny być zarządzane w sposób właściwy. W tym nurcie hierarchia grup interesariuszy w ustalaniu kolejności zaspokajania ich potrzeb będzie określana na podstawie znaczenia kontrolowanych przez nich zasobów, bez związku z korzyściami finansowymi dla jednostki w bezpośrednim przełożeniu (Ewan i Freeman, 1997, s. 354; Krasodomska, 2014, s. 56–57). W skrajnym wypadku interesariusze poprzez kontrolę kluczowych zasobów mogą wpływać na decyzje zarządu i w ten sposób wywierać wpływ na zarządzanie spółką (Roberts i in., 2005, s. 109), a więc także decyzje o ujawnianiu kluczowych wskaźników efektywności czy innych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

W teorii możliwy jest także tzw. zarząd interesariuszy, a więc sytuacja, w której zarząd traci faktyczną kontrolę nad organizacją na rzecz interesariuszy, którzy posiadają wystarczająco silną kontrolę nad zasobami jednostki (Spitzeck i in., 2011, s. 561–562).

Drugą teorią tłumaczącą przyczyny ujawnień jest teoria agencji. W jej ramach organizacja (czy też korporacja, jak była określana w latach 30. XX wieku) stanowi „wspólnotę akcjonariuszy (właścicieli), którzy utworzyli ją w celu odnoszenia prywatnych korzyści, a która jest zarządzana przez zarząd, aby ten cel wykonać” (Dodd, 1932, s. 1146–1147).

Od lat 30. XX wieku i początków teorii agencji istniał już wyraźny rozdział pomiędzy zarządem a właścicielami organizacji. Wskazuje na to opublikowana w tamtych latach rozprawa seminaryjna *The modern corporation and private property* autorstwa Berlego i Meansa. Rozprawa dowodzi, że duża liczba

akcjonariuszy blokowała im samym możliwość udziału w zarządzaniu danym przedsiębiorstwem, ponieważ drobni akcjonariusze nie posiadali wystarczającej ilości akcji, aby realnie wpłynąć na zarządzanie organizacją. W rozprawie postawiono hipotezę, że zarząd będzie dbał przede wszystkim o lokalną społeczność i nie zgodzi się na pozostanie „niewolnikiem” udziałowców (McCabe, 1992, s. 2–3). Były to początki tzw. konfliktu agencji.

W latach 50. XX wieku doszło z kolei do formalnego rozdzielenia funkcji właściciela od funkcji menedżera/zarządzającego w sposobie zarządzania korporacją. Wynagrodzeniem zarządzających stawała się często maksymalizacja sprzedaży lub maksymalizacja wartości rynkowej danej korporacji, co powodowało szereg problemów i prowadziło do konfliktu interesów pomiędzy właścicielami a zarządem (Kwiecień 2015, s. 128).

Cele zarządu były bardziej krótkoterminowe i nastawione na ocenę, a wynagradzanie zarządzających na podstawie tych celów powodowało często zaniedbanie długoterminowego celu właścicieli, którym było pomnażanie majątku poprzez wzrost wartości przedsiębiorstwa w długim terminie. Ponadto wynagradzanie zarządzających jest z perspektywy właścicieli kosztem ich przedsiębiorstwa, a więc nastawienie zarządu na realizację celów krótkoterminowych i zwiększanie swojego wynagrodzenia poprzez wszelkiego rodzaju podwyżki i premie może nie być uzasadnione z perspektywy udziałowców (Maruszewska, 2015, s. 183–184). Na tej właśnie podstawie została stworzona teoria agencji przez Millera i Famię, opisująca dokładne relacje pomiędzy zarządem i właścicielami danej organizacji (Gabiński i in., 2014, s. 41–42).

Konflikt agencji przekłada się także na sferę ujawniania informacji, czyli przedmiot niniejszej monografii. Zarząd w ramach teorii agencji może wykorzystać swoją pozycję, aby ujawniać wyłącznie informacje, które ukażą możliwie najkorzystniejszy obraz przedsiębiorstwa (zwłaszcza w sytuacjach słabej koniunktury gospodarczej). Tego typu zachowanie zarządu może być zgodne z prawem, pomimo że może być uznane za nieetyczne (Gabiński i in., 2014, s. 45).

W ramach tej teorii można dalej uzasadnić, że pryncypał (właściciel, inwestor) i agent (zarząd) będą się kierować wyłącznie swoimi celami, a weryfikacja działań zarządu będzie wymagać od właścicieli poniesienia kosztów w ramach sprawozdawczości przedsiębiorstw (Mućko i in., 2021, s. 94).

Trzecią z teorii wymienianych w literaturze jest teoria instytucjonalna. Mówi ona o tym, że decyzja o rozpoczęciu procesu raportowania zrównoważonego rozwoju zależy od wielu dynamik organizacyjnych i różnych czynników regulacyjnych, normatywnych i poznawczych, które są ściśle związane z lokalnym kontekstem, w którym organizacja jest zakorzeniona. Na przedsiębiorstwa wpływają i kształtują je inne instytucje społeczne. Organizacje w pewien sposób naśladują swoją konkurencję, która jest postrzegana jako odnosząca sukces w odniesieniu do swoich praktyk raportowania (Adams i McNicholas, 2007, s. 394).

Przedstawiciele teorii instytucjonalnej przyjmują następujące założenia co do znaczenia instytucji (Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 134–136):

1. Instytucje zwiększają trwałość, ciągłość i stabilność działalności gospodarczej.
2. Instytucje są dziedziczone drogą uczenia się jednostek i grup w różnych formach edukacji.
3. Instytucje zawierają systemy bodźców pozytywnych i negatywnych.
4. Instytucje zapewniają swobodę i bezpieczeństwo działalności podmiotów w określonych granicach.
5. Instytucje społeczne redukują niepewność oraz koszty transakcji.

W ramach teorii instytucjonalnej wskazuje się, że na kształt i zakres raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju mogą mieć wpływ trzy grupy cech przedsiębiorstwa (Adams, 2002, s. 246):

- cechy korporacyjne – na przykład wielkość firmy, jej wiek i kondycja finansowa;
- cechy kontekstowe – na przykład położenie geograficzne, czynniki polityczne, presja mediów;
- cechy wewnętrzne – na przykład zarząd, interesariusze, kultura korporacyjna.

Wskazuje się, że teoria ta jest spójna i uzupełnia się z niżej opisaną teorią legitymizacji (Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 137).

Kolejna z teorii, czyli teoria sygnalizacji zakłada, że organizacje dobrowolnie publikują raporty zrównoważonego rozwoju, aby wskazać swoje wartości, cele i wyniki w odniesieniu do różnych kwestii społecznych, środowiskowych i etycznych. Organizacje o dobrych wynikach finansowych, społecznych i środowiskowych są zatem motywowane do ujawniania swoich wyników. Teoria sygnalizacji adresuje również problem asymetrii informacji i pokazuje, w jaki sposób asymetria informacji między grupami interesariuszy może zostać zmniejszona przez jej sygnalizowanie (Morris, 1987, s. 48; Thorne i in., 2014, s. 697).

Teoria sygnalizacji zakłada skłonność organizacji do ujawniania dodatkowych informacji poza tymi wymaganymi przez prawo, aby interesariusze mogli w bardziej precyzyjny sposób oszacować jego wartość, potencjał wzrostu oraz ryzyko prowadzenia działalności i zniwelować przewagę informacyjną interesariuszy wewnętrznych, przede wszystkim zarządu. Docelowo zakłada się również, że organizacja będzie w stanie dzięki sygnalizacji zdobyć większe zaufanie i odnieść korzyści – na przykład łatwiej znajdując kapitał na finansowanie własnej działalności (Lament, 2017, s. 66). Oczywiście należy założyć, że zmniejszenie kosztu pozyskiwanego kapitału będzie występowało tylko w przypadku ujawnienia pozytywnych informacji.

Teoria legitymizacji z kolei zakłada, że organizacje wydają raporty społeczne, aby zmniejszyć swoje koszty zewnętrzne lub zmniejszyć presję wywieraną przez zewnętrznych interesariuszy czy organy regulacyjne. Dobrowolne ujawnianie raportów zrównoważonego rozwoju odbywa się z powodów strategicznych, a nie w celu wykazania się odpowiedzialnością wobec społeczności, i może być wykorzystywane do wpływania (lub manipulowania) postrzeganiem ich wizerunku przez interesariuszy (Campbell i in., 2003, s. 559–561).

W jednym ze źródeł literatury wyszczególnia się ponadto tzw. teorię społeczno-ekonomiczną, którą można także zdefiniować w kontekście teorii legitymizacji. W jej ramach organizacja i jej praktyki dobrowolnego ujawniania muszą być analizowane w kontekście społecznym i politycznym, ponieważ ramy instytucjonalne pomagają zrozumieć ich zachowanie. Problemy mogą się pojawić, gdy istnieje rozbieżność między wartościami społeczności a wartościami i wpływem organizacji. Wykorzystując zewnętrzne mechanizmy rozliczalności, dobrowolne ujawnianie kwestii zrównoważonego rozwoju może wzmocnić legitymację społeczną organizacji, poprawiając jej wizerunek i postrzeganie wśród zewnętrznych interesariuszy i społeczności lokalnej. Manipulacja wizerunkiem organizacji (*greenwashing* lub *bluwashing*) jest postrzegana jako łatwiejsza do osiągnięcia niż poprawa poziomu wyników organizacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, jej struktury łańcucha dostaw lub jej systemu wartości (Bini i Bellucci, 2020, s. 24).

Legitymizacja organizacji w ramach powyższych teorii odnosi się do stopnia, w jakim wyjaśnia istnienie całej organizacji. Bez legitymizacji ze strony interesariuszy organizacja nie będzie w stanie się rozwijać ani kontynuować działalności. Można wyróżnić trzy typy legitymizacji: pragmatyczną, poznawczą i moralną. Wszystkie trzy obejmują uogólnione postrzeganie lub założenie, że działania organizacyjne są pożądane, właściwe lub właściwe w ramach jakiegoś społecznie skonstruowanego systemu norm. Pragmatyczna legitymizacja opiera się na egoistycznej kalkulacji przez organizację zainteresowania, jakie ten temat ma dla jej najbliższych odbiorców, na przykład interesariuszy korporacji. Zainteresowanie to może się przejawiać w formie bezpośredniej wymiany między organizacją a interesariuszami, może również obejmować szersze współzależności polityczne, gospodarcze lub społeczne. Zgodnie z pragmatycznym podejściem do legitymizacji interesariusze będą przypisywać korporacji legitymizację tak długo, jak długo będą postrzegać, że czerpią korzyści z działań firmy, na przykład poprzez bezpośrednie lub pośrednie otrzymanie jakiejś korzyści, takiej jak zapłata, lub poprzez pośrednie korzyści z działań korporacyjnych, które mogą prowadzić do pewnych korzyści społecznych, takich jak innowacje. Stanowi to fundamentalne wyzwanie dla korporacji, aby przekonać swoich interesariuszy o korzyściach płynących z ich produktów, procedur i wyników. Legitymizacja poznawcza wynika z akceptacji pewnych powszechnie przyjmowanych za pewnik założeń dostępnych za pośrednictwem modeli kulturowych, które dostarczają wiarygodnych

wyjaśnień dla organizacji i jej dążeń. Legitymacja poznawcza istnieje wtedy, gdy w umysłach różnych aktorów nie ma wątpliwości, że korporacja służy jako naturalny sposób realizacji pewnego rodzaju zbiorowego. Wreszcie legitymizacja moralna odzwierciedla pozytywną normatywną ocenę organizacji i jej działalności. Odnosi się do świadomych osądów moralnych dotyczących wyników, procedur, struktur i liderów organizacji. Moralna legitymizacja wynika z „wyraźnej dyskusji publicznej”, a korporacje mogą zyskać moralną legitymizację jedynie poprzez energiczny udział w tych dyskusjach (Castelló i Lozano, 2011, s. 12–13).

Istnieje wiele badań, które dostarczają dowodów na to, że sprawozdawczość w zakresie zrównoważonego rozwoju jest motywowana chęcią legitymizacji różnych aspektów ich organizacji przez kierownictwo (Deegan, 2002, s. 283).

Teoria legitymizacji zakłada więc pośrednio, że ujawnianie informacji korporacyjnych reaguje na czynniki środowiskowe (ekonomiczne, społeczne, polityczne) i że ujawnianie legitymizuje działania. Teoria ta opiera się na założeniu, że biznes działa w społeczeństwie poprzez umowę społeczną, w której zgadza się wykonywać różne społecznie pożądane działania w zamian za akceptację swoich celów, innych nagród i ostatecznego przetrwania. Dlatego musi ujawnić wystarczającą ilość informacji społecznych, aby społeczeństwo mogło ocenić, czy jest dobrym „obywatel korporacyjnym”. Legitymizując swoje działania poprzez ujawnienie, korporacja ma nadzieję ostatecznie uzasadnić swoje dalsze istnienie (Guthrie i Parker, 1989, s. 344).

Pada więc sugestia, że organizacje publikują raporty CSR, aby skorzystać z lepszego wizerunku firmy wśród interesariuszy i innych zainteresowanych stron. Podczas gdy firmy starają się przedstawiać interesariuszom pozytywny wizerunek, reputacja jest rzeczywistym poglądem interesariuszy na firmę. W ten sposób firmy dążą do poprawy wizerunku w celu stworzenia pozytywnej reputacji. Ta reputacja może również korelować z wyższymi długoterminowymi wynikami organizacyjnymi (Tate i in., 2010, s. 22).

Chociaż argument, że „opłaca się być ekologicznym”, wydaje się mocny, konkretne mechanizmy, dzięki którym przemysł i firmy mogą poprawić swoją konkurencyjność poprzez proaktywną strategię środowiskową, pozostają kontrowersyjne (Clarkson i in., 2011, s. 123).

Jak widać w niniejszym podrozdziale – nie ma wyraźnej zgody wśród naukowców co do tego, która teoria lepiej wskazuje podstawy ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Teoria legitymizacji, teoria interesariuszy i teoria sygnalizacji oraz inne istnieją równolegle obok siebie i są nadal cytowane, jednak zwraca się uwagę, że to teoria interesariuszy jest głównie wskazywana w publikacjach naukowych (Zarzycka i in., 2021, s. 112–135). Zdaniem autora argumenty stawiane przez wszystkie przytoczone teorie są logiczne i mogą być istotnie przyczyną działania organizacji w ujawnianiu informacji w sposób dobrowolny. Ze względu jednak na to, że w literaturze naukowej zdecydowanie

dominującą współcześnie teorią jest teoria interesariuszy, niniejsza monografia przyjmie założenia z niej płynące jako nadrzędne dla dalszej dysertacji.

2.3. Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR)

W następstwie globalnego kryzysu gospodarczego i finansowego lat 2007–2008 poszukiwanie odpowiedniego mechanizmu integrującego etykę w rachunkowości stało się nadrzędnym priorytetem, aby zapobiec nieetycznym praktykom księgowym firm w przyszłości. Etyczne zachowanie w księgowości jest często utożsamiane z obowiązkiem firm ujawniania prawdziwego i rzetelnego obrazu ich ogólnych wyników biznesowych. Mówienie prawdy i ujawnianie prawdziwego obrazu działalności biznesowej wymaga zatem, aby informacje finansowe i niefinansowe były ze sobą powiązane. W tym kontekście nieetyczna księgowość może wynikać ze świadomego lub nieświadomego niewłaściwego zachowania firm podczas procesu identyfikacji i przygotowania odpowiednich informacji ESG. Poszukiwanie odpowiedniego mechanizmu integrującego etykę w rachunkowości stało się nadrzędnym priorytetem, aby zapobiec nieetycznym praktykom księgowym firm w przyszłości (Maniora, 2017, s. 756).

Kwestia symbolicznego wykorzystania ujawniania informacji w celu poprawy wizerunku firmy jest przedmiotem zainteresowania badaczy rachunkowości, którzy badają strategie zarządzania wrażeniem (Melloni i in., 2016). W moralnym sensie odpowiedzialność i etyka korporacji jest powiązana z jej siłą i zdolnością do reagowania na własne działania. Można wyróżnić odpowiedzialność instytucjonalną firmy, odpowiedzialność dyrektorów wykonawczych i menedżerów oraz odpowiedzialność pracowników organizacji. Ta fundamentalna koncepcja odpowiedzialności moralnej firmy wykracza poza zwykłą odpowiedzialność prawną i obejmuje większą liczbę etycznie zdefiniowanych obowiązków wobec różnych interesariuszy korporacji (Rendtorff, 2019, s. 45).

Zrozumienie, a następnie próba odwrócenia systemu tak złożonego, jak interakcje ludzkości ze środowiskiem naturalnym, oraz sposób, w jaki przydzielamy dostęp do środowiska, i korzyści z niego płynące, jest zniechęcające i obejmuje wysiłki wszystkich części społeczeństwa, w tym biznesu i rachunkowości. Międzynarodowa społeczność biznesowa i w jej ramach międzynarodowa społeczność księgowych może być najbardziej wpływową i zorganizowaną spośród różnych grup społecznych dążących do zajęcia się tym, co zrównoważony rozwój może oznaczać dla przyszłego dobrobytu i rozwoju (Gray i Milne, 2002, s. 66).

W ostatnim czasie dobrowolne ujawnienia informacji niefinansowych są przedmiotem coraz większej uwagi badaczy rachunkowości. Dobrowolne ujawnienia – ujawnienia przekraczające wymogi prawne – stanowią wolny wybór ze strony kierownictwa firmy w zakresie dostarczania informacji księgowych i innych

uznanych za istotne dla potrzeb decyzyjnych użytkowników ich raportów rocznych (Loza Adai, 2020, s. 2; Meek i in., 1995, s. 555; Raimo i in., 2020, s. 49–50; Raucci i Tarquinio, 2020, s. 2). Obecnie sprawozdawczość niefinansowa stanowi normę, a nie wyjątek wśród przedsiębiorstw notowanych na giełdzie, ponieważ są one wzwane do wnoszenia wkładu w zrównoważone społeczeństwo oraz globalny zrównoważony rozwój (Andrades Peña i Jorge, 2019, s. 534; Morioka i in., 2016, s. 659).

Rachunkowość jako system pomiaru ekonomicznego, który stosuje podejście etyczne, objaśniają etyczno-normatywne teorie rachunkowości, które ukazują przyczyny raportowania niefinansowego w informowaniu interesariuszy o społecznych i ekonomicznych działaniach podejmowanych przez jednostkę. Jednostka taka będzie podlegać w ramach tych teorii ocenie interesariuszy na podstawie jej relacji z otoczeniem (Lament, 2017, s. 66; Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 152–154).

W tym kontekście istotne jest przybliżenie terminu społecznej odpowiedzialności biznesu. Nie istnieje w literaturze jedna uniwersalna definicja społecznej odpowiedzialności biznesu. Różne państwa i kultury będą pojęcie CSR interpretować w różny sposób (Ditlev-Simonsen i Wenstøp, 2013, s. 145). Podkreśla się również, że jest to pojęcie, którego definicja jest utrudniona ze względu na jego ciągłą ewolucję (Śniezek i in., 2018, s. 53).

Pierwotną przesłanką sformułowania koncepcji zrównoważonego rozwoju był kryzys ekologiczny pogłębiający się od około połowy XX wieku, który stanowi zagrożenie dobrobytu i funkcjonowania społeczeństw. Innymi wskazywanymi przesłankami są kryzys cywilizacji, przesłanki etyczne i zmiany sposobu postrzegania rzeczywistości przez społeczeństwo (Szadziwska i in., 2021, s. 16).

Próby zdefiniowania samej odpowiedzialności społecznej podjął się między innymi Archie Carroll w latach 70. ubiegłego wieku. Stwierdził on, że definicja odpowiedzialności społecznej powinna obejmować cały zakres obowiązków, które sfera biznesu ma wobec społeczeństwa w obszarach gospodarczym (*economic*), prawnym (*legal*), etycznym (*ethical*) i uznaniowym (*discretionary*). Poprzez odpowiedzialność gospodarczą u Carolla rozumieć należy obowiązki jednostki związane z podstawową produkcją dóbr i usług i dostarczaniem ich społeczeństwu. Odpowiedzialność prawna dotyczy spełnienia regulacji prawnych związanych z prowadzeniem działalności w danym otoczeniu społecznym. Przez pojęcie odpowiedzialności etycznej można rozumieć zbiór obowiązków niezawartych w prawie, ale mimo tego spodziewanych przez dane społeczeństwo. Na samym końcu istnieje także odpowiedzialność uznaniowa obejmująca obowiązki, które nie są wymagane przez społeczeństwo, ale których wykonanie może być postulowane przez pewne świadome jednostki i które mogą być w geście dobrowolnym wykonane przez przedsiębiorstwo (Carroll, 1979, s. 499–501).

CSR w prostym ujęciu oznacza odpowiedzialność przedsiębiorstw za ich wpływ na społeczeństwo (Krasodomska, 2017, s. 99–100) albo odpowiedzialność jednostki wobec jej interesariuszy (Wójcik-Jurkiewicz, 2016, s. 142).

W koncepcji CSR kluczowe znaczenie ma aspekt dobrowolności dla samej organizacji – w ramach tej koncepcji wdrożenie CSR w przedsiębiorstwie powinno być inwestycją, a nie kosztem, i organizacja powinna dobrowolnie sama dążyć do jej wdrażania (Górny, 2013, s. 159; Wójcik-Jurkiewicz, 2016, s. 142). Przykładowo zachowanie proekologiczne może wpłynąć na polepszenie reputacji organizacji, utrwalić w świadomości społecznej jej obraz jako społecznie odpowiedzialnej, co ma duże znaczenie dla osiągnięcia długoterminowych celów jednostki (Kryk, 2017, s. 108–109).

Można powiedzieć, że informacje zawarte w raportach zrównoważonego rozwoju różnią się w zależności od typu interesariusza i wpływają na niektóre działania lub ich wyniki. Zarówno praktycy, jak i teoretycy są zgodni, że firmy angażują się w działania CSR, i to one decydują, w jakie działania będą się angażować w przyszłości na rzecz raportowania zrównoważonego rozwoju, aby zwiększyć swoją reputację i wyniki finansowe (Oncioiu i in., 2020).

Pierwszy zbiór organizacji publikujących informacje dotyczące ich aspektów środowiskowych i społecznych zaobserwowano zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i Europie Zachodniej (Opferkuch i in., 2021, s. 4016–4017). Skróć najważniejszych zdarzeń w ramach ewolucji koncepcji CSR według lat można przedstawić następująco (szerzej – Kawacki, 2018, s. 61–77):

- rok 1954 – publikacja książki autorstwa Howarda Bowena *Social responsibilities of the businessman* – pierwszego opracowania na temat społecznej odpowiedzialności biznesu (Szadziewska, 2014b, s. 238–241);
- rok 1959 – raport duńskiej spółki Gist Brocades (uznawany za pierwszy raport na świecie dotyczący społecznej odpowiedzialności);
- rok 1969 – opublikowany raport sekretarza generalnego ONZ Sithu U Thanta *Człowiek i jego środowisko*, w którym przedstawiono zagrożenia dla biosfery w gospodarce industrialnej. Wskazuje się na to, że raport ten zapoczątkował dyskusję środowisk i organizacji międzynarodowych w zakresie ochrony środowiska (Szadziewska i in., 2021, s. 17);
- rok 1972 – Konferencja Sztokholmska ONZ podniosła ochronę środowiska do rangi podstawowej funkcji państwa, w wyniku czego powstał Program Środowiskowy Organizacji Narodów Zjednoczonych (Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 20–21);
- rok 1973 – 298 z 500 największych amerykańskich firm według „Global Fortune 500” ujawniło wybrane zagadnienia społeczne (Szadziewska, 2014b, s. 238–241);
- rok 1975 – stworzenie przez Keitha Davisa modelu społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw i wskazanie, że zobowiązania społeczne są równie ważne, co cele ekonomiczne jednostki (Masztalerz, 2014, s. 71);
- rok 1987 – pierwsze użycie współczesnej definicji zrównoważonego rozwoju w Raporcie Światowej Komisji do Spraw Środowiska i Rozwoju (tzw.

Komisja Brundtland) – World Commission on Environment and Development zatytułowanego „Nasza wspólna przyszłość” (Choi i Park, 2014, s. 59–60; Zsolnai, 2006, s. 39–40);

- rok 1990 – wprowadzono ramy *Balanced Scorecard* autorstwa Roberta Kaplana i Davida Nortona wykorzystywane jako element zarządzania strategicznego firmą i biorące pod uwagę pomiar i raportowanie działań, a także kontrolę mechanizmów zarządczych, które integrują czynniki finansowe i niefinansowe;
- rok 1992 – deklaracja z Rio de Janeiro podpisana w trakcie Szczytu Ziemi w sprawie środowiska i rozwoju zorganizowanego w ramach Konferencji Narodów Zjednoczonych Środowisko i Rozwój zawierająca 27 Zasad Zrównoważonego Rozwoju (Karmańska, 2014, s. 50–58; Kwiecień, 2015, s. 131; Sikacz, 2017b, s. 312; Szadziwska, 2014b, s. 238–241; Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 21);
- rok 1994 – badania AICPA nazywane Raportem Komisji Jenkinsa (*Jenkins Committee Report* lub *Jenkins Report*) w celu określenia obszarów informacyjnych, które powinny być zawarte w raportach organizacji. AICPA umieściła w ramach raportu rocznego inne elementy poza sprawozdaniem finansowym – na przykład mierniki i analizy niefinansowe dotyczące ryzyk i możliwości oraz planów zarządu i innych informacji dotyczących przyszłości (Flöstrand i Ström, 2006, s. 581–582; Gad, 2013a, s. 546–549; Walińska, 2015, s. 155);
- rok 1997 – koncepcja *triple bottom line* opublikowana przez Johna Elkingtona i spopularyzowana jako „Ludzie, planeta, zysk” (*People, Planet, Profit – PPP*), która brała pod uwagę czynniki społeczne i środowiskowe w raportowaniu informacji (Opferkuch i in., 2021, s. 4016–4017);
- 18 lipca 2001 roku – publikacja Zielonej Księgi Komisji Europejskiej – w jej ramach zdefiniowano pojęcie CSR w podejściu przedmiotowym jako dobrowolne uwzględnianie przez jednostkę gospodarczą aspektów społecznych i ekologicznych podczas prowadzenia działań handlowych oraz w kontaktach z interesariuszami (FEE, 2016, s. 1; Górny, 2013, s. 160; Jaworska, 2011, s. 574; Macuda, 2015, s. 99; Roberts i in., 2005, s. 115; Wójcik-Jurkiewicz, 2016, s. 142);
- rok 2004 – powstanie koncepcji *sustainability reporting*, w ramach której raportowanie informacji dotyczących polityk w kwestiach społecznych, pracowniczych i społecznych miało być łączone z informacjami finansowymi;
- rok 2008 – kryzys finansowy i związany z nim kryzys zaufania do raportów publikowanych przez organizacje i zatwierdzających je instytucje i podmiotów;
- rok 2009 – badanie dotyczące potrzeb informacyjnych użytkowników raportów finansowych przeprowadzone z inicjatywy Conseil National de la Comptabilité (CNC) oraz European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) – w jego ramach niemal wszyscy respondenci z grupy badawczej

- (inwestorzy, pożyczkodawcy, analitycy i inni użytkownicy sprawozdań) stwierdzili, że najistotniejszych informacji w podejmowaniu decyzji dostarcza komentarz zarządu (*management commentary*) (Gad, 2013a, s. 547–548);
- rok 2010 – powstanie IIRC (International Integrated Reporting Council) i początek koncepcji raportowania zintegrowanego. Istotą takiego raportowania jest powiązanie informacji przedstawionych w poszczególnych częściach składowych raportu (szerzej w: Anam i Kacprzak, 2015, s. 2; de Villiers i in., 2014, s. 1044–1045; Michalczuk i Mikulska, 2014, s. 200–201; Nita, 2016, s. 120; Raulinajtys-Grzybek i in., 2018, s. 204–207; Remlein, 2015, s. 151–152; Różańska i Matuszak, 2017, s. 383–384; Walińska, 2015, s. 159; Zyznarska-Dworczak 2015, s. 193–194);
 - rok 2015 – milenijne cele rozwoju, ustanowione na lata 2000–2015 dla krajów rozwijających się, zastąpiono przyjętymi celami zrównoważonego rozwoju dla wszystkich krajów świata w planach Agenda na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 (dalej jako Agenda 2030). Agenda ta wymaga od państw sygnatariuszy działań w zakresie celów rozwojowych na szczeblu krajowym i zapewnienia monitorowania postępów na poziomie kraju przez odpowiedni dobór wskaźników służących do monitorowania i raportowania tych celów (Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 22).

Równoległe do działań politycznych i prowadzonych przez poszczególne organizacje popularyzował się trend dobrowolnego raportowania informacji w zakresie odpowiedzialności społecznej, między innymi informujących interesariuszy o kwestiach środowiskowych i społecznych. Początek raportów środowiskowych datuje się na lata 70. i 80. XX wieku. Z początku były to proste raporty bazujące na systemach informacyjnych przedsiębiorstw, ale w kolejnych latach ewoluowały, wykorzystując w coraz większym stopniu dostępne standardy i zgłaszane przez interesariuszy potrzeby informacyjne (Szadziewska, 2013b, s. 191–193).

W literaturze dotyczącej rachunkowości i sprawozdawczości funkcjonuje wiele pojęć blisko związanych z koncepcją CSR, które należy przybliżyć w celu zrozumienia wpływu, jaki CSR miała w poszczególnych latach na obecny kształt sprawozdawczości spółek.

Istnieje w literaturze przedmiotu termin rachunkowości odpowiedzialności społecznej⁵, czy też rachunkowości uwzględniającej odpowiedzialność społeczną. Można ją przykładowo zdefiniować jako rachunkowość uwzględniającą obciążenia i korzyści dla społeczeństwa z działalności konkretnego podmiotu gospodarującego przedstawione w formie wartościowej lub opisowej (Samelak, 2013, s. 26). Rachunkowość taka będzie mieć na celu rejestrację, analizę oraz raportowanie

⁵ Także przytoczony już w podrozdziale 2.1 w kontekście społecznych i ekologicznych aspektów działalności gospodarczej.

środowiskowe i społeczne skutków wpływu podmiotu na środowisko przyrodnicze, a także będzie się zajmowała pomiarem relacji pomiędzy kwestiami dotyczącymi zrównoważonego rozwoju. Używano także w literaturze pojęcia raportów środowiskowych dla określenia raportów zawierających informacje w zakresie kwestii środowiskowych (Gabrusewicz, 2010, s. 60; Krasodomska, 2010a, s. 25; Macuda, Matuszak i Różańska, 2015, s. 119; Samelak, 2013, s. 26–27). Szerzej o tych kwestiach traktował także autor w rozprawie doktorskiej (Kawacki, 2018, s. 65–68).

Rachunkowość odpowiedzialności społecznej miała z założenia służyć społeczeństwu informacją, na podstawie której będzie ono mogło dokonać kontroli i oceny działalności przedsiębiorstwa z punktu widzenia zgodności jego celów z celami społecznymi, a także jego wkładu do dobrobytu społecznego (Burzym, 1993, s. 6).

Rachunkowość odpowiedzialności społecznej w ramach celów szczegółowych powinna (Szadziewska, 2013a, s. 267):

- stanowić zintegrowany system pomiaru ekonomicznego, umożliwiający pozyskiwanie informacji w wymiarze ekonomicznym, środowiskowym i społecznym,
- dostarczyć podstaw liczbowych do systematycznej oceny środowiskowych i społecznych skutków działalności podmiotu,
- wspierać kierownictwo w podejmowaniu decyzji poprzez pomiar kosztów i korzyści z kwestii środowiskowych i społecznych,
- prezentować w sprawozdawczości istotne i wiarygodne informacje z tego zakresu dla interesariuszy,
- stworzyć warunki do badania i weryfikacji raportów przez niezależnych audytorów.

W literaturze występuje także pojęcie bliskoznaczne „rachunkowość społeczna” (*social accounting* lub *corporate social accounting*), które można definiować jako wszelkie formy rachunkowości wykraczające poza aspekty ekonomiczne oraz wszystkie kategorie obejmujące raportowanie z odpowiedzialności społecznej, raporty dotyczące spraw pracowniczych i zatrudnienia oraz raportowanie z zakresu środowiskowego (Gray i Milne, 2002; Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 55). Pojęć bliskoznacznych do powyższego – takich jak rachunkowość społeczno-środowiskowa, rachunkowość zrównoważona, rachunkowość ekologiczna, raportowanie CSR, środowiskowa sprawozdawczość itp. – jest w literaturze przedmiotu bardzo wiele, co z jednej strony podkreśla, że temat jest istotny dla współczesnej nauki i praktyki rachunkowości, ale z drugiej wyklucza możliwość szczegółowej definicji każdego z tych pojęć (Szadziewska, 2013b, s. 144–146; Szadziewska i in., 2021, s. 31–32; Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 66–67).

Współcześnie rozpoznawanie przedsiębiorstw działających w ramach koncepcji CSR ułatwia istnienie specjalistycznych indeksów giełdowych zbierających

spółki działające w ramach społecznej odpowiedzialności. Wśród takich indeksów można wymienić nowojorski Dow Jones Sustainability Index (DJSI) oraz Financial Times Stock Exchange 4 Good (FTSE4Good) (Krasodomska, 2014, s. 45).

2.4. Koszty i korzyści sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju dla spółek i ich interesariuszy

W literaturze przedmiotu oraz standardach i dokumentach dotyczących sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju można odnaleźć szereg argumentów za i przeciwko ujawnianiu informacji niefinansowych (w tym w zakresie zrównoważonego rozwoju). Można je podzielić według różnych kryteriów – na przykład wielkości przedsiębiorstw (inne będą korzyści i koszty dla małych jednostek, a inne dla dużych), rodzaju raportowania (inne mogą być koszty i korzyści ujawnień w ramach raportu zintegrowanego, inne w ramach raportu CSR, a inne w ramach całego raportu rocznego). Różni interesariusze również mogą postrzegać w odmienny sposób poszczególne cechy sporządzenia dodatkowych raportów – przykładowo w ramach omówionego konfliktu agencji ujawnienia na temat zrównoważonego rozwoju wiążą się z dodatkowymi kosztami, które są kosztem dla jednej grupy – właścicieli, ale korzyścią dla grupy sporządzającej dany raport i otrzymującej w ramach tej działalności wynagrodzenie za pracę.

Jedną z odrębnych kwestii jest wpływ szybkości ujawnień informacji na ich korzyści. Należy pamiętać, że największe korzyści zarówno spółka, jak i interesariusze odniosą w momencie ujawnienia informacji w sposób pozbawiony zwłoki. Najcenniejsze są informacje świeże, czyli takie które umożliwią szybką reakcję decydentów, poprawę zarządzania i zapewnienie podmiotów nadzorczych o poprawności raportowania (ACCA, 2014, s. 8–12).

W badaniu przeprowadzonym na próbie 200 respondentów w 2013 roku wskazano na bariery, które mogą hamować szybsze ujawnianie informacji i szybsze informowanie interesariuszy zewnętrznych: 61% respondentów wskazywało na sprzeciw środowiska biegłych rewidentów, aby przyspieszać proces ujawnień informacji, 43% na bariery technologiczne związane z ujawnianiem informacji, 36% na obawy dotyczące jakości ujawnień, 35% na zbyt dużą obszerność ujawnień, a 32% na brak zasobów ludzkich wystarczających do ujawniania informacji. Natomiast 6% respondentów wskazywało na brak dostatecznych korzyści związanych z ujawnianiem takich informacji (ACCA, 2014, s. 15–17).

Biorąc pod uwagę powyższe kwestie, bardzo trudne może być skonstruowanie jednej uniwersalnej i ogólnej listy kosztów i korzyści raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju. Niniejszy podrozdział stanowi autorską próbę obiektywnego określenia takich kosztów oraz korzyści zarówno z perspektywy

interesariuszy, jak i samych spółek. Z jednej strony trzeba wziąć pod uwagę fakt, że ujawnianie tych informacji niesie ze sobą korzyści w związku z tym, że jednostki ujawniały te informacje w sposób dobrowolny w przeszłości, co da się wytłumaczyć za pomocą teorii omówionych wcześniej w niniejszym rozdziale. Z drugiej strony należy się spodziewać, że ilość włożonej w przygotowanie takich raportów pracy wiąże się z wykorzystaniem nakładów czasu, pracy i kapitału, jak przy każdym podobnym działaniu (Górny, 2013, s. 162; Kawacki, 2015, s. 34–35).

Wśród korzyści raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju można wymienić (Adamus-Matuszyńska, 2014, s. 108; Anam i Kacprzak, 2015, s. 6; Fijałkowska 2014, s. 77; Fijałkowska i Sobczyk, 2014, s. 193–194; Górski, 2013, s. 165; Kamela-Sowińska, 2013, s. 23–24; Komisja Europejska, 2019, art. 1.2.; Krasodomska, 2010b, s. 54; Larrinaga-Gonzalez i Bebbington, 2001, s. 270; Michalczyk i Mikulska, 2014, s. 200–201; Szadziwska, 2013a, s. 259–263, 2014a, s. 112):

- poprawę relacji inwestorskich – poprzez zwiększenie wiarygodności i docelowo zaufania inwestorów do spółki,
- zwiększenie przejrzystości raportowanych informacji,
- poprawę jakości i wiarygodności sprawozdania finansowego,
- zmniejszenie krótkoterminowych wahań cen akcji danej spółki czy – szerzej – zwiększenie odporności na występujące kryzysy i zmniejszanie skutków tych kryzysów ze względu na przejrzystość komunikacji organizacji,
- zwiększenie przychylności analityków giełdowych i zainteresowania inwestorów,
- zwiększenie prawdopodobieństwa podejmowania błędnych decyzji przez interesariuszy,
- zapewnienie lojalności klientów i zatrzymanie najlepszych pracowników przed odejściem z przedsiębiorstwa,
- budowę i podtrzymywanie zaufania otoczenia, a przez to przyciąganie wykwalifikowanych pracowników, odpowiedzialnych kontrahentów itd.,
- tworzenie bazy informacji umożliwiającej porównanie z innymi organizacjami (na przykład konkurencją),
- pomoc w rozpoznawaniu zagrożeń działalności,
- możliwość łączenia wyników finansowych z niefinansowymi i uzyskania efektu synergii informacji i uzyskania dodatkowej przewagi informacyjnej,
- większą świadomość ryzyka i możliwości związanych z klimatem w ramach przedsiębiorstwa oraz ich lepsze zrozumienie, lepsze zarządzanie ryzykiem, bardziej świadome podejmowanie decyzji i planowanie strategiczne,
- bardziej zróżnicowaną bazę inwestorów i potencjalnie niższy koszt kapitału, co wynika na przykład z włączenia przedsiębiorstwa do aktywnie zarządzanego portfela inwestycji i uwzględnienia go w indeksach zrównoważonego

- rozwoju, a także z lepszych ratingów kredytowych dla emisji obligacji i lepszego oceny zdolności kredytowej w odniesieniu do kredytów bankowych,
- bardziej konstruktywny dialog z zainteresowanymi stronami, w szczególności inwestorami i udziałowcami, oraz możliwość uzyskania wsparcia w postaci informacji zwrotnej od interesariuszy,
 - poprawę reputacji i aprobaty społecznej dla jednostki oraz wzmocnienie wartości marki i reputacji,
 - jasną prezentację zdolności do tworzenia przyszłej, a nie tylko przeszłej wartości przedsiębiorstwa,
 - rozwój społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw poprzez nastawienie zarządu na długoterminowe cele związane z ochroną środowiska czy kwestiami społecznymi,
 - rozwój kapitału ludzkiego.

Z powyższej listy należy przede wszystkim wyróżnić jasno określoną korzyść finansową dla właścicieli, którą będzie w teorii zmniejszenie kosztów kapitału dające się wyjaśnić na gruncie teorii interesariuszy oraz innych wskazanych w rozdziale teorii. Jeżeli założymy, że interesariusze poprzez globalny rynek finansowy (który propaguje postulaty interesariuszy) są w stanie realnie wpływać na kształt i zakres ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju przez organizację, to jednym z efektów będzie ułatwianie porównań informacji ujawnianych przez różne podmioty funkcjonujące w ramach tego samego rynku, co z kolei wspomaga proces decyzyjny interesariuszy i wpływa na zwiększenie stabilności całego systemu rynkowego, zmniejszając koszt pozyskiwania dodatkowego kapitału dla spółek ze względu na zmniejszenie się ryzyka inwestycji (Anam i Kacprzak, 2015, s. 6). Zmniejszenie kosztów kapitału przyczynia się z kolei do wzrostu wartości przedsiębiorstwa.

Zakłada się więc współcześnie istnienie przełożenia sfery niefinansowej działalności organizacji na jej korzyści i koszty finansowe. Nie ma już konieczności rozumienia organizacji jako wytwarzającej wyłącznie dobra i usługi w celu dostarczenia wartości inwestorom w kontekście, w jakim prezentował to Milton Friedman. Współcześnie ujawniane informacje i inne czynniki niematerialne mogą przyczynić się do wzrostu wartości przedsiębiorstw. Jest to ważne dla gospodarek o ustroju wolnorynkowym, gdzie sfera finansowa jest dla organizacji najbardziej istotna, bo będzie decydować o jej upadku lub utrzymaniu się na rynku i dalszym rozwoju.

Przykładowo współcześnie brak ujawnień informacji i ukrywanie informacji może być czynnikiem skierowanym przeciwko spółce, ponieważ niezaspokojenie oczekiwań i potrzeb informacyjnych interesariuszy może być czynnikiem ograniczającym dostęp do kapitału (Krasodomska, 2010b, s. 47). Nawet najlepsze informacje nie zachęcą interesariuszy i inwestorów do zaangażowania, jeżeli nie

będą w jasny, przejrzysty i wiarygodny sposób komunikowane przez jednostkę (Komisja Europejska, 2019, art. 1.2).

Trochę inne argumenty za raportowaniem informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju można podać dla mikroprzedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa te odnoszą mniejsze korzyści finansowe spowodowane względnie wyższymi kosztami raportowania informacji niefinansowych, ale można wskazać, że liczne publikacje w prasie i internecie oraz zawarcie raportu niefinansowego takiej jednostki na stronach agregujących dane może stanowić rodzaj ekwiwalentu reklamy. Mikroprzedsiębiorstwa mogą być ponadto zachęcane do podejmowania takich ujawnień przy zaangażowaniu i aprobach swoich pracowników, którzy świadomi zagrożeń ekologicznych będą chętni do współpracy w ramach przygotowywania ujawnień. Może to wpłynąć na rozpoznawalność firmy, zwiększenie liczby oferentów, partnerów, patronatów, a także nagród branżowych (Zuchewicz, 2017, s. 192).

Jeżeli jednostka jest zobowiązana, aby włączyć kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem do swojego raportu rocznego, to może wdrożyć całą koncepcję CSR wraz z jej procesami do procesów zarządzania przedsiębiorstwem – wskazuje się, że takie działanie pozwoli jednostce nie tylko na odniesienie wymienionych wcześniej korzyści wynikających z samego raportowania kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem, lecz także zredukuje jej koszty, wpłynie na rozwój kapitału ludzkiego i umożliwi efektywniejsze zarządzanie ryzykiem (Szadziwska, 2013a, s. 259).

Nie są to nowe argumenty – Bernard J. McCabe już w latach 90. ubiegłego wieku wskazywał na korzyści dla organizacji płynące z wykorzystania CSR w postaci walki ze „złem społecznym”. Korporacja, która w założeniu będzie wspierała społeczność lokalną i ostatecznie odniesie korzyści wynikające z rozwoju otoczenia, zyskując bazę szczęśliwych i zdrowych konsumentów, nie będzie mieć trudności z rekrutacją pracowników, którzy będą lepiej i chętniej pracować dla korporacji. Dużo łatwiej jest kupować produkty danej organizacji i dla niej pracować, jeżeli postrzegamy ją jako „dobrą” w społecznym sensie (McCabe, 1992, s. 12).

Opisywane korzyści można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne – zależnie od grupy interesariuszy, która będzie wzięta pod uwagę w ocenie korzyści. Zewnętrznymi efektami mogą być takie kwestie jak prezentacja przez spółkę kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem i budowa zaufania i przejrzystości dla szerszej grupy interesariuszy, takich jak klienci, czy kwestie związane z kreowaniem popytu i przyciąganiem do jednostki nowych inwestorów. Szeregiem korzyści wewnętrznych może być z kolei rozwój pracowników, wspieranie innowacji i edukacji w jednostce, nastawienie zarządu na cele długoterminowe i poprawa raportowania dla celów zarządzania jednostką (Fijałkowska, 2014, s. 77).

W literaturze wskazuje się, że samo raportowanie kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem wpływa na rozwój społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, co może skutkować dodatkowymi korzyściami finansowymi.

Niech przykładem korzyści ekonomicznych będzie spółka, która prowadząc badania nad opracowaniem produkcji mniej inwazyjnej dla środowiska naturalnego, wytworzy produkty tańsze i bardziej opłacalne w eksploatacji (Samant i Sangle, 2016, s. 115; Wójcik-Jurkiewicz, 2016, s. 145).

Współcześnie konkurencyjność organizacji opiera się również w dużej mierze na jej zdolności do wdrażania CSR w procesy zarządzania i kiedy w raportach niefinansowych można pokazać realny wpływ tych kwestii na czynniki finansowe. Jeżeli w wyniku osiągnięć i komunikacji z otoczeniem w zakresie CSR jednostka przyciągnie wykwalifikowaną siłę roboczą, wesprze procesy zarządzania, zaspokoi potrzeby interesariuszy i zwiększy przejrzystość jej funkcjonowania, to tym samym odniesie wymierne korzyści finansowe (Szadziwska, 2013a, s. 262).

W związku z panującym w organizacjach trendem promowania różnorodności wśród pracowników dodatkowe korzyści mogą także wynikać z zarządzania tą różnorodnością. Ujawnienia w zakresie polityki różnorodności spowodować mogą dalej (Jaworska, 2016, s. 107):

- poprawę wizerunku i reputacji,
- poprawę wyników gospodarczych,
- dostęp do nowych rynków,
- powiększenie bazy klientów,
- zwiększenie wydajności pracowników (poprzez delegowanie odpowiednich pracowników do odpowiednich zadań),
- zmniejszenie liczby nieobecności pracowników,
- zwiększenie lojalności i motywacji u świadomych społecznie pracowników,
- zwiększenie szans na rynku pracy osób wykluczonych społecznie i zagrożonych dyskryminacją,
- zwalczanie stereotypów w społeczeństwie,
- działanie na rzecz integracji społecznej,
- zmniejszenie rozwarstwienia społecznego.

Raportowanie tych informacji w zakresie kwestii dotyczących różnorodności również w ramach omówionego schematu może się przyczynić do odniesienia korzyści ekonomicznych przez jednostkę. I w tym zakresie widać podejmowane działania dobrowolne polegające na raportowaniu informacji dotyczących zapobiegania dyskryminacji wśród pracowników ze strony samych organizacji.

Oczywiście należy także zwrócić uwagę na koszty raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Na to, że takie koszty z całą pewnością istnieją, wskazuje chociażby fakt, że wiele jednostek nie raportuje tych informacji – co oznacza, że nie posiadają wystarczająco dużego wolnego nakładu czasu i pracy lub w wyniku kalkulacji wywnioskowano, że z punktu widzenia organizacji koszty przewyższą korzyści z ujawnienia informacji w zakresie środowiska, kwestii społecznych czy różnorodności.

W literaturze i innych źródłach wskazuje się na następujące koszty raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju (Fijałkowska i Sobczyk, 2014, s. 194–195; Kamela-Sowińska, 2015a, s. 79–82; Krasodomska, 2010b, s. 54; Szadzińska, 2013a, s. 262):

- przypadkowe zmniejszenie przewagi konkurencyjnej ze względu na zdradzenie tajemnicy handlowej,
- brak zrozumienia informacji przez interesariuszy (ze względu na dużą ilość informacji i trudność ich weryfikacji, małą przejrzystość, małą istotność, niską porównywalność informacji),
- wzrost ryzyka poniesienia ewentualnych kar i kosztów procesów sądowych w związku z ujawnieniem informacji,
- utrata reputacji⁶,
- znaczne koszty czasu i pracy poświęcone na tworzenie raportu,
- trudność weryfikacji raportowanych informacji.

Ze względu na swój bardzo narracyjny charakter analiza informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju może prowadzić do błędnych wniosków ze względu na możliwy poziom manipulacji wrażeniem przez osoby składające raport. Mowa tutaj przede wszystkim o (Fijałkowska i in., 2015, s. 37–38):

- manipulacji składnią – w przypadku gdy w raporcie użyte są sformułowania utrudniające zrozumienie wyników organizacji,
- manipulacji retorycznej – czyli stosowaniu zwrotów językowych, które wpływają na znaczenie przekazywanych treści,
- manipulacji znaczeniem – polegającym na autowaloryzacji i pokazywaniu przede wszystkim pozytywnych efektów zarządzania oraz ukrywaniu efektów negatywnych,
- manipulacji formą – polegającą na podkreślaniu w raporcie pozytywnych treści poprzez wysoką ich powtarzalność i częstotliwość,
- selektywności – czyli nieujawnianiu części informacji,
- manipulacji efektami wizualnymi i sposobami prezentacji – czyli miejscem ujawnienia informacji negatywnych w mało widocznych miejscach i ekspozycja pozytywnych informacji,
- manipulacji porównaniami – poprzez odpowiedni dobór tendencyjnych danych można pokazać spółkę w lepszym świetle w porównaniu z innymi spółkami.

Ujawnienia informacji finansowych i całe sprawozdanie finansowe jako całość wynika właśnie z powyżej opisanego systemu księgowości. Istnienie tego systemu umożliwia też weryfikację zgodności tych informacji z księgami rachunkowymi

⁶ Opisywana już w rozdziale 1.

przez biegłych rewidentów. W ujawnieniach informacji o charakterze niefinansowym nie ma możliwości ewidencji zdarzeń w sposób analogiczny. Jednostki posiadają oczywiście swoje systemy i procesy zarządzania, ale nie pozwalają one na składanie ujednoczonych w skali całego państwa sprawozdań podobnych do sprawozdań finansowych. Każda jednostka może stosować swoje narzędzia, procesy, pomiary w zbieraniu tych informacji dla celów zarządczych. Nie istnieje tutaj zasada podwójnego zapisu znana z księgowości, a weryfikacja tych zapisów wymaga specjalistycznej wiedzy na temat działania i konstrukcji całego systemu. O ile w sprawozdawczości finansowej istnieje metoda bilansowa jako metoda pomiaru, o tyle w raportach niefinansowych nie ma takiej lub podobnej metody, co sprawia, że ujawnienia w jej ramach są dużo bardziej subiektywne (Szadziwska, 2013a, s. 258; Walińska, 2015, s. 160).

Formy manipulacji i możliwości oszustw wynikają więc nie tylko z cech jakościowych samych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, ale także z braku ujednoczonego systemu ich ewidencji. Wskazuje się, że informacje te są ujawniane od stosunkowo niedługiego czasu, więc bardzo możliwe, że wkrótce sytuacja ta znacząco się zmieni – na przykład ze względu na planowaną przez Komisję Europejską aktualizację Dyrektywy CSRD, o której więcej będzie w rozdziale 3.

Wracając do argumentów przeciwko ujawnianiu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, można także spojrzeć na całościowy obraz przedsiębiorstwa i wskazać, że pogoń za celami społecznymi i środowiskowymi zamiast za ekonomicznymi stwarza kolejne zagrożenia, na przykład natury społeczno-ekonomicznej.

Od lat 30. XX wieku dyskutowano nad tym, czy generacja zysku dla akcjonariuszy jest jedynym obowiązkiem organizacji (Kopeć, 2016, s. 131). Jednym z propagatorów tej koncepcji – uznającym, że uznaniowe decyzje menedżerów o wypełnianiu zadań w zakresie społecznej odpowiedzialności jest okradaniem inwestorów i konsumentów, był ekonomista Milton Friedman. Friedman postulował, że aby prawidłowo wywiązywać się z zadań podjętych wobec akcjonariuszy, zarząd powinien dążyć do maksymalizacji wartości firmy, a o koncepcji odpowiedzialności społecznej pisał w kategorii sprzeczności z ideą wolnego rynku i maksymalizacji wartości dla akcjonariuszy. Friedman był zdania, że jedyną odpowiedzialnością społeczną zarządów spółek jest wytwarzanie jak największej wartości dla akcjonariuszy. Zaznaczał, że władze spółek są wybierane przez ich właścicieli, którzy ryzykują zainwestowany w spółkę kapitał, a nie przez społeczeństwo w wyniku wyborów demokratycznych (wzorem polityków) i w związku z tym zadaniem zarządu jest dbać o dobro właścicieli, a nie o dobra ogółu społeczeństwa (Friedman, 1982, s. 131–136). Choć argumentacja podana przez Friedmana jest logicznie spójna, we współczesnym środowisku tego typu poglądy uchodzą za radykalne (Nita, 2016, s. 118) – zwłaszcza biorąc pod uwagę, że wartość i postrzeganie wartości przedsiębiorstwa przez pryzmat zysków dla akcjonariuszy ignoruje całkowicie naukowe argumenty zwracające uwagę na to,

że CSR i jego raportowanie przekłada się na wzrost wartości przedsiębiorstw, a więc argumenty natury marketingowej.

Przyjmując jednak, że spółka istotnie dąży do maksymalizacji wartości i opiera się na wartościach płynących z mechanizmu cenowego, powinno to sprzyjać optymalnej wydajności w wykorzystaniu zasobów i zmniejszeniu cen towarów i usług dla konsumenta. Całkowite ignorowanie kwestii zysku może doprowadzić do niedoborów zasobowych. Zysk przedsiębiorstw przekłada się także na wzrost gospodarczy, zwiększa wpływy do budżetu państwa i kapitał na innowacje (Kopeć, 2016, s. 131–132).

Choć współcześnie definicja koncepcji CSR (i powoli także ujawnień w zakresie CSR) staje się dość ścisła, argumentów tych nie można zupełnie wykluczyć z rozważań. Z relatywnego punktu widzenia zwiększenie udziału korporacji na danym rynku zawsze odbywa się kosztem zmniejszenia udziału innej jednostki funkcjonującej na tym samym rynku. Zawsze więc znajdą się strony w jakiś sposób poszkodowane przez działalność danej organizacji.

Literatura wskazuje, że działalność jednostek w zakresie CSR i raportowania CSR może przyczynić się do zwiększenia pracochłonności i wymogu poniesienia kosztów (ze względu na to, że osoby pracujące nad raportem nie będą robić tego za darmo). Wskazuje się także na trudność w weryfikacji informacji i brak ich porównywalności z wynikami innych przedsiębiorstw. Jednostki pozbawione są także mechanizmów otrzymywania informacji zwrotnych, mają tendencję do selektywnego raportowania osiągnięć i mało znaczących zagadnień ze względu na olbrzymią rolę marketingową całych raportów (Szadziwska, 2013a, s. 262).

Niektóre spółki kuszone wizją ujawnień w ramach koncepcji CSR i wypracowania korzyści z tytułu wdrożenia społecznej odpowiedzialności jednostki publikują informacje pozbawione znaczenia zarówno w zakresie strategii, jak i bieżącej działalności operacyjnej. Wykorzystanie idei CSR w sposób marketingowy bez wcześniejszego zrozumienia tej idei (lub braku chęci jej zrozumienia) przez spółkę może doprowadzić do publikacji raportu „pseudo-CSR”, którego publikacja będzie mogła zburzyć wiarygodność i użyteczność raportów i zmniejszyć zaufanie interesariuszy do generowanych przez rachunkowość informacji (Macuda, 2015, s. 104).

Kilku interesariuszy wyraziło również obawy dotyczące znacznego zwiększenia sprawozdawczości spółek przez firmy w ostatnich latach. Termin „przeciążenie informacjami” został ukuty, aby opisać zamęt odczuwany przez użytkowników informacji finansowych, którzy otrzymują więcej informacji, niż potrzebują do swoich decyzji (Stolowy i Paugam, 2018, s. 525).

Należy zaznaczyć także, że istnieją w literaturze również hipotezy wskazujące na negatywny charakter zależności pomiędzy ujawnieniami z zakresu CSR a wynikami finansowymi przedsiębiorstw – takimi jak na przykład hipoteza negatywnej synergii, hipoteza kompromisu i hipoteza oportunistycznego menedżerskiego,

które wskazują na to, że koszty raportowania w zakresie CSR mogą przewyższyć związane z nimi korzyści lub wpłynąć na zmniejszenie korzyści przedsiębiorstwa (Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 125).

Na sam koniec należy jeszcze przytoczyć kwestię kosztów ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w mikroprzedsiębiorstwach. O ile korzyści wynikające z raportowania tych informacji przez mikroprzedsiębiorstwa są niższe, o tyle koszty są relatywnie wyższe. Przykładem może być kwestia poniesienia przez te jednostki olbrzymich kosztów wynagrodzeń wraz z narzutami tych pracowników, którzy przygotowują dokumentację i jej publikację w krajowych rejestrach. Osobnym kosztem będą wysokie opłaty skarbowe i administracyjne, konieczność przeszkolenia pracowników, przygotowania dokumentacji technicznej, zakupy specjalistycznego oprogramowania i bieżąca analiza aktów prawnych (Zuchewicz, 2017, s. 192).

Mniejsze firmy, których nowe obowiązki ujawnień dotyczą bezpośrednio, wskazują na większe obciążenie organizacyjne z powodu nowego prawa w porównaniu z ich większymi odpowiednikami. Dzięki teorii interesariuszy wcześniejsza mniejsza presja społeczna i kontrola interesariuszy mogą wyjaśniać, dlaczego szczególnie małe firmy, na które prawo ma bezpośredni wpływ, wskazują na zwiększone obciążenie organizacji. Firmy te muszą teraz podjąć wysiłek, aby sformalizować swoje trwałe zaangażowanie, podczas gdy dla wielu większych firm jest to po prostu kwestia zaznaczenia pól. Ponadto względny koszt przestrzegania przez mniejsze firmy standardów sprawozdawczości jest wyższy w porównaniu z ich większymi odpowiednikami (Bergmann i Posch, 2018, s. 13–14).

Podsumowując, można uznać, że koszty i korzyści raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju i nastawienia jednostki na działalność w ramach koncepcji CSR wiąże się z szeregiem takich kwestii jak wielkość przedsiębiorstwa, szybkość ujawnień czy specyfika działalności jednostki. Suma kosztów i korzyści zależy od samej jednostki. W praktyce wiele spółek zdecydowało o dobrowolnym ujawnieniu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w ramach swoich raportów rocznych, ale należy brać pod uwagę, że nie były to wszystkie jednostki. Koszty sporządzania i ujawniania tych informacji istnieją, nawet jeżeli dzisiaj ich ujawnianie nie jest już dobrowolne, ale wymagane prawem. Rolą środowiska naukowego jest zgłaszanie ryzyk i zagrożeń związanych z ich ujawnianiem – również w przyszłości.

Rozdział 3

REGULACJE PRAWNE I STANDARDY SPRAWOZDAWCZOŚCI W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

3.1. Kierunek działań politycznych Unii Europejskiej w ujawnianiu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju i dyrektywa NFRD

Choć trend dobrowolnego ujawniania informacji określonych jako niefinansowe istniał już od dawna, obowiązek ich ujawnień pojawił się stosunkowo późno – trochę ponad dekadę temu. Pierwszym państwem, które wprowadziło taki obowiązek, była Republika Południowej Afryki. W lutym 2010 roku na Giełdzie Papierów Wartościowych w Johannesburgu podjęto decyzję, że 400 notowanych na niej spółek będzie zobowiązanych do sporządzania zintegrowanego raportu w miejsce dotychczas opracowywanego raportu rocznego, za lata obrotowe zaczynające się 1 marca 2010 roku lub po tej dacie. Jeżeli spółki nie zastosują się do tego postanowienia, muszą wyjaśnić, dlaczego tak postępują (zgodnie z zasadą *comply or explain*) (Krasodomska, 2012, s. 101).

Do 2014 roku część państw europejskich posiadała własne przepisy dotyczące ujawnień informacji niefinansowych. Przykładem może być francuski *bilan social* zawierający między innymi informacje na temat zatrudnienia, kosztów wynagrodzeń, BHP, szkoleń i warunków pracy, którego obowiązkiem były obciążone francuskie spółki zatrudniające powyżej 300 pracowników (Krasodomska, 2010b, s. 52; Mion i Loza Adau, 2019, s. 2). Informacje te dzięki określonej odgórnie strukturze i liczbowej formie są – co należy koniecznie w tym miejscu zaznaczyć – porównywalne między spółkami.

W Wielkiej Brytanii również opracowano wytyczne w zakresie publikowania przez spółki informacji niefinansowych i było to zadaniem Londyńskiej Giełdy Papierów Wartościowych. Po 2000 roku jej obowiązki jako ciała ustawodawczego w zakresie zasad regulujących brytyjski rynek giełdowy przejął Financial Services Authority. W Stanach Zjednoczonych obowiązki raportowania w zakresie sprawozdań finansowych, jak też pozostałych informacji na spółki publiczne nakłada z kolei Komisja Papierów Wartościowych i Giełd (SEC). Obowiązki publikacji dotyczą raportów rocznych, kwartalnych i bieżących (Krasodomska, 2011, s. 47).

W Europie ujawnianie informacji niefinansowych było w ostatnich latach przedmiotem kilku inicjatyw Komisji Europejskiej krajowych organów ustawodawczych i profesjonalnych organizacji księgowych. W szczególności przepisy regulujące obecnie w UE ujawnianie informacji niefinansowych przedsiębiorstw mają korzenie w przepisach dyrektywy w sprawie modernizacji rachunków (Dyrektywa 2003/51/WE) oraz dyrektywy w sprawie informacji niefinansowych (Dyrektywa 2014/95/UE), a także w wymaganiach przepisów krajowych poszczególnych państw członkowskich. Dyrektywa 2003/51/WE stanowi ważną zmianę w politykach UE w zakresie CSR, ponieważ jest pierwszą inicjatywą UE regulującą politykę CSR poprzez wprowadzenie przepisów dotyczących komentarza zarządu do sprawozdań finansowych. Dyrektywa 2003/51/WE nie wywarła jednak oczekiwanego wpływu. Poziom ujawniania aspektów niefinansowych pozostaje niski, częściowo ze względu na niejednoznaczną treść regulacji oraz brak odniesienia do konkretnego standardu i wytycznych raportowania. Podobne wyniki można znaleźć również w badaniach międzynarodowych, w których porównywano sprawozdawczość niefinansową we Włoszech i Wielkiej Brytanii. Potrzeba promowania opracowywania nowych propozycji zmiany prawa dotyczącego sprawozdawczości społeczno-środowiskowej stała się zatem priorytetem. W świetle tych pierwszych doświadczeń UE zrewidowała swoją strategię w zakresie CSR, decydując się bezpośrednio uregulować sprawozdawczość niefinansową spółek zlokalizowanych we Wspólnocie Europejskiej za pomocą określonych przepisów (Muserra i in., 2020, s. 2).

Unia Europejska stanowi obecnie unikatowy zbiór 27 państw Europy Zachodniej i Środkowej (w tym Polski) połączony gospodarczo oraz od 1993 roku politycznie. Wyróżniamy cztery rodzaje źródeł prawa Unii Europejskiej (Komisja Europejska, 2014, s. 5):

- regulacja (*regulation*) – prawo wiążące wszystkie państwa członkowskie w sposób bezpośredni od czasu wejścia w życie, nie musi być wdrożone przez państwa członkowskie UE w prawie krajowym, o ile nie wchodzi w konflikt z istniejącym prawem krajowym,
- dyrektywa (*directive*) – prawo wiążące wszystkie państwa członkowskie lub ich grupy, stosowane dla osiągnięcia konkretnych ustalonych w dyrektywie celów, często musi być najpierw transponowane do prawa krajowego, aby weszło w życie,
- decyzja (*decision*) – może być adresowana do państw członkowskich UE, grup ludzi lub nawet jednostek i jest wiążąca w całości,
- rekomendacje i opinie (*recommendations and opinions*) – nie posiadają mocy wiążącej.

Przepisy dotyczące sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju znalazły się w dokumencie o randze dyrektywy.

Wdrożenie Dyrektywy Unii Europejskiej 95/2014/95/UE stanowi ważną zmianę, ponieważ określa przejście od dobrowolnego do obowiązkowego ujawniania informacji niefinansowych. Dyrektywa ma na celu zachęcenie spółek w państwach członkowskich do przekazywania „wysokiej jakości, odpowiednich, użytecznych, spójnych i bardziej porównywalnych informacji niefinansowych (środowiskowych, społecznych i pracowniczych)”. W szczególności dyrektywa wymaga od dużych firm ujawniania informacji na temat sposobu, w jaki organizują wyzwania społeczne i środowiskowe oraz radzą sobie z nimi. Firmy muszą publikować raporty na temat realizowanych polityk w odniesieniu do kwestii środowiskowych, społecznych, pracowniczych, poszanowania praw człowieka, przeciwdziałania korupcji i łapownictwu. Może to pomóc interesariuszom w ocenie wyników niefinansowych firm i zachęcić firmy do rozwijania odpowiedzialnego podejścia do ich działalności. Biorąc pod uwagę nakładanie się tych dwóch koncepcji dla Komisji Europejskiej, używamy terminu „ujawnianie niefinansowe” w odniesieniu do ujawniania informacji o środowisku, społeczeństwie i kwestiach pracowniczych (Cordazzo i in., 2020, s. 1–2).

Dla celów niniejszej monografii wskazana dyrektywa nie powinna być traktowana wyłącznie jako zbiór regulacji narzuconych przez bieżące władze polityczne. Jest ona sumą starań interesariuszy i postulatów teoretyków ze świata nauki, które w ramach dyrektywy zostały wdrożone do prawa Unii Europejskiej. Dyrektywę powinno się traktować jako przełożenie teorii etyczno-normatywnych rachunkowości, koncepcji CSR i dorobku innych teorii, takich jak teoria interesariuszy, sygnalizacji czy legitymizacji do przepisów prawnych. Nawet jeżeli w wyniku zmian politycznych nastąpiłaby drastyczna zmiana kierunku polityki Unii Europejskiej, to wskazane teorie i koncepcje pozostaną częścią nauki i będą nadal się rozwijać bez względu na warunki polityczne i kierunki działań rządów poszczególnych państw oraz struktur ponadnarodowych.

Nakaz ujawniania informacji niefinansowych może pomóc w rozwiązaniu problemu lekceważenia przez korporacje ich konsekwencji społecznych i środowiskowych. Oczywiście wymogi przejrzystości to nie to samo co przepisy dotyczące przymusu, które nakazują zmiany w praktyce korporacyjnej, nakładają odpowiedzialność za szkody lub zapewniają prawo do formalnego zadośćuczynienia prawnego ofiarom nadużyć korporacyjnych. Niemniej jednak dyrektywa pozostaje krokiem w kierunku większej odpowiedzialności społecznej organizacji. Wskazuje się, że obowiązkowe ujawnienia mogą pomóc zewnętrznym interesariuszom, takim jak inwestorzy czy inne organizacje (Kinderman, 2020, s. 675–676).

Monografia omówi jedynie najważniejsze kwestie związane z dyrektywą NFRD z 2014 roku potrzebne dla celów pracy. Autor dokonywał jej omówienia i otaczających jej kwestii już we wcześniejszych latach (Kawacki, 2018, s. 109–123).

W ramach dyrektywy można znaleźć zalecenia, aby jednostki nią objęte opierały się na krajowych i unijnych zasadach ramowych takich jak EMAS (system

ekozarządzania i audytu) lub na międzynarodowych zasadach ramowych, takich jak inicjatywy ONZ Global Compact, wytyczne ONZ „Ochrona, poszanowanie i naprawa”, wytyczne Organizacji Współpracy Regionalnej i Rozwoju OECD, normy ISO 26000, trójstronna deklaracja zasad ILO, Globalna Inicjatywa Sprawozdawcza (GRI) lub inne uznane zasady ramowe w ujawnianiu swoich informacji niefinansowych (Komisja Europejska, 2014, art. 9). Dyrektywa dała jednak spółkom dowolność w wyborze wytycznych do sporządzania oświadczenia (sprawozdania) na temat informacji niefinansowych (Błażyńska, 2020b, s. 93). Rola biegłych rewidentów miałyby się ograniczać jedynie do sprawdzenia, czy przedstawiono oświadczenie na temat informacji niefinansowych zawarte wewnątrz sprawozdania z działalności, czy też odrębne sprawozdanie niefinansowe (Komisja Europejska, 2014, art. 16)⁷.

Ostatecznie nowa dyrektywa weszła w życie jako rozszerzenie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek (między innymi o art. 19a i 29a).

W ramach nowej dyrektywy dodano do Dyrektywy 2013/34/UE artykuł 19a na temat zawartości oświadczenia na temat informacji niefinansowej oraz artykuł 29a o zawartości skonsolidowanego oświadczenia na temat informacji niefinansowych. W artykule 19a narzuca się obowiązki sprawozdawcze na duże „jednostki zainteresowania publicznego”, których średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty przekracza 500 pracowników. W przypadku oświadczeń skonsolidowanych obowiązki dotyczą z kolei jednostek interesu publicznego, które są zarazem jednostkami dominującymi dużej grupy zatrudniającej powyżej 500 pracowników w przeliczeniu na pełne etaty (art. 29a).

Z art. 2 ust. 1 Dyrektywy 2013/34/UE wynika, że „jednostkami zainteresowania publicznego” są:

- jednostki regulowane prawem państwa członkowskiego, a których papiery wartościowe są dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym dowolnego państwa członkowskiego UE,
- instytucje kredytowe zdefiniowane w art. 4 pkt 1 Dyrektywy 2006/48/WE,
- zakłady ubezpieczeń w rozumieniu art. 2 ust. 1 Dyrektywy Rady 91/674/EWG,
- wyznaczone przez państwa członkowskie jednostki interesu publicznego o istotnym znaczeniu publicznym.

Jeżeli organizacja spełni któryś z powyższych podpunktów (czyli wypełnia prawną definicję „jednostki zainteresowania publicznego”), a także jest jednostką

⁷ Rola biegłych rewidentów w weryfikacji informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju jest opisana szerzej w podrozdziale 3.5.

dużą (a więc zatrudnia przynajmniej 500 pracowników), to automatycznie staje się ona podmiotem powyższych dyrektyw i jest zobowiązana do ujawnień części informacji niefinansowych. Oznacza to, że jednostki te staną się podmiotami dyrektywy w przypadku spełnienia następujących warunków:

- mieszczące się w definicji „jednostki zainteresowania publicznego” (JZP),
- średnioroczne zatrudnienie powyżej 500 osób,
- suma bilansowa powyżej 20 mln EUR lub obroty netto powyżej 40 mln EUR.

Przed wejściem w życie dyrektywy oszacowano, że zostałyby nią objęte około 6000 podmiotów działających na terytorium UE, w tym 250–300 podmiotów działających na terenie Polski (Krawczyk, 2019, s. 2, 6–8). Dyrektywa dotyczyła jednak ostatecznie zaledwie około 150 polskich spółek, z czego tylko 100 spółek nie miało wcześniej jakiegokolwiek kontaktu z raportowaniem informacji niefinansowych (Raczek-Kołodziejka, 2017).

Najważniejszym artykułem dyrektywy NFRD był artykuł 19a, zawierający zapisy dotyczące zakresu ujawnianych informacji – w stopniu niezbędnym dla zrozumienia wyników, rozwoju i sytuacji jednostki oraz wpływu jej działalności – dotyczące co najmniej kwestii środowiskowych, społecznych i pracowniczych, a także poszanowania praw człowieka, przeciwdziałania korupcji i łapownictwu, w tym:

- krótki opis modelu biznesowego danej jednostki,
- opis polityk stosowanych przez daną jednostkę w odniesieniu do powyższych kwestii, w tym wdrożonych procesów należytej staranności,
- wynik tych polityk,
- główne ryzyka związane z tymi kwestiami, połączone z operacjami jednostki, w tym – w stosownych przypadkach – jej stosunkami gospodarczymi, usługami i produktami, które mogą wywierać niekorzystny wpływ w powyższych kwestiach,
- sposób zarządzania tymi ryzykami,
- niefinansowe kluczowe wskaźniki wyników związane z daną działalnością.

W obszarze informacji niefinansowych, obok ujawnienia informacji dotyczących strategii spółki, ładu korporacyjnego lub informacji środowiskowych i społecznych, jedną z kwestii jest ujawnianie informacji o modelu biznesowym, czy też opisu modelu biznesowego – czasami w literaturze stosuje się także pojęcie „model biznesu” (Bek-Gaik i Rapacz, 2018, s. 209–210).

Obowiązek ten prawdopodobnie wywodzi się pośrednio z oświadczenia *Practice Statement on Management Commentary* z grudnia 2010 roku, w którym IASB stwierdza, że zarząd powinien przedstawić opis biznesu, aby pomóc użytkownikom sprawozdania finansowego zrozumieć logikę prowadzenia biznesu oraz zewnętrznego środowiska, w którym podmiot prowadzi działalność. Informacja

taka służy za punkt wyjściowy do oceny i zrozumienia dokonań firmy, jej opcji strategicznych i perspektyw (Bek-Gaik i Rymkiewicz, 2017a, s. 203).

Praktyka raportowania przez organizację informacji o modelu biznesowym nie jest zjawiskiem zupełnie nowym. Istniała już w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej – w ramach których w wielu standardach zostały wprowadzone odwołania do modelu biznesu (Bek-Gaik i Rymkiewicz, 2017b, s. 24).

W przepisach prawnych do tej pory jednak nie sprecyzowano struktury związanego opisu modelu biznesu, w przeciwieństwie do kwestii środowiskowych, społecznych i pracowniczych, poszanowania praw człowieka, przeciwdziałania korupcji i łapownictwu. Choć nie ma jednoznacznego określenia terminu „model biznesu”, czy też „model biznesowy”, to można go określić jako zbiór wzajemnie powiązanych elementów, wyrażający logikę prowadzenia biznesu przez przedsiębiorstwo. W praktyce przedsiębiorstw informacje na temat modelu biznesu przyjmują postać opisów strategii, prezentacji wyników działalności lub też ogólnej informacji na temat przedsiębiorstwa (Karwowski, 2016, s. 137, 2018, s. 129; Walińska i in., 2017, s. 51).

Przykładowo także w ramach struktury ramowej IIRC model biznesowy został zdefiniowany jako „wybrany system złożony z nakładów i aktywów początkowych (inputs), działalności biznesowej, efektów końcowych działalności (outputs) oraz rezultatów, który to system ma kreować określoną wartość w krótkim, średnim i długim okresie”. Jako elementy składowe modelu biznesu wymieniono: prezentację firmy, strategię biznesową, łańcuch wartości, wyniki finansowe oraz kreowanie wartości (Bek-Gaik i Rymkiewicz, 2016, s. 32–34).

Dodatkowo dyrektywa w sprawie ujawniania informacji niefinansowych wprowadziła w Dyrektywie 2013/34/UE dodatkowe ujawnienia w zakresie polityki różnorodności (art. 20) – między innymi informacje na temat stosowanej przez spółkę polityki różnorodności składu jej organów administracyjnych, zarządzających, nadzorczych (pod kątem aspektów takich jak wiek, płeć, pochodzenie geograficzne, wykształcenie, doświadczenie zawodowe), celów tej polityki, sposobu jej realizacji oraz rezultatów w danym okresie sprawozdawczym.

Dyrektywa nie rozróżnia obowiązków sprawozdawczych w zależności od branży, mimo że w praktyce ujawniane informacje niefinansowe różnią się w zależności od branży, w której działają jednostki (Lament, 2017, s. 64; Zyznarska-Dworczak, 2016b, s. 527).

Pozostawiony spółce w dyrektywie wybór formy i metody ujawnień daje bardzo duże możliwości subiektywnego ujawniania informacji niefinansowych i wykorzystywania ich jako narzędzia marketingu. Ponadto należy rozważyć sytuację, w której jednostka odmówi publikacji wymaganych prawem informacji niefinansowych ze względu na to, iż będą one stanowić ujawnienie tajemnicy handlowej spółki. W samych przepisach nałożonych na jednostki nie ma bowiem żadnej zdefiniowanej

kary za brak ujawnień informacji niefinansowych. Zgodnie z zasadą „stosuj lub wyjaśnij” (*comply or explain*) niedostosowanie się do przepisów dyrektywy wymaga od jednostki jedynie wyjaśnień dotyczących przyczyn nieujawniania wymaganych informacji. Z drugiej strony postępowanie takie rodzi konieczność doprecyzowania obowiązków sprawozdawczych przez prawo krajowe poszczególnych państw członkowskich UE analogicznie do tego, jak prawo krajowe w zakresie rachunkowości jest bardziej szczegółowe aniżeli dość ogólne Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (Fijałkowska, 2016, s. 34–35; Gos, 2014a, s. 68–70; Jaworska, 2016, s. 110; Kamela-Sowińska, 2015b, s. 987–989; Tylec, 2018, s. 300).

Idąc dalej tym tokiem rozumowania, należy się zastanowić, czy nie jest rolą polskiego ustawodawcy ustalenie takiego wzorca (systematyki? klasyfikacji?) dla informacji niefinansowych, który wyszedłby naprzeciw zgłaszanym problemom i pozwolił stworzyć ramy dla ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w sposób, który zapewniłby ich rzetelność, wiarygodność, możliwość weryfikacji i porównywalność między różnymi podmiotami. Bez tego działania i bez precyzyjności kolejnych dyrektyw UE informacje ujawniane w ramach raportów niefinansowych nie będą tak wysokiej jakości, jak mogłyby być.

Pomysłem na zwiększenie przejrzystości i porównywalności informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju może być ustalenie załącznika do ustaw krajowych, który w ramach poszczególnych państw nakładałby na jednostki będące podmiotami ustawy i podlegające pod przepisy dyrektywy ujawnianie konkretnych wskaźników, opisów i grup informacji w sposób umożliwiający ich wykorzystanie przez interesariuszy.

3.2. Analiza propozycji nowej dyrektywy ws. sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSRD)

Po roku 2017 i wprowadzeniu obowiązku prowadzenia sprawozdawczości informacji niefinansowych dla około 11 700 podmiotów (ponad 6000 podmiotów według wczesnych szacunków) podlegających pod przepisy Dyrektywy 2014/95/UE (Mio i in., 2020, s. 2465) począwszy od 2018 roku Komisja Europejska przystąpiła do dalszych prac nad aktualizacją tych wymogów. W 2019 roku opublikowała dodatkowe wytyczne dotyczące zgłaszania informacji związanych z klimatem – Komunikat Komisji C/2019/4490 (La Torre i in., 2020, s. 702; Matuszak i Różańska, 2017, s. 321, 2019, 2021).

We wskazanym wyżej Komunikacie KE znajdują się przede wszystkim odniesienia do najnowszych podjętych inicjatyw w zakresie ochrony klimatu, takich jak porozumienie klimatyczne z Paryża z 2015 roku, opublikowane cele zrównoważonego rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz sprawozdanie

specjalnego Międzynarodowego Zarządu ds. Zmian Klimatu z października 2018 roku. W dokumencie KE kładzie nacisk na potrzebę i konieczność redukcji emisji gazów cieplarnianych, wykorzystanie jak największej ilości odnawialnych źródeł energii i wzrostu efektywności energetycznej do roku 2030 oraz cel neutralności gospodarki dla klimatu do roku 2050. Aby osiągnąć cel, szacuje się przy tym koszty rządu 180 mld EUR rocznie, w celu wdrażania wymaganych zmian zapewniających neutralność środowiskową w przedsiębiorstwach i instytucjach finansowych (Komisja Europejska, 2019, art. 1.1). W Komunikacie Komisji wskazuje się również na istotność jako cechę informacji sprawozdania niefinansowego – przedsiębiorstwo jest zobowiązane do ujawniania informacji niefinansowych w stopniu niezbędnym do zrozumienia wyników i sytuacji przedsiębiorstwa oraz wpływu jego działalności (Komisja Europejska, 2019, art. 2.2).

W poszczególnych wytycznych i uzasadnieniach Komisja Europejska starała się powiązać istotność finansową z istotnością środowiskową i społeczną, wskazując na istnienie zależności pomiędzy wpływem przedsiębiorstw na klimat i zwrótnym przełożeniem klimatu (czy środowiska) na przedsiębiorstwo i jego sferę finansową. Między innymi ryzyko związane z negatywnym wpływem przedsiębiorstw na klimat może się odbić w długim terminie na samych przedsiębiorstwach (Komisja Europejska, 2019, art. 2.2–2.3).

W Komunikacie Komisji z 2019 roku uściślono obowiązki sprawozdawcze przedsiębiorstw, wskazując w poszczególnych podpunktach art. 3 zakres zalecanych ujawnień obejmujący szczegółowe wymogi ujawnień z poszczególnych obszarach. W kwestii raportowania modelu biznesowego KE kładła nacisk na potrzebę ujawniania (Komisja Europejska, 2019, art. 3.1):

- opisu wpływu ryzyka i możliwości związanych z klimatem na model biznesowy, strategię i plany przedsiębiorstwa,
- opisu sposobów zarówno pozytywnego, jak i negatywnego wpływu modelu biznesowego przedsiębiorstwa na klimat,
- opisu odporności modeli i strategii biznesowej przedsiębiorstwa, z uwzględnieniem różnych scenariuszy związanych z klimatem w różnych perspektywach czasowych, w tym przynajmniej scenariusz zakładający ocieplenie na poziomie najwyższej 2°C oraz scenariusz zakładający ocieplenie powyżej 2°C.

W zakresie raportowania ujawnień informacji dotyczących polityki i procesów należytej staranności podano następujące zalecenia (Komisja Europejska, 2019, art. 3.2):

- opis wszelkiej polityki przedsiębiorstwa związanej z klimatem, w tym z łagodzeniem zmiany klimatu lub polityką przystosowania się do niej,
- opis wszelkich docelowych wartości związanych z klimatem, jakie przedsiębiorstwo wyznaczyło w ramach swojej polityki, w szczególności tych

dotyczących wartości emisji gazów cieplarnianych, oraz opis, jak docelowe wartości przedsiębiorstwa mają się do docelowych wartości krajowych i międzynarodowych, a w szczególności porozumienia paryskiego,

- opis nadzoru zarządu nad ryzykiem i możliwościami związanymi z klimatem,
- opis roli kierownictwa w ocenie ryzyka i możliwości związanych z klimatem i zarządzaniem nimi oraz wyjaśnienie uzasadnienia takiego podejścia.

Ponadto dokument KE zawiera olbrzymią ilość dodatkowych wytycznych wskazujących na potrzebę opisu różnych dodatkowych kwestii dotyczących ujawniania informacji dotyczących głównych rodzajów ryzyka i zarządzania nimi (Komisja Europejska, 2019, art. 3.1–3.4). Opis czy też narracja nie ma jednak cech postulowanych dla informacji dotyczących zrównoważonego rozwoju, takich jak porównywalność, a przez to przydatność i użyteczność informacji, co odbija się na ich jakości (Kawacki, 2020, s. 12).

Kolejny fragment zaleceń KE dotyczył raportowania kluczowych wskaźników wyników. Jak wskazywała KE, na przedsiębiorstwa nałożono obowiązek raportowania kluczowych wskaźników wyników istotnych dla danej działalności, jednak w samej dyrektywie z 2014 roku nie ma nawet listy tych wskaźników – pojawia się ona dopiero w Komunikacie Komisji z 2019 roku (Komisja Europejska, 2019, art. 3.5).

Lista zalecanych wskaźników efektywności obejmowała (Komisja Europejska, 2019, art. 3.5):

- bezpośrednie emisje gazów cieplarnianych ze źródeł, które stanowią własność przedsiębiorstwa przedstawiającego sprawozdanie lub są przez nie zarządzane (zakres 1; według jednostki miary: tony metryczne CO₂e),
- pośrednie emisje gazów cieplarnianych pochodzące z wytwarzania pozyskanej i zużytej energii elektrycznej, pary, ciepła lub chłodzenia (zwane zbiorczo energią elektryczną) (zakres 2; według jednostki miary: tony metryczne CO₂e),
- wszystkie pośrednie emisje gazów cieplarnianych (nieobjęte zakresem 2), które występują w łańcuchu wartości przedsiębiorstwa składającego sprawozdanie, w tym emisje zarówno na wcześniejszych, jak i na późniejszych etapach łańcucha (zakres 3; według jednostki miary: tony metryczne CO₂e),
- docelowe wartości bezwzględne emisji gazów cieplarnianych (według jednostki miary: uzyskanych ton metrycznych CO₂e lub odsetek redukcji w stosunku do roku bazowego),
- całkowite zużycie lub produkcję energii ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych w mWh,
- wartość docelową w zakresie efektywności energetycznej, według wartości procentowej,

- docelową wielkość zużycia lub produkcji energii ze źródeł odnawialnych według odsetka udziału zużytej/wytworzonej energii ze źródeł odnawialnych w stosunku do roku bazowego,
- aktywa zadeklarowane w regionach potencjalnie bardziej narażonych na ostre lub długotrwałe ryzyko fizyczne związane z klimatem według wartości procentowej,
- odsetki obrotu uzyskanego w roku sprawozdawczym z tytułu produktów lub usług związanych z działalnością spełniającą kryteria istotnego przyczyniania się do łagodzenia skutków zmiany klimatu lub przystosowania się do niej, zgodnie z rozporządzeniem w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje (systematyka UE) lub odsetek inwestycji (CapEx) lub wydatków (OpEx) w roku sprawozdawczym na rzecz aktywów lub procesów związanych z działalnością spełniającą kryteria istotnego przyczyniania się do łagodzenia skutków zmiany klimatu lub przystosowania się do niej, zgodnie z rozporządzeniem w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje (systematyka UE) według wartości procentowej,
- całkowitą liczbę obligacji ekologicznych pozostających w obrocie (na koniec roku) podzieloną przez całkowitą liczbę obligacji pozostających w obrocie (średnią kroczącą z pięciu lat) lub całkowitą liczbę wszystkich ekologicznych instrumentów dłużnych pozostających w obrocie (na koniec roku) podzieloną przez całkowitą liczbę instrumentów dłużnych pozostających w obrocie (średnią kroczącą z pięciu lat) według wartości procentowej.

Wskaźniki te były w dużej części raportowane przez część spółek we wcześniejszych latach i pochodzą głównie z innych, istniejących już ówczesnie standardów raportowania informacji niefinansowych (Kawacki, 2020, s. 31–32). Należy jednak podkreślić, że KE w dokumencie z 2019 roku po raz pierwszy dokonała próby ujednoczenia raportowanych wskaźników efektywności poprzez rekomendację wspólnej jednostki miary dla każdego z wymienionych wskaźników. Dzięki temu, że wskaźniki te mogłyby być wyrażone liczbowo, istnieje bardzo duże prawdopodobieństwo, że – podobnie jak w przypadku informacji finansowych – raportowane w ten sposób wskaźniki będą porównywalne w czasie i między różnymi podmiotami, znacząco podnosząc przydatność i jakość tych informacji.

Załącznik nr 1 do Komunikatu Komisji obejmował ponadto dodatkowe i odrębne wskaźniki efektywności dla banków i zakładów ubezpieczeń, biorąc pod uwagę specyfikę ich działalności, a więc głównie z zakresu działalności kredytowej i inwestycyjnej oraz działalności ubezpieczeniowej (Komisja Europejska, 2019, art. 5). Widać więc wyraźnie, że w 2019 roku nastąpił już klarowny podział na obowiązki sprawozdawcze podmiotów niebędących zakładami ubezpieczeń i bankami i będących bankami i zakładami ubezpieczeń – bardzo analogiczny do tego, jak formułowane są obowiązki sprawozdawczości finansowej w krajowych przepisach i standardach rachunkowości między innymi w Polsce.

Rekomendowane przez KE kluczowe wskaźniki efektywności dla banków i zakładów ubezpieczeń obejmowały (Komisja Europejska, 2019, art. 5):

- kwotę lub odsetek aktywów związanych z emisją dwutlenku węgla w każdym portfelu w milionach EUR lub jako odsetek bieżącej wartości portfela,
- średnią ważoną intensywność emisji dla każdego portfela, jeżeli dane są dostępne lub można je wiarygodnie oszacować,
- ekspozycję na ryzyko kredytowe i wartość zabezpieczeń według obszaru geograficznego / kraju prowadzenia działalności lub kraju zabezpieczenia, ze wskazaniem krajów / lokalizacji wysoce narażonych na ryzyko fizyczne,
- wartość zabezpieczeń związanych z aktywami lub działaniami w sektorach łagodzących skutki zmiany klimatu,
- wartość aktywów finansowych zasilających zrównoważoną działalność gospodarczą, istotnie przyczyniającą się do łagodzenia skutków zmiany klimatu lub przystosowania się do niej (wartości bezwzględne i w porównaniu z całkowitą ekspozycją) zgodnie z systematyką UE,
- całkowitą kwotę portfeli o stałym dochodzie, zainwestowanych w obligacje ekologiczne certyfikowane zgodnie z ewentualną unijną normą dotyczącą obligacji ekologicznych, jeżeli zostanie ona zatwierdzona, lub zgodnie z wszelkimi innymi szeroko rozumianymi ramami dotyczącymi obligacji ekologicznych (na koniec roku), podzieloną przez całkowitą kwotę udziałów kapitałowych w portfelach o stałym dochodzie (średnią kroczącą z pięciu lat),
- zestawienie ekspozycji z tytułu gwarantowania emisji według rodzajów działalności w sektorach gospodarki (ubezpieczenia na życie / ubezpieczenia inne niż na życie / reasekuracja),
- odsetek produktów, w przypadku których w procesie udzielania gwarancji w odniesieniu do poszczególnych umów uwzględnia się ryzyko związane z klimatem (ubezpieczenia na życie / ubezpieczenia inne niż na życie / reasekuracja),
- liczbę i wartość oferowanych produktów ubezpieczeniowych związanych z klimatem (ubezpieczenia inne niż na życie / reasekuracja),
- specjalną ofertę dla obszarów geograficznych o szczególnie dużej ekspozycji na ekstremalne zjawiska pogodowe oraz ilościowe informacje na temat popularności produktu, opracowane i ujawnione przez przedsiębiorstwo,
- maksymalną oczekiwaną stratę z tytułu klęsk żywiołowych spowodowanych zmianą klimatu (ubezpieczenia na życie / ubezpieczenia inne niż na życie / reasekuracja),
- całkowite straty wynikające z wypłat świadczeń ubezpieczeniowych z tytułu 1) spodziewanych klęsk żywiołowych i 2) niespodziewanych klęsk żywiołowych, według rodzaju zdarzenia i segmentu geograficznego (z uwzględnieniem i bez uwzględnienia reasekuracji),

- zestawienie zarządzanych aktywów według sektora biznesowego w różnych klasach aktywów (akcje / obligacje / infrastruktura / nieruchomości / instrumenty finansowe będące wynikiem sekurytyzacji / papiery wartościowe zabezpieczone spłatami kredytów hipotecznych / instrumenty pochodne).

Należy zwrócić uwagę na to, że powyższe wskaźniki wyrażone są w większości w walucie sprawozdawczej lub odsetku liczonym w procentach. Tego typu miary również otwierają możliwość porównywalności tych informacji.

Jak stwierdziła później sama KE, wytyczne z cytowanego wcześniej Komunikatu Komisji nie przyczyniły się do poprawy jakości ujawnianych informacji, stąd powstała konieczność aktualizacji dyrektywy z 2014 roku (Komisja Europejska, 2021, s. 1). Za prawdopodobne przyczyny takiego stanu można uznać brak obligatoryjności wytycznych, duży nacisk samych wytycznych na opisowe i narracyjne elementy sprawozdawczości niefinansowej lub brak wiedzy (lub chęci) przedsiębiorstw do stosowania Komunikatu Komisji w porównaniu z możliwościami stosowania innych standardów.

W wyniku podjętych przez Parlament Europejski rezolucji w maju 2018 i w grudniu 2020 roku KE została zobowiązana do przeglądu dyrektywy w sprawie sprawozdawczości niefinansowej oraz do opracowania unijnych standardów sprawozdawczości niefinansowej wraz z dodatkową apelacją o rozszerzenie zakresu tej dyrektywy na dodatkowe kategorie przedsiębiorstw w ramach Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 17 grudnia 2020 roku w sprawie zrównoważonego ładu korporacyjnego (2020/2137(INI)) (Komisja Europejska, 2021, s. 2). Wskazuje się również, że obecnie istniejące ramy prawne nie zapewniają zaspokojenia potrzeb użytkowników informacji dotyczących zrównoważonego rozwoju i powiększa się rozbieżność pomiędzy potrzebami docelowych użytkowników informacji a tymi informacjami, które są przekazywane przez przedsiębiorstwa (Deloitte, 2021a; Komisja Europejska, 2021, s. 3). KE podkreśla również kłopotliwość sytuacji dla samych przedsiębiorstw, które nie posiadając precyzyjnych wymogów, mają trudności z raportowaniem konkretnych informacji (Komisja Europejska, 2021, s. 4).

21 kwietnia 2021 roku Komisja opublikowała projekt zmian do dyrektywy w sprawie sprawozdawczości niefinansowej (NFRD) pod nazwą „dyrektywa o sprawozdawczości dotyczącej zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw” (CSRD – *Corporate Sustainability Reporting Directive*). Wynikiem powyższych wniosków i działań jest omawiany w niniejszej części monografii wniosek KE dotyczący zmiany dyrektyw 2013/34/UE, 2004/109/WE oraz 2006/43/WE.

W nowym wniosku stosowany jest już nowy termin „informacje dotyczące zrównoważonego rozwoju” oraz „sprawozdawczość dotycząca zrównoważonego rozwoju” zamiast „informacje niefinansowe” czy „sprawozdawczość niefinansowa” – tak jak się to działo w poprzedniej dyrektywie z 2014 roku. Komisja

kładzie w ten sposób nacisk na większą spójność nowych wymogów z rozporządzeniem w sprawie ujawniania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w sektorze usług finansowych i rozporządzeniem w sprawie systematyki oraz powiązaniem ich z celami Europejskiego Zielonego Ładu. W samym wniosku przymiotnik „niefinansowy/niefinansowe” jest użyty 62 razy, ale tylko w kontekście odniesienia do zapisów poprzednio obowiązujących dyrektyw (Komisja Europejska, 2021, s. 5).

We wniosku KE możemy przeczytać między innymi, że planowana jest zmiana zakresu podmiotowego wymogów sprawozdawczych z rozszerzeniem ich zakresu stosowania na wszystkie duże przedsiębiorstwa i wszystkie spółki, których papiery wartościowe są notowane na unijnych rynkach regulowanych z wyjątkiem mikroprzedsiębiorstw (Komisja Europejska, 2021, s. 16). Oznacza to, że większa liczba podmiotów będzie zobowiązana do raportowania informacji dotyczących zrównoważonego rozwoju począwszy od roku 2026 (Deloitte, 2021b).

Ponadto w nowym wniosku znosi się możliwość raportowania wymaganych informacji w odrębnym sprawozdaniu, które nie stanowi części sprawozdania z działalności (Deloitte, 2021b). Jeżeli więc przepisy nowej dyrektywy weszłyby w życie, to nie będzie już możliwości opracowywania odrębnego sprawozdania na temat informacji dotyczących zrównoważonego rozwoju. Do tej pory część spółek decydowała się na takie rozwiązanie – raporty te były statystycznie objętościowo szersze od oświadczeń na temat informacji niefinansowych zawieranych wewnątrz sprawozdań z działalności (Kawacki i Kuberska, 2021, s. 71–80).

Co ciekawe – w tym samym wniosku znajdujemy informację o tym, że standardy sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju powinny być proporcjonalne i nie powinny nakładać nadmiernego obciążenia administracyjnego na przedsiębiorstwa, które mają obowiązek się do nich stosować. Aby zminimalizować zakłócenia dla jednostek, które już zgłaszają informacje na temat zrównoważonego rozwoju, standardy sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju powinny w stosownych przypadkach uwzględniać istniejące standardy i ramy dotyczące sprawozdawczości i księgowości w zakresie zrównoważonego rozwoju. Podanymi w dokumencie organizacjami są: Globalna Inicjatywa Sprawozdawcza, Rada ds. Standardów Zrównoważonej Rachunkowości, Międzynarodowa Rada ds. Zintegrowanej Sprawozdawczości, Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, Grupa Zadaniowa ds. Ujawniania Informacji Finansowych Związanych z Klimatem, Carbon Disclosure Standards Board i projekt na rzecz ujawniania informacji dotyczących emisji dwutlenku węgla (CDP, dawniej Carbon Disclosure Project). W standardach Unii Europejskiej należy ponadto uwzględnić wszelkie standardy sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju opracowane pod patronatem Fundacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej, w celu zaś uniknięcia

zbędnej fragmentacji regulacyjnej, która może spowodować negatywne konsekwencje dla jednostek prowadzących działalność na skalę globalną, normy europejskie powinny wspierać proces ujednoczenia standardów sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju na szczeblu globalnym (Komisja Europejska, 2021, s. 40).

Mamy więc do czynienia z sytuacją, gdy brak nadmiernego obciążenia administracyjnego przedsiębiorstw jest postulowany jednocześnie z poszerzeniem zakresu podmiotowego nowych wymogów i dodatkowymi obligatoryjnymi ujawnieniami wymaganymi w nowym wniosku. Zdaniem autora tego typu działania Komisji Europejskiej znacząco zaostrzą prawo dotyczące raportowania informacji dotyczących zrównoważonego rozwoju z korzyścią dla odbiorców informacji, którzy otrzymają informacje wyższej jakości, ale kosztem przedsiębiorstw, które prawie na pewno zostaną obciążone dodatkowymi kosztami związanymi z zapewnieniem jakości raportowanych informacji zgodnie z nowymi regulacjami. Do podważenia wydaje się wniosek Komisji Europejskiej, zasadny dla bardzo dużych przedsiębiorstw, o zwrotnym wpływie zmian klimatu na wyniki przedsiębiorstw. Możliwa jest sytuacja, w której mniejsze przedsiębiorstwo, zobowiązane do prowadzenia rozszerzonej sprawozdawczości niefinansowej, nie odniesie z tego tytułu korzyści, a zostanie obłożone nadmiernymi kosztami.

Przechodząc do analizy samych wymogów sprawozdawczych określonych w nowym wniosku KE, zauważa się, że w art. 19a Dyrektywy 2013/34/UE dodano dokładne wymogi raportowania poszczególnych składniki sprawozdania w zakresie zrównoważonego rozwoju (Komisja Europejska, 2021, s. 52–55).

W ramach raportowania krótkiego opisu modelu biznesowego i strategii biznesowej dodano między innymi szczegółowe wymogi narzucające na jednostki wymóg raportowania (Komisja Europejska, 2021, s. 52–53; art. 19a ust. 2 pkt a):

- odporności modelu biznesowego i strategii biznesowej jednostki na rodzaje ryzyka odnoszące się do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem;
- możliwości otwierające się przed jednostką w związku z kwestiami łączącymi się ze zrównoważonym rozwojem;
- plany jednostki służące zapewnieniu, aby model biznesowy i strategia biznesowa jednostki uwzględniały przejście na zrównoważoną gospodarkę i ograniczenie globalnego ocieplenia do 1,5°C, zgodnie z porozumieniem paryskim;
- informacje na temat tego, w jaki sposób w modelu biznesowym i strategii biznesowej jednostki uwzględniono interesy zainteresowanych stron danej jednostki, oraz wpływu jednostki na kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem;
- informacje na temat sposobu wdrożenia strategii jednostki w odniesieniu do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem.

Ponadto nowy wniosek zakłada wymóg raportowania przez spółki (Komisja Europejska, 2021, s. 53):

- opisu ustanowionych przez jednostkę celów dotyczących kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem oraz postępów poczynionych przez jednostkę na rzecz ich osiągnięcia (art. 19a ust. 2 pkt b);
- opisu roli organów administrujących, zarządzających i nadzorujących w odniesieniu do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem (art. 19a ust. 2 pkt c);
- opisu polityk jednostki w odniesieniu do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem (art. 19a ust. 2 pkt d);
- opisu: (1) procesu należytej staranności wdrożonego w odniesieniu do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem, (2) najważniejszych rzeczywistych lub potencjalnych niekorzystnych skutków związanych z łańcuchem wartości jednostki, w tym jej własnych operacji, produktów i usług, stosunków gospodarczych i łańcuchów dostaw, (3) wszelkich działań podjętych w celu zapobiegania rzeczywistym lub potencjalnym niekorzystnym skutkom lub w celu łagodzenia czy niwelowania takich skutków oraz w wyniku tych działań (art. 19a ust. 2 pkt e);
- opisu podstawowych ryzyk dla jednostki w odniesieniu do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem, obejmującego główne rodzaje zależności jednostki od takich kwestii, oraz sposobu zarządzania przez jednostkę tymi ryzykami (art. 19a ust. 2 pkt f);
- inne wskaźniki istotne w odniesieniu do ujawnionych powyżej informacji.

Zauważa się na tej podstawie uściślenie wewnątrz nowych regulacji raportowania informacji opisowych i narracyjnych. KE zwraca uwagę, że informacje określone w powyższych artykułach powinny zawierać nie tylko informacje jakościowe, lecz również ilościowe. W przypadku tych drugich należy się zastanowić, w jaki sposób ich zawarcie wewnątrz narracyjnej części raportów miałyby wpłynąć na poprawę jakości ujawnianych tam informacji.

Dla potencjalnych użytkowników informacji, zainteresowanych głównie informacjami ilościowymi i mierzalnymi, informacje dotyczące wskaźników wyrażonych liczbowo powinny mieć największą użyteczność. KE nie określiła jednak takich wskaźników wewnątrz art. 19a.

Co ciekawe, w nowym wniosku pojawił się też pomysł utworzenia jednolitego elektronicznego formatu raportowania określony w art. 19d. Zgodnie z założeniem jednostki raportujące informacje na temat zrównoważonego rozwoju mają być zobowiązane do sporządzania swoich sprawozdań finansowych i sprawozdań z działalności w jednolitym formacie elektronicznym zgodnie z art. 3 Rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2019/815 z dnia 17 grudnia 2018 r.

Nowa dyrektywa CSRD została przyjęta 14 grudnia 2022 roku i opublikowana dwa dni później w Dzienniku Urzędowym UE. Przepisy dyrektywy przewidują trzystopniowy harmonogram zastosowania nowych obowiązków przez jednostki (Ministerstwo Finansów, 2022):

- jako pierwsze informacje za rok 2024 przedstawią podmioty, które już wcześniej raportowały informacje niefinansowe na bazie UoR i przepisów wynikających ze starszej wersji dyrektywy – są to jednostki, które zostały określone jako duże jednostki zainteresowania publicznego o zatrudnieniu powyżej 500 osób,
- rok później wymóg ten będzie dotyczył pozostałych dużych jednostek,
- małe i średnie spółki będą zobowiązane złożyć nowe raporty za rok 2026.

Dyrektywa powinna zostać wdrożona do prawa polskiego w ciągu 18 miesięcy od dnia publikacji w Dzienniku Urzędowym UE. Celem implementacji będzie zapewnienie użytkownikom szerszego dostępu do informacji wysokiej jakości – porównywalnych i wiarygodnych (Ministerstwo Finansów, 2022). Oznacza to, że pierwsze raporty spółek bazujące na nowych przepisach pojawią się już za 2024 rok i wtedy będzie można zweryfikować, czy nowe przepisy rzeczywiście wpłynęły na poprawę jakości ujawnianych informacji.

3.3. Polskie regulacje prawne dotyczące sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju

W Polsce główną regulacją prawną w zakresie raportowania informacji niefinansowych jest Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (UoR). To do tej ustawy zaimplementowano omówione wcześniej przepisy dyrektywy w sprawie ujawniania informacji niefinansowych, i to w ramach tej ustawy mieści się obowiązek sprawozdawczy – zarówno finansowy, jak i dotyczący informacji niefinansowych wskazanych w dyrektywie. UoR w poszczególnych rozdziałach reguluje także kwestie prowadzenia ksiąg rachunkowych, inwentaryzacji, wyceny aktywów i pasywów, łączenia się spółek, a także sporządzania sprawozdań finansowych czy – szerzej – raportów rocznych. Kwestie dotyczące łączenia się spółek były stopniowo dodawane do UoR. Od czasu do czasu pojawia się konieczność aktualizacji UoR w odniesieniu do zmian rzeczywistości gospodarczej lub zmian regulacji Unii Europejskiej.

W przypadku dyrektywy w sprawie ujawniania informacji niefinansowych czas dla państw członkowskich na implementację dyrektywy mijał 6 grudnia 2016 roku, tak aby przepisy mogły obowiązywać od 1 stycznia 2017 roku, pierwszym zaś rokiem, w którym pojawiły się nowe raporty niefinansowe, był rok 2018 (Kawacki, 2018, s. 130–131; Komisja Europejska, 2014, art. 4).

Polska jako jedyny kraj wewnątrz Unii Europejskiej stała w 2014 roku na stanowisku, że należy zachęcać firmy do raportowania ujawniania informacji niefinansowych poprzez wytyczne czy zalecenia, a nie zmuszać je do tego przepisami (Krasodomska, 2017, s. 102).

Droga od publikacji dyrektywy NFRD z 2014 roku do implementacji tych przepisów do polskiego prawa krajowego trwała aż trzy lata i była poprzedzona prekonsultacjami w formie ankiety Ministerstwa Finansów. Termin dostosowania się do przepisów UE minął 6 grudnia 2016 roku. Od 1 stycznia 2017 roku część podmiotów zobowiązana była ujawniać wskazane w dyrektywie informacje, a pierwsze raporty niefinansowe zostały obligatoryjnie sporządzone za rok 2018 – część spółek sporządziła już takie raporty dobrowolnie w 2017 (szerzej o drodze, jaką pokonały te przepisy, pisano już w: Kawacki, 2018, s. 130). Nowe wymogi ujawniania informacji niefinansowych zostały odniesione do jednostek określonych w art. 3 ust. 1e pkt 1–6 UoR, czyli:

- jednostek organizacyjnych działających na podstawie przepisów prawa bankowego, przepisów o obrocie papierami wartościowymi, przepisów o funduszach inwestycyjnych, a także przepisów o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej, przepisów o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych,
- jednostek zamierzających się ubiegać albo ubiegających się o zezwolenie na wykonywanie powyższych czynności, emitentów papierów wartościowych, które zostały dopuszczone, zamierzające się ubiegać lub ubiegające się o ich dopuszczenie do obrotu na jednym z rynków regulowanych Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
- emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do obrotu w ramach alternatywnego systemu obrotu, krajowych instytucji płatniczych, instytucji pieniądza elektronicznego.

Spółki te muszą ponadto być spółkami komandytowo-akcyjnymi lub takimi spółkami jawnymi, lub komandytowymi, których wszystkimi spółkami są spółki kapitałowe lub komandytowo-akcyjne, lub spółki z innych państw o podobnej do tych spółek formie prawnej i w roku obrotowym, które ponadto spełniły warunki dotyczące mierników wielkości przedsiębiorstwa:

- średnioroczne zatrudnienie 500 osób w przeliczeniu na pełne etaty,
- suma aktywów powyżej 85 mln zł lub przychody netto ze sprzedaży w kwocie 170 mln zł.

Pojęcie jednostki zainteresowania publicznego zostało zdefiniowane również w art. 2 pkt 4 ustawy o biegłych rewidentach (Ustawa z dnia 7 maja 2009 r.). Jest to szeroka grupa podmiotów obejmująca: emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym państwa UE, banki krajowe, oddziały instytucji kredytowych i oddziały banków zagranicznych, spółdzielcze kasy

oszczędnościowo-kredytowe, zakłady ubezpieczeń i ich główne oddziały, zakłady reasekuracji, krajowe i unijne instytucje pieniądza elektronicznego i ich oddziały, otwarte fundusze emerytalne, powszechne towarzystwa emerytalne, fundusze inwestycyjne otwarte, specjalistyczne fundusze inwestycyjne otwarte oraz fundusze inwestycyjne zamknięte, których publiczne certyfikaty inwestycyjne nie zostały dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym, oraz podmioty prowadzące działalność maklerską z wyłączeniem podmiotów prowadzących działalność wyłącznie w zakresie przyjmowania i przekazywania zleceń nabycia lub zbycia instrumentów finansowych lub w zakresie doradztwa inwestycyjnego (Spoz, 2017, s. 163).

W art. 49b ust. 8 UoR znajduje się także dozwoleństwo ustawodawcy do wykorzystywania dowolnych zasad w ujawnianiu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju (Anam i Kacprzak, 2015, s. 23).

W ramach przepisów zdecydowano o tym, aby w gestii jednostki pozostawić dokonanie wyboru zasad, standardów, norm lub wytycznych w zakresie raportowania niefinansowego spośród krajowych, unijnych i międzynarodowych regulacji, czy nawet własnych, i przepisy te pozostawiono w UoR do dziś. Ustawodawca nakłada jednak na podmioty obowiązek wskazania, jakie zasady zostały zastosowane (Chłapek i in., 2019, s. 100).

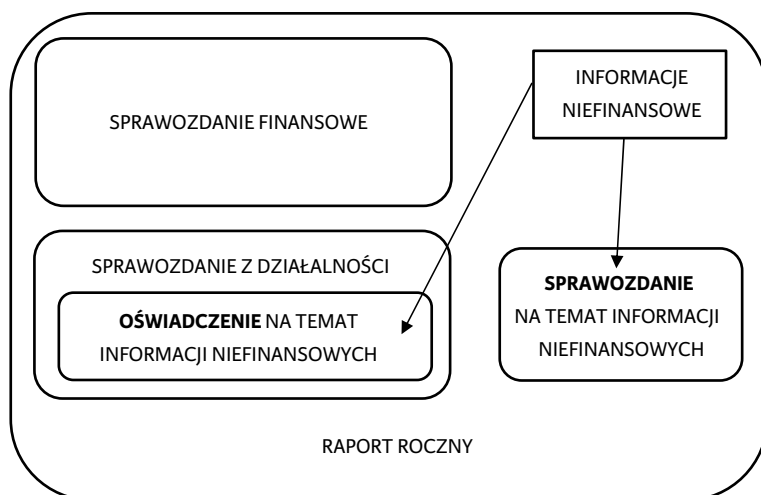
W art. 49b ust. 9 UoR stworzono także możliwość ujawnienia informacji niefinansowych w ramach odrębnego sprawozdania na temat informacji niefinansowych znajdującego się poza sprawozdaniem z działalności jednostki. Takie sprawozdanie na temat informacji niefinansowych i tak musi zostać opublikowane wraz z raportem rocznym w terminie sześciu miesięcy od dnia bilansowego.

Różnicę pomiędzy oświadczeniem na temat informacji niefinansowych a sprawozdaniem na temat informacji niefinansowych prezentuje rysunek 3.1. Prezentuje on ponownie zbiory zawierające różnego typu informacje, ale z zachowaniem terminologii używanej w ramach UoR. Rysunek ma na celu pokazanie, że zależnie od miejsca ujawnienia część składowa raportu rocznego może się nazywać inaczej (oświadczenie na temat informacji niefinansowych lub sprawozdanie na temat informacji niefinansowych), ale nie będzie się różnić co do treści. Informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju zdefiniowane w ramach dyrektywy CSRD mieszczą się obecnie w zbiorze informacji określanych jako „niefinansowe” przez poprzednią wersję przepisów.

Zgodnie z raportem Ministerstwa Finansów opublikowanym w 2019 roku, w którym zaprezentowano pierwsze doświadczenia i dobre praktyki związane z raportowaniem niefinansowym, przedstawienie niefinansowych kluczowych wskaźników efektywności okazało się problematyczne dla dużych jednostek zainteresowania publicznego działających w Polsce. Jak można przeczytać w raporcie:

zaobserwowano pewien problem przy obowiązku przedstawienia kluczowych niefinansowych wskaźników efektywności. Obowiązek ten ma na celu ujawnienie

przez jednostkę/grupę tych wskaźników niefinansowych, które są kluczowe dla danej jednostki, tj. brane pod uwagę przy jej decyzjach strategicznych i operacyjnych – analogicznie jak kluczowe finansowe wskaźniki efektywności. Po wnikliwej analizie mniej niż w połowie przypadków prawidłowo spełniono ten obowiązek. (Ministerstwo Finansów, 2019)

Rysunek 3.1. Różnica pomiędzy oświadczeniem a sprawozdaniem na temat informacji niefinansowej w ustawie o rachunkowości

Źródło: Na podstawie UoR.

Analiza Ministerstwa Finansów opisana wewnątrz raportu prowadzi do wniosku, że spośród głównych obszarów ujawnień niefinansowych:

- krótkiego opisu modelu biznesowego,
- niefinansowych wskaźników efektywności,
- opisu procedur należytej staranności,
- opisu istotnych rodzajów ryzyka i zarządzania nimi,
- informacji o stosowanych standardach

– to wskaźniki efektywności były tym obszarem, w którego przypadku zidentyfikowano najmniej ujawnień zgodnych z wymogami UoR i jednocześnie najwięcej braków (Krasodomska i Zarzycka, 2020, s. 117).

Przepisy nowej dyrektywy CSRD powinny zostać wdrożone do UoR do czerwca 2024 roku (Ministerstwo Finansów, 2022). Mogą one znacząco wpłynąć na poprawę jakości ujawnianych przez jednostki informacji.

W momencie powstawania niniejszej monografii od czasu opublikowania pierwszych raportów minęło już sześć lat. Pomimo różnego rodzaju trudności i zgłaszanych problemów należy przypuszczać, że praktyka obligatoryjnego ujawniania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju będzie kontynuowana, podając odbiorcom te informacje w coraz lepszej jakości, a środowisku naukowemu dostarczając danych do dalszych badań.

3.4. Wybrane standardy dotyczące sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju

Regulacje prawne nie są jedynym czynnikiem wpływającym na kształt obecnych ujawnień w zakresie zrównoważonego rozwoju. Na przestrzeni lat powstały również wszelkiego rodzaju normy, wytyczne i standardy, z których jednostki korzystają jako z narzędzi i instrumentów w celu zapewnienia odpowiedniej jakości raportów niefinansowych.

W podrozdziale omówione zostaną najważniejsze standardy dotyczące sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju, które są współcześnie wykorzystywane przez przedsiębiorstwa notowane na polskiej giełdzie. O ile przed wejściem w życie dyrektywy w sprawie informacji niefinansowych, a więc przed rokiem 2013, istniały różnorakie standardy i wytyczne, wśród których można było wymienić na przykład: Standard Social Accountability 8000, Normę ISO 26000, Standardy AA1000APS i AA1000SES, wytyczne Global Reporting Initiative (Samelak, 2013, s. 37–76), o tyle współcześnie praktykę ujawnień spółek giełdowych notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie zdominowały praktycznie dwa standardy: wytyczne Global Reporting Initiative oraz Standard Informacji Niefinansowych.

3.4.1. Global Reporting Initiative

Pierwszymi i – zdaniem autora – najważniejszymi (ze względu na powszechność ich stosowania przez jednostki) standardami omówionymi w ramach monografii będą wytyczne Global Reporting Initiative.

Wytyczne te są najpowszechniej wykorzystywanym dokumentem, pomagającym przygotować raporty zrównoważonego rozwoju jednostkom na całym świecie. Ze względu na swój uniwersalny charakter regulacje te są możliwe do zastosowania we wszystkich sektorach gospodarki (Czaja-Cieszyńska, 2019, s. 49).

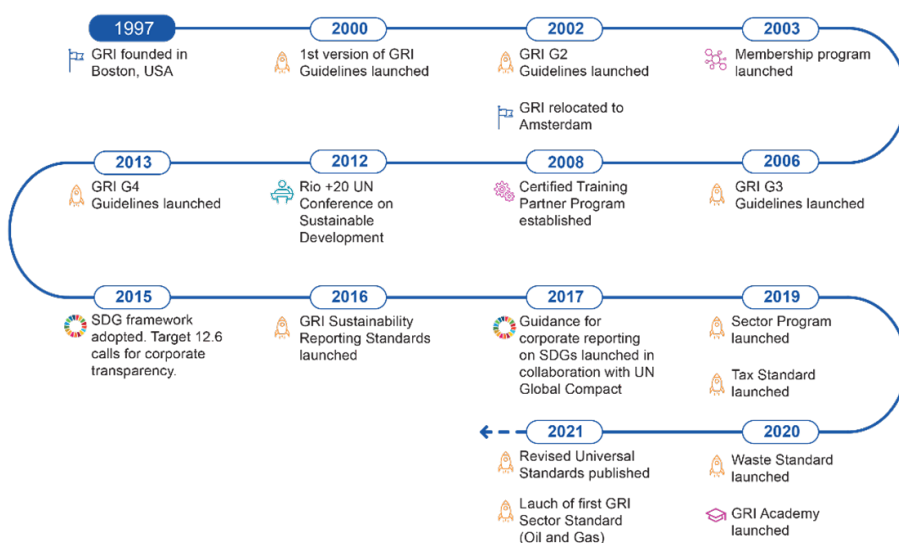
Należy przede wszystkim zaznaczyć, że wytyczne te nie są nowością i prace nad nimi rozpoczęły się jeszcze w ubiegłym wieku. Uzasadniono to wtedy potrzebą

zwiększenia transparentności ujawnień oraz potrzebą innowacyjnego podejścia w raportowaniu kwestii środowiskowych, społecznych i ekonomicznych.

Autorem standardów jest organizacja pozarządowa Global Reporting Initiative (GRI), która rozpoczęła działalność w 1997 roku i pierwszą wersję standardów (G1) wydała w roku 1999. Misją GRI jest tworzenie wiarygodnych i uniwersalnych założeń ramowych raportowania kwestii zrównoważonego rozwoju (Samelak, 2013, s. 58–59). Standardy GRI były dalej uaktualniane i rozwijane, co skutkowało powstaniem wersji G2 w 2002 roku, G3 w 2006 roku, G4 w 2013 roku oraz najnowszej wersji, piątej, określonej po prostu jako *GRI Sustainability Reporting Standards*. Należy zaznaczyć, że wydawcą ostatniej wersji standardów jest Global Sustainability Standards Board (GSSB).

Ważne jest także, że najnowsza wersja standardów obowiązuje organizacje dopiero od 2018 roku, a więc dwa lata po ich publikacji.

Szczegółową historię standardów GRI przedstawiono na rysunku 3.2.

Rysunek 3.2. Historia Global Reporting Initiative

Źródło: (<https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>).

Według danych na rok 2022 aż 14 662 organizacje zajmuje się obecnie raportowaniem informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Sporządziły one w sumie 62 035 raportów, z czego 37 080 to raporty opracowane zgodnie ze standardami GRI. Według najnowszych badań to właśnie standardy GRI są najpopularniejsze i najczęściej stosowane przez jednostki (Karwowski i in., 2020, s. 62; Śniezek i in., 2018, s. 77).

W niniejszym rozdziale do omówienia standardów GRI wykorzystano ich wersję angielską *Consolidated Set of GRI Sustainability Reporting Standards 2016*. Dokument zawiera 443 strony i podzielony jest na dwie części główne:

- standardy uniwersalne – określone sygnaturą „100”,
- standardy tematyczne – określone sygnaturami „200”, „300” i „400”:
 - sygnaturą „200” oznaczone są standardy dotyczące kwestii ekonomicznych,
 - sygnaturą „300” oznaczone są standardy dotyczące kwestii środowiskowych,
 - sygnaturą „400” oznaczone są standardy dotyczące kwestii społecznych.

Dokument zwieńczony jest słowniczkiem pojęć wykorzystywanych w ramach tych wytycznych.

W wytycznych używa się pojęcia *impact* (wpływ) do określenia efektów, jakie organizacja wywoła w ekonomii, środowisku i społeczeństwie – pojęcie to może więc oznaczać wkład danej organizacji (pozytywny lub negatywny) w zrównoważony rozwój (GRI, 2016a, s. 442). We wstępie zaznaczono, że podstawowa część wytycznych, tzw. uniwersalne standardy, będą przydatne dla każdej organizacji, która zechce raportować swój wpływ na ekonomię, środowisko i społeczeństwo, a więc dla każdej organizacji, która zamierza sporządzić raport w zakresie zrównoważonego rozwoju, oraz każdej organizacji, która zamierza raportować wpływ w przynajmniej jednym z tych zakresów w dowolnej formie. Uniwersalność pierwszej części standardów umożliwi ich stosowanie bez względu na rozmiar, typ, branżę i położenie geograficzne danej organizacji (GRI, 2016a, s. 5).

Rolą standardów GRI jest stworzenie wspólnego języka dla organizacji i interesariuszy w celu ujawniania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w sposób, który będzie zrozumiały i przydatny dla wszystkich zainteresowanych stron. Rolą standardów GRI jest zwiększenie porównywalności i jakości ujawnianych informacji dla zapewnienia większej przejrzystości działań organizacji (GRI, 2016a, s. 6).

Przygotowanie raportu w zgodzie ze standardami GRI demonstruje (zdaniem GSSB), że dany raport dostarcza pełnego i zrównoważonego obrazu organizacji w zakresie jej działalności i wpływów oraz tego, jak wpływy są zarządzane (GRI, 2016a, s. 7).

Pierwsza część standardów – seria „100” – dzieli się dalej na trzy części:

- GRI 101: *Foundation*,
- GRI 102: *General Disclosures*,
- GRI 103: *Management Approach*.

Standard GRI 101 dotyczy kwestii definiowania treści całego raportu i zawiera wymagania niezbędne do przygotowania raportu w zakresie zrównoważonego rozwoju w zgodzie z wymogami GRI, opisując, w jaki sposób standardy

mogą być używane. GRI 102 może być z kolei użyty do raportowania informacji kontekstualnej przez organizację, czyli między innymi informacji o profilu działalności, strategii, etyce, zarządzie i interesariuszach oraz ich zaangażowaniach w proces tworzenia raportu.

Standard 103 jest z kolei podsumowaniem tego, jak organizacja zarządza kwestiami społecznymi, środowiskowymi i ekonomicznymi. Zawartość standardu jest skonstruowana w taki sposób, aby używać go razem z drugą częścią standardów (sygnatury 200–400). Aplikacja GRI 103 powinna umożliwić organizacji dostarczenie informacji narracyjnej dotyczącej tego, dlaczego dana kwestia jest istotna i gdzie następuje wpływ jednostki na tę kwestię, oraz tego, jak wpływem można zarządzać w ramach organizacji (GRI, 2016a, s. 7).

Wytyczne GRI obejmują również zestaw zasad, którymi należy się kierować w celu zapewnienia odpowiedniej jakości raportu. Zasady te zostały podzielone na dwie grupy (Szadziewska i in., 2021, s. 55):

- zasady definiowania zawartości raportu:
 - uwzględnianie potrzeb interesariuszy (*stakeholder inclusiveness*),
 - kontekst zrównoważonego rozwoju⁸ (*sustainability context*),
 - istotność (*materiality*),
 - kompletność (*completeness*);
- zasady zapewnienia jakości raportu:
 - dokładność (*accuracy*),
 - wyważenie (*balance*),
 - przejrzystość (*clarity*),
 - porównywalność (*comparability*),
 - wiarygodność (*reliability*),
 - terminowość (*timeliness*).

Jak wskazano w wytycznych przy podejmowaniu decyzji o treści raportu, organizacja musi rozważyć rozsądne oczekiwania i interesy interesariuszy. Obejmuje to osoby, które nie są w stanie wyrazić swoich poglądów i których obawy są przedstawiane przez pełnomocników (na przykład organizacje pozarządowe działające w ich wspólnym imieniu); oraz tych, z którymi organizacja nie może prowadzić stałego dialogu. Od organizacji oczekuje się, że określi proces uwzględniania takich poglądów przy ustalaniu, czy dana kwestia jest istotna (GRI, 2016a, s. 11).

Wyraźnie widać więc w całych wytycznych GRI nastawienie na porównywalność i przydatność informacji dla interesariuszy. W związku z powyższym

⁸ Chodzi o kontekst, w jakim przedsiębiorstwo przyczynia się – obecnie lub w przyszłości – do polepszenia/pogorszenia warunków, procesów i trendów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych na szczeblach lokalnym, regionalnym oraz globalnym.

całe wytyczne należy zdaniem autora umieścić w ramach teorii interesariuszy i w ramach tej teorii uzasadniać stawiane wewnątrz standardów GRI wytyczne i postulaty. Zawsze celem raportowania danej kwestii będzie interesariusz, który ma być docelowo odbiorcą takiej informacji.

Proces zaangażowania interesariuszy może służyć jako narzędzie do zrozumienia uzasadnionych oczekiwań i interesy interesariuszy, a także ich potrzeb informacyjnych. Organizacja zazwyczaj inicjuje różne rodzaje zaangażowania interesariuszy w ramach swoich regularnych działań, co może dostarczyć przydatnych danych wejściowych przy podejmowaniu decyzji dotyczących raportowania. Obejmują one zadania informujące o bieżących procesach organizacyjnych lub biznesowych.

Ważne jest, aby zastosowane przez organizację środki były w stanie zidentyfikować bezpośredni wkład interesariuszy, jak również uzasadnione oczekiwania społeczne. Ponadto organizacja może napotkać sprzeczne poglądy lub oczekiwania wśród swoich interesariuszy i oczekuje się, że będzie w stanie wyjaśnić, w jaki sposób zrównoważyła je przy podejmowaniu decyzji dotyczących raportowania. Aby możliwe było zapewnienie procesu raportowania i danych, organizacja powinna udokumentować swoje podejście do identyfikacji interesariuszy; decydowanie, z którymi interesariuszami się angażować oraz jak i kiedy się z nimi angażować, a także w jaki sposób zaangażowanie wpłynęło na treść raportu oraz działania, produkty i usługi organizacji. Prawidłowo przeprowadzone systematyczne zaangażowanie interesariuszy może skutkować ciągłym uczeniem się w ramach organizacji, a także zwiększoną odpowiedzialnością przed szeregiem interesariuszy. Odpowiedzialność wzmacnia zaufanie między organizacją a jej interesariuszami. Zaufanie z kolei wzmacnia wiarygodność raportu (GRI, 2016a, s. 11).

Co również istotne, wszystkie informacje i wskaźniki niefinansowe posiadają w standardach GRI swoją unikatową sygnaturę – cztery cyfry zapisane jako XXX-X, która umożliwia ich łatwe odnalezienie we wszystkich raportach, które używają tych samych standardów. Pierwsza cyfra sygnatury oznacza serię, dwie kolejne konkretny standard danej serii, a czwarta cyfra po myślniku dokładny wskaźnik opisany w danym standardzie.

Jednostka, która raportuje informacje niefinansowe z części drugiej, będzie oznaczać raportowane przez nią informacje za pomocą odpowiednich sygnatur. Przykładowo sygnatura 201-1 będzie oznaczać informację o bezpośredniej ekonomicznej wartości wygenerowanej i rozdysponowanej, sygnatura 306-2 informację o wadze odpadów według typu i sposobu utylizacji, a sygnatura 404-1 liczbę godzin szkoleniowych na rok na jednego pracownika.

Oczywiście standardy pozwalają na dużą dobrowolność ujawnień w ramach raportu, takich jak wybór formy i jednostki, w której informacje są ujawniane, ale i tak zapewniają one przynajmniej częściową porównywalność wskaźników ujawnianych przez różne organizacje w ramach danej kategorii. Obecnie wytyczne GRI

w drugiej części składają się z 6 standardów serii 200, 8 standardów serii 300 i aż 19 serii 400 – w sumie 33 standardy. Każdy standard zawiera własne, unikatowe wskaźniki możliwe do raportowania w ramach danej kategorii, przy czym każdy wskaźnik posiada zestaw wymagań i rekomendacji, które muszą/mogą zostać użyte w raportowaniu danej informacji w celu zapewnienia jej zgodności ze standardami GRI (GRI, 2016a, s. 6).

Raport zgodny ze standardami GRI może być sporządzony jako samodzielny raport dotyczący zrównoważonego rozwoju lub może odnosić się do informacji ujawnionych w różnych lokalizacjach i formatach (na przykład w formie elektronicznej lub papierowej). Każdy raport sporządzony zgodnie ze standardami GRI musi zawierać indeks treści GRI, który jest prezentowany w jednym miejscu, i zawierać numer strony lub adres URL dla wszystkich raportowanych ujawnień według ich czterocyfrowych sygnatur.

Należy także zaznaczyć, że nowa, zaktualizowana wersja wytycznych GRI – GRI Universal Standards 2021 – jest już opublikowana i będzie mogła być stosowana przez jednostki dla raportów wydawanych od 1 stycznia 2023 roku (GRI, 2021). Żeby jednak praktycznie było możliwe przebadanie ujawnień spółek tworzonych na podstawie nowej, zaktualizowanej wersji standardów, trzeba poczekać do roku 2024. Raporty spółek przebadanych w rozdziale 4 zostały utworzone zgodnie z wersją wytycznych GRI omówioną w tym podrozdziale.

3.4.2. Standard Informacji Niefinansowych

Również w Polsce podejmowane były w ostatnim czasie próby rozwiązania problemów związanych z zapewnieniem jakości ujawnianych informacji niefinansowych przez spółki. Jedną z takich prób było opublikowanie 17 października 2017 roku Standardu Informacji Niefinansowych (SIN) sporządzonego i opracowanego przez Fundację Standardów Raportowania oraz Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych. SIN jest regulacją środowiskową i nie ma związku z Krajowymi Standardami Rachunkowości. Jest on oryginalną i bezpośrednią odpowiedzią wyżej wymienionych organizacji na przepisy UoR nakładające na jednostki obowiązek ujawnień informacji niefinansowych. Korzystanie z tego standardu jest całkowicie bezpłatne (Forum Odpowiedzialnego Biznesu, 2017; Konopko, 2017).

Ze względu na dość duże zainteresowanie i praktykę polskich spółek w wykorzystaniu SIN zostaną tutaj krótko opisane podstawowe zasady działania tego standardu.

Standard Informacji Niefinansowych składa się w sumie z sześciu części – części zasadniczej i pięciu aneksów (Standard Informacji Niefinansowych, 2017).

Zasadnicza część standardu składa się z 36 stron i jest dużo bardziej zwięzła od wcześniej omówionych standardów GRI. W zasadniczej części SIN omówiono

podstawy prawne, uwzględnianie specyfiki krajowej i sektorowej oraz znaczenie mierników i ich doboru z punktu widzenia rynków kapitałowych (SIN, 2017, s. 7–32).

Pierwszy aneks dotyczy z kolei interpretacji prawnych Dyrektywy 2014/95/UE – jest to 16-stronicowy dokument zawierający interpretacje prawne dyrektywy i objaśniający kwestie problemowe, takie jak dokładny zakres przedmiotowy i podmiotowy raportowania, kwestie ustalania liczby pracowników i trudności związane z przygotowywaniem raportu w grupach kapitałowych. Drugi z aneksów to matryca istotności, czyli arkusz przygotowany w formacie .xlsx, zawierający szczegółowe wytyczne, które mogą być przydatne do wskazania mierników niefinansowych istotnych dla danej jednostki w zależności od jej branży. Trzeci aneks dotyczy interesariuszy i kluczowych obszarów odpowiedzialności. Składa się on z 8 stron i traktuje głównie o teorii interesariuszy oraz koncepcji CSR. Czwarty aneks opisuje znaczenie mierników i ich doboru z punktu widzenia rynków kapitałowych i składa się z 12 stron. Piąty i ostatni aneks dotyczy szczegółowego opisu obszarów. Jest to dość obszerny dokument (według autora odpowiadający drugiej części standardów GRI), który składa się z 60 stron, uszczegóławia zapisy części głównej SIN i jest pomocny w tworzeniu i raportowaniu wskaźników wyszczególnionych w ramach części zasadniczej SIN.

SIN wymienia dalej zasady, którymi należy się kierować w raportowaniu (SIN, 2017, s. 11–12):

- istotność,
- porównywalność,
- wiarygodność,
- kompletność,
- przejrzystość,
- dokumentacja (audytowalność),
- aktualność i terminowość.

Istotność jest rozumiana w SIN jako sytuacja, w której wszystkie procedury oraz zdarzenia wpływające znacząco na działalność i sytuację przedsiębiorstwa i jego wyniki powinny być wskazane w sprawozdaniu niefinansowym i opisane z zachowaniem staranności oraz tak szczegółowo, by umożliwić czytelnikowi zrozumienie rzeczywistego obrazu działania spółki. Jeżeli któraś z kwestii niefinansowych jest nieistotna, to można ją opisać w sposób uproszczony lub pominąć, pod warunkiem że nie zniekształca to obrazu wyników spółki, i z zaznaczeniem, że został on pominięty lub opisany skrótowo (SIN, 2017, s. 11). Istotność w ramach SIN jest więc rozumiana bardzo podobnie do istotności określonej w UoR.

Porównywalność jest rozumiana w SIN jako sytuacja, w której wszelkie metody pomiaru i szacunków powinny być prowadzone według jednolitych zasad i w tych samych jednostkach, a wszelkie zmiany następujące z okresu na okres

powinny być wyraźnie wskazane przez jednostkę (SIN, 2017, s. 11). SIN postrzega porównywalność jako przede wszystkim porównywalność w czasie, nakładając na jednostkę zobowiązanie do informowania interesariuszy o zmianach w raportowaniu wskaźników z okresu na okres.

Wiarygodność jest w SIN rozumiana jako sytuacja, w której informacje i procesy stosowane przy sporządzaniu raportu powinny być zbierane, rejestrowane i interpretowane w sposób pozwalający na ich weryfikację oraz określenie jakości i istotności (SIN, 2017, s. 11).

Kompletność z kolei jest rozumiana w SIN jako sytuacja, w której przedstawione wyniki uznane za istotne powinny wystarczać dla odzwierciedlenia istotnego charakteru ekonomicznego, społecznego i środowiskowego oddziaływania przedsiębiorstwa i umożliwić interesariuszom ocenę organizacji w danym okresie. Podkreśla się, że sprawozdanie powinno prezentować zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty oddziaływania w sposób wyważony i pełny (SIN, 2017, s. 12).

Przejrzystość jest rozumiana w SIN jako jednoznaczność, zrozumiałość i dostępność informacji dla czytelników raportu (SIN, 2017, s. 12).

Audytowalność, czy też weryfikowalność, oznacza z kolei sporządzenie raportu w sposób umożliwiający jego weryfikację w terminach wymaganych regulacjami i jego aktualność oraz zawarcie w nim aktualnych informacji mających znaczenie dla odbiorców (SIN, 2017, s. 12). Wskazuje się jednak na utrudnienie możliwości weryfikacji raportu.

SIN dzieli zakres raportowania informacji niefinansowych na trzy podstawowe kategorie:

- obszar zarządczy,
- obszar środowiskowy,
- obszar społeczny i pracowniczy.

Obszar zarządczy odnosi się do informacji związanych ze strategią, rozwojem przedsiębiorstwa, modelem biznesowym, łańcuchem dostaw, strukturą zarządczą, podejściem do zarządzania ryzykiem oraz związanych z kodeksem etyki, szkoleniami, kwestiami pracowniczymi i wskaźnikami różnorodności. Obszar środowiskowy w ramach SIN dotyczy przede wszystkim informacji związanych ze zużyciem surowców, materiałów, paliw, energii i różnego typu emisji, w tym emisji CO₂. Z kolei obszar społeczny i pracowniczy zbiera informacje z zakresu wartości dotacji i zamówień publicznych, liczby osób zatrudnionych według różnych kategorii, związków zawodowych, BHP, szkoleń pracowniczych, praw człowieka, pracy dzieci, zaangażowania społecznego i przeciwdziałania korupcji.

W sumie w ramach wszystkich trzech obszarów w SIN zostało wyszczególnionych 117 różnych informacji niefinansowych. Jednostka nie musi ujawniać ich wszystkich i po podaniu przyczyny może je pominąć, nadal sporządzając raport zgodny ze standardami.

Istnieją subtelne różnice pomiędzy podziałem informacji niefinansowych wynikającym z UoR a tym wynikającym z SIN. W SIN kategoria informacji w zakresie kwestii pracowniczych z ustawy została rozbita na dwie części: informacje z zakresu zarządczego i z zakresu społeczno-pracowniczego. Ustawowe kategorie praw człowieka i przeciwdziałania korupcji i łapownictwu znalazły się w SIN w ramach obszaru społeczno-pracowniczego. Informacje dotyczące opisu modelu biznesowego znalazły się w SIN wewnątrz obszaru zarządczego.

Porównując GRI i SIN, należy podkreślić, że standardy SIN są wyraźnie krótsze od GRI (jeżeli chodzi o objętość, liczbę stron standardu, ale także liczbę wskaźników niefinansowych). SIN zawierają również swoją oryginalną numerację wskaźników – co może wpłynąć negatywnie na porównywalność raportów sporządzonych na podstawie SIN z innymi raportami w większości opartymi na sygnaturach wykorzystywanych w ramach GRI. Podstawowe wskaźniki z każdego zakresu, na przykład zużycie wody, zużycie energii i waga odpadów, są jednak identyczne w ramach tych standardów.

Niewątpliwą zaletą i korzyścią standardu jest matryca istotności, która w przejrzysty sposób prezentuje przykładowe wskaźniki niefinansowe i stanowi odpowiedź dla jednostki na temat tego, jakie wskaźniki niefinansowe dobrać do raportu z uwzględnieniem specyfiki branżowej danej jednostki.

SIN jako całość jest w opinii autora praktycznym narzędziem, które może ułatwić organizacjom wywiązanie się z ustawowego obowiązku ujawniania informacji niefinansowych. Może być ono także pomocne przy dobrowolnym sporządzaniu raportu w zakresie zrównoważonego rozwoju. Jest to dość ciekawa i często stosowana w Polsce alternatywa dla standardów proponowanych przez GRI, która ze względu na mniejszą objętość i łatwość dostępu w języku polskim sprawdziła się w ostatnim czasie w zapewnieniu dostatecznej przejrzystości i porównywalności sprawozdań niefinansowych. Więcej szczegółów o zakresie wykorzystania SIN przez polskie spółki zawiera rozdział 4.

3.4.3. Inne standardy sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju

Pozostałe normy i standardy inne od GRI i SIN są współcześnie używane bardzo sporadycznie, ale zdarza się, że jednostka stosuje inne standardy. Przykładem może być norma ISO 26000 – *Guidance on social responsibility*. Norma została opublikowana 1 listopada 2010 roku i od tamtego czasu była stosowana przez niektóre organizacje; została wykorzystana między innymi w latach 2018–2020 przez Jastrzębską Spółkę Węglową SA w ramach jej raportów niefinansowych.

Norma w wersji angielskiej składa się ze 118 stron tekstu i została opracowana przez Międzynarodową Organizację Standaryzacyjną (International Organization

for Standarization). Jest jedną z wielu norm ISO, które stanowią dokumenty opracowywane przez niezależnych i międzynarodowych ekspertów w danej dziedzinie. W przypadku normy ISO eksperci reprezentowali sześć różnych grup interesariuszy: konsumentów, instytucje rządowe, organizacje pozarządowe, środowisko biznesu, pracowników oraz naukę i inne.

Norma ta nie ma charakteru certyfikacyjnego ani technicznego i nie zawiera indeksu wskaźników niefinansowych, a jedynie obejmuje szereg wytycznych z zakresu zagadnień związanych ze społeczną odpowiedzialnością jednostek – terminów, definicji, zasad, praktyk, kluczowych obszarów, wdrażania zachowań społecznie odpowiedzialnych, identyfikacji i angażowania interesariuszy oraz komunikowania zobowiązań z zakresu CSR.

Zasadami wymienionymi w ramach normy ISO 26000, którymi należy się kierować w raportowaniu kwestii dotyczących zrównoważonego rozwoju, są (ISO, 2010, s. 10–14):

- odpowiedzialność⁹ (*accountability*),
- przejrzystość (*transparency*),
- etyczne zachowanie (*ethical behaviour*),
- respektowanie praw i oczekiwań interesariuszy (*respect for stakeholder interests*),
- respektowanie zasad prawa (*respect for the rule of law*),
- respektowanie międzynarodowych norm zachowań (*respect for international norms of behaviour*),
- respektowanie praw człowieka (*respect for human rights*).

Cechami informacji wymienionymi w normie ISO są:

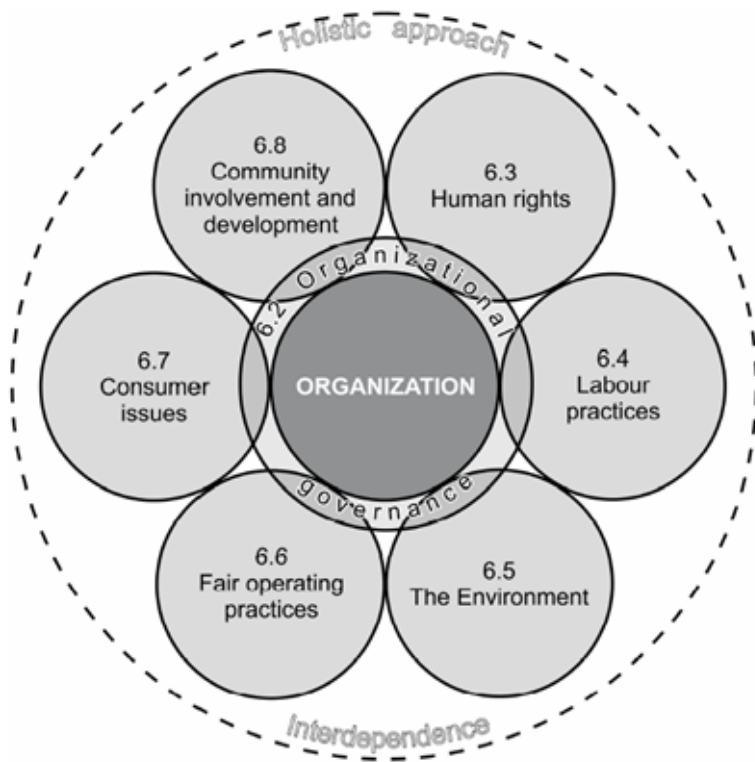
- kompletność (*completeness*),
- zrozumiałość (*understandability*),
- wrażliwość¹⁰ (*responsiveness*),
- dokładność (*accuracy*),
- równowaga¹¹ (*balance*),
- terminowość (*timeliness*),
- powszechna dostępność dla interesariuszy (*accessibility*).

Wpływ organizacji na otoczenie jest definiowany poprzez siedem kluczowych obszarów widocznych na rysunku 3.3.

⁹ W kontekście odpowiedzialności organizacji za jej wpływ na kwestie społeczne, ekonomiczne i środowiskowe.

¹⁰ Chodzi o szybką reakcję na oczekiwania interesariuszy.

¹¹ Informacja powinna być zbalansowana i nie powinna pomijać kwestii istotnych w określaniu wpływu organizacji na otoczenie. Jest to cecha bardzo podobna do wymienionej wcześniej kompletności.

Rysunek 3.3. Wpływ organizacji na otoczenie przedstawiony w ramach ISO 26000

Źródło: (ISO, 2010, s. 20).

Norma ISO zwraca uwagę, że aby określić zakres swojej odpowiedzialności społecznej, zidentyfikować istotne kwestie i ustalić priorytety, organizacje powinny obejmować następujące główne obszary:

- ład organizacyjny (*organizational governance*);
- prawa człowieka (*human rights*);
- praktyka pracy (*labour practices*);
- środowisko¹² (*the environment*);
- uczciwe praktyki operacyjne¹³ (*fair operating practices*);
- kwestie konsumenckie (*consumer issues*);
- zaangażowanie i rozwój społeczności (*community involvement and development*).

¹² Chodzi o kontekst zapobiegania zanieczyszczeń, wykorzystanie zasobów, bioróżnorodność itd., a więc dokładnie ten sam zakres co w ramach standardów GRI i SIN.

¹³ W tym przeciwdziałanie korupcji i łapownictwu, które w ramach ISO 26000 znajduje się w tej kategorii.

Norma ISO (co widać na rysunku 3.3) zaznacza, że poprzez ład organizacyjny jednostka wpływa i może zarządzać wpływem na pozostałe obszary odpowiedzialności wobec społeczeństwa. W ramach normy dominuje podejście „holistyczne”, czy też „całościowe”, co oznacza, że organizacja i obszary jej działalności są w ramach normy traktowane jako jeden nierozzerwalny organizm.

Co również istotne, norma ISO nie wymusza i nie dotyczy wyłącznie raportowania informacji niefinansowych, w formie raportu uwzględniając bardzo różne typy komunikacji tych informacji interesariuszom. Przykłady podano w tabeli 3.1 (ISO, 2010, s. 77).

Tabela 3.1. Typy komunikacji odpowiedzialności społecznej w ramach normy ISO 26000

Nazwa typu komunikacji	Komentarz ISO 26000
Spotkania lub rozmowy z interesariuszami	bezpośrednie spotkania w celu określenia potrzeb interesariuszy i komunikacji w odpowiedzi na te potrzeby
Komunikacja z interesariuszami w konkretnych kwestiach lub projektach odpowiedzialności społecznej	tam, gdzie to możliwe i właściwe, komunikacja ta powinna obejmować dialog z zainteresowanymi stronami
Komunikacja między kierownictwem organizacji a pracownikami lub członkami	celem podniesienia ogólnej świadomości i wsparcia społecznej odpowiedzialności i działań z nią związanych; taka komunikacja jest najskuteczniejsza, gdy obejmuje dialog
Działania zespołowe	ukierunkowane na integrację społecznej odpowiedzialności w całej organizacji
Komunikacja z interesariuszami dotycząca roszczeń o odpowiedzialności społecznej związanej z działalnością organizacji	komunikacja powinna zapewniać możliwość uzyskania informacji zwrotnej od interesariuszy, roszczenia interesariuszy zaś mogą być na bieżąco weryfikowane wewnątrz i na zewnątrz organizacji
Komunikacja z dostawcami	na przykład w zakresie wymagań zakupowych związanych z odpowiedzialnością społeczną
Informowanie opinii publicznej o sytuacjach kryzysowych, które mają konsekwencje dla odpowiedzialności społecznej	w sytuacjach kryzysowych komunikacja powinna mieć na celu zwiększenie świadomości i gotowości interesariuszy oraz informować zainteresowane strony i dostarczać informacji o odpowiednich działaniach ze strony organizacji
Komunikacja związana z produktem	etykietowanie produktu, informacje o produkcie i inne informacje dla konsumentów
Artykuły dotyczące aspektów społecznej odpowiedzialności	na przykład w czasopismach lub biuletynach skierowanych do organizacji partnerskich
Reklamy lub inne publiczne oświadczenia	promujące jakiś aspekt lub obszar odpowiedzialności społecznej
Składanie wniosków do organów rządowych oraz dochodzenia publiczne	–
Okresowe raporty publiczne	także z możliwością uzyskania informacji zwrotnej ze strony interesariuszy

Źródło: Na podstawie (ISO, 2010, s. 77–78).

Jak widać w tabeli 3.1, okresowe raporty stanowią zaledwie ostatnią część komunikacji z interesariuszami i normy ISO 26000 do niej się nie ograniczają. Za wartość dodaną tej normy uważa się także identyfikację najlepszych praktyk wynikających z istniejących standardów oraz ich promocję w skali międzynarodowej (Samelak, 2013, s. 40).

Warto wspomnieć także o zasadach United Nations Global Compact (UNGC), które zostały wykorzystane w Polsce w latach 2018–2020, między innymi przez mBank S.A.

UNGC jest inicjatywą powołaną w 2000 roku przez Sekretarza Generalnego ONZ i zrzesza obecnie ponad 10 000 członków z całego świata. Misją organizacji jest zmobilizowanie globalnego ruchu zrównoważonych firm i interesariuszy, aby stworzyć bezpieczny, sprawiedliwy i przyjazny dla człowieka świat (UNGC, 2022a). UNGC wspiera firmy w prowadzeniu działalności w sposób odpowiedzialny zgodnie z Dziesięcioma Zasadami Global Compact oraz w podejmowaniu strategicznych działań określonych w ramach Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ (SDGs).

Jak wskazano na stronie internetowej UNGC, zrównoważony rozwój korporacyjny powinien się rozpoczynać od systemu wartości firmy, opartego na zasadach podejścia do prowadzenia działalności. Oznacza to takie działanie, które spełnia przynajmniej podstawowe obowiązki w kwestiach praw człowieka, pracy, ochrony środowiska i przeciwdziałania korupcji. Odpowiedzialne firmy przestrzegają tych samych wartości i zasad wszędzie tam, gdzie są obecne, i zdają sobie sprawę, że dobre praktyki w jednym obszarze nie równoważą szkód w innym. Zasady UNGC zostały zaprojektowane w sposób umożliwiający ich włączenie do strategii, polityk i procedur danej organizacji. Dziesięć Zasad Organizacji Narodów Zjednoczonych Global Compact wywodzi się z: Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Deklaracji Międzynarodowej Organizacji Pracy w sprawie podstawowych zasad i praw w pracy, Deklaracji z Rio w sprawie środowiska i rozwoju oraz Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji.

Zasady są podzielone na cztery główne części: prawa człowieka (zasady 1 i 2), praca (zasady 3–6), środowisko (zasady od 7 do 9) oraz przeciwdziałanie korupcji (zasada 10) (UNGC, 2022b):

- Zasada 1: Przedsiębiorstwa powinny wspierać i szanować ochronę praw człowieka proklamowanych na arenie międzynarodowej.
- Zasada 2: Upewnienie się, że nie są współwinne łamania praw człowieka.
- Zasada 3: Przedsiębiorstwa powinny stać na straży wolności zrzeszania się i skutecznego uznawania prawa do rokowań zbiorowych.
- Zasada 4: Eliminacja wszelkich form pracy przymusowej i obowiązkowej.
- Zasada 5: Skuteczne zniesienie pracy dzieci.
- Zasada 6: Eliminacja dyskryminacji w zatrudnieniu i zawodzie.

- Zasada 7: Przedsiębiorstwa powinny wspierać ostrożne podejście do wyzwań środowiskowych.
- Zasada 8: Podejmować inicjatywy promujące większą odpowiedzialność za środowisko.
- Zasada 9: Zachęcać do rozwoju i rozpowszechniania technologii przyjaznych dla środowiska.
- Zasada 10: Przedsiębiorstwa powinny przeciwdziałać korupcji we wszystkich jej formach, w tym wymuszeniom i przekupstwu.

Te podstawowe zasady stanowią ramy działania przedsiębiorstw odpowiedzialnych społecznie w ramach UNGC. Dalej ONZ wskazuje także, że odpowiedzialny biznes i inwestycje – zakorzenione w uniwersalnych zasadach – będą niezbędne do osiągnięcia zmian transformacyjnych poprzez cele zrównoważonego rozwoju. W przypadku firm pomyślne ich wdrożenie celów rekomendowanych przez ONZ wzmocni środowisko sprzyjające prowadzeniu działalności gospodarczej i budowaniu rynków na całym świecie. UNGC składają się z 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju, przy czym w UNGC zaznacza się, że poszczególne cele mogą zmieniać się w czasie (Szadziwska i in., 2021, s. 20; UNGC, 2022c; Zyznarska-Dworczak, 2019, s. 22):

- Cel 1. Skończenie z ubóstwem we wszystkich jego formach na całym świecie.
- Cel 2. Wyeliminowanie głodu, osiągnięcie bezpieczeństwa żywnościowego i lepszego odżywiania oraz promowanie zrównoważonego rolnictwa.
- Cel 3. Zapewnienie zdrowego życia i promocja dobrego samopoczucia dla wszystkich w każdym wieku.
- Cel 4. Zapewnienie włączającej i sprawiedliwej edukacji wysokiej jakości oraz promowanie możliwości uczenia się przez całe życie dla wszystkich.
- Cel 5. Osiągnięcie równości płci i wzmocnienie pozycji wszystkich kobiet i dziewcząt.
- Cel 6. Zapewnienie wszystkim dostępności i zrównoważonej gospodarki wodnej i sanitarnej.
- Cel 7. Zapewnienie wszystkim dostępu do niedrogiej, niezawodnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii.
- Cel 8. Promowanie trwałego, sprzyjającego włączeniu społecznemu i zrównoważonego wzrostu gospodarczego, pełnego i produktywnego zatrudnienia oraz godnej pracy dla wszystkich.
- Cel 9. Budowanie odpornej infrastruktury, promowanie zrównoważonej industrializacji sprzyjającej włączeniu społecznemu oraz wspieranie innowacji.
- Cel 10. Zmniejszenie nierówności w krajach i między nimi.
- Cel 11. Sprawienie, by miasta i osiedla ludzkie były przyjazne, bezpieczne i oparte na zrównoważonym rozwoju.

- Cel 12. Zapewnienie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji.
- Cel 13. Podjęcie pilnych działań w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom.
- Cel 14. Ochrona i zrównoważone wykorzystanie oceanów, mórz i zasobów morskich dla zrównoważonego rozwoju.
- Cel 15. Ochrona, przywracanie i promowanie zrównoważonego użytkownika ekosystemów lądowych, zrównoważone zarządzanie lasami, zwalczanie pustynnienia, powstrzymanie i odwrócenie degradacji gleby oraz powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej,
- Cel 16. Promocja pokoju i integracji społeczeństwa na rzecz zrównoważonego rozwoju, zapewnienie wszystkim dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budowa skutecznych, odpowiedzialnych i integracyjnych instytucji na wszystkich poziomach.
- Cel 17. Wzmocnienie środków realizacji i ożywienie globalnego partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Każdy cel jest dalej szczegółowo opisany i rozszerzony o matrycę i Kompas celów oraz opisy ułatwiające identyfikację poszczególnych celów w zakresie zrównoważonego rozwoju dla danej organizacji. Stosowanie UNGC może być połączone z wykorzystaniem innych standardów w zakresie raportowania zrównoważonego rozwoju.

Celem UNGC nie jest ujednoczenie ujawnień niefinansowych, nie spowodują też one zdaniem autora zwiększenia porównywalności ujawnianych informacji. Jest to po prostu zestaw norm i zasad (często bardzo długoterminowych i idealistycznych – jak na przykład kwestia dostępu do energii w celu 7), którymi jednostki powinny się kierować w ramach swojej działalności. Jednakże ze względu na stosowanie tych zasad czy bardziej kierowanie się nimi w raportowaniu informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju przez część polskich spółek zdecydowano o ich zwięzłym opisie w ramach niniejszej monografii.

Istnieją także inne standardy, normy i zasady niż wcześniej omówione. Za przykład mogą posłużyć (Szadzińska i in., 2021, s. 51):

- ramy koncepcyjne: International <IR> Framework (z 2013 roku, a zaktualizowane w 2021 roku) autorstwa International Integrated Reporting Council,
- standardy branżowe SASB Standards, które zostały skodyfikowane w 2018 roku,
- wytyczne *Guidance on core indicators for entity reporting on contribution towards implementation of Sustainable Development Goals* autorstwa UNCTAD z 2019 roku.

Wiele spółek stosuje także standardy branżowe lub nawet nieokreślone standardy własne. W ostatnich latach wyraźnie widać jednak w praktyce spółek dominację standardów GRI, co zostało przedstawione w rozdziale 4 niniejszej

monografii. Zdaniem autora to właśnie standardom GRI należy przypisać największą wagę w ustalaniu systematyki informacji niefinansowych i działaniu na rzecz zwiększania ich porównywalności oraz przydatności dla interesariuszy. Pozostałe standardy stanowią albo alternatywę dla GRI (na przykład SIN), albo ich uzupełnienie (UNGC, ISO 26000 i inne normy i wytyczne).

3.5. Standardy i praktyka weryfikacji informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju

Wraz z rozwojem raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju rozwijały się również potrzeby i metody weryfikacji tych sprawozdań. Jeszcze w 2017 roku nie było w Polsce na dobrą sprawę zdefiniowanych metod czy określonych warunków rewizji informacji dotyczących zrównoważonego rozwoju, co powodowało ryzyko w postaci prezentacji nierzetelnych raportów niefinansowych dla interesariuszy. Ryzyko to rodziło z kolei zwrotną potrzebę weryfikacji tych informacji dla interesariuszy (Kutera i Zyznarska-Dworczak, 2018, 100–101; Zyznarska-Dworczak, 2017, s. 141).

W odniesieniu do raportów finansowych podkreślano od dawna, że stabilność finansowa przedsiębiorstw i całego systemu gospodarczo-finansowego nie jest oparta jedynie na nadzorze i ładzie korporacyjnym, ale także na sukcesywnie prowadzonej weryfikacji raportów upublicznianych przez spółki. Zapewnienie wiarygodnie i prawdziwie przedstawionych informacji o kondycji finansowej spółek będzie również czynnikiem zwiększającym stabilność finansową (Farooq i de Villiers, 2017, s. 79–81, 2018; Venter i van Eck, 2021, s. 64; Wójcik-Jurkiewicz, 2014, s. 170). 80% inwestorów oczekuje, aby zarząd wziął formalną i realną odpowiedzialność za raportowane dane niefinansowe (Sikacz, 2017a, s. 151).

W raportach finansowych praktyka weryfikacji istniała od bardzo dawna, a badaniem tych raportów zajmowali się biegli rewidenci, czyli licencjonowani specjaliści, którzy przestrzegali zasad etyki i byli osobami zaufania publicznego (Świdarska i Więclaw, 2016, s. 49–50).

W Polsce głównym prawem obecnie regulującym działanie biegłych rewidentów jest Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym. Obecna ustawa ta otrzymała swój aktualny kształt po wejściu w życie Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 12 kwietnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym (Dz.U. z 2023 r. poz. 1015). Należy jednak zaznaczyć, że nie jest to pierwszy dokument tego typu w Polsce.

Za pierwszy akt normujący usługi atestacyjne w Polsce uważa się Ustawę z dnia 19 października 1991 r. o badaniu i ogłaszaniu sprawozdań finansowych

oraz biegłych rewidentach i ich samorządzie. Na mocy ustawy powstał samorząd zawodowy biegłych rewidentów oraz podmiotów uprawnionych do badania sprawozdań finansowych przedsiębiorstw. Ustawę zastąpiono w 1994 roku kolejną ustawą z 13 października 1994 roku o biegłych rewidentach i ich samorządzie, nowelizowaną później w 2000 roku przy wprowadzaniu rejestru biegłych rewidentów i listę biegłych uprawnionych do badania. Następnie Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym wprowadziła kolejne zmiany dotyczące głównie utworzenia Komisji Nadzoru Audytowanego, jako organu sprawującego w ramach Ministerstwa Finansów nadzór nad samorządem rewidentów (Wielgórska-Leszczyńska i Zakrzewska, 2020, s. 28). Obecne przepisy prawne są więc jedynie podsumowaniem rozwoju i zmian krajowych regulacji przez ostatnie 30 lat istnienia biegłych rewidentów w Polsce w ramach obecnego ustroju państwowego.

Równoległe były prowadzone prace na szczeblu ogólnościowym takie jak konsultacje IAASB z 2006 roku w zakresie oceny użyteczności dokumentów wydawanych przez audytorów, a zakończonych nowelizacją *International Standards on Auditing* z 2016 roku. Także w Unii Europejskiej pojawiały się w ostatnim czasie nowe wytyczne w zakresie raportowania biegłego rewidenta – na przykład w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2014/56/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. (art. 28) oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/56/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2006/43/WE w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych (tekst mający znaczenie dla EOG) (art. 10). Obok aktualizacji polskiego prawodawstwa były także prowadzone działania przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów poprzez wydawanie nowych uchwał – na przykład 2039/37a/2018 oraz 2041/37a/2018 (Kutera, 2019, s. 82). Należy mieć na uwadze, że poszczególne regulacje i uchwały są w dużym stopniu łącznie odpowiedzialne za obecny kształt prawodawstwa polskiego.

Przyjmuje się, że biegły rewident powinien być osobą rzetelną i kierować się bezstronnością oraz niezależnością (Olchowicz i Tłaczała, 2015, s. 478), przy czym ustawa w obecnym kształcie w rozdziale 6 nakłada na biegłych rewidentów szereg warunków, które osoba pełniąca funkcję biegłego rewidenta musi spełniać, między innymi (Ustawa z dnia 11 maja 2017 r., art. 69 ust. 1–9):

- powinna przestrzegać etyki zawodowej, zachowując uczciwość, obiektywizm, zawodowy sceptycyzm i należytą staranność, przy jednoczesnym przestrzeganiu tajemnicy zawodowej,
- powinna być niezależna od badanej jednostki co najmniej w okresie badanym sprawozdaniem finansowym oraz okresie przeprowadzania badania,
- nie powinna mieć konfliktu interesów, relacji gospodarczych ani żadnych relacji z badaną jednostką i jej pracownikami,

- nie powinna przeprowadzać badania, jeżeli istnieje ryzyko wystąpienia autokontroli, czerpania korzyści własnych, promowania interesów badanej jednostki,
- nie może posiadać akcji i udziałów badanej firmy,
- nie osiągnęła przez ostatnie pięć lat co najmniej 40% przychodu z tytułu świadczenia usług na rzecz danej jednostki
- nie może być krewnym, powinowatym ani małżonkiem, lub być związanym z tytułu opieki, przysposobienia lub kurateli z osobą będącą członkiem organów nadzorujących, zarządzających lub administrujących,
- nie może uczestniczyć w podejmowaniu decyzji przez jednostkę.

Celem badania przez biegłego rewidenta jest wyrażenie opinii wraz z raportem o tym, czy zbadane sprawozdanie finansowe jest zgodne z polityką rachunkowości, a także czy rzetelnie i jasno odzwierciedla sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy jednostki. Cel ten wymaga oceny, czy dany raport został sporządzony prawidłowo z obowiązującymi przepisami. Należy pamiętać, że choć raport biegłego rewidenta przyczynia się do zwiększenia wiarygodności sprawozdania, to nie zapewnia o jego bezbłędności, a jedynie zwiększa statystycznie prawdopodobieństwo jego bezbłędności. Dzieje się tak dlatego, że raport jest zawsze weryfikowany częściowo przy zachowaniu określonego poziomu istotności (Świdarska i Więclaw, 2016, s. 47–49; Ustawa z dnia 11 maja 2017, art. 83).

Nie wszystkie jednostki gospodarcze podlegają badaniu przez biegłego rewidenta. W art. 64 (pkt 1) UoR wskazuje się, że badaniu podlegają jedynie roczne skonsolidowane sprawozdania grup kapitałowych oraz roczne sprawozdania finansowe kontynuujących działalność:

- banków krajowych, oddziałów instytucji kredytowych, oddziałów banków zagranicznych, zakładów ubezpieczeń, zakładów reasekuracji, głównych oddziałów i oddziałów zakładów ubezpieczeń, głównych oddziałów i oddziałów zakładów reasekuracji oraz oddziałów zagranicznych firm inwestycyjnych;
- spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych;
- jednostek działających na podstawie przepisów o obrocie papierami wartościowymi, a także przepisów o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi,
- jednostek działających na bazie regulacji o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych;
- krajowych instytucji płatniczych i pieniądza elektronicznego,
- spółek akcyjnych (z wyjątkiem pozostających w organizacji na dzień bilansowy),
- pozostałych jednostek, które osiągnęły 2 z 3 warunków: osiągnęły średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty wynoszące przynajmniej 50 osób; osiągnęły sumę aktywów bilansu na koniec roku obrotowego

wynoszącą co najmniej 2,5 mln euro; osiągnęły przychody ze sprzedaży netto w kwocie co najmniej 5 mln euro.

Powyższe obowiązki dotyczą jednak wyłącznie raportów finansowych, a nie sprawozdań i oświadczeń w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Obecnie, wraz z rozwojem raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju, kładzie się nacisk na potrzebę uwiarygodnienia sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju i narastającą konieczność standaryzacji zewnętrznej weryfikacji informacji z tego zakresu wynikającą z obserwowanego gwałtownego wzrostu raportowania tych informacji. We wcześniejszych latach – jak wskazywały na przykład badania przeprowadzone w roku 2011 przez Centre for Strategy and Evaluation Services (CSES) – audyt dokonywany przez biegłych rewidentów dotyczył raczej weryfikacji metod, procesów i procedur wykorzystywanych do gromadzenia informacji, a nie jasnego poświadczenia, że dane zawarte w raportach są zgodne z prawdą. Ponadto we wcześniejszych latach odbiorcy informacji wykazywali w badaniach, że pomimo braku zaufania co do wiarygodności danych niefinansowych nie mają oni potrzeby poddawania tych informacji audytowi (Fijałkowska i Sobczyk, 2014, s. 200; Kutera i Zyznarska-Dworczak, 2018, s. 100–101; Zyznarska Dworczak, 2016a, s. 223).

Praktyka weryfikacji tych informacji w Polsce była do tej przeprowadzana przez różne podmioty, w tym Global Reporting Initiative, Deloitte, KPMG, PWC oraz inne podmioty doradczo-audytorskie, przy czym nie wszystkie podmioty weryfikowały informacje zawarte w swoich raportach. W praktyce weryfikacji mógł dokonywać nie tylko biegły rewident, ale także dowolny inny, niezależny ekspert (Zyznarska-Dworczak, 2016a, s. 223).

Według stanu z początku roku 2022 w kontekście samej UoR nie ma w tej chwili zapisanego obowiązku weryfikacji raportu w zakresie zrównoważonego rozwoju. Zapis taki znajduje się jednak w znowelizowanej ustawie o biegłych rewidentach. W polskim prawodawstwie wymaga się obecnie jedynie, aby raport biegłego rewidenta zawierał informację o tym, czy jednostka, która powinna ujawniać informacje niefinansowe, sporządziła oświadczenie lub sprawozdanie na temat informacji niefinansowych. Jeżeli jednostka zależna jest zwolniona ze sporządzania takiego sprawozdania, ponieważ wchodzi w skład grupy kapitałowej sporządzającej to sprawozdanie, to powinna ujawnić nazwę i siedzibę jednostki dominującej wyższego szczebla, która sporządza takie sprawozdanie dla całej grupy kapitałowej (Ustawa z dnia 11 maja 2017 r., art. 83 pkt 3 ust. 16).

Do tej pory zapisy dyrektywy w sprawie ujawniania informacji niefinansowych nakładały na osobę weryfikującą jedynie obowiązek potwierdzenia, czy sprawozdanie (lub oświadczenie) niefinansowe zostało faktycznie zawarte w raporcie rocznym bez konieczności weryfikacji jego poprawności, czyli bez konieczności wgłębiania się w treść tego sprawozdania. Oczywiście jednostki mogły pomimo

braku obowiązku korzystać z dobrowolnej weryfikacji sprawozdania (Fijałkowska, 2016, s. 32–33; Krasodomska i Zieniuk, 2021, s. 54–55). Podejście to było załagodzoną wersją wczesnej wersji dyrektywy, która nakładała również na jednostki obowiązek weryfikacji kompletności zawartości sprawozdania (FEE, 2015, s. 4) – początkowo zawarte w uchylonym obecnie art. 65 UoR. Polska była pod tym względem łagodniejsza od na przykład Francji czy Szwecji, gdzie obowiązek weryfikacji informacji niefinansowych istniał już od kilku lat (FEE, 2015, s. 5–6, 2016, s. 3–4).

Sytuacja może jednak ulec w przyszłości gruntownej zmianie za sprawą omawianego w podrozdziale 3.2 wniosku i projektu zmian w dyrektywie w sprawie ujawniania informacji niefinansowych. Nowy wniosek zawiera wiele zmian w dyrektywie dotyczących działalności biegłych rewidentów i procesu weryfikacji w kontekście raportów w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Pierwszą ważną zmianą w projekcie jest określony w art. 19d wymóg, aby w przypadku gdy opinię na temat sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju wydaje niezależny podmiot świadczący usługi atestacyjne inny niż biegły rewident, opinia ta była ogłaszana wraz z rocznym sprawozdaniem finansowym i sprawozdaniem z działalności (Komisja Europejska, 2021, s. 18).

Druga istotna zmiana w odniesieniu do atestacji sprawozdawczości dotyczy art. 34 dyrektywy o rachunkowości. Zgodnie z nowym artykułem wprowadzono wymóg, aby biegły rewident wykonał usługę atestacyjną dającą „ograniczoną pewność” w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstwa w zakresie zrównoważonego rozwoju, w tym w odniesieniu do jej zgodności ze standardami sprawozdawczości, procesu przeprowadzanego przez przedsiębiorstwo w celu identyfikacji informacji zgłaszanych zgodnie ze standardami, znakowania tej sprawozdawczości oraz wskaźników (Komisja Europejska, 2021, s. 18–19). Użyty w projekcie zwrot „ograniczona pewność” wymaga dalszego komentarza.

Zgodnie z proponowaną zmianą usługi atestacyjne będą dzielone na dające:

- ograniczoną pewność – zazwyczaj wyrażającą się w formie negatywnej, poprzez stwierdzenie, że „biegły nie zidentyfikował żadnej kwestii, która pozwalałaby stwierdzić, że przedmiot został w istotny sposób zniekształcony”,
- wystarczającą pewność – zazwyczaj sformułowana w sposób pozytywny, zawiera opinię na temat oceny kwestii na podstawie wcześniej zdefiniowanych kryteriów; obejmuje rozległe procedury, w tym rozważenie kontroli wewnętrznych jednostki prowadzącej sprawozdawczość oraz badanie bezpośrednio.

Komisja Europejska w komentarzu do wniosku (2021, s. 45–46) zaznacza, że „pewność wystarczająca” wymaga większego nakładu pracy przez biegłego rewidenta niż „pewność ograniczona”.

Nie jest to pierwsze użycie „ograniczonej pewności” w odniesieniu do atestacji informacji niefinansowych. Międzynarodowy Standard Atestacji Informacji Niefinansowych – ISAE 3000 (obowiązująca wersja z 2015 roku) już wcześniej zwracał uwagę na zakres atestacji obejmujący możliwe ograniczenie do części dokonywanych ujawnień i dzielił pewność na „ograniczoną” i „wystarczającą” (Krasodomska i Zieniuk, 2021).

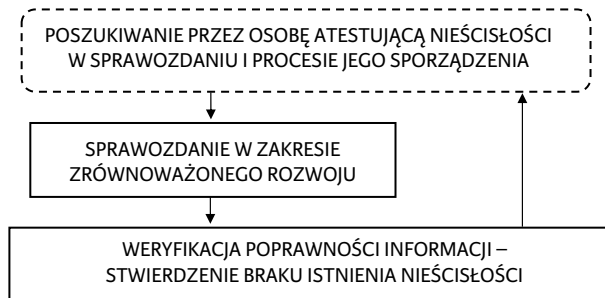
Przepis z art. 34 dyrektywy o rachunkowości umożliwia ponadto każdemu państwu członkowskiemu świadczenia usług atestacyjnych w zakresie sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju przez każdy niezależny podmiot świadczący takie usługi, przy czym zobowiązano państwa członkowskie do zapewnienia spójnych wymogów dla wszystkich osób i przedsiębiorstw – w tym biegłych rewidentów i firm audytorskich (Komisja Europejska, 2021, s. 18).

Komisja Europejska zwraca także we wniosku uwagę na obowiązek biegłych rewidentów i firm audytorskich do corocznego informowania właściwych organów o przychodach uzyskanych z tytułu badań ustawowych i usług niebędących badaniem jednostek interesu publicznego. Od biegłych rewidentów i firm audytorskich wymagane będzie określenie, które przychody spośród przychodów z tytułu usług niebędących badaniem są generowane z tytułu atestacji sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju (Komisja Europejska, 2021, s. 50).

Podsumowując, można uznać, że nowy obowiązek atestacji sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju dotyczy przede wszystkim zapewnienia „ograniczonej pewności”, a więc jedynie poświadczenia braku wykrycia nieprawidłowości w procesie raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Taki stan wynika z oczywistych względów z konieczności zawarcia w raporcie informacji o charakterze opisowym i narracyjnym, a więc bez zapewnionej możliwości pełnej weryfikacji z pierwotną dokumentacją, na podstawie której te elementy sprawozdania zostały sporządzone.

Na rysunku 3.4 przedstawiono model atestacji wynikający ze zmian wprowadzonych w Dyrektywie CSRD.

Istnieje także możliwość, aby w przyszłości rozszerzyć zakres weryfikacji informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Warunkiem musiałoby być jednak istnienie dokumentacji lub systemu, na podstawie którego dane liczbowe byłyby obliczane i raportowane. W systemie rachunkowości systemem tym jest księgowość. Biegły jest więc w stanie przy zachowaniu danego poziomu istotności zweryfikować poprawność elementów sprawozdania finansowego z księgami rachunkowymi. Dla informacji o charakterze niefinansowym mogłyby to być na przykład dokumenty poświadczające dane zużycie wody czy daną emisję spalin. Gdyby istniał system podobny do księgowości, w ramach którego takie dane byłyby zbierane, to w teorii mogłaby w przyszłości zaistnieć możliwość weryfikacji danych ze sprawozdania w zakresie zrównoważonego rozwoju gwarantującej wystarczającą pewność.

**Rysunek 3.4. Model atestacji sprawozdawczości
w zakresie zrównoważonego rozwoju dającej
ograniczoną pewność**

Źródło: Na podstawie art. 34 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE.

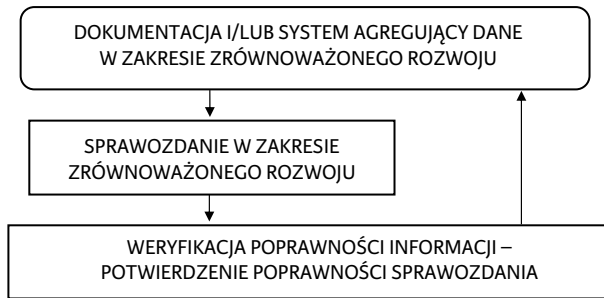
Oczywiście w modelu przedstawionym na rysunku 3.4 istnieją ograniczenia w postaci konieczności istnienia systemu agregującego dane lub innego systemu dokumentowania zdarzeń wpływających na zjawiska w zakresie zrównoważonego rozwoju w raporcie, pozwalającego na weryfikację poprawności tego sprawozdania, podobnie jak się to dzieje w przypadku informacji finansowych. Ponadto znaczna część obecnie ujawnianych informacji o charakterze opisowym nie mogłaby być w pełni zweryfikowana w ten sposób.

Należy pamiętać, że w przypadku informacji finansowych posiadamy system agregujący dane finansowe (księgowość), dzięki czemu metody atestacji takie jak rewizja finansowa mają punkt odniesienia. W przypadku sprawozdań w zakresie zrównoważonego rozwoju wymaga się ich rzetelności i wiarygodności, ale jednocześnie nie ma obecnie ujednoliconej podstawy, na której można by bazować w ich weryfikowaniu. Być może ulegnie to zmianie w przyszłości.

Przykładowo biegły rewident może wykorzystać przy weryfikacji sprawozdania dane pochodzące systemu kontroli wewnętrznej danej jednostki (Świdarska i Więclaw, 2016, s. 51). Uważam, że system oznaczony na rysunku 3.5 może się wykształcić właśnie między innymi z systemu kontroli wewnętrznej, gdzie poprawność danych takich jak na przykład zużycie wody w litrach i emisja spalin będą mogły zostać w pełni zweryfikowane, o ile jednostka posiada taki system.

Kolejnym problemem jest kwestia odpowiedzialności biegłego rewidenta lub innej osoby weryfikującej za dane zawarte w raporcie. Nowe przepisy stanowią wyzwanie dla samych weryfikatorów, którzy będą musieli poświadczyć przynajmniej brak istnienia nieścisłości, o którym mowa w art. 34 Dyrektywy 2013/34/UE, co w przypadku późniejszego stwierdzenia niezgodności danych zawartych w raporcie ze stanem rzeczywistym będzie stanowiło dodatkowe ryzyko dla samych biegłych rewidentów, którzy od tej pory będą odpowiadać nie tylko za

poprawność sprawozdania pod kątem finansowym, lecz także za jego poprawność w zakresie danych dotyczących zrównoważonego rozwoju.

Rysunek 3.5. Propozycja modelu atestacji sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju dającej wystarczającą pewność

Źródło: Opracowanie własne – model teoretyczny.

Ostatnim ważnym problemem nowych regulacji jest koszt dla spółek związany z poddaniem weryfikacji sprawozdania w zakresie zrównoważonego rozwoju. Należy zauważyć, że konieczność poddania raportu w zakresie zrównoważonego rozwoju weryfikacji będzie się wiązać z dodatkowymi wydatkami dla przedsiębiorstw. Koszty takiej obowiązkowej weryfikacji i ich wpływ na finanse i sytuację finansową przedsiębiorstw mogą być obiektem przyszłych badań dla naukowców.

Rozdział 4

SYSTEMATYKA INFORMACJI W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W SPRAWOZDAWCZOŚCI POLSKICH SPÓŁEK GIEŁDOWYCH

Ostatni rozdział monografii jest poświęcony badaniu ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w największych spółkach giełdowych z indeksu WIG-ESG, czyli *de facto* spółek z indeksów WIG20 i mWIG40. Rozdział zwieńczony jest propozycją systematyki informacji dotyczących zrównoważonego rozwoju. Na podstawie wyników badania osiągnięto więc cel monografii określony we wstępie pracy.

4.1. Klasyfikacja informacji niefinansowych przed rokiem 2017 – komentarz do badania ujawnień informacji niefinansowych spółek RESPECT Index z 2018 roku

W rozprawie doktorskiej z 2018 roku (Kawacki, 2018, s. 141–212) podjęto już podobną próbę przeanalizowania ujawnień informacji niefinansowych – z naciskiem na ujawnienia w zakresie CSR dokonywanych przez spółki indeksu WIG-RESPECT, który zbierał społecznie odpowiedzialne Polskie spółki i był publikowany aż do roku 2020.

W badaniu ze wspomnianej rozprawy doktorskiej przeprowadzono dwuetapową analizę ujawnień niefinansowych 25 spółek wchodzących w skład indeksu w ramach ich raportów za rok 2016. Pierwszym etapem była analiza struktury raportów i ujawnianych przez spółki informacji niefinansowych pod kątem ich kategorii i formy. Etapem drugim było zestawienie informacji ujawnianych przez poszczególne spółki w sposób ułatwiający ich porównywanie. Celem badań była weryfikacja tego, jakie informacje są ujawniane przez spółki i czy możliwe jest zwiększenie ich porównywalności zarówno w czasie, jak i między spółkami.

Z badania z rozprawy doktorskiej, jak i z późniejszych badań (Kuberska i Kawacki, 2023) jasno wynikało, że różnorodność formy ujawnianych informacji i różnorodność struktur samych raportów znacząco zmniejsza ich

porównywalność. Olbrzymia liczba luk w ujawnieniach informacji niefinansowych (brak ujawnień poszczególnych wskaźników lub nawet całych części składowych raportów), ujawnianie informacji w sposób selektywny i arbitralny w celach marketingowych, brak ujawnień danych informacji bez komentarza, dlatego nie zostały ujawnione, lub ujawnianie informacji w formie narracyjnej bez podawania twardych danych liczbowych były nagminną praktyką spółek w latach 2014–2017. Podobnie weryfikacja raportów niefinansowych przez podmioty zewnętrzne nie była w tych latach powszechną praktyką. Wszystkie powyższe czynniki sprawiały, że ocena przydatności tych raportów dla interesariuszy nie była wysoka.

Obecnie ujawnienia informacji niefinansowych stały się powszechne wśród spółek, które spełniają wymogi prawne określone w UoR i przynajmniej częściowo obowiązek ujawnień ujednolicił strukturę raportów niefinansowych¹⁴. Nowe obowiązki sprawozdawcze wymusiły na jednostkach konieczność ujawnień wszystkich podstawowych grup informacji niefinansowych, a więc z zakresów: środowiskowego, społecznego i pracowniczego. Dzięki temu zauważamy współcześnie, że wszystkie raporty niefinansowe sporządzone obligatoryjnie na podstawie UoR muszą już zawierać te fragmenty. Oczywiście zawartość tych części raportu nadal nie jest określona przepisami, a ujawniające je firmy nadal mogą pomijać i selektywnie wybierać określone wskaźniki niefinansowe, które będą ujawniane w ramach raportów.

Jak wskazano w ostatnich badaniach (Kuberska i Kawacki, 2023), istnieją współcześnie takie wskaźniki niefinansowe z zakresu środowiskowego, które są ujawniane przez większość spółek przemysłowych w Polsce korzystających ze standardów GRI. Są to:

- zużycie energii przez organizację (GRI 302–1),
- łączny pobór wody (GRI 303–1),
- całkowita waga odpadów (GRI 306–2).

Można łatwo zauważyć, że wykorzystanie przez spółki jednolitych standardów w ramach ujawniania tych samych wskaźników umożliwia ich porównywalność, co w ostatnich latach jest pewnym przełomem i sprawia, że przynajmniej częściowo raporty niefinansowe stają się przydatne dla interesariuszy.

W ostatnim czasie zwiększyła się także powszechność ujawnianych informacji niefinansowych. Obecnie ponad 180 podmiotów w Polsce ujawnia informacje niefinansowe, natomiast indeks WIG-RESPECT został zastąpiony nowym indeksem WIG-ESG publikowanym od 3 września 2019 roku. Co ważne w przypadku WIG-ESG, w jego skład wchodzi w sumie 60 spółek z indeksów WIG20 i mWIG40 o najwyższej kapitalizacji rynkowej, a ich wagi w indeksie są korygowane na

¹⁴ O czym pisano w rozdziale 3.

podstawie rankingu ESG oraz oceny stosowania zasad Dobrych Praktyk Spółek Notowanych na GPW. Jest to o tyle istotne, że w przeciwieństwie do WIG-RESPECT nie ma już w WIG-ESG dokonywanej selekcji spółek w ramach wcześniejszego konkursu. W skład WIG-ESG wchodzi wszystkie spółki o najwyższej kapitalizacji, a jedynie ich waga w indeksie jest na bieżąco korygowana o kwestie dotyczące zrównoważonego rozwoju.

Biorąc pod uwagę powyższe czynniki i cel główny monografii (czyli zaproponowanie systematyki informacji z zakresu zrównoważonego rozwoju), można uzasadnić współcześnie potrzebę ponownego sprawdzenia formy i zakresu ujawnianych informacji niefinansowych (teraz już ściślej informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju) w notowanych na polskiej giełdzie spółkach. Powodami takimi mogą być:

- obligatoryjność ujawnień informacji niefinansowych dla części jednostek – o ile przed rokiem 2017 wszystkie ujawniane informacje były ujawniane w sposób dobrowolny, o tyle po roku 2017 istnieje już obowiązek ustawowy narzucający jednostkom określanym jako jednostki zainteresowania publicznego o zatrudnieniu powyżej 500 osób obowiązek ich ujawniania,
- powszechność ujawnień informacji niefinansowych – znacząco zwiększyła się liczba jednostek ujawniających informacje niefinansowe, WIG-ESG zaś obejmuje obecnie 60 spółek (w porównaniu z 25 spółkami indeksu WIG-RESPECT),
- nowe standardy ujawnień informacji niefinansowych – na przykład Standard Informacji Niefinansowych (SIN) chętnie wykorzystywany przez wiele polskich spółek jako alternatywa dla GRI,
- upływ czasu – od ostatniego badania minęły cztery lata, od tego czasu praktyka spółek uległa zmianie i w celu ustalenia prawidłowej i aktualnej systematyki informacji z zakresu zrównoważonego rozwoju powstała konieczność ponownego sprawdzenia ujawnianych przez jednostki informacji,
- dezaktualizacja części wniosków z poprzedniego badania – na przykład przedstawiona ówczesnie systematyka informacji niefinansowych nie odpowiada już obecnym realiom i ujawnieniom informacji na podstawie standardów SIN i nowych standardów GRI.

Istnieje więc konieczność aktualizacji badań w tym zakresie i wypełnienia powstałej w badaniach luki związanej z podejmowanymi próbami analizy ujawnianych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju przez spółki notowane na polskiej giełdzie.

4.2. Analiza współcześnie ujawnianych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w raportach rocznych polskich spółek giełdowych

Głównym celem niniejszej monografii jest autorska propozycja systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. W mojej ocenie przed jej zaproponowaniem konieczne jest badanie empiryczne polegające na sprawdzeniu, czy ujawnienia tych informacji nie uległy drastycznej zmianie po roku 2018.

Badanie jest wzorowane na badaniu wspomnianym w podrozdziale 4.1, ale opiera się na innych założeniach. Po pierwsze – nie ma już zdaniem autora uzasadnionej konieczności przeprowadzania badania dotyczącego identyfikacji obszarów ujawnień w raportach spółek. Ponieważ przepisy UoR od 2018 roku nakładają na podmioty jasny obowiązek raportowania informacji w poszczególnych obszarach (na przykład środowiskowym, społecznym i pracowniczym), należy przyjąć, że wszystkie spółki podlegające pod przepisy ustawy już te obszary w swoich raportach wyszczególniają. Ponadto wytyczne Komisji Europejskiej opisywane w podrozdziale 3.2 oraz standardy opisane w podrozdziale 3.3 w znaczący sposób uszczegóławiają ujawnienia w poszczególnych obszarach, wskazując na konkretne przykłady wskaźników i informacji, które powinny się tam znaleźć.

Drugą istotną kwestią jest to, że ostatnie szczegółowe badanie ujawnianych wskaźników z zakresu środowiskowego przez spółki WIG20 w 2020 roku pokazało, iż istnieją olbrzymie luki w raportowanych wskaźnikach z zakresu zrównoważonego rozwoju. Praktycznie jedynie trzy wskaźniki z obszaru środowiskowego – konsumpcja energii, waga odpadów i zużycie wody – są raportowane przez większość dużych spółek korzystających ze standardów GRI. Pozostała część wskaźników środowiskowych jest raportowana przez mniejszość spółek, co utrudnia ich porównywanie (Kuberska i Kawacki, 2023). Podobne luki stwierdzono w raportowaniu informacji odnoszących się do modelu biznesowego (Kawacki, 2020).

Ponadto w jednostkach, które nie używają standardów GRI lub SIN, często powstaje trudność związana z identyfikacją jakichkolwiek wskaźników ze względu na ich ujawnianie w formie opisu lub narracji, o czym również wspomniano w rozprawie doktorskiej (Kawacki, 2018). Powoduje to, że kolejna podobna próba identyfikacji ujawnianych wskaźników w szerszej grupie spółek lub w innych obszarach (na przykład społecznym i pracowniczym) nie przyczyni się moim zdaniem wcale do lepszej – tj. bardziej przydatnej i oddającej realia – klasyfikacji informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Powodem tego może być również wspomniana w rozdziale 1 i 2 nieustająca ewolucja koncepcji CSR i coraz szersze (wręcz nieograniczone) potrzeby informacyjne zgłaszane przez interesariuszy. W związku z tym ustalenie jednolitej,

uniwersalnej i wyczerpującej klasyfikacji informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju wydaje się obecnie niemożliwe. Nawet ustalenie jej na tę chwilę i przy obecnym dorobku praktyki, nauki i prawodawstwa nie zapewni jej aktualności.

Dlatego zwieńczeniem niniejszej monografii i badania w rozdziale 4 będzie jedynie autorska propozycja otwartej systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju – to jest takiej, która będzie mogła być modyfikowana, przekształcana i rozwijana w czasie wraz z rozwojem praktyki, nauki i ewentualnie prawodawstwa w tym zakresie. Autor zapożyczył proponowane pojęcie „systematyka” z nauk biologicznych, gdzie jest ono wykorzystywane do opisu nieustającego procesu porządkowania organizmów żywych w ramach przyjętych kryteriów dla całych systemów. Tak samo w odniesieniu do informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju będzie oznaczać próbę ich uporządkowania w ramach systemów przy wykorzystaniu dotychczasowego dorobku nauki.

Zdaniem autora systematyka ta, aby być odpowiedniej jakości, powinna bazować nie tylko na omówionych już w monografii przepisach i standardach oraz wcześniejszych badaniach w tym zakresie, ale także przynajmniej uwzględniać współczesną praktykę ujawnień dokonywanych przez same spółki po roku 2018.

4.2.1. Cel, zakres podmiotowy, etapy, metodyka i ograniczenia przeprowadzonego badania ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju

Celem przeprowadzanego badania jest identyfikacja cech raportów z zakresu zrównoważonego rozwoju, stosowanych standardów ujawnień i najważniejszych publikowanych w nich informacji przez spółki indeksu WIG-ESG z wykorzystaniem metody analizy treści.

Zakres podmiotowy został określony jako spółki należące do indeksu WIG-ESG. Przedmiotem badania są raporty niefinansowe zawierające informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju dla grup kapitałowych spółek indeksu WIG-ESG. W drugim etapie badania wykorzystano również dane pochodzące z raportów finansowych.

W skład indeksu WIG-ESG wchodziło 60 spółek o największej kapitalizacji na GPW. Spółki te ujęto w załączniku na końcu monografii, gdzie widoczny jest ich symbol giełdowy, nazwa skrócona powszechnie wykorzystywana na stronach giełdy oraz pełna nazwa. Dla uproszczenia we wszystkich tabelach i rysunkach w rozdziale 4 i w załącznikach widoczne będą jedynie symbole giełdowe danej spółki.

Ponieważ nie wszystkie spółki badanego indeksu WIG-ESG w ogóle ujawniały informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju w swoich sprawozdaniach, badanie empiryczne musiało zostać podzielone na dwa etapy. W pierwszym etapie konieczna była odpowiedź na pytanie badawcze:

Czy jednostki indeksu WIG-ESG raportują informacje niefinansowe zgodnie z UoR w formie oświadczenia lub sprawozdania na temat informacji niefinansowych?

W celu odpowiedzi na pytanie z pierwszego etapu badania dokonano sprawdzenia, czy spółki sporządzają swoje raporty w formie oświadczenia na temat informacji niefinansowych, sprawozdania na temat informacji niefinansowych lub czy w ogóle nie publikują informacji niefinansowych w ramach swojego raportu rocznego.

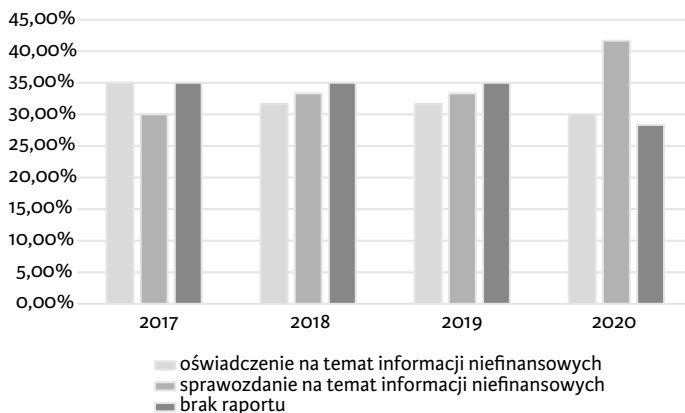
W tym przypadku przyjętym kryterium badania w pierwszym etapie była nazwa raportu i jego umiejscowienie wewnątrz raportu rocznego bazujące na definicjach sprawozdania i oświadczenia na temat informacji niefinansowych z podrozdziału 3.3:

- w przypadku umieszczenia przez spółkę części raportu zawierającego informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju wewnątrz raportu rocznego, ale poza sprawozdaniem z działalności uznawano w badaniu, że formą jest sprawozdanie na temat informacji niefinansowych,
- w przypadku umieszczenia przez spółkę części raportu zawierającego informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju wewnątrz sprawozdania z działalności uznawano, że formą raportu jest oświadczenie na temat informacji niefinansowych,
- w przypadku braku zawarcia jakiegokolwiek formy raportu w raporcie rocznym jednostki za dany rok uznawano, że jednostka nie sporządziła raportu zawierającego informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Dane zebrane w ramach badania w pierwszym etapie zaprezentowano w załącznikach monografii.

Jak się okazało na wstępnym etapie badania, jedynie 43 z 60 spółek indeksu ESG opublikowało raport niefinansowy w formie oświadczenia na temat informacji niefinansowych lub sprawozdania na temat informacji niefinansowych za rok 2020. Ma to związek z tym, że nie wszystkie spółki o wysokiej kapitalizacji giełdowej spełniają warunki dotyczące wielkości przedsiębiorstwa określone w UoR, które nakładają obowiązek sporządzania raportu niefinansowego na te spółki. Część spółek o wysokiej kapitalizacji nie posiada dostatecznie dużych przychodów i sumy bilansowej, aby nastąpił obowiązek ujawniania tych informacji, i samodzielnie również nie podjęła inicjatywy, aby ujawniać te informacje.

Zbiorcze wyniki pierwszego etapu badania przedstawiono na rysunku 4.1. Zaprezentowano na nim, że 21 badanych spółek (35%) w latach 2017–2019 nie sporządziło raportu niefinansowego w żadnej formie. W roku 2020 było to już jedynie 17 spółek (28%). Z rysunku wynika również, że w poszczególnych latach to forma sprawozdania na temat informacji niefinansowych zyskała na popularności i aż 25 spółek (41,67%) w roku 2020 względem 18 spółek (30%) w roku 2017 zdecydowało się na taką formę raportu.

Rysunek 4.1. Forma ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju wybierana przez jednostki indeksu WIG-ESG w latach 2017–2020

Źródło: Na podstawie raportów rocznych spółek WIG-ESG i raportów skonsolidowanych rocznych ich grup kapitałowych.

Pomimo że raporty sporządzane przez te spółki powinny zawierać podobne części główne dotyczące kwestii wymaganych ustawowo, posiadają skrajnie odmienną strukturę, a informacje w nich ujawniane mają odmienną formę (liczbową, procentową lub wyłącznie narracyjną). Ponadto każdy raport posiada odrębny spis treści, oryginalne elementy graficzne (występujące tylko w danym raporcie) i oryginalnie uszeregowane wskaźniki niefinansowe, których selekcja mogła być także uwarunkowana specyfiką branży, w której działa dane przedsiębiorstwo. Zdaniem autora znacząco utrudnia to analizę danych zawartych w tych raportach i ogranicza możliwości badania do jedynie najbardziej podstawowych składowych raportów – tych, które występują we wszystkich badanych spółkach.

Do końcowego, drugiego etapu badania zaklasyfikowano więc jedynie te 43 spółki, które sporządziły raport za rok 2020 celem ich porównania.

Celem drugiego etapu badań była identyfikacja cech raportów w zakresie zrównoważonego rozwoju, stosowanych standardów ujawnień i najważniejszych publikowanych wskaźników przez spółki indeksu WIG-ESG.

W drugim etapie zastosowaną metodą badawczą była metody analizy treści.

Metoda analizy treści może być rozumiana jako procedura systematyczna opracowana w celu zbadania treści zapisanych informacji i technika badawcza służąca do tworzenia powtarzalnych i ważnych odniesień z danych do ich kontekstu. Metoda ta jest wykorzystywana w badaniach społecznych (Wimmer i Dominick, 2011, s. 157–160). Umożliwiła ona badanie raportów (zarówno finansowych, jak i niefinansowych) pod kątem ich zawartości i charakterystyki. W ramach zastosowanej w rozdziale metody analizy treści wyszczególniono

kryteria, które powinny zapewnić walidację uzyskanych wyników – tj. zapewnić ten sam wynik analizy przy jej powtórnym przeprowadzeniu przez inną osobę (Krippendorff, 2004, s. 23). Rezultatem przeprowadzonej analizy jest zbiór danych zawarty w załącznikach do niniejszej pracy, a kryteria kategoryzujące zostały opisane w tabeli 4.1.

Tabela 4.1. Kryteria przyjęte do badania ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju przez spółki WIG-ESG w 2020 roku

Kryteria kategoryzacyjne przyjęte do badania	Kategorie i możliwe wyniki
Pierwsze kryterium: Rok obrotowy raportu	wskazanie przez spółkę roku obrotowego, za który sporządzony został raport niefinansowy
Drugie kryterium: Objętość raportu	wskazanie liczby stron raportu
Trzecie kryterium: Standard wykorzystany w ramach raportu	wykorzystanie w ujawnianiu informacji w raporcie danego standardu – możliwe wyniki: <ol style="list-style-type: none"> 1) wykorzystanie przez spółkę w raporcie indeksu i sygnatur GRI w ujawnianiu poszczególnych informacji lub grup informacji 2) wykorzystanie przez spółkę w raporcie indeksu i sygnatur SIN w ujawnianiu poszczególnych informacji lub grup informacji 3) brak wykorzystania zarówno GRI, jak i SIN 4) jedynie wskazanie, że zostały w raporcie wykorzystane standardy GRI, ale bez uwzględnienia indeksu GRI w raportowaniu poszczególnych wskaźników 5) jedynie wskazanie, że zostały w raporcie wykorzystane standardy SIN, ale bez uwzględnienia indeksu SIN w raportowaniu poszczególnych wskaźników
Czwarte kryterium: Odniesienie do celów Agendy 2030 ONZ i Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDG)	odniesienie w raporcie do celów Agendy 2030 i Celów Zrównoważonego Rozwoju – możliwe wyniki: <ol style="list-style-type: none"> 1) wskazanie konkretnych celów zrównoważonego rozwoju wraz z opisem wpływu i działań jednostki na te cele (możliwa identyfikacja celów wskazanych w raporcie) 2) wspomniane Cele Zrównoważonego Rozwoju (w raporcie występują wyszukane frazy odnoszące się do Agendy 2030), ale brak opisów poszczególnych celów i działań jednostki w ich zakresie 3) brak jakiegokolwiek odniesienia do Celów Zrównoważonego Rozwoju w raporcie
Piąte kryterium: Najbardziej powszechne wskaźniki w ramach ujawnień w obszarze środowiskowym	ujawnienie w raporcie wskaźnika zużycia wody lub brak jego ujawnienia ujawnienie w raporcie wskaźnika wagi odpadów lub brak jego ujawnienia ujawnienie w raporcie wskaźnika zużycia energii lub brak jego ujawnienia
Szóste kryterium: Weryfikacja zewnętrzna raportu	wskazanie w raporcie, że został on zweryfikowany przez zewnętrznego podmiot dokonujący atestacji – możliwe wyniki: <ol style="list-style-type: none"> 1) wskazany dokument potwierdzający atestację raportu niefinansowego 2) brak dokumentu potwierdzającego atestację raportu niefinansowego

Źródło: Badanie własne.

W tabeli 4.1 wskazano poszczególne kryteria, pod kątem których dokonano analizy raportów niefinansowych spółek za rok 2020. Jak wskazano wcześniej, podczas badania za drugorzędną uznano szczegółową identyfikację struktury raportów i ze względu na istniejące i zidentyfikowane luki w raportowaniu spółek (Kuberska i Kawacki, 2023) oraz wcześniej już zidentyfikowane obszary ujawnień (Kawacki, 2018). Celem badania nie była szczegółowa identyfikacja wszystkich wskaźników ujawnianych w ramach poszczególnych obszarów (te istnieją już w ramach sygnatur GRI czy zapisów Dyrektywy CSRD). Badanie służyło jedynie analizie tych cech i składowych raportu, co do których wystąpiło przypuszczenie, że mogą być w przyszłości porównywalne, a więc być odpowiedniej jakości i przydatne dla interesariuszy. Dlatego na przykład w ramach kryterium piątego nie podjęto próby analizy pozostałych wskaźników w obszarze kwestii środowiskowych ani nie podjęto podobnej analizy wskaźników z kwestii pracowniczych i społecznych. Jedyne, co wykazałoby takie badanie, to potwierdzenie udowodnionej już w innych badaniach tezy, że jednostki dokonywały ujawnień poszczególnych wskaźników w ramach tych obszarów w sposób selektywny. Pojedyncze wskaźniki umieszczane w poszczególnych obszarach raportów są już powszechnie znane ze względu na ich występowanie w danym obszarze w ramach standardów i przepisów prawnych.

Badanie służyło jedynie ocenie, czy po roku 2018, a więc po wprowadzeniu obligatoryjnego obowiązku raportowania informacji niefinansowych raportowanie informacji z zakresu zrównoważonego rozwoju nie uległo gwałtownym zmianom i jednocześnie identyfikacji kierunków ewolucji tego raportowania poprzez pogłębienie dostępnej wiedzy na temat raportów spółek. Gdyby w ramach badania zidentyfikowano takie gwałtowne zmiany w postrzeganiu raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju lub gdyby badania nie przeprowadzono wcale, można by podważyć propozycję systematyki opracowaną w ramach niniejszej monografii.

Drugi etap badań rozpoczął się w grudniu 2021 roku, kiedy najnowszymi raportami niefinansowymi spółek były raporty za rok 2020. W badaniu wykorzystano więc najnowsze posiadane raporty spółek na dzień rozpoczęcia analizy.

Autor zdaje sobie sprawę z następujących ograniczeń badania:

- w badaniu uczestniczyły wyłącznie spółki notowane na polskiej giełdzie, co zawęży wnioski płynące z badania tylko do podmiotów notowanych na GPW;
- nie przeanalizowano raportów mniejszych spółek, o niższej kapitalizacji lub w ogóle nienotowanych na GPW, które mogły stosować własne standardy ujawnień i ujawniać własne grupy wskaźników niefinansowych;
- w badaniu założono, że – w odniesieniu do kryteriów w tabeli 4.1 – brak danej informacji wewnątrz raportu niefinansowego oznacza brak jej ujawnienia przez spółkę w roku 2020, co może być uproszczeniem; jeżeli część

informacji niefinansowych została przez spółkę ujawniona w innym miejscu, na przykład osobnym raporcie lub na stronie internetowej spółki, to mogła zostać pominięta w badaniu. Zakłada się, że interesariusz poszukujący tych informacji będzie ich szukał przede wszystkim w raporcie niefinansowym;

- ograniczenie czasowe – formy ujawnianych informacji jedynie do lat 2017–2020 i badanych kryteriów za rok 2020;
- w badaniu pominięto szczegółową identyfikację grup wskaźników w ramach poszczególnych raportowanych obszarów. Badanie nie miało na celu wyczerpującej identyfikacji wskaźników niefinansowych w ramach obszarów. Te istnieją już i tak w ramach omówionych wcześniej w monografii standardów GRI (2021) i SIN (2017), a także w ramach wytycznych Komisji Europejskiej (2019). Autor prowadzi równoległe szczegółowe badania w zakresie ujawnień poszczególnych grup wskaźników (na przykład modelu biznesowego (Kawacki, 2020) i ujawnień w kwestiach środowiskowych (Kuberska i Kawacki, 2023) i pokazują one, że spółki i tak nie ujawniają dużej większości informacji wskazywanych przez poszczególne standardy, postępując w sposób selektywny w wyborze ujawnianych wskaźników w ramach obszarów. Istnieje jednak możliwość uzupełnienia tej kwestii w przyszłych badaniach.

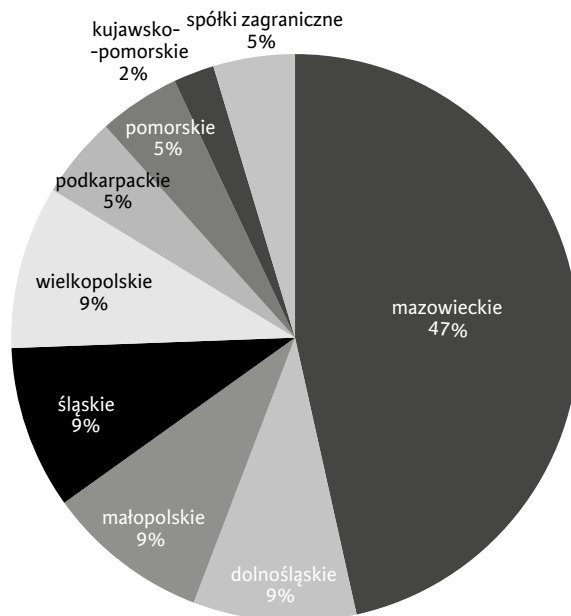
Ze względu na powyższe ograniczenia (zwłaszcza dotyczące zakresu podmiotowego) próba dalszego uogólnienia wniosków płynących z badania może być obciążona pewnym błędem.

4.2.2. Charakterystyka spółek wybranych do badania

Na drugim etapie badania przebadano raporty niefinansowe 43 spółek indeksu WIG-ESG, które opublikowały taki raport w roku 2020. Spółki te cechują się zróżnicowaną strukturą geograficzną i różnią się znacznie pod kątem branż, w których prowadzą działalność. Szczegółową strukturę geograficzną i według branż wskazaną w tabelach zawarto w ramach załączników do monografii.

Jak pokazano na rysunku 4.2, największa część posiada siedzibę w województwie mazowieckim. Po cztery spółki pochodzą z województw dolnośląskiego, małopolskiego, śląskiego i wielkopolskiego. Po dwie spółki pochodzą z województw podkarpackiego i pomorskiego, a jedna (NEU) z kujawsko-pomorskiego. Dwie spółki – ASB oraz ALE – nie mają siedziby w Polsce, ale odpowiednio na Cyprze oraz w Luksemburgu. Prowadzą jednak działalność na terenie Polski i są notowane w ramach indeksu WIG-ESG, w związku z tym pozostały w zestawieniu.

Ze względu na to, że branża spółki może w znaczący sposób wpływać na ujawniane przez nią informacje niefinansowe, należy w tym miejscu przedstawić także branże, w których działają powyższe jednostki. Branże i działalność poszczególnych spółek przedstawiono w tabeli w załącznikach do niniejszej pracy.

Rysunek 4.2. Struktura geograficzna badanych spółek indeksu WIG-ESG

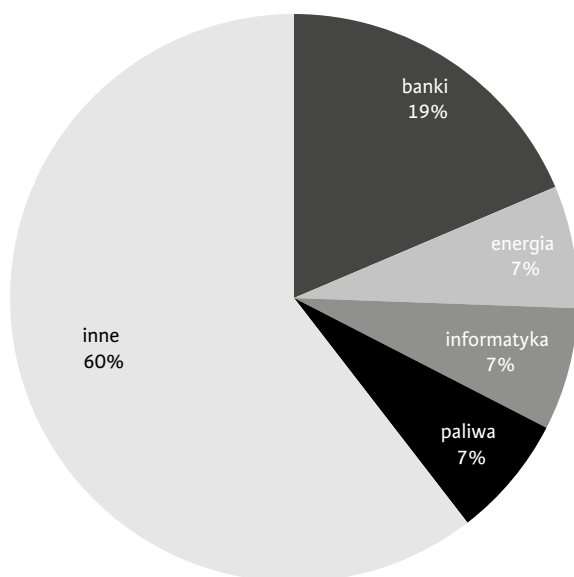
Źródło: Na podstawie raportów rocznych spółek WIG-ESG i raportów skonsolidowanych rocznych ich grup kapitałowych.

Dane zaprezentowane w tabeli zostały ułożone alfabetycznie według branż przygotowanych na podstawie indeksów branżowych WIG z 31 grudnia 2021 roku, czyli WIG-Banki, WIG-Budownictwo, WIG-Chemia, WIG-Energia, WIG-Górnictwo, WIG-Gry, WIG-Informatyka, WIG-Media, WIG-Odzież oraz WIG-Paliwa. W przypadku przedsiębiorstw nieposiadających na GPW swojego indeksu branżowego branżę określono na podstawie dokumentów i danych KRS oraz profilu spółki dostępnych 31 grudnia 2021 roku.

Jak zaprezentowano na rysunku 4.3, aż 7 z badanych spółek (czyli 19%) to banki, 3 jednostki pochodzą z sektora energii, 3 z sektora informatyki, 3 z sektora paliwa (czyli odpowiednio około 7% na branżę), reszta spółek działa zaś w innych, bardzo różnych branżach i w bardzo różnych sektorach, od produkcji gier komputerowych, po prowadzenie działalności ubezpieczeniowej i prowadzenie sieci z żywnością.

Zgodnie z danymi na początek roku 2022 jedynie dwie spółki zestawienia, AMC i ASB, posiadały giełdową kapitalizację niższą niż 250 mln EUR. Pozostała część podmiotów to podmioty o wyższej kapitalizacji giełdowej. Ponieważ zdaniem autora na kapitalizację giełdową spółek wpływają bardzo różne czynniki,

prognozy przyszłych zdarzeń, a także emocje i związana z nimi zmienność giełdową – zwłaszcza po okresie związanym z pandemią po marcu 2020 roku, tej zmiennej dla spółek nie powinno się uwzględniać w badaniu. Dużo ważniejsze będą twarde dane finansowe ze sprawozdań za rok 2020.

Rysunek 4.3. Struktura branżowa badanych spółek indeksu WIG-ESG

Źródło: Opracowanie własne.

Wybrane dane finansowe poszczególnych spółek również zaprezentowano w tabeli w załącznikach do niniejszej monografii. W tabeli 4.2 zaprezentowano, przychody, wynik finansowy netto oraz sumę bilansową badanych spółek. W przypadku siedmiu banków w tabeli wliczono sumę przychodów z tytułu odsetek i z tytułu prowizji jako ich przychody, a dla zakładu ubezpieczeń (PZU) składkę na udziale własnym jako jego przychody. W przypadku reszty podmiotów za przychody uznano sumę ich przychodów netto ze sprzedaży (z pominięciem pozostałych przychodów operacyjnych i przychodów finansowych). Pokazuje to w zbiorczym ujęciu wielkość skali działalności tych jednostek.

Wybrane dane finansowe widoczne w tabeli 4.2 pokazują, że w ramach indeksu WIG-ESG notowane są spółki o bardzo zróżnicowanej sumie bilansowej (od 788 912 zł spółki ASB do 378 974 000 tys. zł spółki PZU), olbrzymich różnicach na wyniku finansowym (10 jednostek wykazało stratę za rok 2020, 33 jednostki zaś wykazały zysk na poziomie jednostki dominującej w grupie kapitałowej)

Tabela 4.2. Wybrane dane finansowe badanych spółek indeksu WIG-ESG w tysiącach zł

Lp.	Symbol	Rok raportu	Przychody	Wynik finansowy*	Suma bilansowa
1	ACP	2020	12 192 800	401 600	16 713 800
2	ALE	2020	3 997 811	419 160	15 147 880
3	ALR	2020	4 548 622	-311 233	78 642 032
4	AMC	2020	3 068 700	150 600	2 191 700
5	ASB	2020	2 366 441	36 517	788 912
6	ASE	2020	1 026 490	115 988	1 382 503
7	ATT	2020	10 524 527	311 617	18 207 150
8	BDX	2020	7 709 106	459 465	7 462 240
9	BFT	2020	1 033 736	-100 034	2 044 303
10	BHW	2020	1 764 045	172 395	60 941 538
11	CAR	2020	9 159 166	333 320	4 678 851
12	CCC	2020/2021**	5 638 600	-1 279 700	6 647 400
13	CDR	2020	2 138 875	1 150 148	2 890 299
14	CIE	2020	2 975 733	129 277	5 915 543
15	CMR	2020	1 536 753	120 631	2 003 558
16	CPS	2020	11 962 900	1 141 600	33 115 000
17	DNP	2020	10 125 815	643 917	5 570 510
18	EAT	2020	1 522 900	-182 000	2 114 400
19	ENA	2020	18 176 505	-2 268 412	29 889 863
20	EUR	2020	25 398 596	43 095	8 065 789
21	FMF	2020	1 139 000	185 000	2 492 000
22	ING	2020	5 246 900	1 337 600	186 595 700
23	JSW	2020	6 936 000	-1 546 000	15 030 900
24	KGH	2020	23 632 000	1 800 000	42 780 000
25	KRU	2020	1 156 664	81 356	4 643 031
26	KTY	2020	3 554 322	430 181	2 888 884
27	LPP	2020/2021***	7 848 079	-190 130	10 353 768
28	LTS	2020	20 908 600	-1 146 200	21 856 400
29	MBK	2020	6 932 914	103 831	178 871 617
30	MIL	2020	3 126 579	22 817	97 322 785
31	MRC	2020	1 834 174	930 185	1 289 312
32	NEU	2020	9 244 887	141 791	3 641 707
33	OPL	2020	11 508 000	46 000	24 300 000
34	PEO	2020	8 754 625	1 101 712	233 217 182
35	PGE	2020	45 766 000	110 000	81 594 000
36	PGN	2020	39 197 000	7 340 000	62 871 000
37	PKN	2020	86 180 000	2 755 000	84 048 000
38	PKO	2020	16 743 000	-2 557 000	376 966 000
39	PKP	2020	4 075 600	-224 300	7 559 400
40	PZU	2020	21 248 000	1 912 000	378 974 000
41	SPL	2020	9 495 967	1 037 167	229 311 309
42	TPE	2020	20 850 000	-2 170 000	39 696 000
43	WPL	2020	632 286	78 520	1 243 833

* jednostki dominującej

** rok obrotowy od 1 stycznia 2020 r. do 31 stycznia 2021 roku

*** rok obrotowy od 1 lutego 2020 r. do 31 stycznia 2021 roku

Źródło: Na podstawie skonsolidowanych raportów finansowych grup kapitałowych.

i dużej różnicy przychodów (od 86 180 000 tys. zł przychodów netto ze sprzedaży PKN do 632 286 tys. zł WPL). Różnica w skali spółek jest olbrzymia, ale ponieważ działają one na podstawie tych samych przepisów i podobnych lub tych samych standardów to powinna istnieć możliwość ich porównania pod różnym kątem. W dalszej części badania suma przychodów z tabeli 4.3 została wykorzystana w celu obliczenia wskaźników niefinansowych.

4.2.3. Prezentacja wyników analizy ujawnianych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju

W ramach badania metodą analizy treści zbadano zestaw kryteriów – opisany w podrozdziale 4.2.1 – sprawdzających wybrane cechy oraz wskaźniki wewnątrz raportów spółek. Zestawienie zbiorcze wyników badania według tych kryteriów zaprezentowano w tabeli 4.3.

Pierwszym przebadanym kryterium był rok obrotowy, za który sporządzono raport. W tym przypadku jedynie raporty spółek CCC oraz LPP były sporządzone za rok inny niż rok kalendarzowy.

Raporty wykazane w tabeli cechowały się skrajnie różną objętością. W kryterium objętości raportu sprawdzono, że jedynie 2 spółki zestawienia (4,65%) sporządziły obszerne raporty powyżej 200 stron. Najwięcej, bo 10 spółek (23,26%), sporządziło raport o objętości w przedziale od 50 do 99 stron. Ponieważ raporty mają skrajnie różne formy, mogą używać elementów graficznych do wypełniania raportów treścią, a część raportów (16,28%) jest dostępna wyłącznie w wersji online i nie posiada numeracji stron, dane dotyczące objętości raportów należy traktować wyłącznie poglądowo. Co ważne – w danych ujęto tylko te strony, które są poświęcone oświadczeniu na temat informacji niefinansowych (jeżeli jednostka sporządzała ten raport w takiej formie) w ramach sprawozdania z działalności, a nie całemu sprawozdaniu z działalności.

W przeszłych badaniach (Kawacki i Kuberska, 2021) wskazano, że objętość raportów nie jest związana z wielkością przedsiębiorstwa. Można jedynie zauważyć zależność, że raporty sporządzane w formie oświadczenia cechują się mniejszą objętością niż te sporządzane w formie sprawozdania. Zaskoczeniem może być jednak to, że największy raport niefinansowy został sporządzony przez PZU, czyli zakład ubezpieczeń, instytucję finansową, która z założenia nie powinna mieć wysokiego wpływu na środowisko ani inne kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem.

Trzecim kryterium w ramach analizy treści jest wskazanie i wykorzystanie użycia przez jednostkę standardów GRI oraz SIN. Ta część wymaga jednak osobnego komentarza. Ponieważ część spółek z zestawienia podaje we wstępie swojego raportu, na podstawie jakich standardów raport został sporządzony, nie ma tak naprawdę możliwości weryfikacji tych informacji. Jednostka może twierdzić,

Tabela 4.3. Zestawienie zbiorcze wyników analizy treści badanych raportów WIG-ESG za rok 2020

Kryteria przyjęte w ramach analizy treści raportów		Liczba podmiotów	Udział (%)
Liczba przebadanych podmiotów:	SUMA	43	100,00
Rok obrotowy raportu	1.01.2020–31.12.2020	41	95,35
	1.01.2020–31.01.2021	1	2,33
	1.02.2020–31.01.2021	1	2,33
Objętość raportu	powyżej 200 stron	2	4,65
	od 150 do 199 stron	6	13,95
	od 100 do 149 stron	9	20,93
	od 50 do 99 stron	10	23,26
	poniżej 50 stron	9	20,93
	forma online	7	16,28
Standard wykorzystany w raporcie	zawarty indeks GRI	28	65,12
	zawarty indeks SIN	3	6,98
	brak GRI lub SIN	11	25,58
	jedynie wskazanie GRI	1	2,33
	jedynie wskazanie SIN	0	0,00
Odniesienie do Agendy 2030 ONZ i Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDG)	dokładne wskazanie konkretnych celów w raporcie	18	41,86
	tylko wskazanie ogólnej polityki w zakresie celów	7	16,28
	brak wspomnienia o SDG	18	41,86
Raportowanie najbardziej powszechnych wskaźniki w ramach ujawnień w obszarze środowiskowym	zużycie wody	24	55,81
	waga odpadów	21	48,84
	zużycie energii	35	81,40
Weryfikacja raportu	stwierdzona	40	93,02
	brak wzmianki	3	6,98

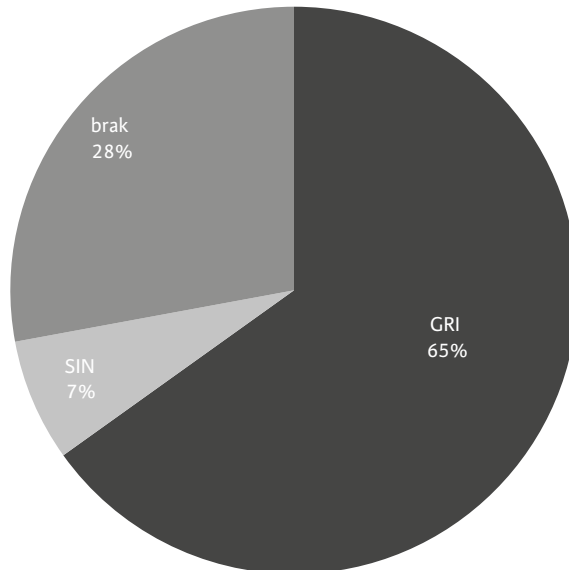
Źródło: Na podstawie badania raportów spółek.

że korzysta ze standardów GRI lub SIN (lub innych, na przykład normy ISO 26000, UN Global Compact czy jeszcze innych standardów branżowych lub standardów własnych), ale wewnątrz raportu nie używać żadnych standardowych wskaźników wyszczególnionych w tych standardach i metod ich indeksowania. Ponieważ cechą używanych standardów GRI lub SIN (zależnie od jednostki) jest numeracja i indeksowanie wszystkich występujących w raportach wskaźników, w niniejszym

badaniu sprawdzono, czy na końcu raportu znajduje się indeks SIN lub indeks GRI. Jeżeli spółka tylko podawała, że w sporządzeniu raportu kierowała się czy wzorowała na standardach GRI lub SIN, ale nie zawierała w swoim raporcie numerów GRI i SIN zgodnych z indeksami proponowanymi przez te standardy, to stwierdzano, że jednostka używała danego standardu, ale bez podania indeksu. Nie oznacza to, że jednostka nie kierowała się danymi standardami ani że jej wskaźniki nie są porównywalne ze wskaźnikami niefinansowymi innych spółek, ale brak indeksu znacząco utrudnia szukania konkretnych informacji i wskaźników w raporcie. Co ciekawe, standard SIN został użyty w 2020 roku przez zaledwie trzy jednostki (CMR, MRC oraz NEU). W pozostałych spółkach wykorzystywany był głównie standard GRI (65,12% spółek) lub nie było stosowania jakichkolwiek standardów. W przypadku raportu ACP spółka stwierdziła, że raport został sporządzony na podstawie standardów GRI, ale w raporcie nie użyła ona indeksu GRI.

Na rysunku 4.4 podsumowano wykorzystanie indeksów przez poszczególne spółki zestawienia.

W ramach analizy sprawdzono także, czy spółki w swoich raportach odniosły się do 17 celów zrównoważonego rozwoju opisywanych w ramach tzw. Agendy 2030 i zawartych w ramach zasad UN Global Compact. Cele te opisano już w podrozdziale 3.4.3. Co interesujące, zidentyfikowano, że aż 18 spółek (41,86%)

Rysunek 4.4. Wykorzystany indeks informacji niefinansowych w raporcie badanych spółek WIG-ESG w roku 2020

Źródło: Na podstawie raportów niefinansowych spółek.

z zestawienia odniosło się w swoich raportach za rok 2020 do konkretnych celów zrównoważonego rozwoju, a kolejne 7 (16,28%) wspomniało o tych celach w raporcie. Oznacza to, że jedynie mniejszość z badanych spółek w swoich raportach całkowicie ignorowała te cele.

Badanie pozwoliło także przy okazji na identyfikację celów zrównoważonego rozwoju wskazanych w raportach 18 wymienionych spółek. Zbiorcze zestawienie tych informacji w spółkach zaprezentowano w tabeli 4.4, gdzie występujące odniesienia do danego celu w danym raporcie oznaczono znakiem „X”.

Tabela 4.4. Odniesienia do konkretnych celów zrównoważonego rozwoju zawierane w raportach spółek indeksu WIG-ESG za rok 2020

Lp.	Symbol giełdowy	Cele zrównoważonego rozwoju zawarte w raporcie																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	ALR			X	X													
2	ASB							X	X			X	X					
3	ATT		X		X		X	X	X			X						
4	CAR						X						X					
5	CIE		X	X			X	X				X	X	X		X		
6	CPS	X		X	X			X	X	X		X	X					
7	EUR				X			X	X									
8	KGH						X	X	X	X			X		X			
9	KRU			X	X								X					
10	LPP				X			X	X	X	X	X	X	X				X
11	OPL	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X		X		X
12	PGE							X				X	X	X				
13	PGN	X		X	X			X	X	X			X	X		X		X
14	PKN	X		X	X				X			X	X					X
15	PKP			X	X			X				X						
16	PZU			X				X										
17	SPL			X	X	X		X	X			X		X				X
18	TPE							X		X		X	X	X				

Źródło: Na podstawie raportów WIG-ESG.

Wskazanie poszczególnych celów zwykle miało w raportach formę narracyjną, przez co skrajnie różna była ich prezentacja w poszczególnych raportach. Część spółek, jak na przykład ALR czy ASB, wykazywała w raportach spełnianie konkretnych celów, część, na przykład KGH czy PKN, jedynie odniosła się do działalności podjętej przez spółkę w ramach poszczególnych celów i opisu wpływu jednostki na te cele. Jeszcze inna część, na przykład OPL, wskazała w konkretnych

częściach raportu wskaźniki i informacje odnoszące się do konkretnych celów zrównoważonego rozwoju.

W tabeli 4.4 nie ujęto też jednostek, które co prawda odniosły się ogólnie do celów zrównoważonego rozwoju, ale nie wskazały w raporcie żadnych konkretnych celów w kontekście swojej działalności – były to spółki ASE, BDX, CCC, FMF, LTS, MBK oraz MIL. Pozostała część spółek nie zawarła w swoich raportach żadnych odniesień do celów zrównoważonego rozwoju.

Kolejnym kryterium było ujawnianie przez spółki najważniejszych wskaźników w zakresie ochrony środowiska. Zbiorcze wyniki w ramach tego kryterium przedstawiono w tabeli 4.5. W raportowanych informacjach są duże luki – część spółek nie raportuje w ogóle danych dotyczących zużycia wody, zużycia energii ani wagi odpadów lub zamiast podania wskaźnika w jego wartości liczbowej czyni to w ujęciu procentowym (na przykład wzrost o 10% / spadek o 5% względem roku poprzedniego) lub w formie narracyjnej (na zasadzie opisu polityk, zdarzeń, wdrożonych procedur itd. dotyczących podejmowanych działań w celu zmniejszenia produkcji odpadów, emisji, zużycia wody, energii. W tabeli 4.5 w takich przypadkach zaznaczono „b.d.” – czyli brak danych umożliwiającymi obliczenie takiego wskaźnika. Jednostki nagminnie używają także w podawanych informacjach różnych jednostek (na przykład GJ vs mWh w zużyciu energii przez grupę kapitałową). Część spółek podaje te dane osobno dla jednostki dominującej, a część wyłącznie łącznie dla całej grupy kapitałowej. We wstępnej części badania autor zakładał też, że możliwe będzie także pobranie danych dotyczących emisji CO₂ do atmosfery (ze względu na stwierdzoną jego możliwość porównywania między spółkami w poprzednich badaniach – szerzej Kuberska i Kawacki, 2023), jednakże wskaźnik ten podała mniejszość spółek i forma, w jakiej został on ujawniony, była skrajnie odmienna w zależności od spółki (tylko zakres 1, zakres 2 i zakres 3 lub nawet narracyjne informacje). Częste pomijanie tego wskaźnika bez podawania przyczyny jego pominięcia praktycznie wykluczają możliwości jego porównywania między spółkami w ramach badania w niniejszej pracy. Oznacza to, że zebrane w tabeli 4.5 dane są zdaniem autora jedynymi wskaźnikami z zakresu środowiskowego, które współcześnie można porównywać między spółkami polskimi.

Celem przebadania tych wskaźników jest z jednej strony ponowne wykazanie możliwości porównywania wskaźników efektywności między spółkami, a z drugiej zapewnienie przykładów wskaźników – mierzalnych i weryfikowalnych, które mogą stanowić przykładowe informacje uwzględnione w ramach proponowanej w monografii systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Z danych w tabelach 4.1 i 4.5 wynika, że 24 z 43 spółek (55,81%) podały do wiadomości informację o całkowitym poborze wody. Często wskaźnikowi temu towarzyszyły inne wskaźniki dotyczące ścieków i zużycia wody, lecz tylko główny wskaźnik oznaczony sygnaturą „GRI 303-1” był ujawniony przez większość jednostek.

Tabela 4.5. Wybrane wskaźniki z zakresu środowiskowego ujawniane przez spółki indeksu WIG-ESG

Lp.	Symbol	Wskaźnik zużycia wody (m ³)	Wskaźnik zużycia energii (GJ)	Waga odpadów (t)
1	ACP	b.d.	b.d.	b.d.
2	ALE	4 627,03	48 273,99	183,76
3	ALR	b.d.	b.d.	b.d.
4	AMC	41 647	174 417	11 451
5	ASB	b.d.	6 967	b.d.
6	ASE**	b.d.	36896,4	129,54
7	ATT	259 520 064	20 705 088	4 439 138,60
8	BDX	199 509,22	984 187,85	b.d.
9	BFT	b.d.	134 663	b.d.
10	BHW	13 906	19 061	191
11	CAR	b.d.	42 224,32	74 200,02
12	CCC	68 389,10	503 631,70	6869,7
13	CDR	b.d.	b.d.	406
14	CIE	34 455 540	27 044 049	512 620
15	CMR	30 483	120 489,87	12,806
16	CPS**	b.d.	966668,4	1 090,50
17	DNP**	b.d.	667846,8	b.d.
18	EAT	2 047 228	1 088 268	35 808
19	ENA**	2 521 563 139	8694396	6 328 559
20	EUR	b.d.	837 105,97	16 210
21	FMF**	49 666	68720,4	8 476
22	ING***	65 693	99599,2308	b.d.
23	JSW	22 530 000	b.d.	11 706 700
24	KGH**	60 040 901	20353849,2	115 366 801
25	KRU**	b.d.	14075,82	b.d.
26	KTY	970 228	637493	52 104
27	LPP	b.d.	911 560	6 102
28	LTS**	6 025	28376755,2	b.d.
29	MBK	b.d.	b.d.	b.d.
30	MIL	101 898	219 092	b.d.
31	MRC	1 707 955	1 694 496	2 362
32	NEU	47 214	16 320,85	5 376,77
33	OPL**	215 000	20 30 400	8 693
34	PEO**	121 106	207 964,8	b.d.
35	PGE	1 288 312 033	b.d.	6 142 000
36	PGN**	156 000 000	11 085 214,00	549 681,60
37	PKN	331 800 000	35 077 280	313 645 000
38	PKO***	287 600 000	794 865,6	736
39	PKP**	b.d.	1 942 390,8	4 495,68
40	PZU	291 322	1 011 339	b.d.
41	SPL**	b.d.	107 701,2	b.d.
42	TPE	184 044 456	105 649 746	1 729 672
43	WPL	b.d.	b.d.	b.d.

* zużycie wody podane w l i przeliczone na m³ dla celów badania (1 m³ = 1000 l)

** zużycie energii podane w mWh (przeliczone na GJ wg 1 mWh = 3,6 GJ)

*** zużycie energii podane w kWh (przeliczone na GJ wg 1000 kWh = 3,6 GJ)

Źródło: Na podstawie raportów niefinansowych spółek.

W przypadku wskaźnika zużycia energii elektrycznej (głównie podawanego przez jednostki w GJ) i oznaczanego w indeksach GRI sygnaturą „GRI 302-1” został on podany przez aż 35 jednostek, czyli 81% badanych spółek. Jest to w związku z tym najpowszechniej ujawniany wskaźnik niefinansowy przez współczesne polskie przedsiębiorstwa. Zauważalny jest jednak brak jego podania przez szczególnie dwa podmioty – JSW, działające w branży górnictwa i PGE, działające w sektorze energii. Zdaniem autora pominięcie tego wskaźnika przez te dwie spółki mogło być spowodowane dużą jego wartością, a nie tym, że nie mógł on być on za rok 2020 obliczony. Dziwi też brak informacji w samych raportach o powodach jego pominięcia.

W przypadku wagi odpadów w tonach (lub fachowo w Mg – jak podaje część spółek) została ona podana przez 21 z 43 spółek zestawienia (czyli 48,83%). W raportach sporządzonych na podstawie indeksu GRI jest to wskaźnik oznaczany zwykle sygnaturą „GRI 306-2”. Chociaż w przypadku większości spółek wskaźnik ten nie został ujawniony w roku 2020, i tak był trzecim najczęściej ujawnianym w raportach wskaźnikiem i może być wykorzystany do porównań między spółkami.

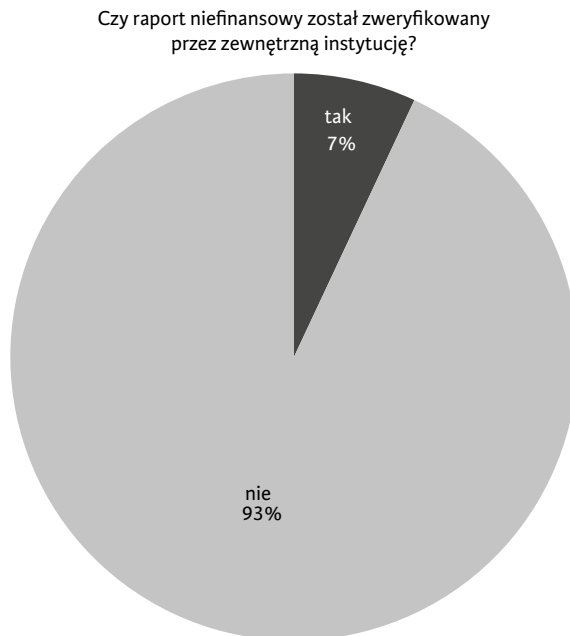
Dopóki nie istnieje wymóg podawania danych wskaźników w sposób ustandaryzowany, dopóty nie będzie możliwa generalizacja wniosków płynących z analiz tych wskaźników. Jeżeli dane niefinansowe byłyby zbierane w jednolitej formie, przy wykorzystaniu jednolitych zasad i ujawniane w ramach jednolitych standardów określonych także prawem, to na pewno byłoby możliwe ich wykorzystanie w analizie niefinansowej przedsiębiorstw w przyszłości.

Dane takie jak emisja spalin, zużycie wody, zużycie energii, waga odpadów, liczba pracowników, wskaźnik wypadkowości (liczba wypadków na 1000 pracowników) i inne podobne często ujawniane wskaźniki mogą być przydatne dla interesariuszy ze względu na brak ich ujęcia w sprawozdaniu finansowym – pod warunkiem że zostaną ujawnione w sposób przejrzysty z zachowaniem jednolitych zasad.

Ostatnim kryterium analizy treści była identyfikacja, czy raport danej spółki był weryfikowany przez zewnętrzny podmiot. Jeżeli do raportu niefinansowego został dołączony fragment potwierdzający przynajmniej częściową atestację/weryfikację informacji zawartych w sprawozdaniu niefinansowym z wyszczególnieniem nazwy instytucji lub podmiotu dokonującego atestacji, to stwierdzano, że raport był weryfikowany. Na rysunku 4.5 przedstawiono procent spółek, które zdecydowały się na weryfikację zewnętrzną swoich raportów niefinansowych.

Zaledwie trzy spółki zestawienia (LPP, CCC, OPL) umieściły w swoim raporcie fragment opinii i badania zewnętrznej instytucji dotyczącej weryfikacji zawartych w raporcie niefinansowym informacji. W podrozdziale 3.5 podano, że weryfikacja czy atestacja danych niefinansowych stanowi również współcześnie olbrzymie wyzwanie dla praktyków, czego dowodzi obecny brak możliwości lub chęci spółek

do ich weryfikowania wykazany w badaniu. W ramach badania nie było jednak możliwości stwierdzenia szczegółowych przyczyn braku weryfikacji.

Rysunek 4.5. Weryfikacja zewnętrzna raportu niefinansowego badanych spółek indeksu WIG-ESG

Źródło: Na podstawie raportów niefinansowych spółek.

Dokonana analiza treści raportów umożliwia jej odniesienie do poprzedniego badania na danych z 2016 roku opisywanego w podrozdziale 4.1. Pokazuje ona, że porównywalność raportów nie zwiększyła się znacząco i nadal istnieje duża selektywność spółek w raportowaniu wskaźników z poszczególnych obszarów. Porównując uzyskane wyniki z wynikami badania na danych z 2016 roku (Kawacki, 2018), można zwrócić uwagę na kilka ważnych różnic.

Pierwszą z nich jest fakt, że w roku 2016 aż 22 z 25 spółek indeksu WIG-RESPECT (88%) raportowało informacje z wykorzystaniem standardów GRI (Kawacki, 2018, s. 149), podczas gdy w 2020 roku w indeksie WIG-ESG jedynie 43 spółki z 60 ujawniły informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju, z czego zaledwie 28 spółek wykorzystało w raporcie indeks GRI (65% z 43 spółek). Oczywiście nie należy pochopnie interpretować tych wniosków ze względu na fakt, że WIG-ESG nie jest tworzony podobnie jak kiedyś WIG RESPECT na podstawie konkursu i do WIG-ESG zaliczamy wszystkie podmioty z indeksów WIG20 i mWIG40.

Należy też zaznaczyć, że w 2016 roku nie było standardów SIN, które w roku 2020 wykorzystywały 3 z 43 podmiotów. Niemniej jest zauważalne, że w ramach danych mniejszy odsetek spółek wykorzystuje standardy GRI lub SIN w raportowaniu informacji, niż się to działo w roku 2016.

Spadł też względem spółek z WIG-RESPECT odsetek spółek, które dokonywały zewnętrznej weryfikacji swoich raportów – w roku 2016 było to 30% spółek (Kawacki, 2018, s. 150), a w roku 2020 było to już zaledwie 6,98% spółek (3 z 43). Pokazuje to albo niechęć, albo problem z weryfikacją przez spółki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Każdy raport przebadany w podrozdziale 4.2 jest oryginalny i unikatowy, posiada własną strukturę, własne wskaźniki niefinansowe (często ujawniane wyłącznie przez daną spółkę) i obecnie nie stwarza to możliwości dla łatwego ujednoczenia struktury wszystkich raportów.

Wykorzystanie tych samych standardów (GRI lub SIN) zwiększa porównywalność pojedynczych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, ale nie wpływa na ujednoczenie struktury całego raportu – nawet jeżeli dwie spółki podadzą dokładnie ten sam wskaźnik oznaczony sygnaturą GRI, to jego miejsce w raporcie nie jest stałe i jedynie indeks GRI lub SIN pozwala na jego w miarę łatwe odszukanie w całym raporcie. Jedynie główne części składowe raportów wymagane ustawowo (takie jak na przykład opis modelu biznesowego lub kluczowe wskaźniki efektywności) są zachowane w większości raportów spółek.

4.3. Propozycja systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w sprawozdawczości polskich spółek giełdowych

Konkluzją całej monografii będzie propozycja systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Systematyka taka powinna przeciwdziałać problemom związanym z wciąż rozwijającą się nauką i praktyką raportowania tych informacji – przede wszystkim powinna zapewnić zwiększenie porównywalności ujawnianych informacji w ramach struktury raportów – obecnie każdy raport posiada swoją unikatową strukturę – nie ma we współczesnych standardach ujednoczonej struktury raportów, podobnie jak na przykład ujednoczona jest struktura bilansu w załączniku nr 1 do UoR.

Autor, tworząc systematykę, wzorował się w dużym stopniu na formie, w której obecnie prezentowane są załączniki do UoR określające składowe części poszczególnych elementów sprawozdania finansowego. Prezentują one układ każdego z elementów i składników w formie od ogółu do szczegółu – podobnie jak w bilansie przypisuje się głównym grupom aktywów i pasywów ich szczegółowe

elementy składowe – w informacjach niefinansowych i zaproponowanej systematyce wszystkie informacje niefinansowe dzielone są na grupy i podgrupy określone kolejno dużymi literami alfabetu, numerami rzymskim, numerami arabskimi, małymi literami alfabetu.

Aby nie tworzyć systematyki w próżni, ujęto w niej przykładowe wskaźniki ze standardów GRI oraz SIN, informacje opisowe i narracyjne w ramach obszarów wymaganych Dyrektywą CSRD oraz przebadane wskaźniki i informacje z badania w rozdziale 4 pracy.

W założeniu nawet ewolucja obowiązków raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju i znaczące zmiany w standardach raportowania nie powinny od razu zdezaktualizować proponowanej systematyki i zdefiniowanych w jej ramach grup głównych. Lista zawartych przykładowych wskaźników i informacji w ramach tej systematyki nie jest wyczerpująca i stanowi jedynie przykłady informacji, które można ujmować w ramach danej sekcji.

Systematyka jest koncepcją logicznego uporządkowania treści raportów i jest nowatorską propozycją uszeregowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w ramach ujawnień spółek w ramach wyszczególnionych sekcji (można je także traktować jako systemy) o zbliżonych do siebie cechach.

Systematykę informacji niefinansowych autor zaproponował w tabeli 4.6, z której wynika, że cały zbiór informacji niefinansowych ujawnianych w raportach rocznych został podzielony na pięć części głównych (nazywanych dalej także sekcjami)

Tabela 4.6. Propozycja systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju ujawnianych przez polskie spółki wewnątrz raportów rocznych

Informacje ujawniane wewnątrz raportów w zakresie zrównoważonego rozwoju
A. Informacje o modelu biznesowym i strategii biznesowej jednostki
I. Profil działalności i opis podstawowej działalności
II. Informacje o interesariuszach jednostki
1. Informacje o klientach jednostki
2. Informacje o dostawcach jednostki
3. Inne informacje o interesariuszach jednostki
III. Informacje o podmiotach zależnych w ramach grupy kapitałowej
IV. Inne informacje o modelu biznesowym
1. Krótki opis modelu biznesowego i strategii biznesowej
2. Pozostałe informacje
B. Wskaźniki efektywności w zakresie zrównoważonego rozwoju
I. Wskaźniki w obszarze środowiskowym
1. Zużycie wody (w m ³ lub w l)
2. Całkowite zużycie energii (w GJ lub w MWh)
3. Całkowita waga odpadów (w tonach)

4. Informacje o emisjach
– informacje o emisjach gazów cieplarnianych
– informacje o innych emisjach
5. inne wskaźniki z zakresu środowiskowego
II. Wskaźniki w obszarze pracowniczym
1. Wskaźniki dotyczące liczby pracowników
– liczba pracowników (w przeliczeniu na pełne etaty)
– liczba pracowników według typów zatrudnienia/umowy
– liczba pracowników według regionów
– inne wskaźniki dotyczące liczby pracowników
2. Minimalne wynagrodzenie w jednostce
3. Wskaźnik wypadkowości (liczba wypadków na 1000 osób)
4. Inne wskaźniki z zakresu pracowniczego
III. Wskaźniki w obszarze społecznym
1. Liczba skarg dotyczących wpływu na społeczeństwo
– liczba skarg przyjętych
– liczba skarg rozpatrzonych
– liczba skarg rozwiązanych
2. Inne wskaźniki z zakresu społecznego
IV. Inne wskaźniki niefinansowe, w tym inne kluczowe wskaźniki efektywności
C. Opis polityk jednostki
I. Odniesienie do celów zrównoważonego rozwoju – SDG (Agenda 2030)
II. Opis polityki dotyczącej kwestii środowiskowych
III. Opis polityki dotyczącej kwestii pracowniczych
1. Opis polityki BHP
2. Inne
IV. Opis polityki dotyczącej kwestii społecznych
V. Opis polityki dotyczącej w kwestiach zagadnień dotyczących praw człowieka
VI. Opis polityki dotyczącej kwestii przeciwdziałania korupcji i łapownictwu
VII. Informacje o zidentyfikowanych ryzykach i zarządzaniu ryzykiem
VIII. Opisy polityk z innych zakresów
D. Informacje o raporcie
I. Okres objęty raportowaniem
II. Data ostatniego raportu
III. Informacje o sposobie sporządzenia raportu
IV. Indeks treści GRI lub Indeks treści SIN
V. Odniesienie do poszczególnych celów szczegółowych zrównoważonego rozwoju w ramach działalności jednostki
VI. Informacje o weryfikacji raportu niefinansowego
VII. Podpisy osób odpowiedzialnych za sporządzenie raportu
VIII. Inne informacje o raporcie
E. Inne informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju

Źródło: Na podstawie (GRI, 2016a, 2016b; Kawacki, 2018, 2020; Komisja Europejska, 2019, art. 3; Kuberska i Kawacki, 2023; UNGC, 2022c) oraz przeprowadzonego badania w rozdziale 4 badania spółek WIG-ESG.

wyszczególnionych według rodzaju i formy ujawnianych informacji. W części A znajdują się informacje o modelu biznesowym jednostki (wymagane obecnie ustawowo), które zwykle występują w formie narracyjnej na początku każdego raportu. Części składowe mogą być różne w każdym raporcie, ale w informacjach o modelu biznesowym zwykle umieszczane były informacje o profilu działalności i opisie działalności podstawowej. Niektóre jednostki ujawniały także historycznie w tym miejscu informacje o poszczególnych interesariuszach lub szczegółowe kwestie dotyczące łańcucha dostaw. Część spółek podawała także skład własnej grupy kapitałowej i informacje o podmiotach zależnych (Kawacki, 2018, 2020, s. 28–29).

Wyszczególnienie sekcji A jako osobnej składowej raportu autor uważa za konieczne ze względu na specyfikę i ważność treści tej części raportów. Informacje o modelu biznesowym nadają kontekstu wszystkim innym informacjom podawanym w raporcie i dlatego zdaniem autora powinny stanowić osobną sekcję w ramach systematyki, ale nie należy ich łączyć z innymi informacjami narracyjnymi z sekcji C, D i E.

Warto wspomnieć w tym miejscu, że dyrektywa CSRD jasno definiuje część obowiązków sprawozdawczych związanych z krótkim opisem modelu biznesowego – pisano o nich już w podrozdziale 3.2. Zostały one wyszczególnione w zaproponowanej systematyce jako osobny podpunkt (A. IV. 1).

W części B umieszczono wszystkie wskaźniki w zakresie zrównoważonego rozwoju. Cechą wspólną tego systemu (zbioru) informacji jest to, że są one wyrażone liczbowo i mogą być porównywalne pomiędzy jednostkami. Jest to w odczuciu autora najbardziej przydatna i podstawowa część każdego sprawozdania niefinansowego w zakresie zrównoważonego rozwoju, na którą powinien być położony największy nacisk w przyszłości ze względu na ich mierzalność i łatwą weryfikowalność – stąd ich wyszczególnienie jako osobnej części, w ramach której wyodrębniono przykładowe wskaźniki w poszczególnych kategoriach proponowane przez standardy w tym zakresie, takie jak na przykład zużycie wody, zużycie energii, waga odpadów, dane o emisjach, liczba pracowników i wskaźnik wypadkowości. Założeniem niniejszej systematyki jest to, że w ramach ujawnienia dowolnego wskaźnika niefinansowego (nawet najbardziej oryginalnego i spoza klasyfikacji GRI i SIN) będzie można go zaklasyfikować do jednej podgrupy w ramach sekcji B. W przyszłości będzie można tę systematykę rozszerzać, dobudowując jej kolejne składniki. Na razie w ramach klasyfikacji w sekcji B jako składniki widnieją jedynie przykładowe wskaźniki, które autor uznał za najbardziej istotne i niezależne od branży jednostki.

W sekcji C wyszczególniono elementy narracyjne raportów, które były wymagane ustawowo do tej pory, a więc opisy poszczególnych polityk w zakresie zrównoważonego rozwoju. Cechą wspólną informacji w ramach tej sekcji jest to, że nie są porównywalne i mają w dominującej części formę opisu lub narracji. Mogą wpłynąć na poprawę przydatności raportów niefinansowych poprzez

umieszczenie liczbowych danych niefinansowych w odpowiednim kontekście, ale znacząco różnią się od grup informacji umieszczonych w sekcji B systematyki.

Zdaniem autora przykładami w tej części raportu będą na przykład polityka BHP – praktycznie w całości stanowiąca opis/narrację oraz wspomniane w rozdziale 3 i w badaniu w podrozdziale 4.2 odniesienie (w formie narracji) do spełniania przez spółkę celów zrównoważonego rozwoju.

Część D stanowią z kolei informacje dotyczące całego raportu i jego charakterystyki. Przykładowe informacje znajdujące się w tej sekcji będą informacje odnoszące się do okresu objętego raportem (I), data ostatniego raportu (II), informacje szczegółowe o sposobie sporządzenia raportu (III), ale także istotne informacje na temat składowych raportu, które w łatwy sposób pozwolą odszukać poszukiwane przez interesariuszy informacje wewnątrz raportu. Przykładami takich informacji mogą być indeks treści (GRI, SIN lub inny, który być może pojawi się w przyszłości) (IV), czy też odniesienie w ramach poszczególnych części raportu do poszczególnych celów zrównoważonego rozwoju (V). O ile jedynie odniesienie się do celów zrównoważonego rozwoju jest w moim przekonaniu zaledwie opisem polityki przedsiębiorstwa i powinno być przyporządkowane do sekcji C systematyki, o tyle już odnoszenie się w poszczególnych częściach raportu do konkretnych celów w ramach Agendy 2030 jest przejawem indeksowania treści raportu, a więc posiada cechy informacji uwzględnionych w części D.

Dalsze informacje ujęte w tej sekcji mogą przykładowo zawierać informacje o weryfikacji raportu niefinansowego lub podpisy osób odpowiedzialnych za jego sporządzenie, jak też inne przykładowe informacje odnoszące się do całego raportu lub indeksujące jego treść. W pewnym stopniu spis treści raportu może być również uznany za informację z sekcji D.

Lista informacji w ramach zaproponowanej systematyki jest otwarta i każdą grupę, podgrupę i główną część składową kończy składnik „inne” – autor założył w ten sposób, że zaproponowana systematyka nie jest zamknięta i na pewno będą istnieć inne wskaźniki i informacje nieujęte w ramach systematyki, które będą powszechnie ujawniane przez jednostki w przyszłości i okażą się do tego stopnia istotne, że pojawią się w systematyce jako osobna pozycja.

Przykładowe umiejscowienie poszczególnych grup informacji niefinansowych omówionych w rozdziale 3 standardów GRI, celów zrównoważonego rozwoju oraz wytycznych Komisji Europejskiej z wykorzystaniem części głównych proponowanej systematyki zaprezentowano w tabeli 4.7.

Istnieją możliwości opracowania systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju na innej podstawie – na przykład można podzielić informacje na grupy/zbiory w zależności od grup użytkowników danych informacji lub inaczej określić cechy informacji niefinansowych w ramach poszczególnych zbiorów/systemów. Moim zdaniem w przyszłości może zaistnieć konieczność dalszego rozszerzania lub nawet całkowitej przebudowy zaproponowanej systematyki,

Tabela 4.7. Umieszczenie informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju zawieranych w przykładowych standardach i wytycznych w ramach sekcji proponowanej systematyki

Sekcje zaproponowanej systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju	Grupy informacji wyszczególnione w ramach standardów GRI	Grupy informacji wyszczególnione w wytycznych Komisji Europejskiej (2019, art. 3)	Odniesienia do celów zrównoważonego rozwoju w ramach Agendy 2030 ONZ
A. Informacje o modelu biznesowym i strategii biznesowej jednostki	GRI-102: <i>General Disclosures</i>	ujawnianie informacji dotyczących modelu biznesowego (tabela 1)	
B. Wskaźniki efektywności w zakresie zrównoważonego rozwoju	GRI-200: ekonomia GRI-300: środowisko GRI-400: społeczeństwo	kluczowe wskaźniki wyników w obszarach społecznym, pracowniczym i środowiska (art. 5 dla banków i zakładów ubezpieczeń oraz 3.5 dla pozostałych jednostek)	
C. Opis polityk jednostki	GRI 103: <i>Management Approach</i>	ujawnianie informacji dotyczących polityki i procesów należytej staranności (tabela 2) ujawnianie informacji dotyczących wyników (tabela 3) ujawnianie informacji dotyczących głównych rodzajów ryzyka i zarządzania nimi (tabela 4)	opis działalności jednostki w ramach poszczególnych celów zrównoważonego rozwoju
D. Informacje o raporcie	GRI 101: <i>Foundation, indeks treści GRI (wskazanie miejsca ujawnień poszczególnych informacji w raporcie)</i>		wskazanie fragmentów raportu, które dotyczą poszczególnych celów zrównoważonego rozwoju
E. Inne informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju			

Źródło: Na podstawie (GRI, 2016a, 2016b; Komisja Europejska, 2019, art. 3; UNGC, 2022c) oraz przeprowadzonego badania w rozdziale 4 badania spółek WIG-ESG.

ponieważ mogą pojawić się nowe kryteria nieuwzględnione w trakcie jej budowy, które drastycznie zmienią postrzeganie informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Obecnie, jak pokazano w tabeli 4.7, w ramach zaproponowanych sekcji

da się umieścić wszelkie zmiany wynikające z aktualnych zmian przepisów czy aktualizacji standardów.

Liczę, że zaproponowana systematyka będzie aktualizowana w przyszłości, wspierając środowisko naukowe w teoretycznym opisywaniu i próbach badania informacji zawieranych w raportach w zakresie zrównoważonego rozwoju. Dyskusja na temat systematyzacji i grupowania poszczególnych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju jest istotna, ponieważ praktyka ujawnień pokazuje, jak skrajnie różne mogą być ujawnienia w ramach tych samych obszarów (na przykład w kwestiach dotyczących modelu biznesowego – Kawacki, 2020, s. 34–35; czy wskaźników z obszaru środowiskowego – Kuberska i Kawacki, 2023). Taki podział wszystkich informacji na zaproponowane sekcje o zbliżonych do siebie cechach zapewnią w mojej ocenie podstawy dla większej porównywalności tych informacji w przyszłości. Zwłaszcza ze względu na wyszczególnienie sekcji B informacji w ramach raportów w zakresie zrównoważonego rozwoju, która będzie zawierać wyłącznie wskaźniki efektywności.

Powyższa systematyka może być także przydatna dla ustawodawcy, który być może tworząc w przyszłości załącznik do UoR lub inne przepisy, będzie chciał ujednoczyć (przynajmniej częściowo i w możliwych obszarach) strukturę raportu niefinansowego. Zaproponowana w pracy systematyka mogłaby w przyszłości stać się schematem do tworzenia załącznika do ustawy określającego wzór raportu niefinansowego dla polskich spółek. Należy też w tym miejscu zwrócić uwagę, że zaproponowana systematyka nie narzuca konieczności raportowania konkretnych wskaźników, a jedynie szereguje przykładowe z nich w ramach sekcji (systemów) o podobnych cechach.

Dla pozostałych odbiorców raportów niefinansowych systematyka powinna pozwolić także na łatwiejsze gromadzenie, czytanie i analizowanie tych informacji. Biorąc pod uwagę, że bilans i rachunek zysków i strat są współcześnie sporządzane przez spółki w ramach jednolitego formularza, trzeba dodać, że przed raportami w zakresie zrównoważonego rozwoju również stoi podobne wyzwanie, aby w przyszłości umożliwić publikację i raportowanie głównych wskaźników niefinansowych w ujednoczonej formie. Dopiero wtedy będzie istniała możliwość, aby te informacje wykorzystywać w analizach spółek na szeroką skalę, podobnie jak współcześnie czyni się z informacjami finansowymi.

W przypadku porzucenia prób systematyzacji informacji niefinansowych w przyszłości istnieje ryzyko, że pozostaną one w większym stopniu narzędziem marketingowym przydatnym w kreacji pozytywnego wizerunku jednostki, ale pozbawionym istotnej dla interesariusza treści.

Zakończenie

Rezultatem przedstawionych w niniejszej monografii dociekań, które koncentrowały się na sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju, są wnioski o charakterze teoretycznym, normatywnym i poznawczym, ale również praktycznym. W pracy zrealizowano cel główny, czyli zaproponowanie systematyki informacji z zakresu zrównoważonego rozwoju.

Jak wynika z rozważań, obecne pojęcie informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju zostało wykształcone drogą ewolucji na bazie rozwijających się równolegle teorii naukowych w ramach rachunkowości, rozwoju potrzeb informacyjnych interesariuszy – podmiotów zainteresowanych działalnością przedsiębiorstw, ale też ewolucją koncepcji CSR i coraz większą świadomością społeczną odnośnie do otaczającej nas rzeczywistości. O ile niegdyś działalność przedsiębiorstw postrzegano wyłącznie przez pryzmat zysków i ich działalności finansowej oraz odpowiedzialności przed właścicielami, o tyle współcześnie odchodzi się od takiego rozumienia biznesu. Obecnie, w ujęciu mikro, przedsiębiorstwa są także jednostkami odpowiedzialnymi za zrównoważony rozwój i sprawozdawczość spółek w coraz większym stopniu się rozszerza, powoli pokrywając kwestie związane z zaspokajaniem potrzeb informacyjnych szerszych grup interesariuszy. Ujawnianie przez spółki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju jest jednym z przejawów zmian społecznych i cywilizacyjnych naszego świata. Współcześnie ostatecznym odbiorcą informacji nie jest wyłącznie wąska grupa właścicieli jednostki, ale szersza grupa interesariuszy, czyli podmiotów zainteresowanych działalnością danej jednostki. W jej ramach mieszczą się poza właścicielami, klientami, dostawcami oraz pracownikami także podmioty spoza wnętrza jednostki i związane z jej otoczeniem, na przykład urzędy, związki zawodowe czy nawet całe społeczeństwo, które będzie przykładowo zainteresowane wpływem danej organizacji na środowisko i lokalny klimat.

W ramach monografii stwierdzono brak ujednoczonego zestawu zasad raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju czy choćby ich cech jakościowych. Różne dokumenty, standardy i osoby ze środowiska nauki wskazują na pożądane przez interesariuszy cechy jakościowe informacji niefinansowych, takie jak dokładność, równowaga, przejrzystość, porównywalność, aktualność czy sprawdzalność, ale praktyka ujawnień pokazuje, że jakość informacji finansowych ujawnianych w ramach sprawozdań finansowych nadal pozostaje wyższa

niż informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju ujawniane są w większości w formie narracyjnej – utrudniającej ich badanie i drastycznie zmniejszającej porównywalność tych informacji, poza tym ujawnia się je w sposób selektywny z pomijaniem informacji, które mogłyby negatywnie rzutować na wizerunek danej jednostki.

W pracy określono także, że pojęcie raportu rocznego (zwanego również raportem biznesowym) najpełniej oddaje nazwę zbioru informacji, w którym umieszczane są obecnie informacje w zakresie zrównoważonego rozwoju. Informacje te nie mieszczą się w ramach pojęć sprawozdawczości finansowej czy sprawozdania finansowego i istnieje potrzeba jasnego zdefiniowania ich miejsca w ramach sprawozdawczości spółek. Obecnie informacje te ujawniane są w różnych miejscach w ramach raportu rocznego, co utrudnia ich identyfikację i analizę.

Wykazano również, że raportowanie informacji niefinansowych może być tłumaczone wieloma różnymi teoriami, na przykład teorią interesariuszy, agencji, asymetrii, instytucjonalnej, sygnalizacji czy legitymizacji, z których każda uzasadnia działania spółek w ramach dobrowolnego ujawniania tych informacji w raportach rocznych. Jest to o tyle istotne, że obecne wymogi prawne ujawniania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju nie wzięły się znikąd i są produktem wielu lat samodzielnego gromadzenia i ujawniania tych informacji przez spółki. Przytoczono również w ramach monografii wpływ, jaki miała koncepcja CSR na kształtowanie się praktyki raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

W książce podsumowano również dorobek naukowy w sferze wskazywania korzyści, kosztów i zagrożeń płynących z raportowania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Pomimo jasnego przełożenia ujawnień informacji niefinansowych na korzyści dla jednostek polegające docelowo na ich lepszym społecznym odbiorze i możliwości uzyskania lepszych wyników finansowych istnieją również koszty takiego raportowania – nie tylko finansowe (w postaci nakładu czasu, pracy i kosztów wynagrodzeń składających się na ich przygotowanie), ale także idące szerzej – w postaci ryzyka dotyczącego spadku konkurencyjności, możliwości negatywnego wpływu na działalność jednostki poprzez zniszczenie jej wizerunku i innych istotnych zagrożeń, jak na przykład zwiększony chaos informacyjny, który szkodzi interesariuszom w szukaniu wiarygodnych i przydatnych informacji. Biorąc pod uwagę ujawnianie tych informacji przed rokiem 2017 w sposób dobrowolny przez część jednostek, należy jednak zauważyć, że dla zarządów tych jednostek potencjalne korzyści raportowania niefinansowego były większe od ich prognozowanych kosztów.

W monografii omówiono szereg działań Unii Europejskiej i jej otoczenia w procesie zmian prawa w zakresie sprawozdawczości spółek. Szczególne znaczenie dla obecnego kształtu i formy ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego

rozwoju mają dyrektywa UE w sprawie ujawniania informacji niefinansowych z 2014 roku i jej nowelizacji w formie dyrektywy CSRD w sprawie ujawniania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, która do prawa krajowego i polskiej ustawy o rachunkowości wejdzie w 2024 roku.

W wyniku dokonanej analizy zapisów polskiej UoR dotyczących ujawniania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz analizy wykorzystywanych przez polskie jednostki standardów w tym zakresie stwierdzono, że obecnie funkcjonujące przepisy nie są w stanie zapewnić wystarczającej jakości ujawnianych informacji. Brak jednolitego wzorca czy jednolitych standardów ujawnień drastycznie zmniejszają porównywalność ujawnianych informacji między jednostkami, zmniejszając także ich przydatność. Ponadto brak jednolitych standardów i przepisów dotyczących atestacji czy weryfikacji informacji niefinansowych obniża ich wiarygodność.

W rozdziale 4, poświęconym badaniu cech raportów i ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju przez spółki polskiego indeksu WIG-ESG, wykazano, że:

- największa część polskich spółek indeksu WIG-ESG wybrała formę sprawozdania na temat informacji niefinansowych, czyli odrębnego raportu poza sprawozdaniem z działalności,
- ponad dwie trzecie spółek z indeksu WIG-ESG, które ujawniały informacje w 2020 roku, wybrało standardy GRI jako nadrzędne standardy ujawniania informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w swoich raportach,
- jedynie 7% spółek indeksu WIG-ESG zdecydowało się na weryfikację informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju przez instytucję zewnętrzną,
- spośród 43 spółek indeksu WIG-ESG ujawniających informacje środowiskowe tylko dwa wskaźniki w zakresie obszaru środowiskowego zostały ujawnione przez ponad połowę spółek – były to zużycie energii (podane w GJ lub kWh przez 81% jednostek) oraz zużycie wody (podane w metrach sześciennych lub litrach przez 55% jednostek),
- większość spółek (58,14%) zawarło w swoich raportach odniesienia do 17 celów zrównoważonego rozwoju, przy czym 41,86% spółek odniosło się w raporcie do działalności danych grup kapitałowych w ramach konkretnych celów.

Konkluzją monografii jest autorska propozycja systematyki ujawnianych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju zaprezentowana w ostatnim podrozdziale. Propozycja jest koncepcyjną próbą zwiększenia porównywalności ujawnianych informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju poprzez ich logiczne uporządkowanie w ramach określonych składowych o wspólnych cechach. Prezentowane powszechnie w standardach, przepisach i także w praktyce ujawnień spółek informacje i wskaźniki są w ramach systematyki podzielone na pięć

sekcji, z których każda posiada własne, unikatowe cechy dla danych informacji wchodzących w ich skład.

Zaproponowana systematyka może być dalej aktualizowana, poszerzana i uszczegóławiana w przyszłości na podstawie aktualizowanych standardów i przepisów prawnych, ale także dzięki nowym badaniom treści raportów i zawieranych w nich informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Załączniki

ZAKRES PODMIOTOWY INDEKSU WIG-ESG

Lp.	Symbol	Nazwa skrócona	Pełna nazwa spółki
1	11B	11BIT	11 bit studios SA
2	ACP	ASSECOPOL	Asseco Poland SA
3	ALE	ALLEGRO	Allegro.eu SA
4	ALR	ALIOR	Alior Bank SA
5	AMC	AMICA	Amica SA
6	ASB	ASBIS	ASBISc Enterprises PLC
7	ASE	ASSECOSEE	Asseco South Eastern Europe SA
8	ATT	GRUPAAZOTY	Grupa Azoty SA
9	BDX	BUDIMEX	Budimex SA
10	BFT	BENEFIT	Benefit Systems SA
11	BHW	HANDLOWY	Bank Handlowy w Warszawie SA
12	BML	BIOMEDLUB	BIOMED-LUBLIN Wytwórnia Surowic i Szczepionek SA
13	CAR	INTERCARS	Inter Cars SA
14	CCC	CCC	CCC SA
15	CDR	CDPROJEKT	CD Projekt SA
16	CIE	CIECH	Ciech SA
17	CLN	CLNPHARMA	Celon Pharma SA
18	CMR	COMARCH	Comarch SA
19	CPS	CYFRPLSAT	Cyfrowy Polsat SA
20	DAT	DATAWALK	Datawalk SA
21	DNP	DINOPL	Dino Polska SA
22	DOM	DOMDEV	Dom Development SA
23	DVL	DEVELIA	Develia SA
24	EAT	AMREST	AmRest Holdings SE
25	ENA	ENEA	Enea SA
26	EUR	EUROCASH	Eurocash SA
27	FMF	FAMUR	Fabryka Maszyn Famur SA
28	GPW	GPW	Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA
29	HUG	HUUUGE	Huuuge Inc
30	ING	INGBSK	ING Bank Śląski SA
31	JSW	JSW	Jastrzębska Spółka Węglowa SA
32	KER	KERNEL	Kernel Holding SA

Lp.	Symbol	Nazwa skrócona	Pełna nazwa spółki
33	KGH	KGHM	KGHM Polska Miedź SA
34	KRU	KRUK	Kruk SA
35	KTY	KETY	Grupa Kęty SA
36	LPP	LPP	LPP SA
37	LTS	LOTOS	Grupa Lotos SA
38	LVC	LIVECHAT	LiveChat Software SA
39	MAB	MABION	Mabion SA
40	MBK	MBANK	mBank SA
41	MIL	MILLENNIUM	Bank Millennium SA
42	MRC	MERCATOR	Mercator Medical SA
43	NEU	NEUCA	Neuca SA
44	OPL	ORANGEPL	Orange Polska SA
45	PCO	POLENERGIA	Polenergia SA
46	PEO	PEKAO	Bank Polska Kasa Opieki SA
47	PEP	PEPCO	Pepco Group NV
48	PGE	PGE	PGE Polska Grupa Energetyczna SA
49	PGN	PGNIG	Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA
50	PKN	PKNORLEN	Polski Koncern Naftowy ORLEN SA
51	PKO	PKOBP	Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski SA
52	PKP	PKPCARGO	PKP Cargo SA
53	PLW	PLAYWAY	PlayWay SA
54	PZU	PZU	Powszechny Zakład Ubezpieczeń SA
55	SLV	SELVITA	Selvita SA
56	SPL	SANPL	Santander Bank Polska SA
57	TEN	TSGAMES	Ten Square Games SA
58	TPE	TAURONPE	Tauron Polska Energia SA
59	WPL	WIRTUALNA	Wirtualna Polska Holding SA
60	XTB	XTB	X-Trade Brokers SA

Źródło: Opracowanie własne.

STRUKTURA GEOGRAFICZNA BADANYCH SPÓŁEK Z WIG-ESG

Lp.	Symbol	Nazwa spółki	Siedziba spółki	
			Miasto	Województwo
1	ACP	Asseco Poland SA	Rzeszów	podkarpackie
2	ALE	Allegro.eu SA	Luksemburg	-
3	ALR	Alior Bank SA	Warszawa	mazowieckie
4	AMC	Amica SA	Wronki	wielkopolskie
5	ASB	ASBISc Enterprises PLC	Ayios Athanasios (Cypr)	-
6	ASE	Asseco South Eastern Europe SA	Rzeszów	podkarpackie

Lp.	Symbol	Nazwa spółki	Siedziba spółki	
			Miasto	Województwo
7	ATT	Grupa Azoty SA	Tarnów	małopolskie
8	BDX	Budimex SA	Warszawa	mazowieckie
9	BFT	Benefit Systems SA	Warszawa	mazowieckie
10	BHW	Bank Handlowy w Warszawie SA	Warszawa	mazowieckie
11	CAR	Inter Cars SA	Warszawa	mazowieckie
12	CCC	CCC SA	Polkowice	dolnośląskie
13	CDR	CD Projekt SA	Warszawa	mazowieckie
14	CIE	Ciech SA	Warszawa	mazowieckie
15	CMR	Comarch SA	Kraków	małopolskie
16	CPS	Cyfrowy Polsat SA	Warszawa	mazowieckie
17	DNP	Dino Polska SA	Krotoszyn	wielkopolskie
18	EAT	AmRest Holdings SE	Wrocław	dolnośląskie
19	ENA	Enea SA	Poznań	wielkopolskie
20	EUR	Eurocash SA	Komorniki	wielkopolskie
21	FMF	Fabryka Maszyn Famur SA	Katowice	śląskie
22	ING	ING Bank Śląski SA	Katowice	śląskie
23	JSW	Jastrzębska Spółka Węglowa SA	Jastrzębie-Zdrój	śląskie
24	KGH	KGHM Polska Miedź SA	Lubin	dolnośląskie
25	KRU	Kruk SA	Wrocław	dolnośląskie
26	KTY	Grupa Kęty SA	Kęty	małopolskie
27	LPP	LPP SA	Gdańsk	pomorskie
28	LTS	Grupa Lotos SA	Gdańsk	pomorskie
29	MBK	mBank SA	Warszawa	mazowieckie
30	MIL	Bank Millennium SA	Warszawa	mazowieckie
31	MRC	Mercator Medical SA	Kraków	małopolskie
32	NEU	Neuca SA	Toruń	kujawsko-pomorskie
33	OPL	Orange Polska SA	Warszawa	mazowieckie
34	PEO	Bank Polska Kasa Opieki SA	Warszawa	mazowieckie
35	PGE	PGE Polska Grupa Energetyczna SA	Warszawa	mazowieckie
36	PGN	Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA	Warszawa	mazowieckie
37	PKN	Polski Koncern Naftowy ORLEN SA	Płock	mazowieckie
38	PKO	Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski SA	Warszawa	mazowieckie
39	PKP	PKP Cargo SA	Warszawa	mazowieckie
40	PZU	Powszechny Zakład Ubezpieczeń SA	Warszawa	mazowieckie
41	SPL	Santander Bank Polska SA	Warszawa	mazowieckie
42	TPE	Tauron Polska Energia SA	Katowice	śląskie
43	WPL	Wirtualna Polska Holding SA	Warszawa	mazowieckie

Stan na 31 grudnia 2021 roku.

Źródło: Opracowanie własne.

STRUKTURA BRANŻOWA BADANYCH SPÓŁEK Z WIG-ESG

Symbol	Nazwa spółki	Sektor
ALR	Alior Bank SA	banki
BHW	Bank Handlowy w Warszawie SA	banki
ING	ING Bank Śląski SA	banki
MBK	mBank SA	banki
MIL	Bank Millennium SA	banki
PEO	Bank Polska Kasa Opieki SA	banki
PKO	Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski SA	banki
SPL	Santander Bank Polska SA	banki
BDX	Budimex SA	budownictwo
ATT	Grupa Azoty SA	chemia
CIE	Ciech SA	chemia
ENA	Enea SA	energia
PGE	PGE Polska Grupa Energetyczna SA	energia
TPE	Tauron Polska Energia SA	energia
JSW	Jastrzębska Spółka Węglowa SA	górnictwo
KGH	KGHM Polska Miedź SA	górnictwo
CDR	CD Projekt SA	gry
DNP	Dino Polska SA	handel detaliczny
ASB	ASBISc Enterprises PLC	handel hurtowy
EUR	Eurocash SA	handel hurtowy
ACP	Asseco Poland SA	informatyka
ASE	Asseco South Eastern Europe SA	informatyka
CMR	Comarch SA	informatyka
WPL	Wirtualna Polska Holding SA	media
MRC	Mercator Medical SA	medyczne
NEU	Neuca SA	medyczne
CAR	Inter Cars SA	motoryzacja
BFT	Benefit Systems SA	obiekty sportowe
CCC	CCC SA	odzież
LPP	LPP SA	odzież
LTS	Grupa Lotos SA	paliwa
PGN	Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA	paliwa
PKN	Polski Koncern Naftowy ORLEN SA	paliwa
ALE	Allegro.eu SA	platforma handlowa
AMC	Amica SA	przemysł (inny)
FMF	Fabryka Maszyn Famur	przemysł (inny)
KTY	Grupa Kęty SA	przemysł (inny)
CPS	Cyfrowy Polsat SA	telekomunikacja
OPL	Orange Polska SA	telekomunikacja
PKP	PKP Cargo SA	transport kolejowy
PZU	Powszechny Zakład Ubezpieczeń SA	ubezpieczenia
KRU	Kruk SA	usługi finansowe
EAT	AmRest Holdings SE	żywność

Stan na 31 grudnia 2021 roku.

Źródło: Na podstawie danych spółek z KRS (EKD) oraz indeksów branżowych WIG.

**FORMA UJAWNIEŃ INFORMACJI NIEFINANSOWYCH PRZEZ SPÓŁKI
INDEKSU WIG-ESG W LATACH 2017-2020**

Lp.	Symbol	Rok obrotowy			
		2017	2018	2019	2020
1	11B	brak	brak	brak	brak
2	ACP	0	S	S	S
3	ALE	brak	brak	brak	S
4	ALR	0	0	0	S
5	AMC	0	0	0	0
6	ASB	0	S	S	S
7	ASE	brak	brak	brak	S
8	ATT	S	S	S	S
9	BDX	S	S	S	S
10	BFT	S	S	S	S
11	BHW	S	S	S	S
12	BML	brak	brak	brak	brak
13	CAR	S	S	S	S
14	CCC	S	S	S	S
15	CDR	brak	brak	brak	0
16	CIE	S	S	S	S
17	CLN	brak	brak	brak	brak
18	CMR	S	S	S	S
19	CPS	S	S	S	S
20	DAT	brak	brak	brak	brak
21	DNP	0	0	0	0
22	DOM	brak	brak	brak	brak
23	DVL	brak	brak	brak	brak
24	EAT	0	0	0	0
25	ENA	0	0	0	0
26	EUR	S	S	0	0
27	FMF	0	S	S	S
28	GPW	brak	brak	brak	brak
29	HUG	brak	brak	brak	brak
30	ING	0	0	S	S
31	JSW	0	0	0	S
32	KER	brak	brak	brak	brak
33	KGH	S	S	S	S
34	KRU	0	0	0	0
35	KTY	0	0	0	0
36	LPP	0	0	0	0
37	LTS	0	0	0	0
38	LVC	brak	brak	brak	brak
39	MAB	brak	brak	brak	brak
40	MBK	S	0	0	0
41	MIL	S	S	S	S
42	MRC	S	S	S	S
43	NEU	S	S	S	S
44	OPL	0	0	0	0
45	PCO	brak	brak	brak	brak
46	PEO	0	brak	brak	0
47	PEP	brak	brak	brak	brak
48	PGE	S	S	S	S
49	PGN	0	0	S	S
50	PKN	S	S	S	S
51	PKO	S	S	0	0
52	PKP	0	0	0	0
53	PLW	brak	brak	brak	brak
54	PZU	0	0	0	0
55	SLV	brak	brak	brak	brak
56	SPL	brak	0	0	0
57	TEN	brak	brak	brak	brak
58	TPE	0	0	0	S
59	WPL	0	0	0	0
60	XTB	brak	brak	brak	brak

0 – oświadczenie na temat informacji niefinansowych.

S – sprawozdanie na temat informacji niefinansowych.

Źródło: Na podstawie raportów rocznych spółek WIG-ESG i raportów skonsolidowanych rocznych ich grup kapitałowych.

Bibliografia

- ACCA. (2014). *Accountants for Business. Understanding investors: The changing corporate perspective*. The Association of Chartered Certified Accountants. <https://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/financial-reporting/pol-afb-ui04.pdf>
- Adams, C. A. (2002). Internal organisational factors influencing corporate social and ethical reporting: Beyond current theorizing. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(2), 223–250. <https://doi.org/10.1108/09513570210418905>
- Adams, C. A. (2008). A commentary on: Corporate Social Responsibility reporting and reputation risk management. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 21(3), 365–370. <https://doi.org/10.1108/09513570810863950>
- Adams, C. A. i McNicholas, P. (2007). Making a difference: Sustainability reporting, accountability and organisational change. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 20(3), 382–402. <https://doi.org/10.1108/09513570710748553>
- Adamus-Matuszyńska, A. (2014). Strategia społecznej odpowiedzialności a praktyka public relations. *Studia Ekonomiczne*, 185, 106–117.
- American Institute of Certified Public Accountants. Special Committee on Financial Reporting. (1994). *Improving business reporting – a customer focus: Meeting the information needs of investors and creditors: A comprehensive report*. AICPA Committees. https://egrove.olemiss.edu/aicpa_comm/106
- Anam, L. i Kacprzak, J. (red.). (2015). *Raportowanie niefinansowe – Poradnik dla raportujących*. Zespół ds. Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstw – Ministerstwo Gospodarki. <https://odpowiedzialnybiznes.pl/publikacje/raportowanie-niefinansowe-poradnik-dla-poczatkujacych/>
- Andrades Peña, J. i Jorge, M. L. (2019). Examining the amount of mandatory non-financial information disclosed by Spanish state-owned enterprises and its potential influential variables. *Meditari Accountancy Research*, 27(4), 534–555. <https://doi.org/10.1108/MEDAR-05-2018-0343>
- Arvidsson, S. (2011). Disclosure of non-financial information in the annual report: A management-team perspective. *Journal of Intellectual Capital*, 12(2), 277–300. <https://doi.org/10.1108/14691931111123421>
- Barney, J. B. i Harrison, J. S. (2020). Stakeholder theory at the crossroads. *Business & Society*, 59(2), 203–212. <https://doi.org/10.1177/0007650318796792>
- Bauer, K., Hońko, S., Orzeszko, T. i Szadziewska, A. (2020). *Informacje finansowe i niefinansowe w ocenie działalności banku*. Wydawnictwo Ius Publicum.
- Bek-Gaik, B. i Krasodomska, J. (2018). Informacje niefinansowe jako obszar współczesnej sprawozdawczości przedsiębiorstw – definicja, źródła i proponowane kie-

- runki badań. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 2(974), 25-40. <https://doi.org/10.15678/ZNUEK.2018.0974.0202>
- Bek-Gaik, B. i Rapacz, A. (2018). Model biznesu w raportach zintegrowanych polskich spółek giełdowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse Rynki Finansowe Ubezpieczenia*, 92, 209–222. <https://doi.org/10.18276/frfu.2018.92-18>
- Bek-Gaik, B. i Rymkiewicz, B. (2016). Model biznesu w raportowaniu zintegrowanym. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 442, 32–51. <https://doi.org/10.15611/pn.2016.442.03>
- Bek-Gaik, B. i Rymkiewicz, B. (2017a). Model biznesu w sprawozdawczości organizacji – ocena ujawnień w sprawozdaniu z działalności. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 85, 189–202. <https://doi.org/10.18276/frfu.2017.1.85-17>
- Bek-Gaik, B. i Rymkiewicz, B. (2017b). Model biznesu w raportowaniu organizacji – wybrane problemy. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 471, 23–33.
- Bendjenna, H., Charre, P. J. i Zarour, N. E. (2012). Using multi-criteria analysis to prioritize stakeholders. *Journal of Systems and Information Technology*, 14(3), 264–280. <https://doi.org/10.1108/13287261211255365>
- Bergmann, A. i Posch, P. (2018). Mandatory sustainability reporting in Germany: Does size matter? *Sustainability*, 10(11), 3904. <https://doi.org/10.3390/su10113904>
- Bini, L. i Bellucci, M. (2020). *Integrated sustainability reporting: Linking environmental and social information to value creation processes*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-24954-0>
- Błażyńska, J. (2015a). Atrybuty jakościowe współczesnych sprawozdań finansowych. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 3(1), 5–17.
- Błażyńska, J. (2015b). *Użyteczność informacji finansowych sprawozdań finansowych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Błażyńska, J. (2018a). Integrated reporting – changes in company reporting. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego: Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 94, 91–98. <https://doi.org/10.18276/frfu.2018.94/1-08>
- Błażyńska, J. (2018b). Raportowanie informacji niefinansowych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 503, 59–67. <https://doi.org/10.15611/pn.2018.503.05>
- Błażyńska, J. (2019a). Standaryzacja raportowania niefinansowego. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 169, 9–18. <https://doi.org/10.33119/SIP.2018.169.1>
- Błażyńska, J. (2019b). Raportowanie na temat informacji niefinansowych według SIN. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 7(3), 7–27.
- Błażyńska, J. (2020a). Non-financial reporting pursuant to the SIN standard at the Warsaw Stock Exchange. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 64(2), 7–18. <https://doi.org/doi:10.15611/pn.2020.2.01>
- Błażyńska, J. (2020b). Raportowanie ładu korporacyjnego zgodnie z SIN na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 3(987), 87–105. <https://doi.org/10.15678/ZNU-EK.2020.0987.0305>

- Boesso, G. i Kumar, K. (2016). Examining the association between stakeholder culture, stakeholder salience and stakeholder engagement activities: An empirical study. *Management Decision*, 54(4), 815–831. <https://doi.org/10.1108/MD-06-2015-0245>
- Brigham, E. F. i Houston, J. F. (2005). *Podstawy zarządzania finansami*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Burzym, E. (1993). Społeczny i ekologiczny aspekt współczesnej ewolucji rachunkowości w gospodarce rynkowej. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, 401, 5–20.
- Burzym, E. (2008). Rola i funkcje rachunkowości w roku 2000. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 45(101), 23–70.
- Campbell, D., Craven, B. i Shrires, P. (2003). Voluntary social reporting in three FTSE sectors: A comment on perception and legitimacy. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 16(4), 558–581. <https://doi.org/10.1108/09513570310492308>
- Caroll, A. B. (1979). Three-dimensional conceptual model of corporate performance. *The Academy of Management Review*, 4(4), 497–505. <https://doi.org/10.2307/257850>
- Castelló, I. i Lozano, J. M. (2011). Searching for new forms of legitimacy through corporate responsibility rhetoric. *Journal of Business Ethics*, 100(1), 11–29. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-0770-8>
- Chłapek, K., Krajewska, S. i Jonas, K. (2019). Sprawozdawczość zintegrowana odpowiedzialnością na potrzeby standaryzacji raportowania niefinansowego. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 164, 99–115. <https://doi.org/10.33119/SIP.2018.164.6>
- Choi, J. i Park, B. (2014). Environmentally responsible management of MNE subsidiaries: Stakeholder perspective. *Multinational Business Review*, 22(1), 59–77. <https://doi.org/10.1108/MBR-06-2013-0034>
- Ciechan-Kujawa, M. (2014). *Wielowymiarowy audyt biznesowy – wartość dodana dla organizacji i interesariuszy*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Cieciura, M. (2012). *Rozliczanie wartości firmy w świetle Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*. CeDeWu.
- Clarkson, P. M., Li, Y., Richardson, G. D. i Vasvari, F. P. (2011). Does it really pay to be green? Determinants and consequences of proactive environmental strategies. *Journal of Accounting and Public Policy*, 30(2), 122–144. <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2010.09.013>
- Cordazzo, M., Bini, L. i Marzo, G. (2020). Does the EU Directive on non-financial information influence the value relevance of ESG disclosure? Italian evidence. *Business Strategy and the Environment*, 29(8), 3470–3483. <https://doi.org/10.1002/bse.2589>
- Czaja-Cieszyńska, H. (2019). Standardy GRI – kierunek dla raportowania na rzecz zrównoważonego rozwoju w organizacjach pozarządowych w Polsce. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 164, 49–61.

- Czakon, T. (2013). Interesariusze i typy orientacji etycznej w kodeksach etycznych firm. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*, 2013, 49(4), 191–213. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej.
- Das, D. K. (2011). *Conceptual globalism and globalisation: An initiation*. The University of Warwick – Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation. Warwick Research Archive Portal (WRAP) Working Paper, 49071. <http://wrap.warwick.ac.uk/49071/>
- de Bussy, N. M. i Kelly, L. (2010). Stakeholders, politics and power: Towards an understanding of stakeholder identification and salience in government. *Journal of Communication Management*, 14(4), 289–305. <https://doi.org/10.1108/13632541011090419>
- de Villiers, C., Rinaldi, L. i Unerman, J. (2014). Integrated Reporting: Insights, gaps and an agenda for future research. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 27(7), 1042–1067. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-06-2014-1736>
- Deegan, C. (2002). Introduction: The legitimising effect of social and environmental disclosures – a theoretical foundation. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(3), 282–311. <https://doi.org/10.1108/09513570210435852>
- Deloitte. (2021a). Kluczowe regulacje w obszarze zrównoważonego rozwoju. Rosną oczekiwania przejrzystego raportowania danych ESG. *Sustainability Insights*, 3. <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/zarzadzania-procesami-i-strategiczne/articles/kluczowe-regulacje-w-obszarze-zrownowazonego-rozwoju.html>
- Deloitte. (2021b). Unia Europejska zrobiła duży krok w zakresie sprawozdawczości dotyczącej zrównoważonego rozwoju. Nowa dyrektywa CSRD. <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/zarzadzania-procesami-i-strategiczne/articles/Unia-Europejska-zrobila-duzy-krok-w-zakresie-sprawozdawczosci-dotyczacej-zrownowazonego-rozwoju.html>
- Depoers, F. (2000). A cost benefit study of voluntary disclosure: Some empirical evidence from French listed companies. *European Accounting Review*, 9(2), 245–263. <https://doi.org/10.1080/09638180050129891>
- Ditlev-Simonsen, C. D. i Wenstøp, F. (2013). How stakeholders view stakeholders as CSR motivators. *Social Responsibility Journal*, 9(1), 137–147. <https://doi.org/10.1108/17471111311307868>
- Dodd, E. M., Jr. (1932). For whom are corporate managers trustees? *Harvard Law Review*, 45(7), 1145–1163. <https://doi.org/10.2307/1331697>
- Donaldson, T. i Preston, L. E. (1995). The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence, and implications. *Academy of Management Review*, 20(1), 65–91. <https://doi.org/10.5465/amr.1995.9503271992>
- Doni, F., Bianchi Martini, S., Corvino, A. i Mazzoni, M. (2020). Voluntary versus mandatory non-financial disclosure: EU Directive 95/2014 and sustainability reporting practices based on empirical evidence from Italy. *Meditari Accountancy Research*, 28(5), 781–802. <https://doi.org/10.1108/MEDAR-12-2018-0423>
- Dyczkowska, J. (2019). Zasada istotności w raportowaniu niefinansowym. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 544, 115–129. <https://doi.org/10.15611/pn.2019.544.13>

- Dyduch, J. (2017). Zmiany poziomu ujawnień środowiskowych informacji finansowych w raportach rocznych wybranych spółek publicznych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 479, 34–43. <https://doi.org/10.15611/pn.2017.479.03>
- Dziekański, P. (2012). Informacja jako dobro ekonomiczne będące źródłem przewagi konkurencyjnej. W: M. G. Woźniak (red.), *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy* (387–403). Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Eccles, R., G., Krzus M., P. i Ribot, S. (2015). Models of best practice in integrated reporting 2015. *Journal of Applied Corporate Finance*, 27(2), 103–115. <https://doi.org/10.1111/jacf.12123>
- Ewan, W. i Freeman, R. (1997). A stakeholder theory of the modern corporation: Kantian capitalism. W: T. Beauchamp i N. Bowie (Eds.), *Ethical theory and business* (s. 38–48). Prentice Hall.
- Falencikowski, T. (2015). Model biznesu sieci przedsiębiorstw – założenia podstawowe. *Problemy Zarządzania*, 13(1), 104–117.
- Falencikowski, T. (2018). Od modelu biznesu przedsiębiorstwa do modelu biznesu organizacji publicznej. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 19(6/2), 211–224.
- Farooq, M., B. i de Villiers, C. (2017). The market for sustainability assurance services: A comprehensive literature review and future avenues for research. *Pacific Accounting Review*, 29(1), 79–106. <https://doi.org/10.1108/PAR-10-2016-0093>
- FASB. (2001). *Improving business reporting: Insights into enhancing voluntary disclosures. Steering Committee Report Business Reporting Research Project*. <http://131.194.71.168/~rjensen/Calgary/CD/fasb/VoluntaryDisclosures01.pdf>
- FASB. (2008). *Statement of financial accounting concept no.1.: Objectives of financial reporting by business enterprises*. Financial Accounting Standards Board of Financial Accounting Foundation. <https://dart.deloitte.com/USDART/pdf/7cbcdcaa-3f34-11e6-95db-51e8f754bd1d>
- FEE. (2015). *Dyrektywa UE w sprawie ujawniania danych niefinansowych i informacji na temat różnorodności: Rola biegłych rewidentów w weryfikacji informacji niefinansowych – stanowisko FEE*. Federation of European Accountants. http://www.kibr.webserwer.pl/_doc/pliki/Dyrektywa_UE_w_sprawie_ujawniania_informacji_niefinansowych_PL.pdf
- FEE. (2016). *Dyrektywa UE w sprawie ujawniania danych niefinansowych i informacji na temat różnorodności: Jak zapewnić wysoką jakość i spójność sprawozdawczości – stanowisko FEE*. Federation of European Accountants. http://www.kibr.webserwer.pl/_doc/pliki/FEE_position_paper_EU_NFI_Directive_final_PL.pdf
- Feldman, M. S. i March, J. G. (1981). Information in organizations as signal and symbol. *Administrative Science Quarterly*, 26(2), 171–186. <https://doi.org/10.2307/2392467>
- Fijałkowska, J. (2013). Zakres ujawnień w raportach ujawnień w raportach społecznej odpowiedzialności i zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 311, 85–94.
- Fijałkowska, J. (2014). CSR reporting and XBRL standard alignment decisive for the future of finance and accounting. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomi-*

- ca, 2(300), 75–85. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <http://hdl.handle.net/11089/14830>
- Fijałkowska, J. (2016). New regulation of non-financial disclosure in business reporting. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 1(1), 27–39.
- Fijałkowska, D., Klimczak, K. M. i Pauka, M. (2015). Nadmierny optymizm w listach do akcjonariuszy wybranych spółek GPW w Warszawie. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 74(1), 35–45.
- Fijałkowska, J. i Macuda, M. (2017). Value creation disclosure in CSR reports – evidence from Poland. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 93(149), 61–78. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-3a5cd588-0559-4d1e-94fd-90f94a887961>
- Fijałkowska, J. i Sobczyk, M. (2014). Raportowanie społecznie odpowiedzialnych działań przedsiębiorstwa – wiarygodne informowanie czy narzędzie PR? *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 15(4/2), 189–203.
- Flakiewicz, W. (2002). *Systemy informacyjne w zarządzaniu – uwarunkowania, technologie, rodzaje*. Wydawnictwo C.H. Beck.
- Flöstrand, P. i Ström, N. (2006). The valuation relevance of non-financial information. *Management Research News*, 29(9), 580–597. <http://doi.org/10.1108/01409170610709014>
- Forum Odpowiedzialnego Biznesu. (2017). Standard Informacji Niefinansowych (SIN) 2017. <http://odpowiedzialnybiznes.pl/publikacje/standard-informacji-niefinansowych-sin-2017/>
- Freeman, R. E. (2010). *Strategic management – stakeholder approach*. Cambridge University Press.
- Freeman, R. E., Phillips, R. i Sisodia, R. (2020). Tensions in stakeholder theory. *Business & Society*, 59(2), 213–231. <https://doi.org/10.1177/0007650318773750>
- Friedman, M. (1982). *Capitalism and freedom* (wyd. zm.). University of Chicago Press.
- Gabrusewicz, T. (2010). *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej w kształtowaniu zasad nadzoru korporacyjnego*. Wydawnictwo C.H. Beck.
- Gabrusewicz, T. (2016). Informacja społecznie użyteczna w rachunkowości. W: A. Karmańska (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy* (wyd. 2, s. 791–806). Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Gabrusewicz, W. i Remlein, M. (2011). *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Gad, J. (2013a). Cechy jakościowe informacji zawartych w raporcie biznesowym w świetle potrzeb informacyjnych dawców biznesowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki finansowe. Ubezpieczenia*, 62, 545–555. <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171241721>
- Gad, J. (2013b). Sprawozdawczość biznesowa wobec założeń teorii agencji. *Zarządzanie i Finanse*, 2(6), 172–185.
- Gazdar, K. (2007). *Reporting nonfinancials*. John Wiley & Sons.
- Gernon, H. i Meek, G. K. (2001). *Reporting nonfinancials*. John Wiley & Sons.
- Gernon, H. i Meek, G. K. (2011). *Accounting. An international perspective*. McGraw-Hill.

- Gos, W. (2014a). Ocena kierunków zmian polskiego prawa bilansowego – między potrzebami informacyjnymi użytkowników a oczekiwaniami uproszczeń w rachunkowości. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 832(71), 61–72.
- Gos, W. (2014b). Rachunkowość czy sprawozdawczość – głos w dyskusji. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2(4), 23–34.
- Gos, W. (red.). (2015). *Sprawozdania finansowe i ich analiza*. SKwP Zarząd Główny w Warszawie – Instytut Certyfikacji Zawodowej Księgowych.
- Górny, A. (2013). Informacja w społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 35, 156–168.
- Grabiński, K., Kędzior, M. i Krasodomska, J. (2014). *Współczesna rachunkowość na rynkach kapitałowych*. Difin.
- Gray, R. (2010). Is accounting for sustainability actually accounting for sustainability...and how would we know? An exploration of narratives of organisations and the planet. *Accounting, Organizations and Society*, 35(1), 47–62. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2009.04.006>
- Gray, R. i Milne, M. J. (2002). Sustainability reporting: Who's kidding whom?, *Chartered Accountants Journal of New Zealand*, 81(6), 66–70. https://www.researchgate.net/publication/301893072_Sustainability_Reporting_Who%27s_Kidding_Whom
- Greenspan, A. (2008). *Era zawirowań – krok w nowy wiek*. Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza.
- GRI. (2016a). *G4 Wytyczne dotyczące raportowania – Zasady raportowania i wskaźniki*. http://www.kibr.webserwer.pl/_doc/news/G4RSPD_Zasadyraportowaniaiwskazniki.pdf
- GRI. (2016b). *G4 Wytyczne dotyczące raportowania – Podręcznik stosowania wytycznych*. http://www.kibr.webserwer.pl/_doc/news/G4IM_Podrecznikstosowania-wytycznych.pdf
- GRI. (2021). *GRI Universal Standard – GRI 1: Foundation 2021*. <https://globalreporting.org/pdf/ashx?id=12334>
- Grudzewski, W. i Hejduk, I. (2002). Kreowanie systemów zarządzania wiedzą podstawową dla osiągnięcia przewagi konkurencyjnej współczesnych przedsiębiorstw. W: W. Grudzewski i I. Hejduk (red.), *Przedsiębiorstwo przyszłości – wizja strategiczna* (s.). Difin.
- Guthrie, J. i Parker, L. D. (1989). Corporate Social Reporting: A rebuttal of legitimacy theory. *Accounting and Business Research*, 19(76), 34--352. <https://doi.org/10.1080/00014788.1989.9728863>
- Hedman, J. Kalling, T. (2003). The business model concept: Theoretical underpinnings and empirical illustrations. *European Journal of Information Systems*, 12(1), 49–59. <http://doi.org/10.1057/palgrave.ejis.3000446>
- Herzig, C. i Schaltegger, S. (2006). Corporate Sustainability Reporting. An overview. W: S. Schaltegger, M. Bennett & R. Burritt (Eds.), *Sustainability accounting and reporting* (s. 301–324). http://link.springer.com/10.1007/978-1-4020-4974-3_13
- Hörisch, J., Schaltegger, S. i Freeman, R. E. (2020). Integrating stakeholder theory and sustainability accounting: A conceptual synthesis. *Journal of Cleaner Production*, 275, 124097. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124097>

- IFRS. (2022). *IAS 1 presentation of financial statements*. <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-1-presentation-of-financial-statements>
- Ingram, R. W. i Frazier, K. B. (1983). Narrative disclosures in annual reports. *Journal of Business Research*, 11(1), 49–60. [https://doi.org/10.1016/0148-2963\(83\)90038-3](https://doi.org/10.1016/0148-2963(83)90038-3)
- International Integrated Reporting Council [IIRC]. (2013). *The International <IR> Framework*. <https://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>
- Jaworska, E. (2011). Zmiana podejścia do sprawozdawczości w aspekcie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 41, 573–583.
- Jaworska, E. (2016). Raportowanie informacji o różnorodności w przedsiębiorstwie – wybrane zagadnienia. *Studia Ekonomiczne*, 268, 104–113.
- Jędrzejka, D. (2011). Znaczenie rozszerzonej sprawozdawczości biznesowej spółki w czasie kryzysu gospodarczego. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica*, 247, 241–250. <http://hdl.handle.net/11089/567>
- Jędrzejka, D. (2016). *Rozszerzona sprawozdawczość biznesowa spółek giełdowych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Jones, T. M., Harrison J. S. i Felps W. (2018). How applying instrumental stakeholder theory can provide sustainable competitive advantage. *Academy of Management Review*, 43(3), 371–391. <https://doi.org/10.5465/amr.2016.0111>
- Kamela-Sowińska, A. (2013). Dylematy integracji rachunkowości w krajach Unii Europejskiej. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 1(8), 20–31.
- Kamela-Sowińska, A. (2014a). Dyrektywa Unii Europejskiej o ujawnieniu informacji niefinansowych – nowe wyzwanie dla rachunkowości. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2(4), 61–72.
- Kamela-Sowińska, A. (2014b). Od rachunkowości do opisu gospodarczego. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 77(133), 107–115.
- Kamela-Sowińska, A. (2015a). Skutki ekonomiczne realizacji umowy społecznej jako podstawy raportów CSR. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 3(1), 68–85.
- Kamela-Sowińska, A. (2015b). Tajemnica przedsiębiorstwa a dyrektywa Unii Europejskiej o ujawnianiu informacji niefinansowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia*, 73, 981–991.
- Kamela-Sowińska, A. (2016). Sprawozdanie finansowe to także dane niefinansowe. *Rachunkowość*, 2, 15–20.
- Karmańska, A. (2014). The imperative of sustainable growth and reporting integration: The Fourth Era in the Corporate Reporting development. *Copernican Journal of Finance & Accounting*, 3(2), 49–66. <http://doi.org/10.12775/CJFA.2014.017>
- Karmańska, A. (red.). (2016). *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy* (wyd. 2). Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Karwowski, M. (2016). Model biznesu a zawartość obecnego sprawozdania finansowego i sprawozdania z działalności. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 90(146), 135–155.

- Karwowski, M. (2017). Identyfikacja informacji o modelu zrównoważonego biznesu na podstawie raportów zintegrowanych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 479, 64–73. <https://doi.org/10.15611/pn.2017.479.06>
- Karwowski, M. (2018). Propozycja struktury opisu modelu biznesu w sprawozdaniu z działalności. *Studia i Prace. Kolegium Zarządzania i Finansów*, 163, 127–142.
- Karwowski, M., Raulinajtys-Grzybek, M. i Chróstny, T. (2020). Zastosowanie standardów GRI 2016 w polskich przedsiębiorstwach. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 108(164), 61–87. <http://doi.org/10.5604/01.3001.0014.3596>
- Kawacki, M. (2015). Wpływ ujawniania informacji niefinansowych na obrót gospodarczy. W: *Rola rachunkowości i rewizji finansowej w ochronie obrotu gospodarczego ze szczególnym uwzględnieniem jednostek samorządowych – materiały na konferencję* (s. 27–36). Polska Izba Biegłych Rewidentów.
- Kawacki, M. (2018). *Ujawnianie informacji niefinansowych w raportach rocznych spółek*. Praca doktorska. Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. <https://www.wbc.poznan.pl/publication/535632>
- Kawacki, M. (2020). Model biznesowy w raportowaniu informacji niefinansowych. Wyniki badania wybranych polskich spółek giełdowych. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 107(163), 11–38. <https://ztr.skwp.pl/resources/html/article/details?id=205631>
- Kawacki, M. i Kuberska, E. (2021). Czy forma i objętość raportu niefinansowego zależą od wielkości przedsiębiorstwa? Badanie na przykładzie spółek WIG20 i mWIG40. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 65(1), 65–83. <https://doi.org/10.15611/pn.2021.1.05>
- Kinderman D., (2020). The challenges of upward regulatory harmonization: The case of sustainability reporting in the European Union. *Regulation & Governance*, 14(4), 674–697. <https://doi.org/10.1111/rego.12240>
- Klimczak, K. M. i Michalak, J. (2014). Istotność sprawozdań finansowych dla wyceny a stosowanie zasady memoriałowej i konserwatyzm warunkowy. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 66, 122–123.
- Kobiela-Pionnier, K. (2020). Obszary zmian Założeń koncepcyjnych sprawozdawczości zintegrowanej w kontekście zasadniczych zmian w podejściu inwestorów do kwestii zrównoważonego rozwoju. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 108(164), 89–113.
- Komisja Europejska. (2014). *The European Union explained: How the EU works*. European Commission Directorate General for Communication.
- Komisja Europejska. (2017). *Wytyczne dotyczące sprawozdawczości w zakresie informacji niefinansowych (metodyka sprawozdawczości niefinansowej)*. Komunikat Komisji. (C/2017/4234).
- Komisja Europejska. (2019). *Komunikat Komisji – wytyczne dotyczące sprawozdawczości w zakresie informacji niefinansowych: Suplement dotyczący zgłaszania informacji związanych z klimatem*. (2019/C 209/01).
- Komisja Europejska. (2021). Wniosek Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE, dyrektywę 2004/109/WE, dyrektywę

- 2006/43/WE oraz rozporządzenie (UE) nr 537/2014 w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (Tekst mający znaczenie dla EOG).
- Komisja Nadzoru Finansowego. (2021). *Zrównoważony rozwój. Wprowadzenie i ramy regulacyjne*. https://www.knf.gov.pl/dla_rynku/Finansowanie_zrownowazonego_rozwoju/zrownowazony_rozwoju
- Konopko, Ł. (2017). *Standard Informacji Niefinansowych (SIN) został oficjalnie opublikowany*. <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/standard-informacji-niefinansowych-sin-zostal-oficjalnie-opublikowany,notatki,203216>
- Kopeć, K. (2016). Za i przeciw społecznej odpowiedzialności biznesu. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Administracja i Zarządzanie*, 35(108), 127–138.
- Krasodomska, J. (2010a). Rachunkowość a idea społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. W: B. Micherda (red.), *Rachunkowość wobec kryzysu gospodarczego* (s. 11–33). Difin.
- Krasodomska, J. (2010b). Informacje niefinansowe jako element rocznego raportu spółki. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 816, 45–57.
- Krasodomska, J. (2011). Polityka informacyjna spółek w krajach anglosaskich. *Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie*, 849, 41–53.
- Krasodomska, J. (2012). Zintegrowana sprawozdawczość spółek w 2020 roku. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 66(122), 101–110.
- Krasodomska, J. (2014). *Informacje niefinansowe w sprawozdawczości spółek*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- Krasodomska, J. (2015). Sprawozdawczość zintegrowana jako nowy obszar badań naukowych w rachunkowości. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 82(138), 77–92. <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171383355>
- Krasodomska, J. (2017). Raportowanie informacji niefinansowych w świetle procesów konsultacyjnych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 479, 99–107. <https://doi.org/10.15611/pn.2017.479.09>
- Krasodomska, J. (2018). Raportowanie zintegrowane a społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 503, 272–281. <http://doi.org/10.15611/pn.2018.503.24>
- Krasodomska, J. i Zarzycka, E. (2020). Niefinansowe kluczowe wskaźniki efektywności: regulacje i wytyczne a praktyka przedsiębiorstw. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 108(164), 115–132. <http://doi.org/10.5604/01.3001.0014.3598>
- Krasodomska, J., Zarzycka, E. i Dobija, D. (2021). Determinanty dialogu z interesariuszami w dużych jednostkach zainteresowania publicznego działających w Polsce. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 45(3), 171–187. <http://doi.org/10.5604/01.3001.0015.2350>
- Krasodomska J. i Zieniuk P. (2021). Atestacja informacji niefinansowych: podstawy teoretyczne, standardy i praktyki spółek działających w Europie Zachodniej i Wschodniej. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 45(1), 53–74.

- Krawczyk, P. (2019). CSR Reporting Standards: Implementation in Polish enterprises. *Journal of Eastern Europe Research in Business and Economics*, 247075, 1–9. <https://doi.org/10.5171/2019.247075>
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis. An introduction to its methodology* (2nd ed.). Sage Publications.
- Krużycka, N. i Martyniuk, T. (2020). Informacje niefinansowe w sprawozdawczości przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego. *Przestrzeń, Ekonomia, Społeczeństwo*, 18(2), 117–152.
- Kryk, B. (2017). Informacje środowiskowe w sprawozdaniach z działalności. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 479, 108–117. <https://doi.org/10.15611/pn.2017.479.10>
- Krzakiewicz, K. i Cyfert, S. (2013). *Teoretyczne problemy zarządzania organizacjami*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Kuberska, E. i Kawacki M. (2023). Environment information comparability: A case of the selected, listed Polish companies. *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies* (w trakcie publikacji).
- Kutera, M. (2019). Kluczowe kwestie badania – nowy element w raportowaniu biegłych rewidentów. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 101(157), 79–94.
- Kutera, M. i Zyznarska-Dworczak, B. (2018). Narracja w sprawozdawczości – jak ją weryfikować? *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 160, 99–111. <https://doi.org/10.33119/SIP.2018.160.6>
- Kwiecień, M. (2015). Problemy współczesnej rachunkowości korporacyjnej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 225, 125–133.
- Kwiecień, M. (2016). Sprawozdanie zintegrowane – innowacja paradygmatów rachunkowości. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 87(143), 67–88.
- Kwiecień, M. (2019). Sprawozdawczość w XXI wieku – ewolucja czy rewolucja. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 164, 63–80. <https://doi.org/10.33119/SIP.2018.164.4>
- La Torre, M., Sabelfeld, S., Blomkvist, M. i Dumay, J. (2020). Rebuilding trust: Sustainability and non-financial reporting and the European Union regulation. *Meditari Accountancy Research*, 28(5), 701–725. <https://doi.org/10.1108/MEDAR-06-2020-0914>
- Lai, A. i Stacchezzini, R. (2021). Organisational and professional challenges amid the evolution of sustainability reporting: A theoretical framework and an agenda for future research. *Meditari Accountancy Research*, 29(3), 405–429. <https://doi.org/10.1108/MEDAR-02-2021-1199>
- Lament, M. (2017). Raportowanie informacji niefinansowych w zakładach ubezpieczeń w Polsce. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 91(147), 63–86. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-a7ad20e7-2a96-4e51-8b36-c48e1a8b4fb8>
- Larrinaga-Gonzalez, C. i Bebbington, J. (2001). Accounting change or institutional appropriation?—A case study of the implementation of environmental accounting. *Critical Perspectives on Accounting*, 12(3), 269–292. <https://doi.org/10.1006/cpac.2000.0433>

- Lemkowska, M. (2020). Funkcje ubezpieczeń gospodarczych a zrównoważony rozwój. *Wiadomości Ubezpieczeniowe*, 2(1), 45–76. <https://doi.org/10.33995/wu2020.2.3>
- Loza Adauí, C. R. (2020). Sustainability reporting quality of Peruvian listed companies and the impact of regulatory requirements of sustainability disclosures. *Sustainability*, 12(3), 1135. <http://doi.org/10.3390/su12031135>
- Łada, M. (2015). Zaufanie jako istotny społeczny aspekt rachunkowości. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia*, 77, 131–138. <http://doi.org/10.18276/frfu.2015.77-14>
- Macuda, M. (2015). Rachunkowość odpowiedzialności społecznej – raportowanie zagadnień środowiskowych. *Studia Oeconomica Posnaniensia* (2015), 3(1), 97–111.
- Macuda, M., Matuszak, Ł. i Różańska, E. (2015). The concept of CSR in accounting theory and practice in Poland. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 84(140), 115–137.
- Mainardes, E. W., Alves, H. i Raposo, M. (2012). A model for stakeholder classification and stakeholder relationships. *Management Decision*, 50(10), 1861–1879. <http://doi.org/10.1108/00251741211279648>
- Manetti, G. i Bellucci, M. (2016). The use of social media for engaging stakeholders in sustainability reporting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 29(6), 985–1011. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-08-2014-1797>
- Maniora, J. (2017). Is integrated reporting really the superior mechanism for the integration of ethics into the core business model? An empirical analysis. *Journal of Business Ethics*, 140(4), 755–786. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2874-z>
- Maruszczyńska, E. W. (2015). Etyczne aspekty zarządzania z punktu widzenia rachunkowości w świetle teorii agencji oraz teorii interesariuszy. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie*, 79, 179–190.
- Maształercz, M. (2014). Wartość dla interesariuszy w zrównoważonym przedsiębiorstwie. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2(8), 66–77.
- Maształercz, M. (2018a). O badaniu narracji w rachunkowości. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 160, 113–122. <https://doi.org/10.33119/SIP.2018.160.7>
- Maształercz, M. (2018b). Co oznacza „finansowy” w rachunkowości? *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 98(154), 185–202. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.1553>
- Matuszak, Ł. i Różańska, E. (2017). CSR disclosures in listed banks – current state and future perspective. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu*, 478, 311–324. <https://doi.org/10.15611/pn.2017.478.29>
- Matuszak, Ł. i Różańska, E. (2019). A non-linear and disaggregated approach to studying the impact of CSR on accounting profitability: Evidence from the Polish banking industry. *Sustainability*, 11(1), 183. <https://doi.org/10.3390/su11010183>
- Matuszak, Ł. i Różańska, E. (2021). Towards 2014/95/EU directive compliance: The case of Poland. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 12(5), 1052–1076. <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-02-2020-0042>
- McCabe, B. J. (1992). Are corporations socially responsible? Is corporate social responsibility desirable? *Bond Law Review*, 4. <https://doi.org/10.53300/001c.5215>
- Meek, G. K., Roberts, C. B. i Gray, S. J. (1995). Factors influencing voluntary annual report disclosures by U.S., U.K. and continental European multinational corporations. *Journal of International Business Studies*, 26(3), 555–572.

- Melloni, G., Stacchezzini, R. i Lai, A. (2016). The tone of business model disclosure: An impression management analysis of the integrated reports, *Journal of Management & Governance*, 20(2), 295–320. <https://doi.org/10.1007/s10997-015-9319-z>
- Messner, Z. (2007). Rachunkowość finansowa w systemie informacji ekonomicznej. W: Z. Messner (red.), *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF* (s. 19–44). Wydawnictwo PWN.
- Meyer, B. (2010). Usługi informacji i poradnictwa w procesie obsługi ruchu turystycznego. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług* 604(60), 180–190.
- Michalczyk, G. i Mikulska, T. (2014). Sprawozdanie zintegrowane jako produkt finalny rachunkowości społecznej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki finansowe. Ubezpieczenia*, 69, 197–207.
- Milne, M. J., Kearins, K. i Walton, S. (2006). Creating adventures in Wonderland: The journey metaphor and environmental sustainability. *Organization*, 13(6), 801–839. <http://doi.org/10.1177/1350508406068506>
- Ministerstwo Finansów. (2022). *Dyrektywa o sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju już opublikowana*. <https://www.gov.pl/web/finanse/dyrektywa-o-sprawozdawczosci-przedsiębiorstw-w-zakresie-zrownawazonego-rozwoju-juz-opublikowana>
- Mio, C., Fasan, M., Marcon, C. i Panfilo, S. (2020). The predictive ability of legitimacy and agency theory after the implementation of the EU directive on non-financial information. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(6), 2465–2476.
- Mion, G. i Loza Adauí, C. R. (2019). Mandatory nonfinancial disclosure and its consequences on the sustainability reporting quality of Italian and German companies. *Sustainability*, 11(17), 4612. <https://doi.org/10.3390/su11174612>
- Mitchell, R. K., Agle, B. R. i Wood, D. J. (1997). Toward a theory of stakeholder identification and salience: Defining the principle of who and what really counts. *The Academy of Management Review*, 22(4), 853–886. <https://doi.org/10.2307/259247>
- Morioka, S. N., Evans, S. i de Carvalho, M. M. (2016). Sustainable business model innovation: Exploring evidences in sustainability reporting. *Procedia CIRP*, 40, 659–667. <https://doi.org/10.1016/j.procir.2016.01.151>
- Morris, R. D. (1987). Signalling, agency theory and accounting policy choice. *Accounting and Business Research*, 18(69), 47–56. <https://doi.org/10.1080/00014788.1987.9729347>
- Morris, M., Schindehutte, M. i Allen, J. (2005). The entrepreneur's business model: Toward a unified perspective. *Journal of Business Research*, 58(6), 726–735. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2003.11.001>
- Mućko, P., Niemiec, A. i Skoczylas, W. (2021). Dobrowolny przymus? Uwarunkowania raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju przez małe i średnie przedsiębiorstwa. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 45(4), 91–110. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.5744>

- Munier, N. (2006). *Introduction to sustainability: Road to a better future*. Springer. <https://doi.org/10.1007/1-4020-3558-6>
- Muserra, A., L., Papa, M. i Grimaldi, F. (2020). Sustainable development and the European Union policy on Non-financial information: An Italian empirical analysis. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(1), 22–1. <https://doi.org/10.1002/csr.1770>
- Nesterowicz, R. (2014). Sprawozdawczość finansowa i jej rola w ocenie wyników działalności przedsiębiorstw. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 39, 320–329.
- Niedzielska, E. (1986). Próba systematyzacji procesów rozwoju systemów informacyjnych. *Wiadomości Statystyczne*, 4, 20–23.
- Nita, B. (2016). Teoria interesariuszy a informacja sprawozdawcza na przykładzie pryzmatu dokonań. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 87(143), 117–128.
- Nowak, E. (2008). *Analiza sprawozdań finansowych* (wyd. 2 zm.). Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Nowak, E. (2011). *Rachunkowość* (wyd. 5 zm.). Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Olchowicz, I. i Tłaczała, A. (2015). *Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów* (wyd. 3 zm. i rozsz.). Difin.
- Oncioiu, I., Petrescu, A. G., Bîlcan, F.-R., Petrescu, M., Popescu, D. M. i Anghel, E. (2020). Corporate Sustainability Reporting and financial performance. *Sustainability*, 12(10), 4297. <https://doi.org/10.3390/su12104297>
- Opferkuch, K., Caeiro, S., Salomone, R. i Ramos, T. B. (2021). Circular economy in Corporate Sustainability Reporting: A review of organisational approaches. *Business Strategy and the Environment*, 30(8), 4015–4036. <https://doi.org/10.1002/bse.2854>
- Ornatowicz, U. (2016). Gospodarka oparta na wiedzy. Cechy, wyzwania, przyszłość. W: A. Karmańska (red.), *Nauka o rachunkowości na progę gospodarki opartej na wiedzy* (wyd. 2, s. 23–50). Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Parmar, B. L., Freeman, R. E., Harrison, J. S., Wicks, A. C., Purnell, L. i de Colle, S. (2010). Stakeholder theory: The state of the art. *Academy of Management Annals*, 4(1), 403–445. <https://doi.org/10.1080/19416520.2010.495581>
- Paszkiwicz, A. i Szadzińska, A. (2011). Raportowanie rozwoju zrównoważonego przedsiębiorstw według wytycznych GRI. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 41(668/2), 627–643.
- Phillips, R., Freeman, R. E. i Wicks, A. C. (2003). What stakeholder theory is not. *Business Ethics Quarterly*, 13(4), 479–502.
- Piecuch, T. (2013). Informacja w funkcjonowaniu współczesnych przedsiębiorstw. *Modern Management Review*, 20(4), 161–170. <http://doi.org/10.7862/rz.2013.mmr.52>
- Raczek-Kołodziejka, M. (2017). *Standard Informacji Niefinansowych (SIN)*. <https://www.parkiet.com/firmy/art20801271-standard-informacji-niefinansowych-sin>

- Raimo, N., de Nuccio, E., Giakoumelou, A., Petruzzella, F. i Vitolla, F. (2020). Non-financial information and cost of equity capital: An empirical analysis in the food and beverage industry. *British Food Journal*, 123(1), 49–65. <https://doi.org/10.1108/BFJ-03-2020-0278>
- Raucci, D. i Tarquinio, L. (2020). Sustainability performance indicators and non-financial information reporting. Evidence from the Italian case. *Administrative Sciences*, 10(1), 13. <https://doi.org/10.3390/admsci10010013>
- Raulinajtys-Grzybek, M., Karwowski, M. i Świdowska, G. K. (2018). Raport zintegrowany jako źródło informacji o podejściu przedsiębiorstwa do zarządzania ryzykiem. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 98(154), 203–224. <http://doi.org/10.5604/01.3001.0012.1554>
- Remlein, M. (2014). Teoria a nauka rachunkowości. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2(4), 120–134.
- Remlein, M. (2015). Doświadczenia polskich grup kapitałowych w zakresie zintegrowanej sprawozdawczości. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 3(1), 149–166.
- Remlein, M. i Roška, V. (2020). The disclosure of investments related to CSR in the management report. Evidence from non-financial listed companies in Poland and Croatia. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 109(165), 85–104. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.4343>
- Rentdorff, J. D. (2019). Corporate Social Responsibility, sustainability, and stakeholder management. In J. D. Rentdorff, *Philosophy of management and sustainability: Rethinking business ethics and social responsibility in sustainable development* (s. 43–52). <https://doi.org/10.1108/978-1-78973-453-920191004>
- Roberts, C., Weetman, P. i Gordon, P. (2005). *International Financial Reporting* (wyd. 3). Prentice Hall.
- Roszkowska, P. (2011). *Rewolucja w raportowaniu biznesowym. Interesariusze, konkurencyjność, społeczna odpowiedzialność*. Difin.
- Różańska, E. (2014). Finansowa ocena projektów badawczo-rozwojowych w przedsiębiorstwie społecznie odpowiedzialnym. *Rachunkowość, a controlling – Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 344, 434–445. <http://doi.org/10.15611/pn.2014.344.40>
- Różańska, E. i Matuszak, Ł. (2017). Raportowanie zintegrowane w badaniach naukowych – analiza bibliometryczna. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 4(88), 383–394.
- Samant, S. M. i Sangle, S. (2016). A selected literature review on the changing role of stakeholders as value creators. *World Journal of Science, Technology and Sustainable Development*, 13(2), 100–119. <https://doi.org/10.1108/WJSTSD-01-2016-0002>
- Samelak, J. (2013). *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Sawicki, K. (2016). Zakres rachunkowości jako nauki według Kazimierza Sawickiego. W: A. Karmańska (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy* (wyd. 2, s. 175–177). Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Seddon, P. i Lewis, G. (2003). Strategy and business models: What's the difference? *PACIS 2003 Proceedings*, 17, 236–248.

- Shahwan, Y. (2008). Qualitative characteristics of financial reporting: A historical perspective. *Journal of Applied Accounting Research*, 9(3), 192–202. <https://doi.org/10.1108/09675420810919748>
- Shams, S. M. R. (2015). Stakeholders' perceptions and reputational antecedents: A review of stakeholder relationships, reputation and brand positioning. *Journal of Advances in Management Research*, 12(3), 314–329. <https://doi.org/10.1108/JAMR-08-2014-0050>
- Sikacz, H. (2017a). Ocena raportów zintegrowanych grup kapitałowych na podstawie wskaźników szczegółowych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 479, 148–160.
- Sikacz, H. (2017b). Aspekty środowiskowe w raportach zintegrowanych wybranych grup kapitałowych – wyniki badań. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. o Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 85, 299–312.
- Skoczylas, W. i Dziadul, W. (2019). Diagnostyka zakresu ujawniania informacji niefinansowych przez przedsiębiorstwa polskie. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 164, 117–135.
- Sobańska, I. (2007). Nowa orientacja systemu rachunkowości w praktyce polskiej w kontekście wdrażania MSR/MSSF. W: T. Cebrowska (red.), *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro* (s. 277–300). Stowarzyszenie Księgowych w Polsce.
- Sobańska, I. i Walińska, E. (2018). Przyczynki do postrzegania struktury współczesnego systemu rachunkowości. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 96(152), 151–181.
- Sobczyk, M. (2017). Zakres pojęciowy terminu „informacja niefinansowa” jako źródło zróżnicowania ujawnień niefinansowych przedsiębiorstw. *Finanse. Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 4(88), 395–401.
- Spitzeck, H. i Hansen, E. G. (2010). Stakeholder governance: How stakeholders influence corporate decision making. *Corporate Governance*, 10(4), 378–391. <https://doi.org/10.1108/14720701011069623>
- Spitzeck, H., Hansen, E. G. i Grayson, D. (2011). Joint management-stakeholder committees—a new path to stakeholder governance? *Corporate Governance*, 11(5), 560–568. <https://doi.org/10.1108/14720701111176975>
- Spoz, A. (2017). Sprawozdanie finansowe jednostek zainteresowania publicznego – wyzwania dla jednostek i biegłych rewidentów. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 479, 161–173.
- Standard Informacji Niefinansowych (SIN). (2017). Fundacja Standardów Raportowania.
- Staniszewska, K. (2015). Rodzina jako szczególna grupa stakeholders. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 16(7, 3), 229–238. Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk.
- Stiglitz, J. E. (2008). *Globalizacja*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Stolowy, H. i Paugam, L. (2018). The expansion of non-financial reporting: An exploratory study. *Accounting and Business Research*, 48(5), 525–548. <https://doi.org/10.1080/00014788.2018.1470141>
- Sun, Y., Kadota, I., Talak, R. i Modiano, E. (2019). *Age of information: A new metric for information freshness*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-79293-9>

- Szadziewska, A. (2013a). Rola rachunkowości w pomiarze efektywności działań CSR. *Zarządzanie i Finanse*, 4(4), 257–277.
- Szadziewska, A. (2013b). *Sprawozdawcze i zarządcze aspekty rachunkowości środowiskowej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Szadziewska, A. (2014a). Rachunkowość jako źródło informacji na temat realizacji strategii społecznej odpowiedzialności biznesu. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 75(131), 95–123.
- Szadziewska, A. (2014b). Rola specjalistów z rachunkowości na tle zmian w raportowaniu biznesowym. *Zarządzanie i Finanse*, 2, 237–254.
- Szadziewska, A., Kotowska, B., Klovienne, L., Legenchyk, S., Prša, D. i Speziale, M. T., (2020). Non-financial reporting by an international corporation in the light of new mandatory regulations. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 109(165), 105–138. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.4344>
- Szadziewska, A., Majchrzak, I., Remlein, M. i Szychta, A. (2021). *Rachunkowość zarządcza a zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa*. Wydawnictwo Ius Publicum.
- Szadziewska, A., Spigarska, E. i Majerowska, E. (2018). The disclosure of non-financial information by stock-exchange-listed companies in Poland, in the light of the changes introduced by the Directive 2014/95/EU. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 99(155), 65–95. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.2933>
- Szczepańska, M. (2015). Istotność jako podstawowa zasada zintegrowanej sprawozdawczości przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 3(1), 178–190.
- Szczęsny, W. i Cieślik, R. (2011). System sprawozdawczości finansowej jako czynnik przewag informacyjnych. *Problemy Zarządzania*, 9(4), 41–55. Wydawnictwo Naukowe UW.
- Śnieżek, E., Krasodomska, J. i Szadziewska, A. (2018). *Informacje niefinansowe w sprawozdawczości biznesowej przedsiębiorstw*. Wydawnictwo Nieoczywiste.
- Śnieżek, E. i Wiatr, M. (2012). Teoria bilansowa Wilhelma Osbahra jako reakcja na lukę informacyjną w sprawozdawczości finansowej XXI wieku. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica*, 263, 45–63. <https://doi.org/11089/2715>
- Świdarska, G. K. (2013). *Jak czytać sprawozdanie finansowe?* Difin.
- Świdarska, G. K. i Więclaw, W. (2016). *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości* (wyd. 3). Difin.
- Tan, Y., Xu, N., Liu, X. i Zeng, C. (2015). Does forward-looking non-financial information consistently affect investment efficiency? *Nankai Business Review International*, 6(1), 2–19. <https://doi.org/10.1108/NBRI-07-2014-0033>
- Tate, W. L., Ellram, L. M. i Kirchoff, J. F. (2010). Corporate Social Responsibility reports: A thematic analysis related to supply chain management. *Journal of Supply Chain Management*, 46(1), 19–44. <https://doi.org/10.1111/j.1745-493X.2009.03184.x>
- Thorne, L. S., Mahoney, L. i Manetti, G. (2014). Motivations for issuing standalone CSR reports: A survey of Canadian firms. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 27(4), 686–714. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-07-2013-1393>
- Tylec, A. (2018). CSR jako obszar raportowania niefinansowego w świetle rozszerzenia zakresu ujawnień. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej – Organizacja i Zarządzanie*, 127, 299–309.

- UNGC. (2022a). *Global Compact*. Pobrano 4 czerwca 2022 z <https://ungc.org.pl/>
- UNGC. (2022b). *The ten principles of the UN Global Compact*. <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>
- UNGC. (2022c). *17 goals to transform our world*. <https://www.unglobalcompact.org/sdgs/17-global-goals>
- Venter, E. R. i van Eck, L. (2021). Research on extended external reporting assurance: Trends, themes, and opportunities. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 32(1), 63–103. <https://doi.org/10.1111/jifm.12125>
- Voss, G. (2009). Sprawozdawczość finansowa i jej rola w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. W: Z. Zioło i T. Rachwał (red.), *Rola przedsiębiorczości w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego* (s. 172–175). <https://doi.org/10.24917/20833296.5.15>
- Walińska, E. (2015). Zintegrowany raport – początek końca sprawozdania finansowego? *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 82(138), 151–165.
- Walińska, E., Bek-Gaik, B. i Gad, J. (2017). Model biznesu jako element sprawozdawczości korporacyjnej. *Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie*, 44(3), 51–60. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.4692>
- Wielgórska-Leszczynska, J. i Zakrzewska, J. B. (2020). Wpływ wprowadzenia międzynarodowych standardów badania w Polsce na małe i średnie firmy audytorskie. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 4(988), 25–43. <http://doi.org/10.15678/ZNUEK.2020.0988.0402>
- Wimmer, R. D. i Dominick, J. R. (2011). *Mass media research – an introduction* (9th ed.). Wadsworth.
- Wójcik-Jurkiewicz, M. (2014). Kierunki zmian w zakresie wiarygodności sprawozdań finansowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 164, 168–175.
- Wójcik-Jurkiewicz, M. (2016). Idea społecznie odpowiedzialnego biznesu a kształtowanie wyniku finansowego spółki. *Studia Ekonomiczne: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 253, 140–150.
- Wójcik-Jurkiewicz, M. (2020). Raportowanie niefinansowe banków z perspektywy społecznie odpowiedzialnej – przykłady z WIG-ESG. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 108(164), 207–228. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.3603>
- Wójtowicz, T. (2015). Decyzje inwestycyjne w aspekcie porównywalności sprawozdań finansowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 78, 99–108.
- Zakaria, M., Aoun, C. i Liginlal, D. (2021). Objective sustainability assessment in the digital economy: An information entropy measure of transparency in Corporate Sustainability Reporting. *Sustainability*, 13(3), 1054. <http://doi.org/10.3390/su13031054>
- Zarzycka, E., Krasodomska, J. i Dobija, D. (2021). Stakeholder engagement in corporate social practices and non-financial disclosures: A systematic literature review. *Central European Management Journal*, 29(1), 112–135. <https://doi.org/10.7206/cej.2658-0845.43>
- Zott, C., Amit, R. i Massa, L., (2011). The business model: Recent developments and future research. *Journal of Management*, 37(4), 1019–1042. <https://doi.org/10.1177/0149206311406265>

- Zsolnai, L. (2006). Extended stakeholder theory. *Society and Business Review*, 1(1), 37–44. <https://doi.org/10.1108/17465680610643337>
- Zuchewicz, J. (2017). Sprawozdawczość środowiskowa polskich mikroprzedsiębiorstw. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 479, 185–194. <https://doi.org/10.15611/pn.2017.479.16>
- Zyznarska-Dworczak, B. (2015). Wiarygodność raportowania zintegrowanego w świetle strategiczno-informacyjnego paradygmatu rachunkowości. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 3(1), 191–204.
- Zyznarska-Dworczak, B. (2016a). Rozwój sprawozdawczości niefinansowej a możliwości jej zewnętrznej weryfikacji. *Studia Ekonomiczne*, 285, 218–227. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Zyznarska-Dworczak, B. (2016b). Weryfikacja danych pozafinansowych w raportowaniu osiągnięć jednostek odpowiedzialnych społecznie. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 2(80), 525–532. <http://doi.org/10.18276/frfu.2016.2.80/2-56>
- Zyznarska-Dworczak, B. (2017). Determinants for the development of non-financial reporting and its external verification in the light of accounting theory and practice. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 5(6), 136–149.
- Zyznarska-Dworczak, B. (2019). *Rachunkowość zrównoważona w ujęciu kognitywno-teoretycznym*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Żądło, K. (2014). *O wartości zaufania. Komunikacja i budowa zaufania a rynkowa wartość przedsiębiorstwa*. Poltext.

Akty prawne

- Dyrektywa 2003/51/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 czerwca 2003 r. zmieniająca dyrektywy 78/660/EWG, 83/349/EWG, 86/635/EWG i 91/674/EWG w sprawie rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek, banków i innych instytucji finansowych oraz zakładów ubezpieczeń.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylająca dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/56/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2006/43/WE w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych (tekst mający znaczenie dla EOG).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy).

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (Dyrektywa CSRD).
- International Standard ISO 26000 (ISO). (2010). *Guidance on social responsibility*. https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiE1Zfnj7f_AhUyi8MKHVj7ABA4ChAWegQIEBAB&url=https%3A%2F%2Fdocumentation.lastradainternational.org%2Fdocs%2F3078-ISO%252026000_2010.pdf&usg=AOvVaw2kVa-cX9MdVo9c1hqPRm3
- Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2019/815 z dnia 17 grudnia 2018 r. uzupełniające dyrektywę 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących specyfikacji jednolitego elektronicznego formatu raportowania (Dz.U. L 143 z 29.05.2019, s. 1).
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 2023, poz. 120 ze zmianami).
- Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym (Dz.U. nr 77 poz. 649 ze zmianami).
- Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym (Dz.U. 2023 poz. 1015 – t.j.).

Spis rysunków

Rysunek 1.1. Sprawozdanie finansowe a raport roczny	33
Rysunek 1.2. Zależności między pojęciami sprawozdania finansowego, sprawozdawczości finansowej i raportu rocznego (biznesowego)	34
Rysunek 1.3. Możliwe miejsce ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w sprawozdawczości spółek	36
Rysunek 1.4. Struktura przykładowej spółki i umiejscowienie interesariuszy wewnętrznych według metodologii Freemana	40
Rysunek 2.1. Schemat działania organizacji input-output	53
Rysunek 2.2. Schemat działania organizacji w teorii interesariuszy	54
Rysunek 3.1. Różnica pomiędzy oświadczeniem a sprawozdaniem na temat informacji niefinansowej w ustawie o rachunkowości	93
Rysunek 3.2. Historia Global Reporting Initiative	95
Rysunek 3.3. Wpływ organizacji na otoczenie przedstawiony w ramach ISO 26000	104
Rysunek 3.4. Model atestacji sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju dającej ograniczoną pewność	115
Rysunek 3.5. Propozycja modelu atestacji sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju dającej wystarczającą pewność	116
Rysunek 4.1. Forma ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju wybierana przez jednostki indeksu WIG-ESG w latach 2017–2020	123
Rysunek 4.2. Struktura geograficzna badanych spółek indeksu WIG-ESG	127
Rysunek 4.3. Struktura branżowa badanych spółek indeksu WIG-ESG	128
Rysunek 4.4. Wykorzystany indeks informacji niefinansowych w raporcie badanych spółek WIG-ESG w roku 2020	132
Rysunek 4.5. Weryfikacja zewnętrzna raportu niefinansowego badanych spółek indeksu WIG-ESG	137

Spis tabel

Tabela 1.1. Ewolucja kryteriów definicji informacji niefinansowych na przykładzie wybranych definicji	18
Tabela 1.2. Cechy jakościowe (zasady raportowania) informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju według Global Reporting Initiative	24
Tabela 1.3. Cechy raportów zintegrowanych według IIRC	29
Tabela 1.4. Interesariusze organizacji wymieniani w literaturze przedmiotu ..	42
Tabela 3.1. Typy komunikacji odpowiedzialności społecznej w ramach normy ISO 26000	105
Tabela 4.1. Kryteria przyjęte do badania ujawnień informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju przez spółki WIG-ESG w 2020 roku	124
Tabela 4.2. Wybrane dane finansowe badanych spółek indeksu WIG-ESG w tysiącach zł	129
Tabela 4.3. Zestawienie zbiorcze wyników analizy treści badanych raportów WIG-ESG za rok 2020	131
Tabela 4.4. Odniesienia do konkretnych celów zrównoważonego rozwoju zawierane w raportach spółek indeksu WIG-ESG za rok 2020	133
Tabela 4.5. Wybrane wskaźniki z zakresu środowiskowego ujawniane przez spółki indeksu WIG-ESG	135
Tabela 4.6. Propozycja systematyki informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju ujawnianych przez polskie spółki wewnątrz raportów rocznych ..	139
Tabela 4.7. Umiejscowienie informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju zawieranych w przykładowych standardach i wytycznych w ramach sekcji proponowanej systematyki	143
ANEKS	
Zakres podmiotowy indeksu WIG-ESG	149
Struktura geograficzna badanych spółek z WIG-ESG	150
Struktura branżowa badanych spółek z WIG-ESG	152
Forma ujawnień informacji niefinansowych przez spółki indeksu WIG-ESG w latach 2017–2020	153

Sustainability reporting of companies

Summary

The monograph brings up the subject of sustainable reporting in the field of sustainable development practiced by companies in Poland and around the world, first voluntarily and now obligatorily under the influence of the law resulting from the Directives of the European Commission. The study presents the theory, standards, regulations and practice of disclosing information about sustainability in annual reports of companies and their evolution over the years.

The first chapter presents the concept of sustainability information and its essence based on the definitions from the scientific literature as well as documents and standards regarding integrated, CSR, non-financial and sustainability reporting. The chapter also discusses an annual report and its components as a place of disclosure and stakeholders and their groups as recipients of the information.

The second chapter presents the scientific theories that explain the voluntary disclosure of non-financial information. The place of sustainable reports in the context of the existing science of accounting, the CSR concept and scientific theories: stakeholder theory, agency theory, asymmetry theory, signaling theory, institutional theory and legitimacy theory. The chapter also summarizes the advantages and disadvantages of disclosing non-financial information in annual reports of companies on the example of selected sources of literature.

The third chapter is devoted entirely to the analysis of sustainability reporting regulations and standards.

The fourth chapter presents the analysis of disclosures of non-financial information by the largest Polish listed companies from the WIG-ESG index. The study identified the most important sustainability disclosures, which, in the author's opinion, can be compared between companies and their systematization regardless of the disclosure standard used and the industry of a company.

The conclusion and main objective of the monograph is the author's proposal of a systematization of sustainability information, which was presented in the last subchapter of the monograph. The proposal is a conceptual attempt to increase the comparability of sustainability disclosures by structuring them logically into specific components with common characteristics. The information and indicators commonly presented in standards, regulations and also in the practice of company disclosures are divided into five sections within the proposed systematization, each of which has its own unique characteristics for the information contained therein.

Keywords: sustainability information reporting, non-financial information reporting, Corporate Social Responsibility (CSR).

Problematykę podjętą w pracy przez autora należy uznać za aktualną i bardzo ważną w toczącej się na arenie międzynarodowej dyskusji na temat konieczności prowadzenia działalności gospodarczej w sposób zrównoważony, to jest z uwzględnieniem zachowania jakości środowiska dla obecnych i przyszłych pokoleń. (...)

Biorąc pod uwagę konieczność prezentowania przez przedsiębiorstwa w sprawozdawczości zewnętrznej informacji w zakresie zrównoważonego rozwoju, niniejsza monografia może być wartościowym opracowaniem poświęconym tym zagadnieniom.

*Z recenzji wydawniczej dr hab. Arlety Szadziowskiej,
prof. Uniwersytetu Gdańskiego*

